PROF. DR. M. FUAD KÖPRÜLÜ

TÜRK SAZŞAİRLERİ

II

ANTOLOJİ

XVI - XVIII. ASIRLAR

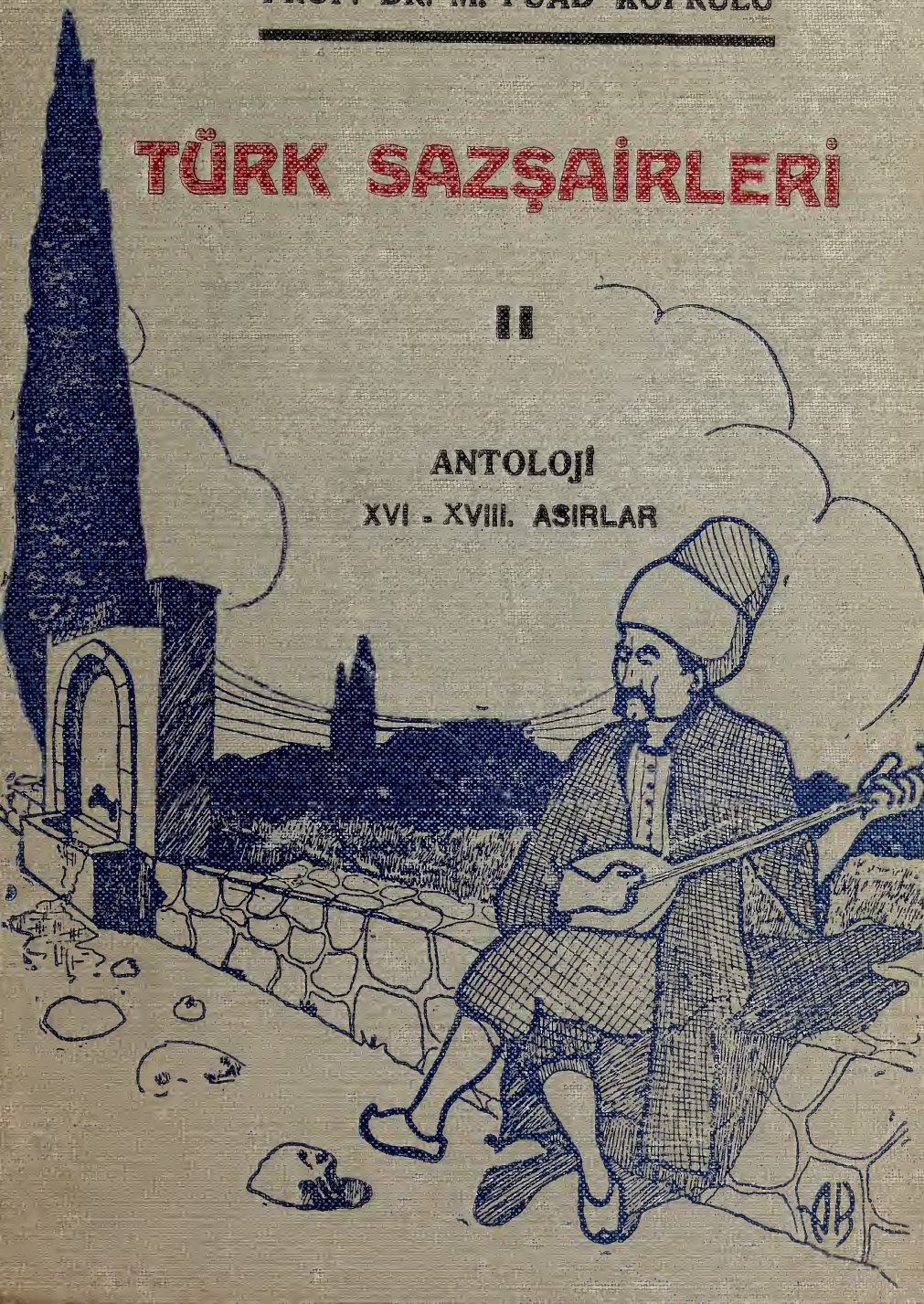

THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

PROF. DR. M. FUAD KÖPRÜLÜ

TÜRK SAZŞAİRLERİ

II

ANTOLOJİ

XVI — XVIII. ASIRLAR

FAHRİ BİLGE
KÜTÜPHANESİ
2258

TÜRK SAZŞAİRLERİ

CİLD I: TÜRK EDEDBİYATINDA ÂŞIK TARZI'NIN MENŞE' VE TEKÂMÜLÜ.

CİLD II: XVI — XVIII. ASIRLAR OSMANLI SAZŞAİRLERİ ANTOLOJİSİ.

CİLD III: XIX - XX. ASIRLAR OSMANLI SAZŞAİRLERİ ANTOLOJİSİ (*İNDEKSLER* VE *SÖZLÜKLER*'LE).

AHMET SAİT MATBAASI

TÜRK SAZŞAİRLERİ

PROF. DR. M. FUAD KÖPRÜLÜ

II

ANTOLOJİ

XVI — XVIII. ASIRLAR

KANAAT KİTABEVİ — İSTANBUL

1940

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/turksazsairleri02kopr

PL
234
K81t
v.2

ÖNSÖZ

Geçen sene ağustosta *Türk Sazşairleri Antolojisi*'nin plânını ilk hazırladığım zaman, kitabın başına, dört beş formalık küçük bir Başlangıç koymayı ve bütün eseri bir cild hâlinde çıkarmayı düşünmüştüm, Burada, Türk edebiyatında âşık tarzı'nın menşe'i ve tekâmülü hakkında kısa ve toplu bir şekilde tarihî ve bilhassa edebî mâlûmât verecek, ve böylece, okuyuculara, XVI. — XX. asırlar zarfında Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş memleketlerinde yetişen başlıca sazşairleri'nin hayat ve eserlerini «Türk edebiyatının umumî tekâmülü çerçevesi içinde» daha esaslı ve daha kolay anlamak imkânını hazırlamağa çalışacaktım.

Otuz yıldan fazla üzerinde merakla ve ısrarla uğraştığım bu geniş mevzû hakkında, ilk defa yapılacak böyle bir terkib tecrübesi, herhâlde faydasız olmıyacaktı. Gerçi 1914 ten başlıyarak 1931 e kadar Türk sazşairlerine ve âşık edebiyatı'nın bâzı mes'elelerine âid muhtelif gazete ve mecmualarda birçok dağınık makaleler, ve bâzı küçük kitablar çıkarmıştım ; lâkin, daha 1915 te *Millî Tetebbü'ler Mecmuası*'nın ilk sayısında yalnız Medhâl kısmını tamamlayıp neşrettiğim *Türk edebiyatında âşık tarzı'nın menşe' ve tekâmülü hakkında bir tecrübe* adlı eser tarzında umumî ve terkibî mahiyette bir eser neşredememiştim. İşte bu eksiği tamamlamak için, âşık edebiyatı hakkındaki bütün araştırmalarımın netiycelerini, bu *Antoloji*'nin başına yazmak istediğim o küçük *Başlangıç*'ta, çok kısa ve çok umûmî bir şekilde meydana koyacaktım. Bu sûretle, 25 yıl evvel tasarlamış olduğum bir plân da, 25 yıllık devamlı bir çalışmadan sonra, — çok küçültülmüş bir şekilde de olsa — tehakkuk etmiş olacaktı.

Antoloji'nin son kısımlarını yazıp bitirdikten sonra, bir taraftan lûgat ve ıstılahlarla muhtelif indeksleri ihtiva edecek son kısmı tertib ederken, bir taraftan da bu küçük *Başlangıç*'ı hazırlamağa teşebbüs ettim ve âşık edebiyatı'na âid bütün mes'eleleri dört beş formaya sıkıştırabilecek bir plân tertibi üzerinde uzun uzun durdum. Lâkin pek çok düşündükten sonra, şimdi iyzah edeceğim muhtelif sebeblerle, o küçük Mukaddime yerine, *Antoloji*'nin birinci cildini teşkil edecek daha

1504723

geniş mıkyasta bir kitab hazırlamayı tercih ettim. Beni bu karâra sevkeden başlıca sebebler şunlardır :

I. İlk olarak, şu *müteârife* : kısa yazmanın uzun yazmaktan çok zor ve çok tehlikeli olması. XVI. asırdan XX. asra kadar Osmanlı sazşairleri hakkındaki tarihî ve edebî mukaddimeleri yazarken ve *Antoloji* için seçme işini yaparken bu müteârifeyi yeni bir tecrübe ile tekrar anladım.

II. Âşık edebiyatı hakkında şu son yıllarda yazılan şeylerin, ekseriyetle, filolojik ve tarihî tenkıyd bakımından çok zayıf olması ; bir takımlarının da ne bir yeni madde, ne de bir yeni fikir getirmiyerek sâdece umûmiyetleri tekrarlamaları... Terkibî küçük bir hülâsa, kolay okunabileceği cihetle, geniş okuyucular zümresi için belki daha faydalı olabilirdi ; lâkin, âşık edebiyatı'nın — birçokları şimdiye kadar hattâ hiç düşünülmemiş — birtakım mühim mes'elelerine âid iycab eden bütün tafsiylâtı ve bibliyoğrafya'yı ihtivâ edecek bir eserin, bu türlü tetkıyklerle iştigal edenler için çok büyük bir ihtiyaç olduğunu gördüm. Bu sûretle, bu hususta yapılmış tetkıyklerin netiycelerini — pek tabiî olarak — tenkıydli bir sûrette meydana koymak kabil olacağı gibi, kendi tetkıyklerimin varabildiği netiyceleri ve bundan böyle üzerinde çalışılması iycab eden başlıca mes'eleleri ve kullanılması zarûrî olan filolojik ve tarihî usûlleri göstermek de imkân dairesine girecekti.

III. Bu karârı vermekle, her şeyden çok, daha yirmibeş sene evvel tasarlayıp o zamandanberi — beni işgal eden birçok mevzûlara rağmen — daima üzerinde durduğum ve çok sevdiğim tasavvur hâlindeki bir plânı nihayet tehakkuk ettirmiş, *Türk edebiyatında âşık tarzı'nın menşe' ve tekâmülü* adlı eski eserimi yirmibeş yıllık tamamlayıcı bir fâsıla'dan sonra meydana koymuş olacaktım ! Geçen sene *Türk Sazşairleri Antolojisi*'ni bastırmağa başladığım zaman, esasen kâfi derecede yorucu ve uzun olan bu esere *umumî medhâl* mahiyetinde böyle büyük bir cild yazmak — hazırlamakta olduğum birçok işler arasında — bana fazla cür'etli ve çok yorucu görünmüştü. Lâkin *Antoloji*'nin, her müşkile rağmen, tamamlandığını görmek, bana, küçük bir *Başlangıç* yerine ayrı bir cild yazmak hevesini ve kudretini verdi.

Verdiğim bu karâra göre, *Türk Sazşairleri* şu üç cild'den mürekkeb olacaktır :

I. — Birinci cild, *Türk edebiyatında âşık tarzı'nın menşe' ve tekâmülü* hakkında tarihî ve edebî bir *umûmî medhâl*

mahiyetindedir ki, kabil olan sür'atle basılmağa başlanmış olub kısa bir zamanda tamamlanacaktır.

II. — İkinci ve üçüncü cildler, XVI - XX. asırlarda Osmanlı İmparatorluğu memleketlerinde yetişen başlıca sazşairleri hakkında tarihî ve biyoğrafik mâlûmâtı ve onların seçme şiirlerini muhtevîdir. Üçüncü cildin sonunda,bu iki *Antoloji* cildine âid muhtelif *indeksler, fihristler,* ayrıca, tarihî ve coğrafî isimlerle ıstılahları ve lûgatleri iyzah eden *sözlükler* vardır. Üçüncü cildin indeksleri ve sözlükleri ihtivâ eden son formaları sür'atle hazırlanmakta olup, pek yakında o da neşredilecektir.

★

Millî edebiyat'ımızın, hattâ daha doğru bir ifade ile millî kültür'ümüzün, bundan otuz sene evvel *Şark*'ta ve *Garb*'da hemen tamamiyle meçhûl bulunan bir cebhesini kısa ve toplu bir şekilde meydana çıkardığını umduğum bu eseri neşrederken, — eski gençlik günlerini hatırlamaktan doğan tatlı bir hüzünle karışık — derin bir sevinç duyduğumu îtiraf edeyim: Türkçülük hareketinin ideâl ve heyecan dolu ilk zamanlarında, *Türk Bilgi Derneği* adiyle kurduğumuz ilk milliyetçi ilim cemiyetinde — Ziya Gökalp, Necib Âsım, Ağaoğlu Ahmed, Yûsuf Akçura, Ahmed Hikmet, Celâl Sâhir gibi — şimdi ekserisi toprağa karışmış arkadaşlarla birlikte paylaştığımız vazîfeler arasında, böyle toplu bir eser hazırlamak vazîfesini de ben üzerime almıştım. Yirmiyedi yıllık uzun bir fâsıladan sonra olsa bile, arkadaşlarıma olan vâdimi yerine getirmek, yâni, millî borçlarımdan birini ödemiş olmak, bana mânevî bir sevinç ve ferahlık veriyor!

Bugün Anadolu'nun uzak yakın her köşesindeki *Halkevleri*'mizin idealist siynesinde yaşayan birçok çalışkan, kıymetli gençler var ki, âşık edebiyatı tetkıyklerine büyük bir alâka gösteriyorlar ;ve topladıkları maddeleri gerek ayrı kitablar hâlinde, gerek *Halkevi Dergileri*'nde neşrettikleri mekalelerle ortaya koyuyorlar. Bu *Antoloji*'de, bilhassa XIX — XX. asır sazşairlerimiz hakkında, onlardan da çok faydalandığımı iftihar ile söyliyebilirim. Ben bu eserimi yazarken ve bilhassa eserin küçük *Medhâl*'inî büyük ve müstakil bir cild hâline koymak kararını verirken, herşeyden çok onların istifadesini düşündüm ; bundan sonra yapacakları araştırmaların daha usûllü, daha sağlam ve daha verimli olması için, şimdiye kadar neşre

muvaffak olamadığım birçok tetkıyklerimin netiycelerini toplayarak kendilerine vermek, ve üzerinde durulması iycab eden birtakım *problem*'leri ve onların halli için tâkıybi lâzım gelen u s û l l e r i göstermek istedim. İşte bunun için, uzun bir tecrübenin ve uzun yıllar sürmüş zahmetli mesâînin netiycelerini bugünkü nesle kolaylıkla verebilecek olan bu eserimi, *Halkevleri*'mizin e d e b i y a t şûbelerinde çalışan i d e a l i s t g e n ç l e r e ithaf ediyorum; ve bunun yanlışlarını düzeltmelerini, eksiklerini tamamlamalarını da onlardan bekliyorum. Çünkü, m i l l î k ü l t ü r'ümüzün y ü k s e l m e s i, ancak, nesillerin birbirini tamamlayan m ü t e m a d î ç a l ı ş m a s i y l e kabil olacaktır !

İstanbul, 28 *Temmuz* 1940

XVI. ASIR

SAZŞAİRLERİ

KUL MEHMED — ÖKSÜZ DEDE — KÖROĞLU — HAYÂLİ — OZAN — BAHŞİ — MAĞRİB OCAKLARINDA : OĞUZ ALİ — GEDÂ MUSLU — ÇIRPANLI — ARMUDLU — KUL ÇULHA

XVI. ASIR SAZŞAİRLERİ

I.

UMUMÎ MÜLÂHAZALAR

Bundan evvelki mebhaslerde, XVI. asırdan evvel yaşamış sazşairlerimiz hakkındaki bilgilerimizin azlığından ve bunun türlü sebeblerinden bahsetmiştik. XVI. asırda, bir taraftan tarihî ve edebî kaynakların geçen asırlara nisbetle çoğalması, diğer taraftan zamanın yakınlığı, bu asır sazşairlerinden bâzılarının eserlerini bulmak ve yaşadıkları devri tesbit etmek imkânını verdi. Ekseriyetle İmparatorluk ordu ve donanmasına mensub olan ve bu sûretle zamanlarındaki birtakım büyük askerî hareketlere, harblere iştirâk eden bu şairler, bâzı manzûmelerinde bu hâdiselerden bahsetmişlerdir ki, işte ancak bu sâyede onların XVI. asırda yaşadıklarını tesbit imkânı hâsıl oldu. Böyle olmasaydı, yalnız elimizdeki şiirlerin dil ve edebiyat bakımlarından gösterdikleri hususiyetlere bakarak böyle kat'î bir zaman tesbiti kabil olamazdı.

XVI. asır, klâsik Osmanlı kültürünün en parlak devridir. Fakat, bunun yanında, halk kültürünün, halk edebiyatının da inkişaf ettiğini, Anadolu ve Rumeli'nin büyük merkezlerinde, serhad kal'elerinde, Suriye ve Mısır'da, Şimalî Afrika'nın İmparatorluğa tâbi kıt'alarındaki askerî koloniler içinde sazşairlerinin çoğaldığını görüyoruz. Bun-

lardan kalabilen eserler çok az olmakla beraber, bu inkişaf hakkında bize kat'î bir fikir vermeğe kâfidir. Büyük zaferlerin ve fütûhâtın kuvvetlendirdiği bu askerî ruhun te'siriyle Seydi Ali Reis gibi klâsik şiirleriyle tanınmış bir denizcinin - halk şairleri tarzında - türküler yazdığını görüyoruz [1]. İmparatorluğun ilk kurucusu Osman Gazi'ye isnad olunan - hece vezniyle ve dörtlük şeklinde yazılmış - meşhur manzûme de, bir Osmanlı şehnâmecisi tarafından yine bu asırda tanzim olunmuştur [2]. İşte

[1] Seydi Ali Reis'in *Mir'ât-ül-Memâlik* adlı meşhur *Seyahatnâme*'sinde bir kıt'asını kaydettiği bu türkü, çok güzeldir:

Deniz üstünde yürürüz — Düşmanı arar buluruz
Öcümüz komaz alırız — Bize Hayreddinli derler

Barbaros maiyyetinde Akdeniz'deki büyük zaferlere iştirak eden Türk denizcilerinin ruhunu bu basit mısra'larda bulmak kabildir. Yine XVI. asırda İmparatorluğun Garb serhadlerindeki kal'elerde terennüm edilen bâzı türküler ve türkü parçaları da elimizde vardır. Bütün bunlar sekiz heceli dörtlüklerle yazılmıştır [Fuad Köprülü, Âşık tarzının menşe' ve tekâmülü, *Millî Tetebbu'lar Mecmuası*, Sayı 1, İstanbul 1331, S. 40, bir numaralı notaya bakınız].

[2] Atâ Bey'in *Enderun Tarihi*'ne kadar, eski yeni birçok eserlerde tesadüf edilen ve :

Osman, Ertuğrul oğlusun — Oğuz Kara Han neslisin
Hakkın bir kemter kulusun — İstanbul'u aç gülzâr yap

kıt'asıyle biten bu manzûme, şübhesiz, sonradan uydurularak Osman Gazi'ye isnad edilmiştir. XVI. asrın son yarısındaki Osmanlı şehnâmecileri, her Padişah'ın şemâili, menkıbeleri, zaferleri hakkında toplu malûmat veren — tarihî kıymet itibariyle tabiî çok zayıf ve tamamiyle *apologie* mahiyetinde — eserler yazdıkları zaman, onlara şairlik de isnad etmişler ve bu iddialarını isbat için birtakım manzûmeler uydurmuşlardı. İşte Osman Gazi'ye isnad edilen bu manzûme de onlardandır. Bu şiirin sekiz heceli kıt'alarla yazılması eski Halk Edebiyatı an'anelerine sadık kalmak ve bu suretle bu manzûmeye eskilik çeşnisi vermek içindir. Daha evvelki edebî ve tarihî kaynakların hiç birinde

bugün bunlar ve bunlara benzer sair birtakım şeyler, sonra, bu asır şair ve müelliflerinin halk edebiyatı mahsûlleri ve halk şairleri hakkındaki hücumları, tezyifleri, sazşairlerinin bu asırda çoğaldıkları ve muhtelif içtimaî tabakalar arasında ehemmiyet kazandıkları hakkındaki mütâlâamızı kuvvetlendirecek ehemmiyetli delillerdir [3].

Burada neşrettiğimiz şiirler arasında en eskisi, *Selim I.* in Mısır ve İran seferleri hakkında B a h ş i adlı bir sazşairinin küçük destanı - yahut, destan parçası - dır. Bu destan yahut türkünün, heve vezninin sekizlisiyle yazılması, eskiliğini gösterdiği gibi, şairin B a h ş i adını taşıması da, buna diğer bir delildir. XV. asır sonlarında ve XVI. asır başında yaşayan bu sazşairinin taşıdığı bu ad - yahut *mahlas*, yâni takındığı e d e b î a d - daha sonraki Osmanlı sazşairleri tarafından hiç kullanılmamıştır. Bu *bahşi* kelimesi, U y g u r l a r ve M o ğ o l l a r arasında «kâtib, yazıcı» mânâsında kullanılmış ve daha sonra *Horasan* ve *Hazar ötesi* T ü r k m e n l e r i'nin sazşairlerine verilmiş bir ünvandır [4].

Burada neşredilen şiirler arasında, O z a n adlı sazşairine âid manzûmeyi de, hiçbir tarihî delil olmamakla beraber, birkaç kuvvetli sebebten dolayı, XVI.

O s m a n G a z i'nin şairliğinden bahsedilmez [O s m a n l ı Ş e h n â m e c i l e r i hakkında *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki T ü r k E d e b i y a t ı makalemize bakınız].

[3] Sazşairleri hakkında klâsik edebiyat müntesibleri tarafından beslenen tahkir ve tezyif hislerinin asırlarca ne kadar kuvvetle devam ettiğini anlamak için bakınız : F u a d K ö p r ü l ü, Âşık tarzının menşe' ve tekâmülü, *Millî Tetebbu'lar Mecmuası*, Sayı 1, İstanbul 1331. Ayrıca, bu kitabımızın medhal kısmına da bakınız.

[4] Bu hususta, bu kitabımızın medhalinde verilen malûmata müracaat ediniz. Ayrıca bakınız : F u a d K ö p r ü l ü, Türk Edebiyatının menşei, *Millî Tetebbu'lar Mecmuası*, Sayı 4, S. 22 - 24.

asır başlarına, hattâ XVI asra âid addetmekteyiz. Bu manzûme, dil ve edebî şekil - yâni hece vezninin sekizlisiyle yazılmış olması - bakımlarından, eski bir zamana âid olduğunu gösterdiği gibi, şairin adı - veya mahlası - da bunu kuvvetlendirmektedir. Eski Oğuzlar'ın sazşairlerine verilen bu *ozan* kelimesi, bu şairi istisna edecek olursak, XVI. asırdanberi hiçbir Osmanlı sazşairi tarafından kullanılmamıştır: çünkü, bu kelime, daha o zamanlardan başlayarak «herze ve hezeyan söyleyen, geveze» mânasını almış ve sazşairlerini ifade için artık *âşık* kelimesi kullanılmağa başlanmıştı [5].

XVI. asır sazşairlerinden şimdiye kadar tesbit edilebilenler çok mahdud olduğu için, burada - bu zikrettiğimiz Bahşi ve Ozan'dan başka - ancak on sazşairinden bahsedebiliyoruz: Bunlardan Kul Mehmed ile Öksüz Dede'nin zamanlarını ve eserlerini vaktiyle tesbit ve neşretmiştim. XVI. asır sonunda yaşamış bir Köroğlu'nun mevcudiyetini B. *Ahmed Kudsi* göstermiş, Hayâlî'den ise ibtida B. *Rıdvan Nâfiz* bahsetmişti. *Garb Ocakları*'na mensub olan Gedâ Muslu, Çırpanlı, Armudlu, Kul Çulha'ya gelince, bunlar yine B. *Ahmed Kudsi* tarafından meydana çıkarılmıştı. On yıl evvel çıkmış bir kitabımda bütün bunlardan bahsetmiştim [6]. Bunlara ilâve olarak, B.*Rıza Nûr* tarafından bir manzûmesi neşredilen Oğuz Ali'yi öğrenmiş oluyoruz.

[5] *Ozan* kelimesi hakkında bu kitabımızın medhaline müracaat ediniz. Ayrıca bakınız: Fuad Köprülü, *Türk Dili ve Edebiyatı*, İstanbul 1934, S. 273 - 292.

[6] Fuad Köprülü, *XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Sazşairleri*, İstanbul 1930 [Bu kitab Türk Sazşairlerine âid Metinler ve Tetkikler adlı külliyatımızın dördüncüsü olarak çıkmıştır].

XVI. asır sonlarında ve XVII. asır başlarında yaşamış olduğunu vaktiyle meydana koymuş olduğum - ve sonradan B. *Sadeddin Nüzhet* tarafından oldukça mebzûl eserleri neşredilen - Pîr Sultan Abdal, daha ziyade *bektaşi* ve *kızılbaş* zümreleri arasında şöhret kazanmış bir dinî zümre şairi olduğu cihetle, burada ondan bahsetmedim [7].

XVI. asır sazşairlerinin eserlerini umumî ve mukayeseli bir surette tetkik edince, bu şiir tarzının bu asır esnasındaki tekâmülü hakkında şu neticelere varıyoruz : ilk zamanlarda asıl halk edebiyatı unsurları, gerek esasta, gerek şekilde çok kuvvetlidir ; dil, tamâmiyle halk dilidir ; ifade şekli, tâbirler, mecazlar, *halk türküleri*'nde ve hattâ *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde gördüğümüz birtakım hususiyetleri ihtiva eder [8]; hece vezninin sekizlisi, eski halk edebiyatı an'anelerine tamâmiyle uygun olarak, çok kullanılır. Fakat, bu asrın ikinci yarısından başlayarak, klâsik edebiyat ve tasavvufî halk edebiyatı te'sirleri sür'atle kendini göstermeğe başlar ; arap ve fars kelimeleri ve yabancı terkibler çoğalır. Üslûbda, mecazlarda klâsik edebiyat nüfuzu gitgide daha bâriz bir şekil alır ; aruz ile yazılan ve klâsik *murabba'* şeklinde tertip olunan *dî-*

[7] Sadeddin Nüzhet, *Pîr Sultan Abdal*, İstanbul 1930 [Bu kitab, ayni külliyatın üçüncüsü olarak çıkmıştır].

[8] Meselâ Dede Korkut Hikâyeleri'nde sık sık geçen *kaba ağaç* tâbirine, *Ozan*'ın kitabımızdaki şiirinde de tesadüf ediyoruz. Bunun gibi, *Köroğlu*'nda gördüğümüz *başa dönmek* tâbiri de [Pertev Naili, *Köroğlu Destanı*, S. 116] Dede Korkut Hikâyeleri'nde mevcuddur [Fuad Köprülü, *Dede Korkut Kitabı*'na âid notlar, II, *Azerbaycan Yurd Bilgisi*, Sayı 2, S. 84 - 91, İstanbul 1932]. Bu misalleri daha uzatmak kabilse de, burada bu kadarla iktifa ediyoruz.

vanlar da yavaş yavaş sazşairleri tarafından kullanılmağa başlar. Yüksek kültür tabakalarının aşağıya doğru bu tedricî nüfuzunu, bu devir sazşairlerinden ayrı ayrı bahsederken daha iyi göreceğiz.

II.

BAŞLICA SİYMÂLAR

KUL MEHMED — ÖKSÜZ DEDE — KÖROĞLU — HAYÂLİ OZAN — BAHŞİ — MAĞRİB OCAKLARINDA : — OĞUZ ALİ — GEDÂ MUSLU — ÇIRPANLI — ARMUDLU — KUL ÇULHA

XVI. asra mensub olarak tanıdığımız sazşairleri arasında, hayatı hakkında azçok malûmat sahibi olduğumuz şair, KUL MEHMED'dir. XVI. asır Osmanlı devlet adamlarından Üveys Paşa'nın oğlu olan Mehmed Paşa, Aydın muhassıllığında bulunmuş ve *Ahmed I.* zamanındaki *Celâlî ısyanları* esnasında 1014 te kendisine vezaret rütbesiyle birlikte serdarlık vazifesi verilmişse de, *Aydın Güzel Hisarı*'ndaki sarayından ayrılmamış ve yine o yıl ölmüştür. Babasından kendisine çok büyük bir servet kalmış ve hayatını büyük bir refah ve debdebe içinde geçirmişti. Aşağıda, şairimizin eserleri arasındaki 1 numaralı manzûmeyi eski bir mecmuada «Üveys Paşazade Mehmed Paşa» ya âid olarak gördüğümüz cihetle, bu zatin, sazşairleri tarzında şiirler yazan bir adam olduğuna hükmedebiliyoruz. Yoksa, ondan bahseden tarihî kaynaklarda - meselâ *Naîmâ Tarihi*'nde- onun şairliği hakkında hiçbir kayıd yoktur. XVI. asrın son yarısında ve XVII. asırda, yüksek tabakalara mensub böyle birtakım adamların - hattâ Kırım Han-

ları'ndan birinin - bu tarz şiirler yazdıklarını bildiğimiz cihetle, Mehmed Paşa'nın da, Kul Mehmed gibi yarı sofiyane bir mahlasla böyle mahsûller vücude getirmesini tabiî bulmalıyız. XVII. asır ortalarında Kul Mehmed isminde diğer bir sazşairi daha olduğunu, hattâ bu şairin *Mehmed IV.* ün cülûsu sıralarında *Girid*'de, Deli Hüseyin Paşa'nın maiyetinde bulunduğunu bildiğimiz için, kitabımızdaki manzûmelerden bâzılarının bu ikinci şaire âid olması ihtimalini de büsbütün reddedemeyiz. Herhalde, aruz vezniyle de dîvan, yâni murabba'lar yazmış olan Kul Mehmed'in bâriz bir edebî şahsiyete malik olmadığı muhakkaktır.

Osmanlı - İran harblerine âid iki manzûmesi sayesinde *Murad III.* devrinde yaşayan Yeniçeri şairlerinden olduğunu kat'iyetle öğrendiğimiz ÖKSÜZ DEDE, türlü bakımlardan, Kul Mehmed'le mukayese edilemiyecek kadar mühim bir şahsiyetdir ; ve eserleri o devir sazşairlerine âid bâriz vasıfları göstermektedir. Aşağıdaki 13 ve 10 numaralı tarihî manzûmelerdeki merd, sâde, biraz haşin, fakat canlı eda, o devir ordu ve donanma şairlerinde umûmîdir. 13 numaralı manzûmenin sekiz heceli kıt'alarla ve Rumeli şairlerine mahsus «*be ! bre !*» gibi hitablarla yazılması dikkate lâyıktır : çünkü, XVI. ve daha evvelki asırlarda mebzûl olan bu sekiz heceli şiirlerin yerini, hattâ bu asırdan başlayarak, on heceliler tutmağa başlamıştır. Öksüz Dede bu iki manzûmeyi, Serdar Ferhad Paşa'nın İran seferlerinde büyük muvaffakiyetler kazanarak, İran Şehzadesi Haydar Mirza'yi maiyetiyle beraber bir *rehîne* olarak İstanbula getirmesi (998 Rebiülevvel'inin 22 nci Perşenbe günü) münasebetiyle yazmıştır. 1 numaralı manzûmede

kıt'aların sonunda ayni mısraın tekerrür etmesi, bunun daha ziyade bir *türkü* olduğunu, ve belki de o sırada bestelenerek halk arasında, Yeniçeri ortalarında, kal'elerde, serhadlerde terennüm edildiğini hatıra getirmektedir. Öksüz Dede'nin, şiirlerinde Öksüz, Öksüz Âşık gibi mahlaslar da kullandığını ve 2 numaralı manzûmesine göre, adının Ali olduğunu, binaenaleyh, Öksüz Ali mahlâsının da bizim şairimize âid olduğu tahmin edilebilir. *Tuna* hakkındaki güzel manzûmesini ve muhtelif mahlaslar taşıyan diğer eserlerini, dil ve üslûb bakımlarından, kolaylıkla ayni şahsiyete isnad edebiliriz. XVII. ve XVIII. asır sazşairleri arasında pek moda olan *tecnis*'in çok güzel bir misalini 2 numaralı manzûmede bulmak kabildir. *Rumeli*'den belki de *Tuna boyları*'ndan yetişmiş bir *ordu şairi* sayabileceğimiz Öksüz Dede, herhalde bu asrın ikinci yarısındaki sazşairlerimizin en kuvvetlisi ve en orijinali olarak gösterilebilir; ve eserlerinde halk edebiyatının hakikî ve temiz unsurları çok bârizdir.

Türk halk edebiyatının en meşhur ve en yayılmış mahsûllerinden biri olan *Köroğlu Destanı*'nın mahiyeti hakkında burada en kısa îzahata girişecek bile değiliz [9]. Yalnız, B. *Ahmed Kudsi*'nin bularak, vaktiyle neşretmiş olduğu iki manzûme sâyesinde, Özdemiroğlu Osman Paşa kumnadasındaki Osmanlı ordusuyle İran harblerine iştirâk ettiği anlaşılan KÖROĞLU adlı bir sazşairinin tarihî mevcudiyeti meydana çıkmıştır ki, bunu *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*'ndeki bir fıkra da te'yid etmektedir. Aşağıda mevcud olan bu menzûmelerden birisi Özdemiroğlu'-

[9] Pertev Naili, *Köroğlu Destanı*, İstanbul 1931 [Bu kitab, yine ayni külliyatın altıncısı olarak çıkmıştır].

nun fütuhatını anlatan bir destan, diğeri de onun ölümüne âid bir mersiye'dir. Yine eski mecmualarda tesadüf edilen ve Köroğlu mahlâsını taşıyan birçok manzûmeler daha vardır ki, bunlar *Köroğlu Destanı*'ndaki birtakım rivayetlere ve şahsiyetlere sıkı sıkıya bağlıdır: Ayvaz, Bezirgân, Çamlı Bel, Kır At, Bolu Beyi, ... gibi. Kaplan postu giymiş *gâziler, dörtlüler, beşliler* gibi Osmanlı askerî tarihine âid tâbirlere de tesadüf olunuyor. Acaba, bu neşrettiğimiz manzûmelerin hepsi, bu bahsettiğimiz Köroğlu adlı sazşairine mi âidtir? Bu suale şimdilik kat'î bir cevab vermekten çekinmekle beraber, şunu söyliyelim ki, XVI. asır sonlarında Köroğlu adlı bir sazşairi, büyük bir şöhret kazanmıştır. Şiirlerini dolduran samimî eda, coşkun lirizm, Celâlî devrinin umûmî temayüllerine uygun husûsî bir kahramanlık ruhu, onun eserlerini asırlarca yaşatmış, ve *tarihî* şahsiyeti unutularak tamâmiyle *destanî* bir mahiyet almıştır. XVII. asrın meşhur sazşairi Karaca Oğlan'dan bahsederken, bunu daha iyi anlatacağımızı ümid ediyoruz.

Elimizde biri aruz ile, ikisi hece ile yazılmış üç manzûmesi bulunan HAYÂLÎ hakkında mâlûmâtımız olmadığı gibi, bu kadar az eserle edebî şahsiyeti hakkında bir fikir edinmek de imkânsızdır. Klâsik edebiyatın kuvvetli te'siri altında kaldığı - galiba, XVI. asrın büyük klâsik şairi Hayâlî'ye karşı beslediği hürmet te'siriyle - aynı mahlası almasından da anlaşılan bu şair, ihtimâl 1577 İran seferine Âdil Giray Han maiyetinde iştirâk etmiş - belki Kırımlı, yahut Kırım Hanları'nın maiyetinde yaşayan- oldukça kuvvetli bir sazşairidir; ve hece ile yazdığı manzûmelerde de klâsik edebiyat te'siri pek bârizdir.

Elimizde yalnız birer manzûmesi bulunan Ozan ile Bahşi hakkında yukarıda söylediğimiz sözlere bir şey ilâve edecek değiliz. Şübhesiz, XVI. asırda Anadolu'da ve Rumeli'de, daha doğrusu geniş İmparatorluk memleketlerinde yetişen Osmanlı sazşairleri, bunlardan ibaret değildir; fakat şimdiye kadar yapılan tetkikler, bize bundan fazla bir şey öğretmiş bulunmuyor!

XVI. asırda *Tunus* ve *Cezayer*'de yerleşerek, Akdeniz'de çok cür'etli hareketlerde bulunan Türk denizcileri arasında yetişmiş bu asra âid bâzı sazşairlerinin eserleri elimizdedir. Bunlar, *Adalardenizi* ve *Akdeniz* kıyılarındaki Türk kültürünü *Şimâlî Afrika* memleketlerinde, bilhassa *Tunus* ve *Cezayer*'de yaymak husûsunda büyük âmil olmuşlardır. *Mağrib Ocakları*'nın daha sonraki asırlarda da yetiştirdiği bu sazşairleri arasında, XVI. asra mensûb olarak başlıca beş siymâ tanıyoruz: maamafih, bu bilgimizin de çok sathî olduğunu, ve ancak - iyi halledilememiş - birer, ikişer manzûmelerini ele geçirebildiğimiz bu adamların edebî şahsiyetleri hakkında hiçbir fikir edinmek kabil olmadığını hemen ilâve edelim.

Bunlardan Oğuz Ali'yi, Turgut Reis'in ölümü münasebetiyle söylemiş olduğu bir mersiye ile tanıyoruz: 1565 yılına âid olan bu ölüm hâdisesinin ilham ettiği bu basit, samimî manzûme, sekiz hecelidir; ve nazım tekniği itibariyle çok kusurludur. *Cezayer*'e mensûb olduğu anlaşılan Gedâ Muslu, (Hicrî 1018) yılında Cezayer gemilerinin bir İspanyol kalyonunu zabtetmeleri münasebetiyle 11 heceli iki manzûme söylemiştir. Yine *Cezayer Ocağı*'na

mensûb oldukları anlaşılan Çırpanlı, Armudlu, Kul Çulha, Akdeniz'in meşhur kahramanı *Murad Reis*'in gazâları, kahramanlıkları, kerametleri hakkında şiirler yazmışlardır. *Rodos*'daki türbesi hâlâ halkın ziyaretgâhı olan bu Türk kahramanı (938 - 1018) yılları arasında yaşadığı cihetle, bu sazşairlerinin de XVI. asır sonlarında yaşamış olmaları icab ediyor. B. *A. Kudsi* ve B. *Rıza Nûr* tarafından neşredilen bu parçalar çok yanlış ve kusurlu olduğu cihetle, ancak en doğruca olanları mümkün mertebe tashih ederek kitabımıza nakletdik. Bu örneklere bakacak olursak, *Mağrib Ocakları*'na mensûb olan bu sazşairlerinin, meselâ, Öksüz Dede yahut Köroğlu ile mukayese edilebilecek bir kudrette olmadıklarını açıkça söyleyebiliriz. Bunların yegâne ehemmiyeti, XVI. asırda *Türk kültürü*'nün Şimâlî Afrika kıyılarındaki yayılışını göstermekte olmalarındadır.

BİBLİYOĞRAFYA :

XVI. asır sazşairleri hakkında başlıca şu eserlere müracaat edilebilir :

I. Fuad Köprülü, *XVI, Asır Sonuna Kadar Türk Sazşairleri*, İstanbul 1930. Burada Kul Mehmed, Öksüz Dede, Hayâlî, Köroğlu'nun hayat ve eserleri hakkında malûmat ve bibliyoğrafya vardır.

II. Ahmed Kudsi, Cezayer Türk halk şairlerinin şiirleri (*Halk Bilgisi Mecmuası*, C. 1, 1928). Burada Gedâ Muslu, Çırpanlı, Armudlu, Kul Çulha'nın şiirleri vardır.

III. Rıza Nûr, *Revue de Turcologie*, İskenderiye, 1931. Burada S. 100 de Oğuz Ali'nin şiiri neşredilmiştir.

IV. Nihad Sami Banarlı, XVI. asır sazşairlerinden Öksüz Ali (*Halk Bilgisi Haberleri*, sayı 53, 1936).

KUL MEHMED

1

KOŞMALAR

Siyah ebrûların duruben çatma
Gamzen oklarını âşıka atma
Sana gönül verdim beni ağlatma
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Bir od düşmüş dağlar gibi yanarım
Mâzûl olmuş beyler gibi dönerim
Ay efendim senin yolun önlerim
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Yemeden içmeden küllî berîyim
Senden ayrılalı cansız diriyim
Sinem üstünde bir kuru deriyim
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Öğüttür verdiğim, tut benim sözüm
Severim demeye tutmadı yüzüm

Ay efendim benim ay iki gözüm
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

2

Be yâranlar yine evvelbahardır
Bülbül intizarlık kılar durmayup
Kuşlar âheng edüp çığrışup öter
Kalbin kasâvetin siler durmayup

Kadir Mevlâ'm kudretini bildirir
Dâim ağlar kullarını güldürür
Menekşeler külâhını kaldırır
Yeşil çemenler de yiler durmayup

Her ağaçlar sücü dolmuş içilmiş
Yer yüzüne âb-ı-hayat saçılmış
Gök sünbül, kırmızı lâle açılmış
Güller ağzın açmış güler durmayup

Misâl-i-ravzadır cennet-i-rıdvân
Firdevs bahçesine benzemiş cihan
Kırmızı hulleler giymiş erguvan
Selvi dalı başın salar durmayup

Bizim illerimiz *Aydın illeri*
Çifte çifte bülbüllüdür dalları
Kul Mehemmed eydür seher yelleri
Yârın siyah zülfün böler durmayup

3

Tâkatım tak oldu bî-can olmuşum
Gece gündüz döğünmeden seng ile
Bakup mah yüzüne hayran olmuşum
Yiyüp aşkın esrarından beng ile

Behane yok bir yerinde ey güzel
Soyunup libasın bir hoşca düzel
Alnına güzellik yazılmış ezel
Boyanmış kaşların siyah seng ile

Rakiblerle işin olsun bir yana
Bâdehû halini arzeyle bana
Hüda verüp sarılaydım ben sana
Cevahir bulmadan yeydir deng ile

İylikle anılsun âlemde adım
Rûzigâr elvermez esmedi bâdım
Der *Mehemmed* abdal olmak muradım
Eğnime post belime palheng ile

4

Bunca demdir hasretliğin çekerim
Gel sevdiğim geld(i) ayrılık günleri
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Gel sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Neler gelir koç yiğidin serine
Gece gündüz yanar aşkın nârına

Gün bu gündür Hak kefildir yarına
Bil sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Kapunda kulundur bey ile gedâ
Can ile ser gayrı yoluna feda
Şimden sonra sana gayrı elvedâ
Kal sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Bülbülünüm feryadım var zârım var
İncü cevher madenidür şarım var
Lâle sünbül al çiçekli yârim var
Gül sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

Deli gönül karlı dağları aştı
Hicr-odıyle dertli sinemiz pişti
Der *Mehemmed* yine gurbete düştü
Yol sevdiğim geld(i) ayrılık günleri

5

Hakikî âşıkı bulmak istersen
Muradımız gonca-femdir bize gel
İçüp aşk meyinden kanmak istersen
Her demimiz bile demdir bize gel

Nazlı yâr geçmeden hûbluğun çağı
Niçün dolaşırsın taşıla dağı
Seyretmek istersen bahçeyi bağı
Varma rakiblere kemdir bize gel

Bin doğurmuş seni doğuran ana
Yusuf-ı sânîsin şimdi zamâna

Serinden geçenler gelsün meydana
Söyle seni seven kimdir bize gel

A yavrum açılmiş yanağın alı
Yüzünü görenin kalır mı aklı
Tuti dillim lebin sükker misali
Aziz başın için emdir bize gel

Lûtfedüp sevdiğim kaşların çatma
Kasâvete düşüp kayguya batma
Mehmed garibindir gayet ağlatma
Gözlerimden akan nemdir bize gel

6

Yavrum kuzum seni aldırdım elden
Kuzum kuzum der de meler bir koyun
Usandım da bezdim bu tatlı candan
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Yine çiçeklendi dağların başı
Koyun ben nideyim Mevlâ'nın işi
Dâim durmaz akar gözümün yaşı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Koyun senin derdin çoktur nideyim
Yanınıza başka kuzu katayım
Varup seni koyaklarda güdeyim
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Kuzum senin budur alnında yazı
Hiç elin kuzusu olur mu kuzu

Yüreğimde vardır bir ince sızı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Seni güden çoban gayri gütmesin
Yaydığı yerlerde otlar bitmesün
Kuzunu yiyenler onup yitmesin
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Bugün koyun *tuz taşı*'na gelmedi
Elin kuzusu da kuzu olmadı
Arayıp da kuzusunu bulmadı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Nolaydı sen koyun olmaya idin
Elin kuzuların görmeye idin
Ölüp de şu yere gelmeye idin
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Kul Mehemmed bunu böyle söyledi
Koyun sana yolum nerden uğradı
Söyledi de yaşın yaşın ağladı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

7

Behey elâ gözlü canım
Kul olmağa geldim sana
Gönül tahtında sultanım
Kul olmağa geldim sana

Ne yerdeyiz ne gökteyiz
Dün-ü günü firkatteyiz

Elüm ermez hasretteyiz
Kul olmağa geldim sana

Evlerinin önü yoldur
Kerem kıl âşıkın güldür
Gerek ağlat gerek öldür
Kul olmağa geldim sana

Koynunda turuncu gizlü
Tatlu dillü şirin sözlü
Şâhin gibi kara gözlü
Kul olmağa geldim sana

Kerem eyle benden kaçma
Sakın yadlar ile yatma
Gamzen okun bana atma
Kul olmağa geldim sana

Mehemmed eydür kulunum
Başı açık bir delünüm
Ta ezelden muhibbinüm
Kul olmağa geldim sana

8

Her dem yüzüme gül gibi
Gülen dilberün kuluyum
Ben ağladukça yaşumu
Silen dilberün kuluyum

Naz ile salan başını
Oynadup göz-ü-kaşını

Rahmedüp ben yoldaşını
Anan dilberün kuluyum

Mağrur tutmayup kendünü
Alçak tutuben gönlünü
Arayup derdmendünü
Bulan dilberün kuluyum

Soyunup giren koynuma
Rahimsiz gelmez aynuma
Siyah zülfünü boynuma
Salan dilberün kuluyum

Kul Mehemmed eydür ferman
Hastasına ider derman
Benümle her gece mihman
Olan dilberün kuluyum

9

DİVANLAR

El-aman ey hubların şâhı Süleymân'ım benim
Aklım aldı yüzünün mâhı Süleymân'ım benim
Âşık-ı-üftâdene cevretme cânâ her zaman
Kıl müyesser vaslını gâhi Süleymân'ım benim

Var mıdır misli cihanda şâhımın dostlar bakın
Ol rakib-i-nâsezaya sevdiğim varma yakın
Hüsnüne mağrur olup uşşâka cevretme sakın
Yerde kalmaz âşıkın âhı Süleymân'ım benim

Kirpiği tîr-i-kazâdır kaşları olmuş keman
Çeşmi bir cellâda benzer âşıka vermez eman
Nîce bir bülbül misâli edeyim âh-ü- fegan
Tâkatım tak oldu vallhi Süleymân'ım benim

Der *Mehemmed* yok hisabı sînem üzre yârenin
Âşık-ı- şeydâsıyım bir dilber-i- mekkârenin
Dâhi senden gayrı bû ben âşık-ı biçârenim
Yoktur âlemde nazargâhı Süleymân'ım benim

10

En dirîgâ yîne bir cânâna düştü gönlümüz
Mısr içinde Yûsuf-ı- Ken'ân'a düştü gönlümüz
Rûz-ü-şeb feryâda âgaz eyleyim şimdengeru
Andelîbim gonce-i- handâna düştü gönlümüz

Düşeli sevdâ-yı- aşka olmadım gamdan beri
Cân ile sevdim yinebir mâh-peyker dilberi
Neyleyim şimdengeru ey hâce lâ'l-ü- gevheri
Dişleri dür lebleri mercâna düştü gönlümüz

Serteser gezdim cihânı bulmadım ânâ misâl
Gerdanı kâfûra benzer kameti serv-i nihâl
Çeşmi âhû sâçı sünbül kaşları olmuş hilâl
Mâil oldum ol şeh-i- hûbâna düştü gönlümüz

Bin niyaz eyler isem ol yârime geçmez dilek
Neyleyim bilmem beyim halim mükedder oldu pek
Der *Mehemmed* şâhımın âdı Melek kendi melek
Kullarına rahmi yok sultâna düştü gönlümüz

ÖKSÜZ DEDE

1

KOŞMALAR

Be bu söyleyen dil kudret dilidir
Cümle yaradılmış Hakk'ın kuludur
Beylere armağan Şâh'ın gülüdür
Imırza'mı hoşca tutun ağalar

Imırza'mı anan Şâh'ı sevendir
Meydanda oynanan toptur çöğendir
Üsküfü alnında yavru toğandır
Imırza'mı hoşca tutun ağalar

Alnıma yazılan kara yazıdır
Imırza'm babanın iki gözüdür
Sarayda beslenmiş körpe kuzudur
Imırza'mı hoşca tutun ağalar

Değme baba kıyar m(ı) ola oğluna
Saldı garibliğe bakar yoluna

Bizden selâm olsun *Osman Oğlu*'na
Imırza'mı hoşca tutun ağalar

Ferhad Paşa elimize geldi hay
Yenemedim yavrucağım aldı hay
Hasretimiz kıyâmete kaldı hay
Imırza'mı hoşca tutun ağalar

Kani benim çerilerim, nögerim
Yedi yıldır ben bu derdi çekerim
Zebun oldum dört yanıma bakarım
Imırza'mı hoşca tutun ağalar

Akar gözlerimden kan ile yaşım
Dün-ü günü hasret çekmedir işim
Hem ehlim ayalim oğlum yoldaşım
Şunları da hoşca tutun ağalar

Öksüz Dede durma söyle sözünü
Hakk'a doğru tutup gider özünü
Bizim için öpün iki gözünü
Imırza'mı hoşca tutun ağalar

2

Bu garib gönümün nesin sorarsın
Her dem yâr elinden yaralı sîne
Yâr merhem etmezse unulmaz yaram
Ölür de giderim yaralı sin'e

Sînem şerha şerha yaraladığın
Yâr kendi bilmez mi yaraladığın

Sarmayınca kendi yaraladığın
Kim karışır anın yaralısına

Sînem sad-pâredir yâre var söyle
Tabibe yalvarup yâre var söyle
Seversen Mevlâyı yâre var söyle
Görsün ne olmuştur yaralı sîne

Bu kadar âşıklar gelür yâreli
Anlar da hep yâr elinden yâreli
Değmeyince unulamaz yâr eli
Tatlı merhem sürsün yâr eli sine

Öksüz'ü kayd-ü- bend olmuş bendine
Bend olmuşum ben de senin bendine
Nola süâl etse bir de kendime
Yaran nerde dise yar Ali'sine

3

Bülbülüm başladım feryad-ü- zâra
Aç hüsnün bağını naz eyle bâri
Kalmadı tâkatim cevrin çekmeye
İltifat yok cevrin az eyle bâri

Güzeller içinde bir nam komuşsun
Canlar yakıcı bir âfet imişsin
Ben kulunu öldürürüm demişsin
Bana bu ihsanı tez eyle bâri

Can arzular cemâlini görmeye
Ermesün rakibler beni sürmeye

Çün hicab edersin selâm vermeye
Her gelüp geçdikçe göz eyle bâri

Öksüz Âşık merddir söyle sözünü
Ben kuluna teslim eyle özünü
Kimseler duymasun gizli râzını
Bana bir tenhada söz eyle bâri

4

Elâ gözlerine kurban olduğum
Ecelim gelmeden öldürme beni
Gizlice uğrunca severim seni
Sırrımı kimseye bildirme beni

Seni bana viren ol yüce Ganî
Alurlar elimden korkarım seni
Kaddimi büküp de öldürsen beni
Üstüme düşmanım güldürme beni

Ölüm dedikleri gelmez aynıma
Sığa ak kolların dola boynuma
Soyunup eğnimi girsem koynuna
Sabah oldu deyu kaldırma beni

Öksüz Âşık bunu böyle söyledi
İndi aşkın deryâsını boyladı
Senin aşkın beni mecnun eyledi
Dağlara düşürüp gezdirme beni

5

Hakkın kudret bahçesine girelim
Deste deste güllerini direlim
A sevdiğim aç göğsünü görelim
Saçı sünbül zülfü siyahım benim

Altınım gümüşüm, ömrüm varısın
Seni kimler sever, kimin yârisin
Emreyle âleme hükmün yürüsün
Saçı sünbül zülfü siyahım benim

Hûri melek karışmıştır soyuna
Bir söz yoktur çemâline boyuna
Hizmet etsem yüzüm sürsem pâyına
Saçı sünbül zülfü siyahım benim

Dün-ü- gün çekdiğim ah ile zardır
Senin siyah zülfün âşıka dârdır
Öğretirler seni rakibler vardır
Saçı sünbül zülfü siyahım benim

Sığa ak kolların kana değmesün
Gamzen oku çiğerciğim delmesün
Sarılalım kıyâmete kalmasun
Saçı sünbül zülfü siyahım benim

Öksüz Âşık senin dertli kulundur
Âşıka ettiğin cevr-ü zulûmdur
Bu dünyanın önü sonu ölümdür
Saçı sünbül zülfü siyahım benim

6

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Dilberler içinde ben sen(i) isterim
Bu cihan içinde sendedir gönlüm
Hercâi cevreder ben sen(i) isterim

Melek midir seni doğuran ana
Aslâ mislin gelmemiştir cihâna
Arz(ı) hâl sunarım hünkâr dîvanına
Dünyalar yüzünde ben sen(i) isterim

Derdine düşeli hâlim pek yaman
A zâlim yok mudur göğsünde iyman
Dünyada derdinden öldüğüm zaman
Cennet-i Âlâ'da ben sen(i) isterim

Öksüz Âşık bu aşk ile nidelim
Kalk salın sevdiğim şurdan gidelim
Biz de gayrı sözü tamam idelim
Sılayı terkeder ben sen(i) isterim

7

Düşüne düşüne be kömür gözlüm
Kendi kendimi öldürürüm birgün
İnan bu sözüme be kanlı zâlim
Kendi kendimi öldürürüm birgün

Gönül vazgelir mi nazlı yârinden
Âlem bîzâr oldu benim zârimden

Ayırmak isterler gonca gülümden
Kendi kendimi öldürürüm birgün

Gece gündüz uyku girmez gözüme
Efendim uymuş rakibler sözüne
Ağlaya ağlaya baksam yüzüne
Kendi kendimi öldürürüm birgün

Öksüz Âşık başa teller takınur
Bâd-ı- sabâ zülüfüne dokunur
İkimizin ismi bile okunur
Kendi kendimi öldürürüm birgün

8

Misâl-i- cennettir evvelbahârı
Açılur kırmızı gülü Tuna'nın
Öter bülbülleri leyl-ü- nihârı
Eser bâd-ı- sabâ yeli Tuna'nın

Hiç kimseler bilmez kandedir başı
Tâzelenüp akar yeğindir cûşu
Eksik değil yalısının savaşı
Leş ile doludur gölü Tuna'nın

Alaman Dağı'ından beri geçmiştir
Engerus ilinden yollar açmıştır
Analar ağlatmış kanlar içmiştir
Söylemeye yoktur dili Tuna'nın

Türâba gark-olmuş yerdedir yüzü
Arzulayup akar *Karadeniz*'i

Selâmlamış *Usturgon*'la *Budun*'u
Belgrad'a uğrar yolu Tuna'nın

9

Âciz kaldım dilberimin elinden
Benim kara bağrım her dem nâr eyler
Bülbülümden gonca gülden ayrıldım
Deli gönül dostu arar zâr eyler

Ağlayup yürürüm bir dem gülmedim
Hakikatli doğru yâri bulmadım
Hey ağalar aslı nedir bilmedim
Dostum küsmüş rakibleri yâr eyler

Kaçan olur çeşmim yaşı silinür
Ah ettikçe kara-bağrım delinür
Yâri gördüm rakiblerle salınur
Geng dünyayı şu başıma dar eyler

Yeter oldu hey efendim gel imdi
Derd ile gam bana kısmet gör imdi
Çekerim hasretin bağrım delindi
Rakiblerin sözü bana kâr eyler

Öksüz Âşık eydür bağrım ezerler
İkram ile mâvi gözler süzerler
Ezelden belin koçduğum güzeller
Gelür geçer selâm vermez âr eyler

10

Her sabah her sabah çıkar salınur
Doğan aylar gibi doğar dolunur
Siyah zülfün mah yüzüne bölünür
Sevdiğim bu benler başa belâdır

Cennetin kokusu vardır özünde
Lâ'l-ü- mercan gelür tatlı sözünde
Kimi gerdanında kimi yüzünde
Sevdiğim bu benler başa belâdır

Güzelliğin söylenür ilden ile
Âşıklar içinde düşmüşsün dile
Beyazdır gerdanın gümüşten bile
Sevdiğim bu benler başa belâdır

Tavus kuşu gibi dürlü düzenir
Nice âşıklar var sana özenir
Bu dilberlik sana çok mal kazanır
Sevdiğim bu benler başa belâdır

Öksüz Âşık eydür gelin varalım
Varalım da dost cemâlin görelim
Leblerin zekâtın kime verelim
Sevdiğim bu benler başa belâdır

11

Neyleyeyim nic(e) ideyim Allah'ım
Yârim iller ala diyu korkarım

Varup bir güzele gönül vireli
Bana cefa ide diyu korkarım

Varıp bir güzele gönül vireli
El kavşurup karşısında duralı
Kaşı gözü turnalayın sürmeli
Yâd illere kona diyu korkarım

Göğsünde düğmesi akdır gümüşten
Tatludur dudağı türlü yemişten
Sakınurum seni günden güneşten
Al yanağın sola deyu korkarım

Seyreyle dilberün bugün nazına
Sürmeler çekinmiş elâ gözüne,
Öksüz Âşık eydür engel sözüne
Vara yârim uya deyu korkarım

12

Terkeyleyip vatanını, ilini
Hani bizim şunda gelenlerimiz
Arayalım biz anları bulalım
Hani dostlarımız yârenlerimiz

Bırakıp illeri dağlar aşanlar
Padişah uğruna sefer(e) eşenler
Allah'ın yolunda şehit düşenler
Gelmedi yâd ilde kalanlarımız

Gaziler bir yere komuşlar işin
Hepsi Hak yoluna vermiştir başın

Kimi eşin sorar, kimi kardaşın
Han(i) yal(ı) kapusunda duranlarımız

Öksüz Âşık eydür niçün gülemez
Kasd eyleyüp hain yanın alamaz
Sılasın arzu edenler duramaz
Akşam sabah selâm verenlerimiz

13

Sultan Murad'ın arslanı
Acem(i) seyrettin mi geldin
Kesdin da'vânın arasın
Ahd emân ettin mi geldin

Sana olmuş Hak'tan nazar
Bahriler deryada yüzer
Şah (e)vinde inleyüp gezer
Yavrusun kaptın mı geldin

Dün gün çağıram Pirler'e
Sığındım gerçek erlere
Adı bilinmez yerlere
Kaleler yapdın mı geldin

Be Hak'kın sevgili kulu
Yardımcın *Muhammed, Ali*
Kal'elerin içi dolu
Leşkeri döktün mü geldin

Ferhad Paşa da bir erdir
Onda Hak nazarı vardır

Acemin erleri kördür
Gülbengin çekdin mi geldin

Be görün Serdar'ın hasın
Aceme saçmış ağusun
Be Şah Oğlu'nun yavrusun
Yuvadan kaptın mı geldin

Çekilüp gelir kervanı
Padişahsın sür devranı
Sultan Murad'ın evranı
Acemi yuttun mu geldin

Acemi yutmakta kasdi
Abdallar'ın giyer postu
Öksüz Dede der Hak dostu
Allah'tan korktun mu geldin

14

Gine evvelbahar oldu
Dalgalandı cûşum benim
Dağlar yeşil don giyince
Küheylandır eşim benim

Bir yâd ile konuşunca
Zaman geçer alışınca
Nazlı yârle buluşunca
Durmaz akar yaşım benim

Aşkın ile girdim yola
Akın ettim Mısr'a, çöle

Hep çekdiğim derd-ü- belâ
Nedir garib başım benim

Öksüz Âşık eydür ana
Şükrüm vardır Mevlâ sana
Seyrimde verildi bana
Hayra yorar duşum benim

15

Kaşın hilâl gözün mestan
Geh doğar geh dolunursun
Âşıka cevretmek içün
Hırâmâni salınursun

Lebinden bal tamar gibi
Âşıkların emer gibi
Yeni doğmuş kamer gibi
Geh doğar geh dolunursun

Lebin bal yanağın gülzar
Neslin melek midir hey yâr
Yerine düşmeyen dildar
Ah ider de yerinürsün

Öksüz Âşık eydür hele
Dostun şad düşmanın öle
Vefas(ı) olmayan güzele
Gönül neye sürünürsün

16

Dağlar, yârimi gördüm mü
Pâyine yüzler sürdün mü
Güzel hatırın sordun mu
Mecnunu çok güzel dağlar

Şu dağlardan geldim geçtim
Çok bulanık suyun içtim
Ben yârimden cüdâ düştüm
Mecnunu çok güzel dağlar

Dağ başında yurdun mu var
Şikâr olan kurdun mu var
Bencileyin derdin mi var
Mecnunu çok güzel dağlar

Dağlar başı yolun olsun
Öksüz Âşık kulun olsun
Yaz kış açar gülün olsun
Mecnunu çok güzel dağlar

17

TÜRKÜ

Gül budanmış dal dal olmuş
Menekşesi yol yol olmuş
Siyah zülfün tel tel olmuş

Biz şu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

Gül menekşeye karışmış
Küskün olanlar barışmşı
Tâze fidanlar yetişmiş

Biz şu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

Öksüz Âşık der bu sözü
Hak'ka çevirmiştir yüzü
Öldü zan ittiler bizi

Biz şu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

KÖROĞLU

1

Yüce dağların başında
Kar bir yana kış bir yana
Depreşir ağzın içinde
Dil bir yana diş bir yana

Nidelim Beyler nidelim
Ahd-ü- peymânı güdelim
Ayvaz'a imdad edelim
Üç bir yana beş bir yana

Bre Beyler bre Paşa
Karlı karlı dağlar aşa
Birgün ola ayrı düşe
Kıç bir yana baş bir yana

Noldu hey sevdiğim noldu
Dereler kan ile doldu
Gördüm hasmın yeğin oldu
Kan bir yana leş bir yana

Kocadım belim büküldü
Zırhım silâhım söküldü
Bu gözüm doldu döküldü
Kan bir yana yaş bir yana

2

Siyah kâküllerin dökmüş
Kızıl güllere güllere
Elâ gözlerini dikmiş
İnce yollara yollara
Gel Avyaz'ım dolaşalım
Çamlı Beller'e Beller'e

Doldur elinden içeyim
Mest olup serden geçeyim
Seninle bile göçeyim
Çamlı Beller'e Beller'e
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlı Beller'e Beller'e

Okursun aşkın kitabın
Komadın âşıkın tâbın
Akıttın çeşmimin âbın
Döndü sellere sellere
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlı Beller'e Beller'e

Âşıklara vardır meyli
Rıyâzet çekmişem haylı
Ben Mecnun olam sen Leyli
Düşüp çöllere çöllere

Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlı Beller'e Beller'e

Köroğlu der budur derdim
Sarardı çehre-i- zerdim
Şu benim nihânî derdim
Düştü dillere dillere
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlı Beller'e Beller'e

3

Selâm verdim selâm almaz
Selâmıma salam seni
Akçasız pulsuz âşıkım
Nasıl benim kılam seni

Hubluğuna yok behâne
Gözlerin benzer şehâne
Nâmın çıkmıştır cihâne
Bilür cümle âlem seni

Nazlım salınur gezersin
Dertli bağrımı ezersin
Beyaz kâğıda benzersin
Yazar m(ı) ola kalem seni

Malım yok ki dökem saçam
Hazinem yok ağzın açam
Çârem budur alam kaçam
Hep yanımda bulam seni

Yeni bahçenin narısın
Kırmızı gülden arısın
Koç *Köroğlu*'nun yârisin
Böyle misin bilem seni

4

Yürü bre kahbe Felek
Sende arzmanım kalmadi
Sîneme sarıldı melek
Tende arzmanım kalmadi

Meclisler kurdum oturdum
Çok düşman ele getürdüm
Hezâran kalkan götürdüm
Kolda arzmanım kalmadı

Yârin bahçesine girdim
Gonca güllerini dirdim
Bülbülün feganın gördüm
Gülde arzmanım kalmadı

Kırmızı kanadır kasdım
Hem düşmanım var hem dostum
Harâm(i) oldum yollar kestim
Belde arzmanım kalmadı

Köroğlu çağırır türkü
Seyreyledi Şam'ı Şark'ı
Koç yiğitte neyler korku
İlde arzmanım kalmadı

5

Arabistan çöllerinde gezerken
Bana rast geldi orada dört gidi
Biri Urum biri Fellah biri Tat
Öbürü de benzer idi Kürt gidi

Hiç biri de bilmez benim halimden
Gözlerim kan doldu korkmam ölümden
Biri mizrağ(ı) yeğin aldı elimden
Öbürü de koltuğuna dürt gidi

Biri ata bindi meydan eyledi
Biri yükseğinden seyran eyledi
Biri soydu beni uryan eyledi
Öbürü der : edep yerin ört gidi

Bilmez misin *Köroğlu*'nun huyunu
Şimdi açar size türlü oyunu
Hak yaratmış sizin gibi koyunu
Yese gerek benim gibi kurt gidi

6

Kimisi pınar başında
Kimisi yolun dışında
Al giyen onbeş yaşında
İlle mavili mavili

Kimisi dağlarda gezer
Kimisi incisin dizer

Al giyen bağrımı ezer
İlle mavili mavili

Kimisi odun devşirir
Kimi kahvesin pişirir
Al giyen aklım şaşırır
İlle mavili mavili

Köroğlu'm der ki nolacak
Takdir yerini bulacak
Mavilim kaldı alacak
İlle mavili mavili

7

Gayre bakma, yüzün göster
Ben gönlümü bilmez miyim
Günde padişahlık ister
Ben gönlümü bilmezmiyim

Yürü ey şeh nazın nazın
Edelim Hak'ka niyazın
Götürmez ..... sözün
Ben gönlümü bilmez miyim

Şahinleyin yüksek uçar
Kaplan gibi kanlar saçar
Gökte buluttan nem kapar
Ben gönlümü bilmez miyim

Köroğlu der giden gelmez
Bir yaram vardır unulmaz

Attan cıvandan ayrılmaz
Ben gönlümü bilmez miyim

8

Behey *dörtlüler, beşliler*
Gelin gelin duruşalım
Kaplan postlu giyişliler
Gelin gelin duruşalım

Gelüp şunda gitmek olmaz
Çok söyleyüp ötmek olmaz
Kahvede tav atmak olmaz
Gelin gelin duruşalım

Hey anasına küsenler
Kurulu yayı yasanlar
. . . . . .
Gelin gelin duruşalım

Köroğlu der ilimize
Toz kondurma gülümüze
Yazık sizin telünüze
Gelin gelin duruşalım

9

Mürveti çok Hak'kın nazargâhısın
Bizim iller karlı dağlar aşkolsun

Gerçek erenlerin seyrangâhısın
Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Çayırlanur çimenlenür göllerin
Kan bulanık taşgın akar sellerin
Çoktur senin eğlenecek illerin
Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Yollar keser yavuz kurdun var mıdır
Beller keser arslan merdin var mıdır
Çarh elinden hiçbir derdin var mıdır
Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Bahar olup yeşil yaprak erince
Cûşa gelür gönlüm seni görünce
Evvel başdan selâm olsun varınca
Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

Er değildir seni görüp taşmayan
Gönül değil bir nefeste çoşmayan
Köroğlu der arab atlar eşmeyen
Bizim iller Çamlı Beller aşkolsun

10

Yücesinden baktım bir ulu kervan
İndi bir ovaya kondu Bezirgân
Dedim yiğitlerim bacın vermen mi
Bana kahkahayla güldü Bezirgân

Bezirgân *Köroğlu*'n görenler şaşar
Bağıranda arslan kaplan kan işer

El edüp Ayvaz'ın yanağın okşar
Meşenin arslanı, kurdu Bezirgân

Bezirgân oturmuş kaplan postuna
Rahmeylemez yârânına dostuna
Doldurmuş *Kır At*'ın gelir üstüne
Beni saymaz at oynattı Bezirgân

Çatamadım hiç sağ ile solundan
Alamadım parasından pulundan
İstiyor Ayvaz'ım almak elimden
Beni saymaz at oynattı Bezirgân

Başına urunmuş Bektaşi börkü
Sırtına da almış çılkava kürkü
Köroğlu söyledi üç beyit türkü
Anda beş yüz altın koydu Bezirgân

Gezdiğim yerlerde ekin ekerim
Konduğum yerlerde güller dikerim
Demir zırıh giysen billah sökerim
Hele yolun bacin ver geç Bezirgân

— Cevabı —

Ordudan kalkup da konmazam hana
Gayet gözüm al(ı)şık *Köroğl(u)* fettana
Sakın yoldan *Köroğlu* kıyarım sana
Hele yolun bacın vermez geçerim

11

Benden selâm olsun *Bolu* Beyi'ne
Çıkup şu dağları yaslanmalıdır
Ok gıcırdısından kalkan sesinden
Dağlar sedâ verüp seslenmelidir

Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Tüfek îcad oldu merdlik bozuldu
İğri kılıç kında paslanmalıdır

Köroğlu düşer mi yine şanından
Ayırır çoğunu er meydanından
Kır At köpüğünden düşman kanından
Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır

12

Punar başından bulanur
İner ovayı dolanur
Sende çok mallar talanur

Dağlar duman oldu
Çayır çemen oldu
Ben yâri görmedim
Halim yaman oldu

Hiç ovaya inmedin mi
Aşk oduna yanmadın mı
Gam gussadan donmadın mı

Dağlar duman oldu
Çayır çemen oldu
Ben yâri görmedim
Halim yaman oldu

Yaz görmemiş kışa benzer
Dert görmemiş başa benzer
İçmiş de serhoşa benzer

Dağlar duman oldu
Çayır çemen oldu
Ben yâri görmedim
Halim yaman oldu

Köroğlu serinden geçti
Aşkın dolusundan içti
Ayvaz gelüp bundan göçtü

Dağlar duman oldu
Çayır çemen oldu
Ben yâri görmedim
Halim yaman oldu

13

Yine ben bir öğüt aldım pîrimden
İylik ettiğinden sakın kendünü
Hazret-i- Ali'den kalma erkândır
İylik ettiğinden sakın kendünü

Ol sana düşmandır dost gibi bakar
Fırsat da bulunca urganın çeker

Yürek dalga urur çevrilür akar
İylik ettiğinden sakın kendünü

Belinde götürür gümüşlü bıçak
İylik olsa öksüz(e) olmazdı bıçak
Ağaya hayır etmez aslâ uşak
İylik ettiğinden sakın kendünü

Köroğlu der atam hem anam ağlar
Size mâlûm olsun Beyler Ağalar
Gidi Felek ciğerciğimi dağlar
İylik ettiğinden sakın kendünü

14

Hemen Mevlâ ile sana dayandım
Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey
Yoktur senden gayrı kolum kanadım
Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Sana derim sana hey ulu yaylam
Meğer başım alam ilinden gidem
Okum senden yayım sendendir cıdam
Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Yüce yüce tepesinden yol aşan
Gitmez oldu gönlümüzden endişen
Mürüvvetsiz beyden yeydir dört köşen
Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Hep sınadım *Osmanlı*'nın alını
Bulamadım hergiz gönlüm alanı

Amcağız sevdiğimin halini
Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

Köroğlu der tepelerden bakarım
Gözlerimden kanlu yaşlar dökerim
Bunca yıldır hasretini çekerim
Arkam sensin kal'em sensin dağlar hey

15

Osman Paşa eydür devletlü Hünkâr
İnşallah Sultan'ım *Şirvan* bizümdür
Sen himmet eyle inâyet Allah'tan
Mürvet Ali'nindir meydan bizümdür

Demirkapı'dan *Şirvan*'a geçildi
Anca savaş oldu kanlar saçıldı
Kırdık biz yezidi yollar açıldı
Giden ipek yükü kervan bizümdür

Şirvan ilinden *Tebriz*'e ulaştık
Anca başlar kesdik kana bulaştık
Acem evlerin seyrettik dolaştık
Vilâyet Hünkâr'un seyran bizümdür

Osman Paşa eydür gelin varılsın
Tedbir tedarik nenindir görülsün
..... yiğide mansıp virilsün
Kendü kulunuzdur ihsan sizindür

Köroğlu eydür gülbengi yitürdük
Erenlerin sancağını götürdük

Katar katar hayaların getürdük
Giden ..... *Şirvan* bizümdür

15

Osman Paşa Tebriz'd(e) ölür ölünce
Malım teslim eylen *Sultan Murad*'a
Biri birin yoldu Arş'ın yüzünde
Zarım teslim eylen *Sultan Murad*'a

Benim öldüceğim Şah'a duyursun
Yâranlarım hayır düa buyursun
Vezirliğim bir kuluna buyursun
Mührüm teslim eylen *Sultan Murad*'a

..... bölük bölük bölünen
Aceb şehit m(i) ola bizden alınan
Başlarına altun üsküf vurunan
Kulum teslim eylen *Sultan Murad*'a

Acem illerinde belim büküldü
Gözlerimden kanlı yaşlar döküldü
Cebehânem İstanbul'a çekildi
Malım teslim eylen *Sultan Murad*'a

Köroğlu söyledi ise bu sözü
Felek toprağa düşürdü gül yüzü
Aldım *Demirkapı* ile *Tebriz*'i
Şarım teslim eylen *Sultan Murad*'a

16

Çar köşe fânî dünyada
Koç yiğitler olmasaydı
Dünyayı zulmet alurdu
Ağlayanlar gülmeseydi

Dünyayı zulüm alırdı
Gün doğmaz öyle kalırdı
Âşıklar mecnûn olurdu
Sevdiceğin görmeseydi

Sevdi(ği)m çık karşımda salın
Bilmez misin âşık halın
Yâre gönderdiğim gülün
Yapracığı solmasaydı

Ur a koç *Köroğlu* ur a
Yâr derdine derman ara
Ölüme bulurdum çâre
İzin Hak'tan olmasaydı

17

Yol virin dumanlı dağlar
Aşmaya *Ayvaz* geliyor
Çağlasın soğuk pınarlar
İçmeye *Ayvaz* geliyor

Bu dağlarda biten güller
Kokusu lâl ider diller

Dalında cüdâ bülbüller
Ötüşün *Ayvaz* geliyor

Bizim yaylânın yiğidi
Belinde gümüş dividi
Yaylânın servi, söğüdü
Göl(e) edin oğlum geliyor

Bizim yaylâlar oluklu
Akan suları balıklı
Al balalı, mor yelekli
Kız gerek *Ayvaz* geliyor

Bizim yaylânın uşağı
Belinde *Aydın* bıçağı
Yaylânın türlü çiçeği
Kokuşun *Ayvaz* geliyor

Köroğlu dir ki tayalar
Atlımız hayvan kovalar
Sarptaki yalçın kayalar
Yastılın *Ayvaz* geliyor

HAYÂLÎ

1

Turnam gider olsan bizim illere
Vezir *Ardahan*'dan göçtü diyesin
Karşı geldi *Kızılbaş*'ın hanları
Çıldır'da da döğüş oldu diyesin

Al kana boyandı *Çıldır* dağları
Gaziler . . . . . tuğları
Gözü kanlı *Diyar(ı)bekir Beyler*'i
Din yoluna şehit düştü diyesin

Çamur dize çıktı kan ile yaştan
Atlar dal(a)maz oldu serilen leşten
Kal'eler yıkıldı kesilen baştan
Ak gövdeler kana battı diyesin

İki alay bir araya gelince
Ara yere *Çarhacılar* girince
Beşbinbeşyüz belli atlı dolunca
Tokmak Han da.... kaçdı diyesin

Haber(i)miz iletsin dosta gidenler
Varup dostun dîdârını görenler
Şâhin Şâh'in paşaları soranlar
Din uğruna şehit düştü diyesin

2

Leylâm gelür deyu yollar gözlerim
Gelmedi gözümde kaldı hayâli
Gizli sırrım beyan etmem gizlerim
Serimi sevdâya saldı hayâli

Yârim biçare olduğumu bilmiş
Çifte benler beyaz gerdana inmiş
Bu gece seyrettim beyazlar giymiş
Salındı karşıma geldi hayâli

Yârimin sevdâsı vardır başımda
Uyansam karşımda yatsam duşumda
Ne cânibe gitsem bile peşimde
Benim ile yoldaş oldu hayâli

Der *Hayâlî* hıram ederek yürür
Gece gündüz gitmez karşımda durur
Ben seninim deyu teselli verür
Garip gönlüm ele aldı hayâli

3

DİVAN

Hâzır olun Gâziler düşmânımız vardır bizim
Kız(ı)lbaş Cumhuru'na meydânımız vardır bizim
Sâdır oldu emr-i-âli inkıyâd etmek gerek
Uğru âçık bir velî Sultân'ımız vardır bizim

Yürüsün Sahib-i- hatem sancak çeküp tuğlar (?)
Bâşı üsküf, sırtı kaplan postlu can kullar ile
Dem çeker cephânemiz ejder - dehan toplar ile
Düşmanâ nisbet azim unvânımız vardır bizim

Giymiş ol Dâvud zırhı miyanında Zülfikar (?)
Seyreden a'dâ-yı dînin aklı oldu târmâr
Saniyâ *Âli* menendi *Düldül*'e oldu süvar
Sahib-i-seyf-ü-kalem arslânımız vardır bizim

Asitânı bendesidir Âl-i- Osman'ın müdâm
Sâdıkane kullarına hiç olur mu bir kelâm
Ol yezidin sînesin gözler müdâm [her] suph-u şam
Bir şeh-i-âdil kemankeş Hân'ımız vardır bizim

Ey *Hayâlî* çok çekerler gâziler gülbank-i-hû
Sînesin eyler siper düşmâna karşı rûberû
Pençesinden kahraman olsa halâs olmaz adû
Yırtıcı kırk bin böbür arslânımız vardır bizim

OZAN

Gerçek âşık olanların
Yürecüğü yanar olur
Her canibten şûriş ile
Şevkı odu kanar olur

Esirgen âşık kişiyi
Şefâat iymandandürür
Susamışları kandurur
Gözü yaşı tamar olur

Bir devletlü yohsul olsa
Usluyisen gülme ana
Yazıda kaba ağaca
Ulu kuşlar konar olur

Ozan âşıklar sözünü
Söyle âşıklar dinlesün
Er var içinde od yanar
Er var ana çü nâr olur

BAHŞÎ

Sultan Selim cülûsunda
Salâ dedi de yürüdü
Gidelim *Mısır*'a doğru
Yola dedi de yürüdü

Şamlu çıkup kaçar köyden
Sofu beru bakmaz *Hoy*'dan
Merd var ise işte meydan
Gele dedi de yürüdü

Nesne yoğumuş aslında
Halife dikmiş yerinde
N(e)- arar *Yusuf*'un şehrinde
Köle dedi de yürüdü

Almak gerek kûh-i- *Kaf*'ı
Kırım var mı ala dahi
Horasan'da ise *Şâh*'ı
Bulam dedi de yürüdü

Bahşi eydür *Mehdî* budur
Yücemize irgör Kadir
Kılağuzsa *İlyas Hızır*
Yola dedi de yürüdü

OĞUZ ALİ

Turgud Paşa eydür Beyler
. . . . şimdi ölüm demiş

Nic(e) edelim emir Hak'kın
Ergeç birdir yolum demiş

Gelsün kullarımın hası
Giysün siyah itsün yası
Cerbe ile *Trablus*'u
Viran oldu şarim demiş

Mevlâm sılaya gurbete
Düşürdü bizi firkate
Malta ile . . . . . .
İremedi elim demiş

Oğuz Ali durmaz çağlar
Âlem yasın tutmuş ağlar
Han Süleyman eydür Beyler
Büküldü ya belim demiş

GEDÂ MUSLU

1

İspanya *Cezay(e)r*'e haber göndermiş
Komazım oğlumu alurum demiş
Eğer vermezlerse kıyametedek
Ben de bu derd ile ölürüm demşi

Kailim beş yıla etseler vâde
Cümle emlâkimi veririm yâde
Peşkeş verirlerse *Sultan Ahmed*'e
Müslüman ederler bilürüm demiş

Gedâ Muslu eydür görün harcını
And içti *İncîl*'e tuttu yüzünü
Niylerim ben şimdengeru tahtını
Varup bir kil(i)sede kalurum demiş

2

Gör imdi ne demiş *Cezayerli* de
Vermeziz oğlunu bilmiş ol senin
Biz anı gönderdik *Sultan Ahmed*'e
Kara haberlerin almış ol senin

Yürütmeziz *Akdeniz*'de gemini
Hak'kı koyup puta tuttun yönünü
Çevir İslâm'a şol kâfir dinini
Gel yezid müslüman olmuş ol senin

Yine büktük İspanya'nın belini
On dört beyzadeyle aldık malını
Hoş eğlenir idin *Mısır* yolunu
Hele ettiklerin bulmuş ol senin

Gedâ Muslu eydür gördüm cûşunu
Gece gündüz ağla salma yaşını
Kilisenin taşlar(ı)na sür başını
Yürü var bir zaman çalmış ol senin

ÇIRPANLI

Gaz(i) Murad Reis'den haber soranlar
Vardır bahadiri yarar delisi

Her kande hû desen gelür yetişür
. . . . . .

Bilen *Gazi Murad Reis*'i der bak
Resulullah sancağını çeker ak
Denizde karada yardımcısı Hak
Gerçek mağrib erlerinin velîsi

Başbaşa çatarız gelür dem olur
Savaşanda derya yüzü kan olur
Gaziler yüzünü görür şen olur
Geldi derler Cezayer'in ulusu

Çırpanl(ı) eydür hele Sultan'ım göre
Bahadirlik oldur yerinde dura
Her kaçan iskele vursak bir yere
Ol gün ... *Akdeniz*'in yalısı

ARMUDLU

Murad Reis geldi gülbenk çektirdi
Dîn-i- (i)slâm sancağın diktüğü vaktin
Padişah uğruna niyet eyledi
Çıkıp *Cezayer*'den gitdüğü vaktin

Gaziler ceng için gördü yarağı
Doymaz muhannesin buna yüreği
Hep kâfirler koyuverdi küreği
Yezid gelip kıçtan çatduğu vaktin

Yiğit Beyler hep küreğe yapıştı
Kaçtı top otuna ödü tutuştu

Muhammed'in şefâati yetişti
Gemi yandı deyup gördüğü vaktin

Murad Reis eydür zâhir bâtında
Ya Rab hacetim kabûl et katında
Gök duman içinde kaldık tütende
Kâfir baş topunu atduğu vaktin

Armudlu eydür bu Sultan'ım Hak'la
Hemen yezidlerin fendi top ile
Alarga ettirdik tüfek ok ile
Beş pare kadirga çatduğu vaktin

KUL ÇULHA

Üş gafil... çıktın gittin elimden
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni
Andelibim ayrı düştüm gülümden
Vah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Dahi böyle olmamıştır sanarum
Bir görmüş yok bulduğuma sorarum
Anın için belim bükük ararum
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Mevlâ birdir yoktur kalbimde hiylem
Nebim *Muhammed*'dir demezim yalan
Allah ver(e) inşallah *Cennet*'i bulam
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Muradım kaldı ermedim kasdıma
Bu hale de şükür olsun dostuma

Yokuş gelse çıkamazam üstüne
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Farkedemez oldum güneşi ayı
Bize kısmet oldu pîrliğin payı
Gel de gör ne halde bu *Kul Çulha*'yı
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

AHMET SAİT MATBAASI

XVII. ASIR
SAZŞAİRLERİ

KUL OĞLU — KÂTİBÎ — KAYIKÇI KUL MUSTAFA — ÂŞIK — ÜSKÜDÂRÎ — KEŞFÎ — ÂŞIK HALİL — İBRAHİM — KUL DEVECİ .. KÂMİL .. BENLİ ALİ .. GÂZİ ÂŞIK HASAN

XVII ASIR SAZŞAİRLERİ

I.

UMUMÎ MÜLÂHAZALAR

Daha XVI. asırda Osmanlı İmparatorluğu'nun her köşesinde, büyük şehir ve kasabalarda, muhtelif askerî sınıflar arasında, serhad kalelerinde, Cezayer ve Tunus'taki türk denizcileri içinde, *sazşairleri* bulunduğunu, ve bu cins edebiyatın bilhassa orta sınıf halk arasında büyük bir rağbet kazandığını söylemiştik. Bu inkişaf XVII. asırda, daha kuvvetli bir şekilde devam etti; ve bu asır içinde, bu tarz şiirin en ehemmiyetli şahsiyetleri yetişerek, şöhretleri ve te'sirleri daha sonraki asırlarda da devam etti: Bu bakımdan, Gevherî, Âşık Ömer, Karaca Oğlan, ön safta sayılmaları iycap eden en mühim şahsiyetlerdir.

Yukarıda da söylemiş olduğumuz veçhile, XVI. asır sazşairlerinin eserlerinden bize kadar gelebilmiş parçalar çok az olduğu gibi, bu asırda yaşamış olduklarını tesbit edebildiğimiz şahsiyetler de çok mahduttur. Fakat, buna mukabil, XVII. asırda yaşamış sazşairlerinden mühim bir kısmını tanıdığımız gibi, bunların oldukça mebzûl eserleri de elimizde bulunuyor. Bu mes'eleler hakkında şu son yirmi beş yıl zarfında yapılan araştırmalar netîcesinde elde edilen bu bilgiler, tam ve kat'î ol-

maktan henüz çok uzaktır. Lâkin, ne olursa olsun, bu cins edebiyat hakkındaki eski bilgisizliği ve meçhuliyeti düşünürsek, bu şimdiki netîceleri dahi küçük göremeyiz. Eski tarihî ve edebî kaynakların, bu mes'eleleri aydınlatmak için ne kadar kifayetsiz olduğunu ve şimdiki mahdut malûmatın bile ne kadar zorluklarla elde edilebildiğini, kitabımızın başında, başlıca sebepleriyle îzah etmiştik. Bütün bunları göz önüne alınca, bu tarz şiirin umumî tekâmülünü ve en belli başlı şahsiyetlerini az çok gösterebilmenin bile, millî kültür tarihimiz için, ehemmiyetsiz ve kolay bir iş olmadığını daha açık anlayabiliriz.

Şimdiye kadar zamanları tesbit edilebilen ve eserleri bize kadar gelebilen XVII. asır sazşairleri, epeycedir: Kâmil, Kul Oğlu, İbrahim, Türabî, Edhemî, Afife Sultan, Kul Deveci, Kul Süleyman, Temeşvarlı Gâzi Âşık Haşan, Âşık Mustafa, Kayıkçı Kul Mustafa, Kâtibî, Za'îfî, Âşık, Er Oğlu, Pir Oğlu, Hâki, Gedâyî, Şah Bende, Şermî, Demirci Oğlu, Üsküdârî, Bursalı Âşık Halil, Keşfî, Kor Oğlu, Benli Ali, Karaca Oğlan, Gevherî, Âşık Ömer, v.s.. Ancak, bunlardan bâzılarının XVI. asır sonlarında, bâzılarının da XVIII. asır başlarında da yaşamış olduklarını unutmayalım. İsimlerini saydığımız bu sazşairlerinden başka, yine XVII. asırda yaşamış birtakım şairlerin isimlerini - meselâ Evliya Çelebi *Seyahatnâme*'si gibi - bâzı kaynaklardan öğreniyorsak da, onların henüz eserleri elde edilememiştir. Bunun gibi, XVII. asra ait olduğunu tahmin ettiğimiz birtakım şairler de var ki, henüz daha sarih tarihî deliller elde edemediğimiz cihetle, onları şimdilik bu sıraya koymak istemedik. Bundan sonra yapılacak araştırmalarla bu hususlaki bilgilerimizin

daha çoğalacağı ve daha sarih netîcelere varılacağı muhakkaktır.

II.

BAŞLICA SİYMÂLAR

KUL OĞLU — KÂTİBÎ — KAYIKÇI KUL MUSTAFA — ÂŞIK — ÜSKÜDÂRÎ — KEŞFÎ — ÂŞIK HALİL — İBRAHİM — KUL DEVECİ — KÂMİL — BENLİ ALİ — GÂZİ ÂŞIK HASAN

XVII. asrın yukarıda ismi geçen üç büyük sazşairinin hayat ve eserlerinden ayrı ayrı bahsedeceğimiz için, burada yalnız onlara nisbetle ikinci üçüncü derecede kalan bâzı şairler hakkında kısaca malûmât vermekle iktifa etmek istiyoruz. Bunlardan bilhassa Kul Oğlu, Kâtibî, Kayıkçı Kul Mustafa, Âşık, edebî kıymetleri ve te'sirleri bakımından, diğerlerine çok faiktirler.

KUL OĞLU, Murad IV. devrinde büyük şöhret kazanmış bir sazşairidir; asıl ismi Süleyman olup, *Safranbolu*'ludur. (M. 1640 - H. 1049) da Murad IV. ün ölümü münasebetiyle söylemiş olduğu bir mersiye, onun ne zaman yaşamış olduğunu gösteriyor. *Silâhdar Tarihi*'ndeki bir kayda göre [V. I, S. 259] Mehmed IV. zamanında, (M. 1686 - H. 1097) de henüz kırk yaşını geçtiği sıralarda ölen şair meşhur Musâhib Mustafa Paşa'nın babasıdır. Şimdiye kadar ele geçen eserleri arasında hayatına ait başka malûmât edinilebilecek vâzıh bir şey meydana çıkmamıştır. Yalnız, bütün eserlerine hâkim olan aşk ve kahramanlık hisleri, onun herhâlde Osmanlı ordularında veya donanmasında

döğüşmüş bir sazşairi olduğunu açıkça göstermektedir. Bundan başka, yine Kul Oğlu mahlasını taşıyan ve B. Rıdvan Nâfiz tarafından bulunmuş olan bir koşma, onun Cezayer'de deniz harplerine karışmış olduğunu da anlatmaktadır. *Evliya Çelebi*'nin bir kaydı, [C. 5, S. 283], sonra, bu asrın meşhur sazşairi Kâtibî'nin bir manzûmesi, onun Kayıkçı Kul Mustafa ve Kâtibî ile muasır ve arkadaş olduğunu ve zamanında büyük şöhret kazandığını gösteriyor. Bütün sazşairleri gibi tasavvuf te'sirinden tamamiyle kurtulamamış olmakla beraber, şiirlerinde en ziyade aşk ve kahramanlık hislerini terennüm etmiş, halk zevkinin inceliklerini ve güzelliklerini muvaffakıyetle benimsemiş, klâsik edebiyat te'sirinden az çok uzak kalmağa muvaffak olmuştur. Gevherî üzerinde onun nüfuzunu görmemek imkânsızdır.

Bu şairin muasırı olup, gerek şöhreti, gerek edebî kıymeti îtibariyle çok kuvvetli bir rakıybi sayabileceğimiz KÂTİBÎ hakkında bildikleri miz daha azdır. Murad IV. hakkındaki medhiye ve mersiye mahiyetinde bâzı şiirleri, sonra *Evliya Çelebi*'nin ifadesi, muasırlarının manzûmelerinde tesadüf edilen bâzı kayıtlar, zamanını kat'î olarak anlatmakla beraber, hayatı hakkında bize fazla bir şey öğretmiyor. Herhâlde bu şair, Murad IV. devrinde, Padişahın sazşairlerine karşı gösterdiği teveccüh ve himayeden hissesini almış ve bu devirde büyük bir şöhret kazanmış olmalıdır. Aruz ile yazdığı bâzı mahdut manzûmelerde hiçbir muvaffakiyet gösterememekle beraber, hece ile yazdığı *koşma* ve *semai*'leri, klâsik edebiyata büsbütün yabancı olmadığını anlatıyor. Lisanının, o devir saz-

şairlerinde umûmiyetle gördüğümüz fena bir temayül netîcesi olarak, lüzumsuz yabancı unsurlarla ve hattâ yabancı terkiplerle saffeti bozulmuş olmasına rağmen, *hece vezninin tekniğine* çok iyi vâkıf olduğunu görüyoruz. Fakat, devrinin bu gibi müşterek kusurlarından kurtulmamış olmakla beraber, şiirlerinde kuvvetli bir lirizm, ince bir hassâsiyet, derûnî bir âhenk mevcuttur. Halk edebiyatından aldığı unsurları, âdeta tazeleştirerek, şahşîleştirerek, büyük bir muvaffakıyetle kullanmıştır. Didaktik mahiyette bâzı şeyler yazmış olmakla beraber, bilhassa bir aşk şairidir. En umûmî hisleri, en umûmî mecazları kullanırken bile onlara bir hususiyet vermeğe ve iptizâle düşmemeğe muvaffak olur. Yalnız muasırları üzerinde değil, XVII. hattâ XVIII. asrın birçok sazşairleri üzerinde te'sirini görmek kabildir. Kâtibî'yi XVII. asrın ilk yarısındaki sazşairlerinin en meşhuru ve edebî bakımdan da en çok şahsî olanı yâni en kıymetlisi saymak, yanlış değildir sanırım.

Bu asrın ilk yarısında haklı bir şöhret kazanmış olan ÂŞIK hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bize kadar gelebilen bâzı koşma, semai ve türküleri, onun *halk zevkine daha yakın* bir sazşairi olduğunu gösteriyor. Murad IV. ün musahibi Musa Çelebi'nin katli üzerine yazdığı meşhur bir türkü sayesinde zamanını tâyin edebildiğimiz Âşık, lisanının yabancı unsurlardan - muasırlarına nisbetle - daha temiz kalması ve asıl halk edebiyatı hususiyetlerini daha çok saklaması îtibariyle, çok dikkate değer. Fakat bu aşk ve kahramanlık şairinde, klâsik edebiyat te'sirinin büsbütün mefkud olduğu da iddia edilemez. XVII. asrın birçok sazşairleri üzerinde te'sirini gördü-

ğümüz Âşık, herhâlde, bu devrin ihmâl edilemiyecek mühim siymâlarından biridir. Girid harbi hakkındaki bâzı şiirlerine bakılırsa, herhâlde bu asrın ikinci yarısında öldüğü tahmin olunabilir.

KAYIKÇI KUL MUSTAFA, bu devir sazşairleri arasında büyük şöhret kazanmış mühim bir siymâdır. Galiba gençliğinde meşhur Murad Reis'in (Ölümü: M. 1609/1610 - H. 1018) maiyetinde Cezayer'de bulunmuş ve bundan dolayı *kayıkçı* lâkabını almıştır. Cezayer'e ve Murad Reis'e ait birkaç manzûmesi bunu gösteriyor. Zamânının mühim hâdiselerine lâkayd kalmıyan şâirimiz, Osman II. nin (M. 1622) de şehâdeti ve İran Şahı Abbâs I. in (M. 1623) de Bağdad'ı zabti hakkında da şiirler yazmıştır. Osmanlı ordusuna mensup olan Kul Mustafa'nın ölümü herhâlde (M. 1646 - H. 1056) senesinden sonradır. Muhtelif târihî ve edebî kaynaklar, onun XVII. asrın ilk yarısında büyük bir şöhret kazandığını ve bu şöhretin XVIII. asırda bile devam ettiğini kat'î sûrette anlatıyor. XVII. asrın birçok sazşâirleri üzerinde, hattâ meşhur Gevherî üzerinde bile onun te'sirini görüyoruz. San'atin teknik cihetlerine lâyıkıyle vâkıf olmayan, yahut buna pek ehemmiyet vermiyen Kayıkçı Kul Mustafa, XVI. asır sazşairlerinin te'siri altında kalmakla beraber, bilhassa halk edebiyatı unsurlarından çok istifâde etmiş, ilhâmına serbest bir mecrâ vermiştir. Lisanındaki sâdelik, ve üslûbundaki tabiîlik bundan dolayıdır. Şiirlerini saziyle terennüm ettiğini söyliyerek, târihî kaynakların bu hususdaki ifadelerini te'yid eden şairimiz, XVII. asır *Yeniçeri âşıkları*'nın mükemmel bir nümûnesidir. Şiirleri, edebî kıymet bakımından, meselâ Kâtibî ya-

hut Kul Oğlu ile mukayese edilemez; lâkin, eserlerinin o zamanki umumî zevke uygun gelmesi, onları asırlarca Yeniçeri ortalarında, Levend kahvelerinde ve bozahanelerde, serhad kalelerinde uzun yıllar yaşatmıştır. *Genç Osman Hikâyesi* adıyla bugün bile Anadolu'nun birçok yerlerinde yaşayan bir rivayet de, yine onun ismine bağlı bulunuyor.

İşte, XVII. asrın ilk yarısında büyük şöhret kazanan bu şairlerle, asrın ikinci yarısında yetişerek bunları gölgede bırakan Gevherî, Âşık Ömer, Karaca Oğlan istisnâ edilecek olursa, XVII. asrın diğer sazşairleri arasında, ikinci üçüncü derecede bâzı siymâlar daha zikredilebilir. Bunlar, hemen umûmiyetle, askerî sınıf arasından yetişmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif deniz ve kara harblerine iştirâk etmiş sazşairleridir ki, ancak, iştirak ettikleri büyük vak'alar hakkında yazmış oldukları manzûmeler sayesinde, zamanları tespit olunabilmiştir. Bunlardan ÜSKÜDÂRÎ mahlâslı Üsküdarlı Ahmed, Köprülüzade Fâzıl Ahmed Paşa'nın *Uyvar* kalesini zabti münâsebetiyle güzel bir manzûme yazmıştır ki, (M. 1663 - H. 1074) yılındaki bu hâdise, onun yaşadığı devri gösteriyor. Diğer bir manzûmesinde, Girid harbinden de bahseden bu şair, anlaşılıyor ki, Mehmed IV. devrinde yaşamış, ve bahsettiği cenklere iştirâk etmiş bir ordu şairdir; eserlerinde kahramanlık hissi ve kahramanlık ahlâkı, sıklet merkezini teşkil eder. Yine Girid harbi hakkında bâzı türküleri olan KEŞFÎ ile ÂŞIK MUSTAFA da, bu tarzda yazdıkları kahramanlık şiirlerile şöhret kazanmış ordu şairlerindendir. Kayıkçı Kul Mustafa'nın arkadaşı olup, onunla *müşâare*'lerde bulunan ve

(M. 1636/1637 - H. 1064) de ölen Bursalı ÂŞIK HALİL de, bu asrın ilk yarısında şöhret kazanan sazşairlerindendir. Bunun muâsırlarından KUL DEVECİ, yine ordudan yetişen bir sazşairidir ki, Kalender Oğlu'nun Kuyucu Murad Paşa tarafından te'dibi hakkında yazdığı bir manzûmesi, yalnız târihî bakımdan ehemmiyeti hâizdir. Murad IV. ün ölümü münâsebetiyle bir manzûme yazan İBRAHİM de, yine bu devre mensuptur. Maamafih, edebî bir kıymetleri olmıyan bu şairler, kendi devirlerinde bile şöhret kazanmağa muvaffak olamamışlardır.

XVII. asır sazşairlerine ait bu küçük hülâsayı tamamlamak için, KÂMİL mahlâsıyla sazşairleri tarzında şiirler yazan Kırım Hanı Dördüncü Mehmed Giray Han'ı da zikretmek lâzımdır. Birinci defa (1642 - 1644), ve ikinci defa (1654 - 1665) yıllarında Kırım Hanlığında bulunan bu sofu mizaçlı şâir hükümdar, o asırda Türk cemiyetinin bütün tabakaları arasında büyük bir rağbet kazanan sazşairleri tarzında aşk şiirleri yazmaktan da geri durmamıştır. Bâzı şiirleri sonradan Gevherî'ye isnad edilen Mehmed Giray, büyük sazşairleriyle mukayese edilebilecek bir şahsiyet olmamakla beraber, büsbütün ihmâl edilecek bir şâir de sayılamaz. Bilhassa, bir hükümdarın, klâsik şairlerin dâima hakaretle gördükleri *âşık tarzında* şiirler yazması, devrin umûmî zevkını göstermek bakımından çok mânâlıdır.

Daha XVI. asır sonlarında, birtakım sazşairleri yetiştirdiğini bildiğimiz Cezayer Ocakları, XVII. asırda da Kayıkçı Kul Mustafa'dan başka muhtelif şâirler yetiştirmiştir ki, bunlardan BENLİ ALİ'yi bir örnek olarak gösterebiliriz. Bu şâir (M.

1664) de Fransızlar tarafından Cezayer'e yapılan ve firarlariyle netîcelenen bir hücumu, aruz ile yazdığı bir manzûmesinde çok güzel tasvir etmiştir. Bu sûretle zamanını sarih sûrette öğrendiğimiz bu şairin hece ile yazdığı bir iki *semai*, Cezayer kahramanlarının medhine ve Ocağın Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılığına ait çok güzel vesiykalardır.

İmparatorluğun XVII. asırda daimî bir cenk hayatı yaşayan serhadlerinde ve bilhassa Rumeli'nin askerî merkezlerinde yetişmiş sazşairlerinin çok tipik bir nümunesi olan Temeşvar'lı Gâzi ÂŞIK HASAN'ı unutmamak lâzımdır. Eserleri ve şöhreti XVIII. asır sonlarına kadar serhadlerde unutulmayan bu şair hakkında tarihî kaynaklar kat'î mâlûmat veriyorlar: bu Temeşvar'lı şair, cengâver bir derviş idi. Hudut harplerinde bulunur ve şiirleriyle gâzileri ve serhad halkını teşçî ederdi. Ekseriya serhad cenklerine ait türküler yazar ve onları saziyle terennüm eylerdi. İkinci Viyana muhâsarasını tâkip eden bozgunlar esnasında, harplere iştirâk etmiş ve müessir türküleriyle serhad halkının derin elemlerini yaşatmıştır. (M. 1686) da Budin'in sukutu hakkında aruz ile yazdığı şiir, İmparatorluğun her tarafında, ve hattâ şehzadelerin meclislerinde okunuyordu. Yine aruz ile *dîvan* şeklinde Belgrad'ın (M. 1688) da sukutuna dâir yazdığı Belgrad türküsü ile, hece ile *koşma* tarzında yazdığı Temeşvar türküsü de çok müessirdir. (M. 1695) de Sultan Mustafa II. *Lugos* kalesini zabtettiği sırada, orduda bulunan şairi huzuruna çağırtarak şiirlerini sazla terennüm ettirmiş, ve çok takdir ederek paralar vermiş, ve *Temeşvar*'ın Gönülliyân - ı - Yemîn ocağından kırk akçe yevmiye tekaüt

akçesi ihsan etmişti. (M. 1699) müsalâhasından sonra artık g â z i l i k hayatından çekilen ve galiba yaşı da oldukça ilerlemiş olan derviş şâir, Temeşvar civarında bir köye çekildi, ve tarlasında karpuz yetiştirmekle meşgul oldu. Ölünceye kadar iki senede bir Hacca giden bu derviş şairi, B e k t â ş î a n' a n e s i, kendi evliyaları aarsına idhâl etmiş, ve ona birtakım m e n k a b e l e r isnat eylemiştir.

Bu kısa îzahat ile, XVII. asırda sazşairlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nun her tarafında nasıl ve niçin çoğaldığı, ve bu şiir tarzının en belli başlı mümessilleri hakkında umûmî bir fikir edinmek kabildir. Bu asrın diğer büyük üç sazşairi hakkında ayrı ayrı verilecek mâlûmat, bunu bir kat daha tamamlayacaktır.

BİBLİYOĞRAFYA :

Yukarıda bahsi geçen sazşairleri hakkında başlıca şu kitap ve mekalelere müracaat edilebilir :

I. *Kul Oğlu* hakkında : F u a d K ö p r ü l ü, Kul Oğlu (*Hayat* Mecmuası, sayı 132; 1929); S a d e d d i n N ü z h e t, *Kul Oğlu*, İstanbul 1933.

II. *Kâtibî* hakkında : S a d e d d i n N ü z h e t, *Kâtibî*, İstanbul 1933; N a m d a r R a h m i K a r a t a y, *Kâtibî*, (*Ulu Dağ - Türkün*, Bursa Halkevi Dergisi'nde K â t i b î'nin ayrıca 45 manzûmesini neşretmiştir : sayı 3 - 14, Bursa 1933 - 1938).

III. *Kayıkçı Kul Mustafa* hakkında : F u a d K ö p r ü l ü, *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi*, İstanbul 1930; F u a d K ö p r ü l ü, Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi hakkında yeni vesiykalar (*Adsız* Mecmua, sayı 10, İstanbul 1932).

IV. *Âşık* hakkında : S a d e d d i n N ü z h e t, *Âşık*, İstanbul 1933; N i h a d S a m i B a n a r l ı, Âşık hakkında notlar (*Ülkü*, sayı 56, Ankara 1938).

V. *Üsküdârî* hakkında : F e v z i y e A b d u l l a h, Üsküdârî (*Ülkü*, sayı 44, Ankara 1936).

VI. *Keşfî* hakkında : Nihad Sami Banarlı, Âşık hakkında notlar (*Ülkü*, sayı 56, Ankara 1937).

VII. *Âşık Halil* hakkında : Sadeddin Nüzhet, Bursalı Âşık Halil (*Ülkü*, sayı 44, Ankara 1936).

VIII. *İbrahim* ve *Kul Deveci* hakkında : Fuad Köprülü, Kul Deveci ve İbrahim (*Hayat* Mecmuası, sayı 62, 1928).

IX. *Kâmil* hakkında : Fuad Köprülü, Kâmil, Kırım Hanı IV üncü Mehmed Girây (*Hayat* Mecmuası, sayı 134, 1929).

X. *Benli Ali* hakkında : Fuad Köprülü, Cezayer Yeniçeri Türküleri (*Türkiyat Mecmuası*, C. 2, 1928).

XI. *Gâzi Âşık Hasan* hakkında : Fuad Köprülü, Temeşvarlı Gâzi Âşık Hasan (*Türk Yurdu*, C. 4, sayı 19, 1926); Sadeddin Nüzhet, *Bektaşî Şairleri*, İstanbul, 1910.

KUL OĞLU

1

KOŞMALAR

Sultan Murad eydür şimdi zamâne,
Bana da kalmadı beyler elvedâ,
Büküldü kametim döndü kemana,
Gezip seyrettiğim iller elvedâ.

Ardımca gelen zülüflü melekler,
Tersine devretti çarh - ı - felekler,
Yeniçeri, Sipâhiler, Solaklar,
Önümce yürüyen kullar elvedâ.

Gazâya gitmeye Beyler dizilsün,
Kulların hep esâmisi yazılsın,
Tabutum düzülsün kabrim kazılsun,
Varıp seyrettiğim çöller elvedâ.

Ecelim yetişti yıldızım indi,
Dostlarım ağladı düşmanım güldü,

Yapılan *kadirga*'m deryada kaldı,
Şu *Malta*'ya giden yollar elvedâ.

Kul Oğlu dostların yüzü ağ olsun,
Düşman olanların bağrı dağ olsun,
Sultan *İbrahim Han* şimdi sağ olsun,
Harben fethettiğim iller elvedâ.

2

İşit âvâzımı ben de var idim,
Uçup gitme bunda kona dur bülbül,
Senin hûb nefesin kalbim evinde,
Vücudüm şehrini donatur bülbül,

Konarsan güle kon, dikene konma,
Eski düşmanların dost olur sanma,
Açıp o göğsünü hâre dayanma,
Rakiplerin kasdı canadır bülbül.

Sultan oldur rahmeyleye kuluna,
Tabip oldur derde derman buluna,
Bönlük edip konma gülün dalına,
Hârı var pençeni kanatur bülbül.

Kul Oğlu dembedem dolular içer,
Kişi sevdiğine dîbâlar biçer,
Bu dünya fânîdir tez gelir geçer,
Bu bahçenin sonu fenadur bülbül.

3

Şevkımı arttırır aşkımın demi,
Sevdiğim benimle olduğu zaman,
Defolur da gider gönlümün gamı,
Gelip de yanıma güldüğü zaman.

Söyledikçe lezzet vardır sözünde,
Rûz - ü - şep hayâli iki gözümde,
Hudâ'nın emriyle yârin yüzünde,
Ak güller açılır güldüğü zaman.

Aşkımın dumanı serimi bürür,
Divane gönlümü gâh öyle alur,
Sanırım vücudüm Cennete girür,
Yârimi koynuma aldığım zaman.

Nâr - ı - aşkın ile vücudüm yandı,
Bir asılzadedir hûridir kendi,
Sanırım ki gökten bir melek indi,
Kollarım boynuna saldığım zaman,

Kul Oğlu'yum bus bulanık akarım,
Hasret oduna cism - ü - can yakarım,
Ne rızkıma, ne malıma bakarım,
Yâr aşkı kalbime doğduğu zaman.

4

SEMAİLER

Uzaktan merhaba olmaz
Gel ey mestâne bakışlım

Kolların boynuma dola
Dile, mestâne bakışlım

Seni sevenler unutmaz
Hayâlin karşımdan gitmez
Padişahlar hiç zulmetmez
Kula, mestâne bakışlım

Der *Kul Oğlu* gûne gûne
Melek gelmemiş cihâna
Her sözüne bir behâne
Bul, a mestâne bakışlım

5

Âlemde doğru dost yoktur
Dedikleri gerçek imiş
Kulunu saklayan Hak'dır
Dedikleri gerçek imiş

Bulut âsümâna ağar
Yerlere rahmetler yağar
Gün doğmadan neler doğar
Dedikleri gerçek imiş

Eğer insan eğer melek
Yalvarırım geçer dilek
Bî - vefâdır çarh - ı - felek
Dedikleri gerçek imiş

Kul Oğlu der ömür geçer
Kalmasın âlemde nâçar
Dünyâ, sana konan göçer
Dedikleri gerçek imiş.

KÂTİBÎ

1

KOŞMALAR

Gönül aşk atına bineldenberi
Muhabbet menzilin alagelmiştir
Pervâne - veş şem'a yanaldanberi
Benzimiz sararıp solagelmiştir.

Rûz - u - şep fikrimiz sevgili yârda
Ciğer kebap oldu hasret - i - nârda
Bu garip bülbülün evvel baharda
Muradın almağa güle gelmiştir

Dertli bülbül bahçelerde, bağlarda
Figan eder yaz geldiği çağlarda
Mor sünbüllü, gonçe güllü dağlarda
Ferhad Şîrînini bulagelmiştir

Bu gurbette ayrılığın elinden
Deryalar dolmuştur çeşmim selinden

Sözün bilmez adûların elinden
Bağrımız kan ile dolagelmiştir

Kâtibî der hayâlini gördüğüm
Gece gündüz hayâline yeldüğüm
Severler güzeli elbet sevdiğim
Yalancı dünyada olagelmiştir

2

Gönül senin ile kavil edelim
Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim
Yalan sözü çürük fikri nidelim
Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

Sen sanursun yâr imdâda irişür
Benim sînem aşk oduna tutuşur
Yeter çektim yârin kahrın yetişür
Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

Kerem eyle şimdi canım tendedir
Kıymetin bilmez bir yâre bendedir
Suç senindir ama günah bendedir
Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

Bir nâ - ehle sırrımızı açmadan
İkimiz de ecel câmın içmeden
Can kuşu kafesten çıkıp uçmadan
Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

Aklın sana sen aklına yâr isen
Nasihatım dinle benim er isen

Kâtibî der şâd olayım der isen
Ya sen yârdan ya ben serden geçeyim

3

Bir dem kararın yok dağlar başında
Nice bir Mecnun'a dönersin gönül
Cümle halk - ı - âlem kendi işinde
Sen aşkın nârına yanarsın gönül

Cevherini her sarrafa satmazsın
Gece gündüz gamda yanıp yatmazsın
Belli bir mekânda karar tutmazsın
Her dem daldan dala konarsın gönül

Bülbüle işaret olsa gülünden
Hûb güzel mâniyi söyler dilinden
Hercaî bî-vefâ yârin elinden
Zehri nûş eyleyüp kanarsın gönül

Kâtibî bilmedin çeşm - i - siyâhı
Kendine yâr etme zâr ile âhı
Yükseklere çıkıp gâhı begâhı
Gâh olup alçağa inersin gönül.

4

Ah meded Allahım sendendir meded
Aklım alındığı yerlere geldim

Muhabbet kaniyle karışıp taşıp
Sînem delindiği yerlere geldim

Hep âh ile zârdır âşıkın işi
Kan ile karıştı çeşmimin yaşı
Lâ'l - ü - mercan olmuş toprağı taşı
Cevher bulunduğu yerlere geldim

Dağların başında dumanlar döner
Bağrımın başında fitiller yanar
Firdevs - i - â'lâdan bir servi çınar
Çıkıp salındığı yerlere geldim

Sünbülün dâvâsı servi dal ilen
Bülbülün kavgası bahar gül ilen
Bir ah ettikçe yâr kendi eliylen
Çeşmim silindiği yerlere geldim

Kâtibî der görebilsem dergâhin
Şimdi suçlusuyum yüz bin günahın
Âlem - i - gayıb'dan bir şems - ü - mâhım
Doğup dolunduğu yerlere geldim.

5

Fidandır yetişti bir lebi gonçe
Cennet bahçesinin gülüdür şimdi
Kararım kalmadı seni görünce
Gözüm yaşı *Tuna* selidir şimdi

Bir Yusuf - cenâba oldum âşinâ
Kudret ıssı kalem çekmiş kaşına

Âzâde yürürken kendi başına
Gönül bir sultanın kuludur şimdi

Sermest olup aşkın şarabın içtim
Yüce yaylâlarda ben kondum göçtüm
Uğruna bir yârin serimden geçtim
Kudret ayağıyla doludur şimdi

Benim hasret, gurbet oldu vatanım
Âteş - i - firkatte eridi tenim
Arsa - i - aşktayım sevdiğim benim
Pîr ile erkânın yoludur şimdi

Rahat oldu canım dostu görelden
Hâk - i - pâye yüzümüzü sürelden
Kâtibî hûblara gönül verelden
Halk içinde adım delidir şimdi

6

Gurbetlikten başa gelen hâlleri
Söylemeye varmaz dilimiz bizim
Kasdedip adûlar aldı yolları
Göze hayâl oldu ilimiz bizim

Bizim aşımıza âğu kattılar
Ayağımız bendedüben gittiler
Âşık deyu iftirâlar ettiler
Hünkâra arzolup hâlimiz bizim

Hüsün bahçesinin gülün direrken
İş - ü - işret edip demler sürerken

Âlemde bir sadık yâri ararken
Ağuya karıştı balımız bizim

Hudâ yaratmıştır *Levh* ile *Arş*'ı
Her insan ne bilur âlemde *Ferş*'i
Bihamdillâh dosta düşmana karşı
Yetişti cânâna hâlimiz bizim

Alnımız açıktır, yüzümüz aktır
Ümidim Hudâ'dan kalbimiz pâktir
Kâtibî billâhi ölünce yoktur
Sevmiyen adûya kalimiz bizim.

7

Kış eyyâmı gidip bahar gelince
Açılır gafletten gözü dağların
Donanır zeyn - olur gonçe gülleri
Bülbüllere geçmez nazı dağların

Rûz ile şeb tesbihdürür işleri
Vird - i - Hak'kı okur daim kuşları
Eflâke beraber olmuş başları
Dergâh - ı - Hakk'adır yüzü dağların

Kudretten eğnine hulle biçilir
Hak rahmeti üstlerine saçılır
Türlü türlü çiçekleri açılır
Cennet - i - Â'lâdır yazı dağların

İlkbahar gark olur yeşil donlara
Hidâyetler Hak'dan olur anlara

Esen yeli sefâ verir canlara
Misk - ü - anber kokar tozu dağların

Zeyn - olur açılır dört yanı lâle
Irmakları benzer âb - ı - zülâle
Kâtibî der şu cihanda oluna
Şükür Hakk'a şimdi sözü dağların

8

Ben senden hakikat mürvet beklerken
Senin aşkın bana nedâmet oldu
Seni ağyar ile gördüm gezerken
Sanki ol gün bana kıyâmet oldu

Hey ahdine durmaz bu mudur gayret
Âkıbet düşürdün araya firkat
Evvelden olunan mihr - ü - muhabbet
Yazıklar sonunda adâvet oldu

Merhamet yok imiş senin şanında
Ettiğin bulasın tatlı canında
Gayriler izzetli senin yanında
Hemen ancak bana hakaret oldu

Beni koyup gayrilere kaldığın
Garip başım sevdâlara saldığın
Kâtibî der benim gönlüm aldığın
Leyl - ü - nehar bana kasâvet oldu

9

Deli gönül melûl olup gam yeme
Ağlamanın elbet gülmesi vardır
Adûya intikam kalır mı böyle
Herkes ettiğini bulması vardır

Hak için ibâdet eden sadıklar
Mertebesin bulur bağrı yanıklar
Bî - vefâ dilberi seven âşıklar
Kâhı böyle melûl olması vardır

Bu aşk dedikleri bir yoldur ince
Bülbüle cevreder bir gül - i - gonçe
Bir güzelin kendi gönlü olunca
Tenhaca odaya gelmesi vardır

Bu bir eski sözdür söylenir ezel
Dilber akçe ister dinlemez gazel
Zengince bir âşık bulsa bir güzel
Züğürdü feryâda salması vardır

Kâtibî sabreyle ötesi yakın
Hercaî gözetmez tuz ekmek hakkın
Bî - vefâ dilbere aldanma sakın
Hemen bir yüzüne gülmesi vardır

10

Yüzünde harâmi benler saçılmış
Var ise can ister kulundan senin

Hüsnünün baharı taze açılmşı
Emreyle direyim gülünden senin

Her zaman pâyine yüzüm sürdükçe
İltifat idersin bizi gördükçe
Var ol cihan içre dünya durdukça
Geçmesin adûlar yolundan senin

Bendeni seversin gayette ama
Ben dahi severim ey melek - sîma
Bilirim âşıksın, destinde hüma,
Bâz eksik olmasun kolundan senin

Hakikatli yârsın bilirsin hâlden
Hudâ ayırmasın sen servi daldan
Söyledikçe sözün tatlıdır baldan
Ab - ı - zülâl akar dilinden senin

Katib'i kapundan yabana atma
Lûtfeyle yaşımı sellere katma
Bâri gülmüş iken beni ağlatma
Aman aman felek elinden senin

—

11

Görüp cemâlini âşık olduğum
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni
Uğruna serimi fedâ kıldığım
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

Bu güzellik bâkî kalmaz sevdiğim
Âşıkı ağlatan gülmez sevdiğim

İyilerden kemlik gelmez sevdiğim
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

İltifat etmeye gelsen yanıma
Müddeîler sitem eder canıma
Bed duâm alursun girme kanıma
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

Kâtibî der yavru öğüt tutmaz mı
Âşıkın dediği yola gitmez mi
Kara bağrım hûn eyledin yetmez mi
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

12

Deli gönül sana bir öğüdüm var
Eski dostu düşman olur yiğidin
Yokla kendözünü gafletten uyan
Eski dostu düşman olur yiğidin

Dostun zemmi deryasını boylama
Utanursun kemliğini söyleme
Dostum değil imiş kıyâs eyleme
Eski dostu düşman olur yiğidin

Ara yerde hak ve hukuk olunca
Unutmamak gerek yiğit ölünce
Ecel gelüb ömür âhır olunca
Eski dostu düşman olur yiğidin

Elem gelse bir yiğidin özüne
Söylenmesi yeydir yârin yüzüne

Uymamak gerekdir kendi sözüne
Eski dostu düşman olur yiğidin

13

Dil verelden sana düşdüm dillere
Gel yetiş dil derdine imdâd ile
Her seher vaktinde bülbül güllere
Hasbihâlin arzeder feryâd ile

Çünk(ü) - adımız âşıklığa takdılar
Sînemizi nâr - ı - gama yakdılar
Aşk yolunda ne belâlar çekdiler
Var su'âl et Şîrîn'e Ferhâd ile

Kerem gelsün can - u - tenden ayrıdan
Sağ olanlar derman umar sayrıdan
Beni ziyade severdi gayrıdan
Âşinâlık eylemezdi yâd ile

Cevri lâyık görmeyenler şânına
Müptelâsının girer mi kanına
Tâlib olan mâ'rifetin kânına
Vâsıl olur himmet - i - üstâd ile

Kişiye vatan da gerek gurbet de
Hudâ maksudunu verir elbette
Diyar - ı - gürbette kuy - ı - hasrette
Bize de *Kâtibî* derler ad ile

—

14

Hevâ - vü - hevesden geçmek isterin
Beni bana komaz divane gönül
Geceyi gündüzden seçmek isterin
Beni bana komaz divane gönül

Kendimi mîzana urmak isterin
Hayrımı şerrimi görmek isterin
Aklımı başıma dermek isterin
Beni bana komaz divane gönül

Dünyaya gelenler gelir ölmeğe
Görüb birbirinden ibret almağa
Hercaî sevmeden fâriğ olmağa
Beni bana komaz divane gönül

Beni sevmeyeni düşman bilürdüm
Sevene canımı fedâ kılurdum
Vücudüm şehrine sultan olurdum
Beni bana komaz divane gönül

Kâtibî der derdim bildirmez idim
Bî - vefâya gönül aldırmaz idim
Nideyim düşmanı güldürmez idim
Beni bana komaz divane gönül

15

SEMAİLER

Evvel baharda açılır
Gonçe gonçe gül'ün dağlar

Cân ile serden geçilür
İçildikçe mül'ün dağlar

Arayı arayı buldum
Sana indim ârâm buldum
Ziyaret etmeğe geldim
Memleketin, ilin dağlar

Gözüm yıldızlara bakar
Önümüzde duman çöker
Cûş - u - hurûş edip akar
Bus bulanık selin dağlar

Yaradan Hak etmiş nazar
Gönül aşk deryasın gezer
Koç yiğitler kervan bozar
Kerbelâ'dır yolun dağlar

Gonçedir güllerin solmaz
Yârinden ayrılan gülmez
Kâtibî der tâbir olmaz
Açılmış sünbülün dağlar

16

Gurbet ile düştü yolum
Ağlayup gezer yürürüm
Efkâr ile deli gönlüm
Dağlayıp gezer yürürüm

Oldum işimden âvâre
Yakarım sînemi nâre

Gönlümü zülf - i - dilâre
Bağlayıp gezer yürürüm

Dağlar başı oldu yurdum
Günden güne artar derdim
Ben kara gözlümü gördüm
Sızlanup gezer yürürüm

Anlatamam melâlimi
Göz görmesin maralimi
Hâlden bilene hâlimi
Söyleyüp gezer yürürüm

Kâtibî içelden câmı
Mest olup geçer eyyâmı
Şaşkın sel gibi müdamı
Çağlayup gezer yürürüm.

17

İşte gider olduk senden
Kal indi Bağdad Çölleri
Melâmet nâmesin benden
Al indi Bağdad Çölleri

Sultan *Murad Han*'ı gördün,
Pâyine yüzünü sürdün
Henüz maksûduna erdin
Bil indi Bağdad Çölleri

Adû'dan aldık başını
Hudâ onardı işini

Gözünden kanlı yaşını
Sil indi Bağdad Çölleri

Nice erenler şehbazın
Kışa tebdil etti yazın
Sen de ölenin namazın
Kıl indi Bağdad Çölleri

Yatırsın edüp ah - ü - vah
Donunu giyersin siyah
Kâtibî gibi bir meddah
Bul indi Bağdad Çölleri

18

Ne kaçarsın elâ gözlüm
Âşüfte gönlüm sendedir
Firakından benim yârim
Sanma kim cânım tendedir

Güzel gamzen aman vermez
Dilin âşık hâlin bilmez
Behey ıkrarına durmaz
Ah - ü - amânin kandedir

Mansûr'e kim zülfündür dâr
Zerrece yoktur bende âr
Benim ağladığıma yâr
Rakipler daim handedir

Dil ayrılmaz aşk - ı - pâkden
Ref' eyle bendeni hâkden
Senin hayırın yok çoktan
Kâtibî sana bendedir

KUL MUSTAFA

1

KOŞMALAR

Arzıhâl eylesem ettiğim cevri
Muhabbet arzolur yüze gelince
Âşık öldürmekte akrânım yoktur
Bir dem şîve ile nâza gelince

Kaşların çatarsın gözün süzersin
Her bakışta ciğerciğim üzersin
Yâdlar ile yiyip içip gezersin
İstiğnâ satarsın bize gelince

Kaşların yay olmuş kirpikler oktur
Korkarım sevdiğim âşıkın çoktur
Payitaht altında akrânın yoktur
Keman kaşın ile göze gelince

Sen de mi öğrendin cefâ kılmayı
Hançer alıp derdli sînem delmeyi

Tenezzül etmezsin bize gelmeyi
Ya koçulur musun size gelince

Kul Mustafa eydür bekler yolunu
Rakipler de dermiş gonca gülünü
Yâd ellerde koçmuş ince belini
Ya koçulmam derdin söze gelince

2

Çünkü dilber bana meylin yok idi
Ezelîden ikrar vermiye idin
Muhabbettir güzelliğin nişanı
Uğrun uğrun bakıp gülmeye idin

Hani senin ile yiyip içdiğim
Yiyip içip ak göğsünü açtığım
Şimden sonra fayda etmez kaçtığın
Soyunup koynuma girmiye idin

Siyah zülfü mah yüze etmiş perde
Sen uğrattın beni bin türlü derde
Ben kendi hâlimde gezdiğim yerde
Arayıp bezgüzâr vermiye idin

Kul Mustafa'm eydür cânadır kastım
Çok ağlattı beni gözleri mestim
İncitme sevdiğim severim dostum
İncitirsem güzel olmıya idin

3

Yücesi dumanlı boralı dağlar
İncitmen Suna'mı yol verin gitsün
Eyyam - ı - şitâda bahar erişsün
Eline bir deste gül verin gitsün

Uğratman Suna'mı kışa borana
Kaldı kısmet durulmadı çâre ne
Eşinden ayrılıp giden ceylâna
Düzelin a dağlar yol verin gitsün

Mustafa'm der cemâline doyulmaz
Seni görmeyince takatim gelmez
Dostum gurbet elde yolun bulunmaz
Bir takım kılavuz kul verin gitsün

4

Kalktı yelken eyledi *Murad Reis*,
Baş başa düşmana varırım demiş
Vaktinize hazır olun gâzîler
Ya ser verir ya ser alırın demiş

Biz şaşırttık ol düşmanın yolunu
Kimse bilmez gâzîlerin hâlini
Hazır edin kumandanın birini
Alurun yedekte sürürün demiş

Türk pîrleri eydür kurtarın bizi
Biz de dedik Allah kurtarır sizi

Ölenimiz şehit öldüren gâzî
Gün bu günkü gündür ururun demiş

Kul Mustafa'm daim söyler özünden
Gâzîler de cenk eylemiş yolundan
Koyverin Türkü bilek demirinden
Boyuna küffârı ururun demiş.

5

Hazret - i - Eyub'da kılıç kuşandı,
Gittiği yollara kumaş döşendi
Kızılbaş da korktu kendi uşandı
Sultan Murad geldi açılın dağlar,

Hezârân kalkanlar yahşi kolçaklar
Pür - silâh olmuştur önde köçekler
Baş eğin selâma durun çiçekler
Sultan Murad geldi açılın dağlar,

Hakikat bülbülü öter gül ister
Yavru şâhin turna kovar tel ister
Kağanmış arslanlar şimdi çöl ister
Sultan Murad geldi açılın dağlar,

Şimdengeru *Bağdad* bizim ilimiz
Varın tedarik görünüz çölünüz
Kürdistan beyleri solda durunuz
Sultan Murad geldi açılın dağlar

Kul Mustafa'm bunu böyle söyledi
İndi aşkın deryâsını boyladı

Kul Oğlu da muhanneslik eyledi
Sultan Murad geldi açılın dağlar

6

Gece gündüz uyku girmez gözüme
İntizarım elâ gözlü yâr deyu
Gündüz hayâlimde gece düşümde
Selâmı çok bir efendim var deyu

Ben bilirim yâr sevgisi candandır
Yârsız bana fena dünya zindandır
Benim ulu korkum hemen şundandır
Gayrılara gönül vere yâr deyu

Ne mümkündür yüzüm yârdan döndürem
Yeri gökü aşk oduna yandıram
Bir sırdaşım yoktur yâre gönderem
Var cânânın hatırını sor deyu

Kul Mustafa kulluğunu bilmez mi
Varıp dostun bahçesine girmez mi
Dilber bize bir destemal vermez mi
Ağladıkca çeşmin yaşın sil deyu

7

Sabâ selâm eyle gül yüzlü yâre
O mübarek hatırcığı hoş mudur

Ben bendesi ayrı olalı gözden
Kadrin bilmezlerle hâli hoş mudur

Cânan bizim kıymetimiz bilmedi
Bu çeşmimden akan yaşı silmedi
Çok zamandır bir selâmı gelmedi
Bilmem o zalimin bağrı taş mıdır

Mustafa'm da yollarını gözetir
Rakip açmış zülüflerin düzetir
Olur olmaz sitemlerin bizedir
Adûlarla bâde içmek iş midir

8

Yâr mecliste gülse güller açılır
Sürâhi döndükçe gönül şen olur
Hakıykatli yârdan nice geçilir
Gâh ağlarım, gâh gülerim gün olur

Aşkımın kervanın göçtüğün görsem
Yavrum ak göğsünü açtığın görsem
Yâdlar ile yiyip içtiğin görsem
Vücûdün tutuşur bağrım hûn olur

Her kande gidersen başım oyarım
Ağam nice dîdârına doyarım
Bir gün şâhım ben kendime kıyarım
Şöyle bil ki kan üstüne kan olur

Kaşın çatıp kâküllerin tararsın
Bir gün olup ben bendeyi ararsın

Ağam niçin siyahlara girersin
Melek olanlarda yeşil don olur

Aşk bahrini girip seyran eylesen
Kâh akuban kâh bulanıp çağlasan
Mustafa eydür bir selâm yollasan
Şöyle bil ki can üstüne can olur

9

Gönül bir belâdır sana düşerse
Beni ferdâlara salma sevdiğim
Mah yüzünü görüp aklım şaşırsa
Bana deli deyu gülme sevdiğim

Gözümün önünde eyleme safâ
Vücûdüm zayıftır çekemem cefâ
Gel eyle sevdiğim vâdine vefâ
Rakipleri memnun kılma sevdiğim

Mailim bakmağa yârin yüzüne
Yüzüm sürdüm ayağının tozuna
Medet uyma adûların sözüne
Benim bed duâmı alma sevdiğim

Severler güzeli ezel âr değil
Derûnumda olan sanma nâr değil
Âşıkım başımda aklım yâr değil
Anınçün kusûra kalma sevdiğim

Der *Mustafa* eşin gelmez cihâna
Seni seyr - eylesin düşen gümâna

Kadd - ü - kametine yoktur behâne
Güzellikle mağrur olma sevdiğim

10

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm
Beyler divâneyim delüyüm şimdi
Gelene geçene ulu yol oldum
Rakipler geçecek yoluyum şimdi

Kırmızı gülümü aldırdım hâre
Kelp rakıptir kande girsin her yere
Buluşup hâlim arzedemem yâre
Olurun olmazın kuluyum şimdi

Yâr dolusun içtim gayrin içmedim
Serimden geçtim de yârdan geçmedim
İnce belli yâr severdim koçmadım
Şöyle bir divâne delüyüm şimdi

Kul Mustafa sever şahbaz yiğidi
Gariplere kimdir veren öğüdü
Bu derdi çekmeden ölmek yeğ idi
Şöyle bir dermansız ölüyüm şimdi

11

SEMAİLER

Eğer sorarsan hâlimden
Bir cansız ölüyüm şimdi

Aldayup gönlüm âlâlden
Divâne delüyüm şimdi

Geceler girür düşüme
Başım irişmez yaşıma
Buyruk değilim başıma
Bir beyin kuluyum şimdi

Ben çektiğim kimler çeker
Gözlerim kanlı yaş döker
Bulanık bulanık akar
Dağların seliyim şimdi

Ben yâre nitdim neyledim
Aşkın deryasın boyladım
Yüzümü türap eyledim
Geçenin yoluyum şimdi

Kul Mustafa eydür coştum
Aşkın deryâsına düştüm
Çok şükür yâre buluştum
Âleme uluyum şimdi

ÂŞIK

1

KOŞMALAR

Ağ (a) lar, beyler zulüm değil mi bize
Demürden yayımız çekilmez oldu
Kanlar da saçarlar yaralı dağlar
Gözlerimiz kandan açılmaz oldu

Küffar ile cenk ederek hasmâne
Kılıçları pek çekelim düşmana
Yazık değil mi şu dîn - i - islâm'a
Karıştı küffara bilinmez oldu

Küffar ile cenk edelüm cân ile
Kılıçlar çekilsün intikam ile
Dereler de dolsun kızıl kan ile
Sular da bulandı içilmez oldu

Şol bir neler eder dün de bugün de
Mevlâm fırsat versin bize sonunda

Yıkılası *Kandiye*'nin önünde
Şehit mezarından geçilmez oldu

2

İl diline bakıp nefsin incitme
İl dili yamandır hey kara gözlüm
Bana türlü türlü cefâlar etme
Ayrılık gümandır hey kara gözlüm

Garip yiğit yârin anar eğlenir
Âdet budur yâra varan söylenir
Sensiz yola gitmem yolum bağlanır
Dağ başı dumandır hey kara gözlüm

Seni bana veren Mevlâ ganî var
Aşkınla tutuşup ciğerim yanar
Gel bana rahmeyle vuslat sonu var
Görüşmek hemandır hey kara gözlüm

Düşmez *Âşık*'ına yad gibi bakmak
Kirpiğin okunu daima atmak
Kişi sevdiğine sarılıp yatmak
Derdlere dermandır hey kara gözlüm

3

Yine dîvaneye döndürdü beni
O zalim aklımı aldı da gitti

Gamzelerin oktur gözlerin hûnî
Bu dertli sînemi deldi de gitti.

Nice bir yanayım bağrın taş mıdır
Hiç demez ki gönülcüğün hoş mudur
Bilemedim hayâl midir, düş müdür
Doyamadım dostum geldi de gitti

Dedim cevr - eyleme dostum el'aman
A zalim yok mudur göğsünde îman
Şöyle hercâidir ol ebrû keman
Bendesin ferdâya saldı da gitti

Âfitâba benzer ol mah yüzleri
Âşıkı öldürür elâ gözleri
Aklım aldı yârin şirin sözleri
Gül gibi yüzüme güldü de gitti.

Vefâ gelmez *Âşık* ol perîzad'dan
Ciğer kebab oldu hicr ile oddan
Yanımda dururken ol çeşmi fettan
Bilemem nereye noldu da gitti.

—

4

Dinle gönül bülbülünün zârını
Bir gül ister ruhlarının alından
Gel söyündür yüreğimin nârını
Bir şerbet ver leblerinin balından

Âhımın tütünü arşa dikeldi
Gözüm yaşı denizlere döküldü

Kalmadı tâkatim belim bülküldü
Dilberin cevrinden halkın dilinden

Muhabbet şarabı içilmez oldu
Dost ile düşmanım seçilmez oldu
Halkın arasından geçilmez oldu
Âşık ile mâşûk kîl - ü - kâlinden

Der ki *Âşık* kimin medhin edersin
Hercâi yâri nice bir seversin
Derde bir devâ yok kime söylersin
Kerem gelmez aslâ o yâr elinden

5

SEMAİLER

Sana lâyık mıdır şâhım
Beni ağlatmak, inletmek
Revâ mıdır yüzü mâhım
Beni ağlatmak, inletmek

Uyku bana harâm oldu
Gözlerim kan ile doldu
Canım sana safam(ı) - oldu
Beni ağlatmak, inletmek

Akar yaşım gece gündüz
Hâlim sana ayan dübdüz
Revâ mıdır gece gündüz
Beni ağlatmak, inletmek

Kulun *Âşık* eder âhı
Yazıktır bana billâhi
Merhamet bu mudur şâhı
Beni ağlatmak, inletmek

6

Behey elâ gözlü dilber
Hemen vazgeçtin mi benden
Bâşın için doğru söyle
Hemen vazgeçtin mi benden

Bâl- ü - sükker'dürür sözün
Yakdı beni şirin nazın
Söylesen-e iki gözüm
Hemen vazgeçtin mi benden

Âşık olan eder kanı
Ergür muradıma beni
Gayet tenha buldum seni
Hemen vazgeçtin mi benden

Yâr bahçende gülün var mı
Gül dibinde yolun var mı
Bu gece sarılalım mı
Hemen vazgeçtin mi benden

7

Küçücükten bir yâr sevdim
Ne öptüm ne kucakladım

Ne meclisinde oturup
Ne bir bâde içebildim

İnandım yârin andına
Beni kul etti kendine
Dolaştım kâkül bendine
Ne kurtulup kaçabildim

Gönül olamaz sevmesin
Çatma kaşını eğmesin
Ben dilberimin düğmesin
Ne çözdüm ne açabildim

Âşık gider doğru yola
Bülbülün arzusu güle
Ne de girebildim ele
Ne yârdan vazgeçebildim.

8

Dünyayı gezdim dolaştım
Ayrılık gibi dert olmaz
Tatlı canımdan usandım
Ayrılık gibi dert olmaz

Kaçan döndüm yâre baktım
Gözümden kanlu yaş döktüm
Gezdim her belâyı çektim
Ayrılık gibi dert olmaz

Hilâl kaşı keman değil
Zülfün âhır - zaman değil

Be yârenler yalan değil
Ayrılık gibi dert olmaz

Kullar başına gelmesin
Kimse göz yaşı silmesin
Hak düşmanıma vermesin
Ayrılık gibi dert olmaz

Bana inanmayan varsun
Âşık'ın yüreğin yarsun
Neler çektiğini görsün
Ayrılık gibi dert olmaz

9

VARSAĞI

Kuğumu yâre gönderdim
Kuğum eğlendi gelmedi
Selâmetle gelür derdim
Musa'm eğlendi gelmedi

Ne hâlet geldi serine
Mecnun mu oldu yeri ne
Âşık mı oldu birine
Musa'm eğlendi gelmedi.

Hep kuğusun buldu iller
Gözetir gözlerim yollar
Issız kaldı bizim yerler
Musa'm eğlendi gelmedi.

İştiyâkım hadden aştı
Hasretile ciğer pişti
Eşinden ayrı mı düştü
Musa'm eğlendi gelmedi.

Âşık der acep hâl oldu
Yâd avcıya şikâr m(ı) - oldu
Bizden gayri yâr mı buldu
Musa'm eğlendi gelmedi.

10

TÜRKÜ

Kara gözlüm senden murad alınmaz
Cana cevrin çoktur fendin bilinmez
Yandım elinden
Tutsam belinden
Emsem lebinden
Efendim naz eder nazlıdır

İştiyâkın derûnumu yakıyor
Ah ile efgânım arşa çıkıyor
İki elde taş
Dîdelerim yaş
Sînemde ateş
Derûnumda yanan âhû gözlüdür

Fiğanım işiten der ki yazıktır
Gariblik çekmişim bağrım eziktir
Yâr ele girmez

Yanıma gelmez
Hâlimden bilmez
Gam değil, ezelden sözlüdür

Der ki *Âşık* kimse bilmez hâlimden
Kime dâd edeyim senin elinden
Ateşim sönmez
Yandıran bir âhû gözlüdür.

11

Ah efendim ak gerdanda salınanlar tel midir
Âşıkı baştan çıkaran hemen tatlı dil midir
Ben dururken iller sarsın gül tenin bu yol mudur
Ne belâdır senin aşkın beni mecnun eyledi.

Ah efendim, ah sultanım yeter ettin naz bana
Ölürüm ayrılmam senden cihan gelse bir yana
Bana nisbet Tûti Hanım zülfün dökmüş bir yana
Ne belâdır senin aşkın beni mecnun eyledi.

Ah efendim âşık oldum gerdanında benine
Misk - ü - anberler mi saçmış tayan nazik tenine
Pek nazlanma düşürürler seni âşık eline
Ne belâdır senin aşkın beni mecnun eyledi.

12

DİVAN

Bir lebi Şîrîn için üstâdın oldum ben senin
Geçmedi makbûle hiç Ferhâd'ın oldum ben senin

Âşinâlık niyyet ettim yâdın oldum ben senin
Ey gönül sen suçlusun cellâdın oldum ben senin.

Dönmüşüm Mecnun'a baştan aklımı zây eylerin
Kimse sırrım bilmez iken âleme şây eyledin
Âr - ü - nâmustan çıkardın halka rüsvây eyledin
Ey gönül sen suçlusun cellâdın oldum ben senin.

Âşıkım, hem sâdıkım rakip sözüne uyamam
Aşk elinden derdliyim kimseye derdim diyemem
Gözlerimde suç var amma baktığıyçün kıyamam
Ey gönül sen suçlusun cellâdın oldum ben senin.

Âşık eydür koymadın hiç zerrece dermânımı
Dostlarım öldürseler helâl ederim kanımı
Ne ezâlar eyledin ah çok incittin canımı
Ey gönül sen suçlusun cellâdın oldum ben senin.

ÜSKÜDÂRÎ

1

KOŞMALAR

Sevdiğim, derdinden mecnun olmuşum
Dil - ü cânım sana vereldenberi
Günden güne hazan gibi solmuşum
Mübarek cemâlin göreldenberi

Yüzün gördüm aklım oldu perişan
Aşkın yeder beni keşan - ber - keşan
Kirpiğin okuna sînemdir nişan
Keman ebrûların kuraldanberi

Dün - ü - gün ağlarım gülemez oldum
Gözlerimin yaşın silemez oldum
Yitürdün aklımı bulamaz oldum
Aşkın vücudüme gireldenberi

Bihamdillâh serden duman ref' oldu
Yâr katında küstahlığım affoldu

Üsküdârî der kasâvet def' oldu
Yârim hatırımı soraldanberi.

—

2

Dur a derviş, dur a haber sorayım
Tarîkat ne, erkân nedir, yol nedir ?
Âşık isen gel haber ver göreyim
Bülbül nedir, gülşen nedir, gül nedir

Bâd estikçe cûşa gelür bulanur
Ayağı yok *Kaf*'tan *Kaf*'a dolanur
Aslı yerdir birbirine ulanur
Deryâ nedir, ırmak nedir, göl nedir

Yılda bir kez cûşa gelüp akarlar
Darplarıyla ince yarlar yıkarlar
Leyl - ü - nehar Hak yüzüne bakarlar
Fırat, Seyhun, Ceyhun nedir, *Nil* nedir.

Gedâ olan mâl - ü - mülke tâlipdür
Kul olan özünü gama salıpdür
Üçü dahi birbirine gâlipdür
Gedâ nedir, sultan nedir, kul nedir

Üsküdârî daim Hakk'a şükr-eyle,
Leyl - ü - nehar tevhid eyle zikr-eyle
Ârif isen bu suâli fikr-eyle
Veçhin nedir, ya sağ nedir, sol nedir

———

3

Müjde gelip Ehl - i - İslâm şâd oldu
Gâzî Vezir feth-eyledi *Uyvar'ı*
Nemçe lâ'in kal'asından yâd oldu
Gâzî Vezir feth-eyledi *Uyvar'ı*

Alaylar bağlayıp safların düzüb
Nemçe Kıralı'nın bağrını üzüb
Cenge ikdâm edüb çadırın bozub
Gâzî Vezir feth-eyledi *Uyvar'ı*

Sarhoş olan kâfirler de ayıldı
Cenk etmeden havf - eyleyip bayıldı
Yedi iklim dört köşeye yayıldı
Gâzî Vezir feth-eyledi *Uyvar'ı*

Münâdîler ağaz edip nidâya
Safâ bahş-eyledi bay - ü - gedâya
Sad - hezârân şükür olsun Hudâ'ya
Gâzî Vezir feth-eyledi *Uyvar'ı*

Üsküdârî hamd-et vâhid-i-ferde
Kuluna dest - gîr olur her yerde
Yetmiş dört tarihte, mah - ı - Saferde
Gâzî Vezir feth-eyledi *Uyvar'ı*

KEŞFÎ

1

KOŞMALAR

Bihamdillâh hayır haberler geldi
Şâdümanlık erdi cümle cihâna

Ümmet-i Muhammed şâd olub güldü
Sürûr hâsıl oldu işiden câna

Din uğruna fedâ eyleyüb seri
Rüstemâne cenge durdu her biri
Şükür Hakk'a dîn - i - islâm askeri
Mıkdârını bildirdiler düşmana

Gâzîler küffâra mukabil olub
Tekbirler eyleyüb düşmana salub
Taburların bozub kal'asın alub
Velvele saldılar Frengistân'a

Hudâ'ya sığınıb karşı durunca
Kal'aya *bal yemez topu* urunca
Kimin esir edib kimin kırınca
Halâs olan gülüb çıktı amâna

Keşfî der ki hele düşman bozuldu
Nemçe Kıralının bağrı ezildi
Feth - i - fütûh olub nâme yazıldı
Müjde gelüb Sultan *Mehemmed Hân*'a.

2

Sadrıâzam Hazretleri bahâdır
Girid cezîresin aldı cenk ile
Lûtf - ü - ihsan edib Melîk - ül - kâdir
Kal'asını yıktı top tüfenk ile

Başlayınca kal'anın savaşına
Ağu katdı kâfirlerin aşına

Kiliselerini yıktı başına
Bal yemez toplar'dan çıkan senk ile

Umûm üzre cenge verildi rizâ
Gâzîler *hû* edib etdiler fezâ
Bir tarihte olmamıştır bu gazâ
İmdat için gelen ol Frenk ile

Küffâr askerine iş oldu âyân
Ettiği hiyleye oldu peşimân
Vire edüb çağırdılar el'aman
Cümlesi yeknesak bir âhenk ile

Keşfî Gâzîlere du'a kılıcı
Kılıç eti keser du'a kılıcı
Şöyl(e) - urdular kâfirlere kılıcı
Türâbı boyandı kızıl renk ile

ÂŞIK HALİL

Can bülbülüm cüdâ düştüm gülmden
Zârımdan bezmedik dağlar mı kaldı
Âhû gözlü yârim senin elinden
Şikâyet etmedik beyler mi kaldı

Nûş edib elinden zehir yutarsam
Günden güne kendim helâk edersem
Acep midir başım alıp gidersem
Biraz da ardımca ağlar mı kaldı

Dağları delmekti Ferhad'ın demi
Şîrîn'i gördükçe artardı gamı

Ben Mecnun'um aldırmışım Leylâ'mı
Nice aşmadığım dağlar mı kaldı

Halil der bülbülüm ayrı gülümden
Gece gündüz virdim gitmez dilimden
Aldırdım gül yüzlü yâri elimden
Divane gönlümü anlar mı kaldı.

KUL DEVECI

Alaylar bağlandı *Murad Paşa*'ya
Bayraklar açdığın seyran eyledim
Geldi çarkalandı *Kalender Oğlu*
Bozulub kaçtığın seyran eyledim

Cebe'sini giyib kılınç kuşanıp
Alem dibinde durur rical-i gayb
Dağların ardına karavul koyub
Çarkacı seçtiğin seyran eyledim

Kalender Oğlu'nun beli büküldü
Bayrakları baş aşağı dikildi
Yuvarlandı başı gövde yıkıldı
Al kan saçıldığın seyran eyledim

Ezelden ederdin illere acı
Darben alır idin bâc - u - haracı
Kırdırıb sakalı giydiğin taci
Râfazî olduğun seyran eyledim

Kul Deveci söyler sözün yerinde
Nâmerdin tuz etmek dursun dizinde

Gâzî Murad Paşa ol cenk yüzünde
Haykırıb coştuğun seyran eyledim

İBRAHİM

Murad Hân'ım sefer kıldım ahrete
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin
Kadem basıb duâ edin rahmete
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Kimlere eyledi vefâ bu zaman
Bana verir mi ya ecelden aman
Ahret hakkın helâl eyleyin heman
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Ölüm fikri gelmez idi yâdıma
Dört iklimde Gâzî derler adıma
Tevarihler yazılsın *Bağdad*'ıma
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Ömrün kervanı ecel'le görüştü
Düşman olan muradına kavuştu
Ömrüm tamam oldu vâdem erişti
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Her cânibde bu haberi bildikte
Kimisi ağlayıb kimi güldükte
Hind'e elçim varıp yine geldikte
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Gayret - i - dîn için gazâya gittim
Sâhib - kırân idim ne cenkler ettim

Padişahken taşlar yasdanıb yattım
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Âhir işte ecel şarabına kandım
Canım teslim edib tabuta kondum
İşte kara yerin altına indim
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

Vâdem erdi neylesün bana tabib
Ecelden kurtulmadı Hazret - i - Habib
Malta'da taht kurmak olmadı nasib
Hayır duâ edin, rûhum şâd edin

İbrahim der anın kulu olanlar
Duâ etsin devletinde gülenler
İn'âmım, ihsanım, lûtfum görenler
Hayır dua edin, rûhum şâd edin

KÂMİL

Bu dehrin hâline eyledim nazar
Herbiri bir derde giriftâr ancak
Kemâle erince hâr ile gülzâr
Bülbülün âdeti âh - ü - zâr ancak

Eğer padişah ol, eğer kim gedâ
Edegör borcunu vaktinde edâ
Kimini safâya düşürdü Hudâ
Kiminin kısmeti zehr - i - mâr ancak

Yeter olmadın mı ey deli âkıl
Nice yer gezersin dünyada gâfil

Baksan a çalındı Sûr - ı - İsrâfil
Oldu ölenlere intizâr ancak

Kimi mâil olmuş mal-i dünyaya
Kimi nâil olmuş tâc - ü - kabâya
Kimi derviş olmuş girmiş abaya
Kimi âşık olmuş hâkisâr ancak

Aşk - ı - ilâhî'den alıgör sebak
Ârif ol dünyaya ibret ile bak
İşiten yârânlar dediler elhak
Kâmil'in bu sözü yâdigâr ancak.

BENLİ ALİ

Padişahım Cezayer'in
Yarar arslan yatağıdır
Zav(i)yesidir hem Resûl'ün
Gerçek erler otağıdır

Coşar derya eser bâdı
Kılınç ile arar yâdı
Sedd - i - İslâm'dır bir adı
Akdeniz'in bucağıdır

Allah olsun kîl - ü - kâlin
Lûtfu çoktur Bî - zevâlin
Cezayir yedi kıralın
Daim başı nacağıdır

Cezayer'in kahramanı
Kâfire vermez amanı

Severler Âl - i - Osmânî
Hacı Bektaş koçağıdır

Mekânıdır gerçek erin
Hak yoluna verir serin
Benli Ali şehitlerin
Bâğ - ı - Cennet durağıdır.

GÂZÎ ÂŞIK HASAN

TEMEŞVAR TÜRKÜSÜ

Ne çeker kulların serhad ilinde
Bilinmez Hünkârım görülmeyince
Bunca memleketin kâfir elinde
Kaldı, inanmadın ayrılmayınca

Kimi şehid oldu, kimi giriftar
Kâfirin elinden inler zâr zâr
Estergon'la *Budin, Eğre*'yle *Uyvar*
Ele girmez Şâhım yorulmayınca

Gâzîler başına takup çelengi
Kırardı Nemçe'yi, Macar frengi
Neylesün kulların edemez cengi
Hâl - ü - hatırları sorulmayınca

Hasan der göklere çıkmıştır âhım
Hüdam bağışlasun çoktur günâhım
Temeşvar kal'asın bil Padişahım
Vermeyiz kâfire kırılmayınca

2

SEMÂÎ

Bugün ben bir güzel gördüm
Gül cemâli ala benzer
Çıkmış bahçede salınur
Boyu selvi dala benzer

Boyu uzun, beli ince
Memeler benzer turunca
Yanak lâle, ağız gonce
Kaşları hilâle benzer

Bahçenizde biten bâdem
Sanma ki ben sana yâdem
Eğil gerdanından tadam
Âbı şeker bala benzer

Bahçenizde biten üzüm
Sensin benim iki gözüm
Gerdanına yoktur sözüm
Bağdadî merale benzer

Bahçenizde bülbül öter
Âşık Hasan yanup tüter
Siyah kâkül gerdan örter
Lebi kevser bale benzer.

3

BUDİN TÜRKÜSÜ

Geldi düşman bağladı hep cümle râhım der *Budin*
Gelmeyen imdâdıma çeksün günâhım der *Budin*

Kalmışım küffar elinde yalnız zâr - ü - zebûn
Ser çeküp burc-ü-bedenden çıktı âhım der *Budin*

Olmuş idim bir zaman ben sedd - i - islâma kilid
Nice canlar din yolunda uğruma oldu şehid
Tâ kıyamet haşrolunca kesmezem Hak'tan ümid
Bir gün ola açıla baht - ı - siyâhım der *Budin*

Padişahım meskenim küffara şâyan eyleme
Akıtıp çeşmim yaşın cismim de giryan eyleme
Bu hususta suç bulup kimseye bühtan eyleme
Tâ ezelden böyle yazmıştır İlâhım der *Budin*

Gitti varım gözgöre düşmanlara oldu nasip
Yâ İlâhî sen kerem kıl zahmime gönder tabib
Hey yazık düşman elinde yıkılıp kaldı garib
Mescid-ü-minberlerim hep kıblegâhım der *Budin*

Der *Hasan* hiç bilmiyenler söyleşür efsanemi
Dîn - i - islâmın içinden Hak tüketmiş dânemi
Sene bin doksan yedide zabtedip cephanemi
Nasib oldu düşmana zırh - ü - silâhım der *Budin*

Ahmet Sait Basımevi

GEVHERÎ

XVII. ASIR SAZŞAİRİ

GEVHERÎ

XVII. ASIR SAZŞAİRİ

I.

HAYATI

Asıl ismi Mustafa olan Gevherî'nin ne zaman ve nerede doğduğunu bilmiyoruz. Yalnız daha XVII. asrın son yarısında şöhret kazanmasına, 1127 den sonra ölmesine, ve bâzı manzumelerinde saçlarının ağardığını, belinin büküldüğünü söylemesine nazaran, XVII. asır ortalarında doğduğuna hükmedebiliriz. Sazşairleri arasında son zamanlara kadar devam eden bir an'ane onu Kırımlı addediyor. Bunun ne dereceye kadar doğru olduğunu bilmiyoruz; yalnız, Kırım hanı birinci Selim Giray'ın 1100 de İstanbul'a gelmesi münasebetiyle yazdığı bir manzumede kullandığı hürmetkâr lisan, bu an'aneyi bir dereceye kadar teyit edebilir.

Gevherî nasıl yetişti? Nerede doğdu ve yaşadı? Bu hususlaki mâlûmatımız gayet noksandır. Bir manzumesinde Şam'a, Arabistan'a gittiğini söylediği gibi, Temişvarlı İbrahim Naimeddin de *Hadîkat - üş - Şühedâ* adlı pek mühim eserinde onun bir aralık Rumeli serhadlerinde bulunduğunu, hattâ *Eğre* kalesinin sağ kol ağası ve alay beyi olan büyük pederi Ahmet Ağa'nın şehadeti münasebetiyle o sırada Eğre'de bulunan bu şairin ona manzum bir mersiye söylediğini kaydediyor. Müellif bu güzel mersiyeyi ki-

tabına koymuş olduğu gibi, onun serhat halkı arasında - *Hadîkat - üş - Şühedâ*'nın yazılış tarihi olan 1157 senesinde bile - hâlâ okunduğunu ilâve eylemektedir.

İbrahim Naimeddin'in: «Meşhur Gevherî şair ol esnada seyahat ile Eğre'de bulunup bâlâyı risalede yazılan mersiyesini nazmeylemiştir» demesine nazaran, onun Eğre taraflarına muvakkat olarak geldiği anlaşılıyor. Acaba şair o havaliye niçin ve ne suretle gelmişti ? Bunu, meşhur Müstakimzâde'nin *Tuhfe - i - Hattâtîn*'inde mevcut bir kayt az çok izah edebilir zannındayız: Oradaki kayda göre, Gevherî 1112 rebiülevvelinde İstanbul'da vefat eden şair ve hattat Mehmet Bahri Paşa'nın Dîvan kâtibi imiş. Onun Şam'a, Arabistan'a, Rumeli serhadlerine seyahatleri, belki de Bahri Paşa'nın maiyyetinde olmuştur. Kendisi «Be gaziler benden ibret alınız» mısraı ile başlayan bir manzumede :

Harcımız kesilmiş Sekbana döndük
Mürvetsiz paşanın kulu böyl(e) - olur

demek suretiyle, belki de böyle bir vazifede bulunduğunu ve Paşa'nın lûtuf ve mürüvvetini göremediğini anlatmak istiyor.

Gevherî'nin elimize geçen şiirleri arasında kendi hayatına ve zamanına ait mâlûmatı ihtiva eden parçalar pek nadirdir. Onun, meselâ Ahmet Ağa hakkında söylediği mersiye gibi, tarihî vakıâlara işaret eden bir takım eserler yazmış olduğu tabiîdir. Elimizdeki parçalar arasında, yalnız, Kırım hanı birinci Selim Giray'ın 1100 de İstanbul'u ziyareti münasebetiyle söylenmiş bir manzume bu mahiyettedir,

1081 - 1088, 1095 - 1102, 1103 - 1109, 1114 - 1119, senelerinde dört defa Kırım hanlığına tayin edilmiş olan Selim Giray ile Gevherî arasında acaba bir münasebet var mı idi? Yoksa, Gevherî bu manzumesi ile, o aralık Osmanlı sarayında pek nüfuzlu olan Hana intisap etmek mi istiyordu? Bilmiyoruz. Yâlnız, Selim Giray'ın 1100 de İstanbul'a gelmesinin esbabı, o sırada Osmanlı imparatorluğunu sarsan müdhiş tehlikeler karşısında şecaat ve nüfuzundan büyük yardımlar beklenen bu Hanın İstanbul'da nasıl parlak surette kabûl edildiği ve nasıl iltifatlara mazhar olduğu, o devre ait tarihî menba'larda bütün tafsilâtiyle yazılıdır. Bu manzumesinden, Gevherî'nin o sırada İstanbul'da bulunduğunu istidlâl kabildir. Bir koşmasının sonunda 1127 tarihini zikr etmesine göre, ondan sonra öldüğü pek tabiî olan Gevherî'nin vefat yılını, kat'î olarak bilmiyoruz; «Ağardı sakalım, büküldü belim» itirafında bulunduğunu düşünerek, epeyce uzun bir ömür sürdüğüne ve vefatında iyice ihtiyarlamış olduğuna kolayca hükmedebiliriz. Bâzı parçalarına göre hayatında mes'ut olmadığı, memleketten memlekete sürüklenmek suretile ömür geçirdiği anlaşılıyor. Ekseri sazşairleri gibi Hacı Bektâş Velî'ye intisabı vardı; fakat bu intisabın, onu *Ehl - i - Sünnet* akidelerinden ayırabildiğini gösterecek hiç bir parçasına tesadüf etmedik.

Gevherî'nin aile hayatına, aşklarına ait mâlûmatımız da yok gibidir. Yalnız, ihtiyarladığı halde gençleri sevmek îtiyadından kurtulamadığını itiraf eden bu bedbaht şairin hayatı hakkındaki mâlûmatımız, yeni vesikaların zuhuruna kadar, bundan ibarettir.

II.

ŞÖHRETİ VE TE'SİRİ

Gevherî'nin şöhreti, Âşık Ömer gibi büyük bir sazşairiyle muasır olmasına rağmen, daha hayatında her tarafa yayılmaya başlamış ve bu güne kadar devam edüp durmuştur. Bunu anlamak için, yalnız onların lehlerindeki mutalâalara değil, sazşairleri hakkında daimî bir nefret ve istihkar besleyen klâsik şairlerimizin aleyhdarca mütalâalarına da müracaat edebiliriz. Klâsik şairler, gayet tabiî olarak, sazşairlerinin en mâruflarına hücum etmişlerdir. İşte bu noktadan, Gevherî hakkında - gerek lehinde, gerek aleyhinde olsun - tesadüf ettiğimiz kayıdları sırasıyla zikrediyoruz.

1 — *Hadîkat - üş - Şühedâ* müellifi Gevherî tarafından büyük babası için yazılan mersiyenin 1157 tarihinde hâlâ serhadlerde okunduğunu söylediği gibi, onun «meşhur şair» olduğunu da kaydediyor [1].

2 — Müstakimzâde, Bahri Paşa'dan bahsederken: «Tanburî Âşık Ömer'in hem' asrı olan şair Gevherî'i sahip - mâ'nî» tabiri ile onun şöhretini tasdik ediyor. Mamâfi, buradaki *Sahip - mâ'nî* tabirinden derhâl bir takdir mânâsı çıkarmak hususunda biraz ihtiyatlı davranmalıdır. Çünkü, müellif bununla Gevherî'nin *mâni* yazan bir mânici olduğunu da iymâ etmek istemiş olabilir.

3 — Sünbülzâde Vehbî, *Sühan* redifli meşhur kasidesinde halk şairlerinden şikâyet ederken, bilhassa Âşık Ömer ile Gevherî'yi zikreder:

[1] Bu mersiye : *Koşmalar* kısmı, N. 45

İktifa eylediler meslek - i - Âşık Ömer'e
Aşk - ü - şevkile nice kafiye - cuyay - ı - sühan
Gevherî güftesine döndü bu günlerde medet
Gevher - i - nadire - i - lülü - i - lâlâ - yı - sühan
Kimi *mânî* kimisi vâdi - i *türkmânî*'de
Karaoğlan *kayabaşı*'sı yelellay - ı - sühan

4 — On dokuzuncu asır ricalinden Süleyman Faik Efendi'nin meşhur mecmuasında münderiç bir hikâye de, Gevherî'nin o devir edebî mahfillerinde hâlâ en maruf sazşairi olarak tanındığını gösteriyor. Bu fıkrayı aynen naklediyorum :

Hekim başı Behçet Efendi bir gün Çukublu'ya gider. Bir takım bardaklar görür. Satın almak ister. Lâkin çömlekçi onların bir hoca tarafından ısmarlandığını söyler ve târif eder. İzzet Molla'nin o civarda oturduğunu bilen ve bu târifden hocanın İzzet Molla olduğunu anlayan Behçet Efendi der ki :

— Ben sana bir şey yazıp vereyim. O bardakların üstüne yaz. Ve bu kıt'ayı yazup bırakır :

Sana nisbetle Gevherî şair
Şenfara ve Ferezdak olmuştur
İzzetâ eski kırdığın camlar
Değişüp şimdi bardak olmuştur

Herif bu sözü tutar. Muahharen İzzet Molla onları almağa gelince, kıt'ayı okur, hiddetlenir. Gider, Behçet Efendi'ye çıkışır. Behçet Efendi bunu nereden anladığını sorar. İzzet Molla der ki :

— A birader, şimdi seninle benden başka Şenfara'yı, Ferezdak'ı [1] bilen kaldı mı ya ?'

5 — Eserini Sultan Mecit zamanında yazan *Tarih - i - Enderûn* müellifi, enderûn cündîlerinden

[1] Şenfara ve Ferezdak iki büyük arap şairinin adıdır.

Şakir Ağa'nın tekaüdünü anlattığı sırada, onun son zamanlarda saz çalmakla ve Gevherî şiirlerini okumakla vakit geçirdiğini zikrediyor.

6 — Ziya Paşa, *Harâbât* mukaddimesin'de, kendisinin çocukluğunda sazşairlerinin eserlerini ve bilhassa Gevherî'yi okuduğunu söylediği gibi, *Emil tercemesi* mukaddimesi'nde de lalasının Âşık Ömer ve Gevherî şiirlerinden bir takım parçaları ezber bildiğini, kendisinin de onları okumağa heves ederek, hattâ onlara bir takım nazireler yazdığını kaydediyor.

İşte bütün bu kayıdlar, Gevherî'nin - muasırı Âşık Ömer gibi - devamlı bir şöhrete mazhar olduğunu, XVIII - XIX. asırlar esnasında bu cins şiirin en büyük üstadlarından sayıldığını göstermektedir. O devirlere ait mecmualarda - hattâ klâsik şairlerin eserlerini muhtevî mecmualar arasında bile - daima eserlerine tesadüf edilmesi, bir takım sazşairlerinin ona nazîreler yazmaları, Hüseyn - i - Ayvansarayî'nin, tertip ettiği *Müstezadlar Mecmuası*'na sair bir çok klâsik şairler arasında onun müstezadlarını da alması, bunu teyit ediyor. Onun bir takım manzumelerinin XVIII - XIX. asır bestekârları tarafından bestelenmiş olması da bu hususta diğer bir delil teşkil edebilir :

Çânım ne zîbâ gösterir
Çeşm - i - nerkis - i - şehlân seni
Nihâl - i - Tûbâ gösterir
Kadd - i - nahl - i - bâlân seni

matla'lı semaîsi Tursunzâde tarafından *Bayatî* mekamında bestelenmiş olduğu gibi, :

Yeter nazeyledin dilber
Ne buldun bu cefalarla
Beni öldürdün a kâfir
Mülûkâne edalarla

matlâ'lı diğer bir semaî de *İsfahan* mekamında ve *devrirevan* usulünde bestelenmiştir. Yalnız bestekârın adı mukayyet değildir.

Gevherî'nin eserleri son zamanlara kadar Çankırı havalisinde büyük bir şöhret ve rağbet kazanmıştır: O havalide bu koşmalar «ey yar ey» nağmesiyle başlayan bir ahenkle okunduğu için, bu nağmelerle okunan bütün koşmalara da *Gevherî* namı verildiğini biliyoruz [1]. Fakat, Sadettin Nüzhet, Anadolu'da Gevherî şiirlerinin halk arasında artık okunmadığını, yalnız bâzı âşıkların onun bir kaç parça koşma ve semaîsini okuduklarını zikretmektedir. İşte bütün bu îzahat Gevherî'nin nasıl büyük ve devamlı bir şöhrete malik olduğunu anlatıyor. Anadolu'da ve Rumeli'de asırlardanberi yetişen yüzlerce sazşairi arasında, şöhretini kuvvetle muhafaza eden ve eserlerini çok zaman okutmaya muvaffak olan bu san'atkârın edebî şahsiyeti de şüphesiz ayrıca tedkika şayandır.

III.

ESERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Eserlerinde kendisini hemen daima sadece Gev-

(1) Ahmet Tal'at, *Halk şiirlerinin şekil ve nev'i*, İstanbul 1928, S. 49 ; Sadettin Nüzhet, *Gevherî*, S. 9.

herî, pek nadir olarak Âşık Gevherî, yahut Kul Gevherî diye zikreden şairin eserlerini başlıca iki kısma ayırarak tedkik edebiliriz: I — Hece vezniyle yazılmış parçalar ki, muhtelif mecmualarda bunlara «*Koşma, türkü, türkmanî, tecnis*» namları altında tesadüf ederiz; II — Aruz vezniyle yazılmış *dîvanlar* ve *müstezadlar*. Bunlardan başka bir kısım da *semaîler* vardır ki, bunlar da aruzun «mefâîlün mefâîlün» cüzlerine yahut daha ziyade hece vezninin sekizlisine tekabül eder.

Gevherî, sair bâzı sazşairleri gibi ümmî bir adam değildi; dîvan kitabeti hizmetinde bulunması, azçok bir tahsili olduğuna kat'î delildir. Eserlerinde, bilhassa aruz ile yazdığı parçalarda, bu devir klâsik kültürünün izlerine daima tesadüf olunur; bâzı parçalarının vezin itibariyle sakat, kafiyece kusurlu görünmesi de, daima şaire ait bir kusur değildir, dillerde dolaşa dolaşa o manzumeler bir çok tahriflere uğramıştır. Emsali sazşairlerine nazaran Gevherî'nin böyle kuvvetlice bir edebî tahsile malik olması, eserlerine teknik itibariyle fazla bir kuvvet vermişse de, arasıra lisanının safvetini bozmağa da sebep olmuştur: Onun, hattâ hece vezniyle yazılmış parçalarında bile gözümüze çarpan lüzumsuz arap ve acem kelimeleri, terkipleri, bir dereceye kadar da bunun netîcesidir. Bir dereceye kadar diyoruz; çünkü, klâsik edebiyatın te'siri altında, XVII inci asırdan başlayarak, sazşairlerinin eserlerinde de eski sadelik, tabiîlik, bir kelime ile halk zevki unsurları azalmağa yüz tutmuştur. En ziyade şehir ve kasabalarda, ordu merkezlerinde büyük bir inkişaf

gösteren bu cins edebiyatın böyle bir mecra tâkip etmesi, gayet tabiî idi; Gevherî de - tıpkı muasırı Âşık Ömer gibi - bu cereyana ittibâ mecburiyetinde kalmıştır. Esasen sazşairlerinin bilhassa XVII inci asırdan başlayarak aruz vezni ile de eserler yazmağa başlamaları, yine bu cereyanın bir netîcesidir. Gevherî'nin eserleri arasında epeyce tesadüf edilen *Dîvan*'lar, aruzun «fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün» iyle yazılmış manzumelerdir ki, terennüm edilmeye mahsus olduğu için dördüncü mısrâları daima birbiriyle kafiyelidir; veya mükerrerdir. XV. ve XVI. asır klâsik şairleri yine bestelenüp terennüm edilmek için bu tarzda manzumeler yazarlardı. XVII. asırdan başlayarak, sazşairlerinin yazdıkları dîvanlar, işte onların te'siri altında ve onları takliden yazılmıştır.

Gevherî'de klâsik edebiyattan geçen mücerret mefhumların, basma kalıp mazmunların yanında, halk zevkine uygun ve cidden şairin ruhundan kopmuş güzel ve orijinal mecazlara,samimî duyuşlara da sık sık tesadüf olunur; bunlar bilhassa hece vezniyle yazılmış parçalar arasındadır. Meselâ bâzı manzumelerinde sevgilisini «kaz» a yahut «kuğu» ya benzetir; tâ*Divan - ı - Lûgât - al - Türk*'deki halk şiirlerimizden başlayarak bütün halk edebiyatımızda mevcut olan bu cins mecazlar, Gevherî'nin halk zevkine yabancı kalmadığını göstermektedir. Onun, o gibi sade, samimî, halk zevkine uyğun parçalariyle, klâsik edebiyattan alınmış taklidî parçaları arasında, ne büyük fark vardır! Onun dîvanlarında, müstezadlarında bu taklit ve özenti daha sarih, daha acemice, daha tatsızdır. Gevherî'nin serhadlerde geçirdiği zaman-

lar, kendisini bir ordu şairi addettirebilecek şeyler yazmasına sebep olmuştur : Eğre'de Ahmet Ağa'ya yazdığı mersiyeden başka, diğer şiirlerinde de Gazilere hitap eden bâzı parçalar, «yiğitlik» hakkında medhiyesi, bir çok manzumelerindeki lâübalî edâlar, «Be ! Bre !» hitapları, sevgilisini kaleye benzetmesi, hep bu ordu hayatının netîceleridir. Ağızlarda dolaşa dolaşa muhtelif şekillere giren bu manzumelerin lisanî mahiyyeti hakkında da kat'î bir şey söylenemez : yalnız bunlarda - meselâ «mezar» mânâsına *sin* kelimesi gibi - bir takım eski kelimelere ve bâzi eski şekillere tesadüf olunuyor. Onun eserleri arasında yer ile gök arasında bir munazarayı ihtiva eden manzume de mevzuu noktasından dikkate şayandır.

Eserlerinde daima aşktan, firkatten, gurbetten bahseden, sevgilisinden şikâyetlerde bulunan, inleyen, bâzı mütevekkil bâzı âsî, fakat daima muztarip bir kalp taşıyan Gevherî ile, XVII. asrın ilk nısfında yetişen ve zamanında çok büyük şöhret kazanan sazşairi Kuloğlu arasında oldukça büyük bir benzeyiş vardır. Ben, Gevherî üzerinde, bilhassa Kuloğlu'nun çok kuvvetli te'sirini görmekteyim. Daima bahtından şikâyet eden Gevherî, kendi şairliğine mağrur olmakla beraber, şiirlerindeki güzelliği sevgililerinin sihrine, füsununa atfedecek kadar da ince ve zariftir.

Gevherî'nin âşık ve san'atkâr ruhunun daimî dalgalanışını şiirlerinde daha yakından tâkip edebileceğimiz için, burada daha uzun tahlillere girişmeye ihtiyaç görmüyoruz. Yalnız Gevherî'nin san'atini - imkân mertebesinde *objektif* olarak - tahlil edince, onda başlıca şu unsurlara tesadüf ediyoruz : Hece ile ya-

zılmış eserlerinde daha ziyade halk edebiyatının ve halk zevkinin unsurları ki, bu hususta onu Kuloğlu'nun muakkıbi addedebiliriz. Bilhassa aruz ile yazdığı parçalarda da klâsik edebiyat unsurları ki, bu cihette de - sair muasırı olan sazşairleri gibi - Fuzulî'den müteessir olmuştur. İlk unsurun galip olduğu eserlerinde, Gevherî kendi âşık ve san'atkâr ruhunun hususiyetlerini ve yaşadığı devrin samimî hayatını, duyğularını kuvvetle göstermeye muvaffak oluyor. Diğer eserleri ise, âdi bir taklit derecesini aşamıyor. Bu taklidî parçaların bedîî noktadan hiç ehemmiyeti olmadığını ve asıl Gevherî'yi diğer cins eserlerinde aramak iktiza ettiğini tasrihe lüzum yoktur sanıyoruz.

BİBLİYOGRAFYA :

Gevherî'nin hayatı ve eserleri hakkında bütün bibliyografyayı şu eserde bulmak kabildir : M. Fuad Köprülü, *Türk Sazşairlerine ait metinler ve tetkikler*, N. I, GEVHERÎ, İstanbul 1929, 99 büyük sahife (Türkiyat Enstitüsü neşriyatından).

KOŞMALAR

1

Ey güzel kapına dermana geldim,
Derûnumda bir unulmaz yare var,
Dertlerime derman ben seni buldum,
Senden gayri bana kimden çare var.

Bed - asıldan vefa gelmez şöyle bil,
Yolunda eylesen ömrünü sebil,
Günde bir gez ölüm istiyor bu dil,
Sencileyin bir hercâ'î yare var.

Kaçan bî - vefâdır sevgili dostun
Yâr olmaz akibet ol gözü mestin,
Gerek *Neşîmî* - veş yüzseler postun,
Gerek *Mansur* gibi zülfü dâre var.

Çün düştü araya zaman - ı - firkat,
Ol dilberde kaldı bu dil akibet,
Bir gül için hare eylemem minnet,
Var da minnet eyle ah - ü - zâra var.

Sevdiğim adüv'den öğüt alırsa,
Benden geçip bencileyin bulursa,
Çarh - i - felek eğer böyle kalırsa,
Gevherî dermanı Hak'tan ara var.

2

Gönül verdim bir keremsiz zalime,
Gendisini benden sakınır oldu,
Terahhum eylemez garip halime,
Bana yadlar gibi bakınır oldu.

Aman ey gamzesi cellâdım aman,
Korkar oldum seni gördüğüm zaman,
Kirpiğin ok imiş, kaşların keman,
Her attıkça bana dokunur oldu.

Bir lâhza görmesem aklım dağılır,
Yüzüne bakarsam görse alınır,
Bana nisbet adüvlerle salınır
Sitem hançerlerin takınır oldu.

Neyliyeyim deli gönül ben seni
Acep yâr derkenar eder mi beni
Kırmızı gül gibi kokmağa seni
Gevherî'nin canı çekinir oldu.

3

Güzelim ben sana mail olalı
Lâ'l - i - lebin deva imiş ecele

Hasta düşmüş yatır bu tende canım
Söyleyin yârime gelsin acele

Çalınsın bozuklar, santurlar, neyler,
Kurulsun meclisler, dolansın meyler,
Garibin gönlünü dilberler eğler
Bir gececik semtimizde gecele.

Var mı garip *Gevherî*'yle elleşe
Hempa olup karşısında dilleşe
Felek pehlivandır çıktı güreşe
Korkarım ki ayağımdan o çele..

4

Bizim göle geldi bir yeşil başlı
Şahin pençe vurmuş pek yarelenmiş
Bağrımı hûn etti garip ötüşlü
Bölünüp telleri hep pârelenmiş

Kanatları telli gözleri kara
Kanlara bulanmış sînesi yara
Bilmem kanden geldi işbu diyâra
Eşinden ayrılmış âvârelenmiş.

Telleri büsbütün kanlara batmış
Şimdi bizim göllerde mekân tutmuş
Kanatların açıp boynun uzatmış
Siyah zülüfleri hep aralanmış

Otağını kurup geçmiş oturmuş
Şükür Hakka bizim göle getürmüş

Alaya karışmış işin itirmiş
Yazık şol hümâya bîçarelenmiş

Görünce kuğuyu bin oldu derdim
Ol mürvet kânının kuluyum derdim
Defret - i - uşşakta yokladım gördüm
Gevherî'nin ad yeri karalanmış.

5

Bir gün mecnun olup çıkıp giderim
Bize dağlar olsun il deyu deyu
Kayalar başını mesken ederim
Mecnun olup gezem bel deyu deyu.

Yâre yâr olalı bize ol naşı
Bağrıma uruptur melâmet taşı
Hasret ile akıp çeşmimin yaşı
Umman oldu gitti sel deyu deyu.

Her kaçan dildara arzetsem halim
Ah - u - efganımdan kalmaz mecalim
Ferdalara saldı beni ol zalim
Âşık isen dağlar del deyu deyu

Çünkü rahmetmedin benim sözüme
Aşkınla ateşler yaktım özüme
Niçün evvel güldün benim yüzüme
Gel benim *Gevherî*'m gel deyu deyu..

6

Aceplemen dostlar melûl gezdiğim
Derûnumda dağlar kadar gamım var.
Ah edip taşlarla bağrım ezdiğim
Gül gül olmuş gözlerimde nemim var

Meskenim harabat, meclisim firkat
Ciğerim kebaptır, sâgarım hasret
Şarabım hun - ı - dil, saki felâket
Hem - meclisim mihnet öyle demim var

Ab - ı - hayat menbaı gülgûn lebi
Gayet zalim imiş meğer meşrebi
Ben sanırdım sair âşıklar gibi
Benim de sevgili gonce - femim var

Pervane - veş şöyle düşmüşüm nâre
Tîg - ı - hicran ile dil pare pare
Gevherî'ye Ya Rab sen eyle çare
Çaresizim senden gayri kimim var.

7

Gönül melûl olup eyleme âhı
Âşıka ayrılık ola gelmiştir
Gel sözümü dinle hubların şâhı
Ağlıyanlar bir gün güle gelmiştir

Bedir aylar gibi doğup dolanma
Çıkıp karşımızda böyle salınma

Beni sever deyu sakın alınma
Severler dilberi ola gelmiştir

Güzelsin sevdiğim ben de bilirim
İltifat edersin deyu gelirim
İncinme sevdiğim gider bulurum
Mecnun Leylâ'sını bula gelmiştir.

Gevherî der sun'u vardır bu sözde
Derdimiz ne binde kaldı ne yüzde
Güzeller yoluna yanarız biz de
Âşıklar bu yolda öle gelmiştir.

8

Kara bulut gel nâdanlık eyleme
Açılmıyan bâd - ı - sabâ pusudur
Her kime söylesem derdime yanar
Bu çektiğim dilberlerin yasıdır

Bulanmasam çağlayuben akmazdım
Gözüm yaşın ummanlara katmazdım
Peri - peyker dilber kahrın çekmezdim
Benim yârim güzellerin hasıdır

Karşımda görünen düşmanın köyü
Lûtfeyle efendim terket bu huyu
Aşk elinden içtiğim : kudret suyu
Sâkinin sunduğu : zehrin tasıdır.

Yine yârdan geldi bize bu nağme
Kelp rakip kail olur mu bu deme

Sığa ak kolların gezdir sineme
Ko disünler *Gevherî*'nin nesidir.

9

Cihanı zeyn - etsin gonçe baharın
Ömrümde bir kere derdiğim yeter
Sencileyin hakikatli hünkârın
Uğruna serimi verdiğim yeter.

Bağrımı kebap etti nar - ı - hasret
Sözünde âlem var zatında haslet
Müyesser olmazsa cihanda vuslat
Uzaktan cemalin gördüğüm yeter

Lûtfunla hatırım kıldın küşade
Sırrımı açmayıp bilişe yâde
Sağ ol sen habibim dar - ı - fenâda
Yüzünü yüzüme sürdüğüm yeter

Ayak bas meyanda sözünden dönme
Kıymetin bilmeze dostumdur deme
Aşkım hakikîdir mecaz anlama
Hayalin görüben durduğum yeter

Gevherî der gönlüm gayriye bakmaz
Bana sen gereksin derman gerekmez
Ölünce damanın elden bırakmaz
Derdinle murada erdiğim yeter.

10

Güzelim ben sana mail olalı
Destan olmuşum ben diller içinde
Ölünce severim etmem ferağat
Rüsvay olursam da iller içinde

Çok dîvan okudum methini yazdım
Sana meyledeli cihandan bezdim
Cihan bağın seyran eyledim gezdim
Gönül seni sevdi güller içinde

Hasretinle vurdum sîneme taşı
Yoluna terkettim can ile başı
Varıp yaslanayım *Hacı Bektaş'i*
Abdalın olayım çullar içinde

Der *Gevherî* çekme boş yere emek
Murat üzre dönmez bu çarh - ı - felek
Cenab - ı- hazrete geçmezse dilek
Bencileyin olmaz kullar içinde

11

Sorsa yâr halimi bile derdimi
Tenhada çıkarsa yâr yüze meni
Bildirse cürmümü çekse bıçağın
Nesîmî tek tutup yâr yüze meni

Yâr güzeldir bulamanım yalısın
Avcı isen maral geldi alasın

Bahâmı bulmazsa âzat eylesin
Vermesin doksana yâr yüze meni

Gevherî der menim meylim sendedir
Sende inci sende gevher sendedir
Bende suç yok hep kabahat sendedir
Cevrile çıkardın yâr yüze meni

12

Ne nihan edersin benden yüzünü
Hasretinle halim yaman oldu gel
Hak aşkına olsun göster yüzünü
Görmedim cemalin zaman oldu gel

Bülbülüm uğrattım hâre gülümü
Neye sunsam eriştirmem elimi
El hakrından doğrultamam belimi
Büküldü bu kaddim keman oldu gel

Gözlerimin yaşı deryaya akar
Hicran ateşleri bağrımı yakar
Ah ettikçe arşa tütünüm çıkar
Seyret dağlar başı duman oldu gel

Âşık olanların korkmaz ölümden
Gecemi hiç farkedemem günümden
Gevherî çıkıyor canım tenimden
Bizim kavuşmamız gümân oldu gel

13

Elâ gözlüm geçer hubluğun çağı
İnan bu sözüme inan sevdiğim
Deldi bağrımı şol gamzenin tîği
Hilâl kaşın olmaz keman sevdiğim

Ahım direk direk çıktı göklere
Şeydâ bülbül göç eyledi bağlara
Efganım erişti yine dağlara
Düştü bu serime duman sevdiğim

Ah ettikçe karlı dağlar ağlaşur
Ya hasret hasrete nice kavuşur
Herkes varıp muradına irişur
Senin bu zulmünden aman sevdiğim.

Hüdayi seversen doğrusun söyle
İnletir mi güzel âşıkı böyle
Gevherî kulunu müşerref eyle
Yok mudur göğsünde îman sevdiğim

14

Uğra seher yeli dildâra söyle
Adüvler vaslına nail olmasın
Bir bir ahvalimi hikâyet eyle
Âşık ağlatmağa mail olmasın

Sakınsın ahımdan ol cânan kendin
Nice bir ağlatır bu dertmendin

Dest urup çözmiye sînesi bendin
Benden gayrisine kail olmasın

Ömrümün baharın hazan etmesun
Firak ile halim yaman etmesun
Çatıp kaşlarını keman etmesun
Baktıkça bu aklım zail olmasın

Gevherî'ye emdir lebin mest eyle
Âşıka vefa rakibe kast eyle
Düşür kâküllerin zîr - i - dest eyle
Saçılıp yüzüne hail olmasun

15

Dedim dilber cemalin eyle ayan
Dedi âşık mısın ya ne sorarsın
Dedim kâküllerin olmuş perişan
Dedi olmuş ise sen mi tararsın

Dedim cânâ yeter çektim hicranın
Dedi hiç göğsünde yok mu îmanın
Dedim eller sarar ince miyanın
Dedi elem çekme sen de sararsın

Dedim lebin şeker midir bal mıdır
Dedi bana edeceğin al mıdır
Dedim benden gayri soran var mıdır
Dedi var mı yok mu sonra duyarsın

Dedim aşk ile yandı bu can - ü - ten
Dedi seni vaslımla ederim şen

Dedim *Gevherî*'ye hercaisin sen
Dedi bencileyin sen çok ararsın.

16

Ey bağban senden bir sualim var
Bu güller yanında hârın aslı ne
Çekerler bülbüller derd - ü - belâyı
Ağyara yâr olur yârin aslı ne

Dergâh - ı - izzetten Şeytan dûr iken
Âdem'in mekânı cennet hûr iken
Âşık ile ma'şuk vâhid nûr iken
Yakan pervaneyi nârın aslı ne

Bu hikmete benim yüreğim yandı
Kudret Hak'kın gönül gözü uyandı
Ben bilirüm eden eyleyen kendi
Ya bu kadar kâr - ü - bârın aslı ne

Edeb et hıfz eyle lisanın erken
Âşık ile ma'şuk sohbette iken
Enelbâtıl demez *Enelhak* dirken
Hallâc - ı - Mansûr'e dârın aslı ne

Gevherî der bugün vahdette iken
Âşık ile ma'şuk sohbette iken
Gülün karşısında vuslatta iken
Bülbüle bu ah - ü - zârın aslı ne

17

Bizden selâm olsun gül yüzlü yâre
Salınıp sevdiğim bağlara gelsün
Severim dilberi elde ne çare
Yürekde eriyen dağlara gelsün

Sevda derler bir acaip dengim var
Güzeller giyecek şalî rengim var
Bugün benim adüvlerle cengim var
Kılıçlar bilensün zağlara gelsün

Ne kadar cevr itse şikâyet itmem
Öperim koçarım hiyanet itmem
Canım sende iken ferağat itmem
İsterse gerdanım ağlara gelsün

Gevherî bağlamış bir özke edâ
Elinde tesbihi dilinde Hüdâ
Dellâl - i - muhabbet eylemiş nidâ
Mecnun'um olanlar dağlara gelsün

18

Ne kaçarsın benden ceyran kuzusu
Kaçma benden ben yad avcı değilim
Seni sevmek imiş alnım yazısı
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Mecliste sevdiğim sînen açarsın
Ağyârın elinden bâde içersin

Nazlı yârim niçin benden kaçarsın
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Mecnun gibi dolanacak dağım yok
Bülbül gibi şakıyacak bağım yok
Duzağım yok avlayacak ağım yok
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Gevherî kulunum şunda gezerim
Altın kalem ile tarih yazarım
Kâkülün teline inci dizerim
Kaçma benden ben yad avcı değilim

19

Kara bağrım hûn olmuştur derd ile
Dilberlerin cevri bize yamandır
Altın zincir ile gümüş bend ile
Salın ömrüm salınacak zamandır

Kulların baş açık kapunda durur
Seni gören âşık mum gibi erir
Zümrüt küpe kulağında can verir
Takın hanım takınacak zamandır

Söyleniyor hüsnün Hind - ü - Yemen'de
Eller zevkin sürüyor derdin bende
Tîg - i - gamzelerin dertli sînemde
Gerdanında benler tümen tümendir

Canım sen var ise şah - ı - perisin
Hükmeyle sevdiğim hükmün yürüsün

Gevherî sitemin çeksün çürüsün
Yüzün güldür boyun serv - i - semendir

20

Tâ bezm - i - ezelden âşıkım böyle
Bu dil - i - şeydâmız yâre bağlıdır
Gel aman tabibim sen derman eyle
Bu dertli sînemde yâre bağlıdır

Bu divane gönlüm nasihat tutmaz
Hercaî dilberden ferağat etmez
Bülbülün meskeni gülşenden gitmez
Gonçenin etrafı hâre bağlıdır

Söyleyin sevdiğim kaçmasın benden
Beklerim yolların gelsün erkenden
Ölümüm isterse nazlı yâr benden
Zülfiyle gönüller dâre bağlıdır

Gevherî gönlümün aşkı yenilmez
Gariptir neylesün buna el ermez
Ezelden âşıktır bir çare olmaz
Yanar pervânedir nâre bağlıdır

21

Bir padişah böyle âdil olunca
Hizmetin etmeğe kul incinür mü

Aşk elinden dağı taşı delince
Çağlayıp akmağa sel incinür mü

Bakın şu dilberin kimdir yakını
Üzerinde koymaz ahret hakkını
Hakkın emri ile çeker yükünü
Meyvası bol olan dal incinür mü

Bu dünya ezelden fânîdir fânî
Kara yerler altı deryâ ummanı
Bülbüller efganda güller seyrânî
Bülbül ötmesinden gül incinür mü

Şu karşıdan güle güle gelince
İki hasret birbirini bulunca
Muhabbet te iki baştan olunca
İnce bel altında kol incinür mü

Gevherî dost eşiğinde kalaydı
Elâ gözü üzre kaşı olaydı
Bugün aradığı yârin bulaydı
Sarılup yatmağa bel incinür mü

22

Ne yatarsın garip bülbül uyan hey
Gül açıldı yaz baharım gelmedi
Sen de bencileyin yârdan(i) - ayrıldın
Derde ilâç giriftârım gelmedi

Yüzü şems - ü - kamer yanağı aldır
İncidir dişleri lebleri baldır

Yârdan ayrılmışım her günüm yıldır
Gözlerimi bir silerim gelmedi

Aşkın ateşine beni yandırır
Garip bülbül gül dalına kondurur
El üstüne şeftaliler gönderür
Gözlerim ki ayva narım gelmedi

Gevherî der hayaline daldığım
Gece gündüz ateşine yandığım
Baş yastıkta gözüm yolda sevdiğim
Ağlarım sızlarım yârim gelmedi

23

El çek kahbe rakip gonca gülümden
Bir dahi görmeyim seni yâr ile
Gözüm kan bürüdü kaçmam ölümden
Gayret beni helâk etti âr ile

Dostum çıkmış uğrun uğrun bakınur
Gelüp rakip hatırıma dokunur
Yârin ismi dört harf ile okunur
Elif ile ha ile mim dal ile

Göz göze vermezem ben yârim ile
Durup da düşmezem ben öyle dile
Serimi koydum ben yoluna bile
Çalıştım eldeki olan var ile

İşte kılıç işte meydan gelene
Gelmeyen almasun beni diline

Yadlar dokunmasun zülfü kılına
Yoksa kendi bilir yâr ağyâr ile

Gevherî'nin sözü kendi özü ne
Aşkın kanı dökülüyor özüne
Hasmım kimdir gelsün meydan yüzün
Ya o kalsun ye ben kalam yâr ile

24

Bülbül ne yatarsın yaz bahar oldu
Çağrışup ötmenin zamanı geldi
Serviler yeşerdi çiçekler doldu
Cana can katmanın zamanı geldi

Benim yârim yanakları allıdır
Ak ellerin deste deste güllüdür
Dertli olan bakışından bellidir
Her derdi atmanın zamanı geldi

Firkatle ağlayup şevkle gülünce
Gözümden dökülen yaşı silince
Bir dilberin elin ele alınca
Yaylaya çıkmanın zamanı geldi

Âşık *Gevherî* de gider dostuna
Gidi rakiplerin bize kasdı ne
Evvel bahar çayır çemen üstünc
Sarılıp yatmanın zamanı geldi

25

Ben güzelim deyu hevadan uçma
İndirirler seni il yaman olur
Siyah kâküllerin gerdana saçma
Bâd eser dağıtır yel yaman olur

Güzelsin sevdiğim sen de bilürsün
Ettiğin işlere pişman olursun
Gel akşamlayalım yolda kalursun
Karanlık gecede yol yaman olur

Biçare *Gevherî* der halim yaman
Dağ başından eksik olmuyor duman
Efendim ben seni sardığım zaman
Aşkımız artar da hâl yaman olur

26

Cemalin bağında seyran eyledim
Bülbül sesi, gonça sesi, gül sesi
Gûşüme dokundu ihsana geldim
Ayva sesi, turunç sesi, nar sesi

Sende ne halet var ey peri sânem
Gönül verir sana her gören âdem
Kâkülünden gelür gûşüme her dem
Zincir sesi, *Mansur* sesi, dâr sesi

Dost ele alınca tîr - ü - kemanı
Görünce eyledi divane beni

Gördüm âşıkların tutmuş cihanı
Efgan sesi, girye sesi, zar sesi

Gevherî göz yaşım döndü ırmağa
Yine minnet düştü elden ayağa
Beni Mecnun edip düşürdü dağa
Ahû sesi, maral sesi, yâr sesi

27

Sözün bilmez bâzı nâdan elinden
Erkân ağlar, usûl ağlar, yol ağlar
Bülbülün feryadı gonca gülünden
Gülşen ağlar, bülbül ağlar, gül ağlar

Her kaçan cûş edüp çağlasa seller
Açılır lâleler, sünbüller, güller
Davlunbaz çalınur çalkanır güller
Şahin ağlar, turna ağlar, tel ağlar

İyi ile konuş olasın iyi
Öter defler gibi sînemin neyi
Bu çarhın elinden el'aman deyi
Gedâ ağlar, sultan ağlar, kul ağlar

Gevherî der dertli gönlümüz hasta
Sözünü beğendir illere, dosta
Kimi abdal olup girmiştir posta
Hırka ağlar, hem post ağlar, çul ağlar

28

Gezerken şu yere uğradı yolum
Bu yerlerde böyle güzel olur mu
Kuğum seni uçurmuşlar gölünden
Bu göllerde böyle kuğu olur mu

Kuğum senin kaşın gözün karadır
Görün kadir Mevlâm neler yaratır
Ak gerdanda siyah benler sıradır
Ak kuğuda siyah benler olur mu

Kuğum gitti viran kaldı gölleri
Söyler mi ol efendimin dilleri
Balıktan mı aldın sen bu telleri
Ak kuğuda böyle teller olur mu

Gevherî der bu kuğunun kasdi ne
Kına vurmuş ellerinin üstüne
Kurban olam gözlerinin mestine
Ak kuğuda böyle gözler olur mu ?

29

Mecunu'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır, sahrâ mıdır, yol mudur ?
Dostumun bağına girüp dizdiğim
Lâle midir, sünbül müdür, gül müdür

Aşk değil mi beni derde düşüren
Ferhad gibi üce dağlar aşıran

Yâri böyle benden ayrı düşüren
Adüv müdür, engel midir, il midir.

Kâmil olan belli olur söz ilen
Al yanağa çifte benler dizilen
Mâh yüzüne bölük bölük yazılan
Kâkül müdür, zülüf müdür, tel midir

Gevherî der bulmam kimseden vefa
Dost diye sevdiğim etti kim sefa
Hubların âşıka ettiği cefa
Kanun mudur, erkân mıdır, yol mudur?

30

Neyleyim neyleyim fânî dünyayı
Ne şadiment oldum, ne gülebildim
Ellerim koynumda yâr diyi diyi
Ne bir haber aldım, ne bulabildim

Yiğit sevdiğinden gayriye kalmaz
Zannederdim yârim benden ayrılmaz
Göz yaşları dökmediğim gün olmaz
Ne dertten kurtuldum, ne ölebildim

Gevherî de çeksin nâr - ı - hicranı
Gülmek yoktur ama ağlasam bâri
Cânan yanağından bir bergüzârı
Ne yâr kendi verdi, ne alabildim

31

Hey Ağalar bir sevdaya uğradım
Ah ettikçe gözlerimden kan gider
Âvar(e) - oldum elim ermez işime
Düşünürken akşam olur gün gider

Yaz gelince arap atlar yarışır
Bayram gelir kanlı kinli barışır
Gözüm daim gözün ile irişir
Hilâl kaşlar kirpik ile cenk eder

Alamadım aldırmadım şahımı
Artırmışım feganımı ahımı
Kaçan iller ile görsem mahımı
Sanırım ki vücudümden can gider

Gevherî der varam yârin yanına
Yüzümü de sürem hâk - i - payına
Bir şeftali versen şu ben kuluna
Al yanaktan nen eksilir, nen gider

32

Yaktı beni aşk oduna o yanmaz
Ye ne dersin merhametsiz o yâra
Seher oldu feryadımdan uyanmaz
Umarım ki öte bülbül uyara

Ben âşıkım el göğüste yüz yerde
Gel efendim del sînemi yüz yerde

Yaralarım göz göz oldu yüz yerde
Demem yaram ne yaradır o yâra

Urdu beni zalim kanlı yaramaz
Gayet çoktur değil benim yaram az
Bana yârdan gayri cerrah yaramaz
Umarım ki yine bağrım o yâra

Gevherî der benim yârim sanemdir
İki gözüm çaylar kurusa nemdir
Gel güzelim dudaklardan sen emdir
Müptelâyım lebler ile o yâra

33

Yeşillendi dağlar donandı bağlar
Meclis kurup seyran ister gönlümüz
Âşık feryad eder bülbüller ağlar
Cânanla gülistan ister gönlümüz

Geldi güzel günler çiçekler çoktur
Şükrolsun Hüdâya kederim yoktur
Gamzeler kılıçtır kirpikler oktur
Bir kaşları keman ister gönlümüz

Kanun'a uydurur Çeng - ü - rübab'ın
Konçe - femler sunar lâ'l - i - şarabın
Yüzü güller ref'eylesün hicabın
Ter tâze bir fidan ister gönlümüz

Gevherî der bitmez tûl - i - emelim
Hakka lâyık yoktur benim amelim

Ağardı sakalım büküldü belim
Kocadıkça civan ister gönlümüz

34

Yine bir dilbere düşürdüm gönül
Mübarek vücudü gümüşe benzer
Zümre - i - irfan ol ey beni fülfül
Lâ'il - renk yanağı yemişe benzer

Eledim gönlümü gam - ı - firaktan
Okudum inşayı türlü varaktan
Dost geldi âynıma gördüm ıraktan
Gerdanında olam emişe benzer

Şive - i - nâz ile beni yandırır
Çekemez cefayı bana gönderir
Bendesin görünce yüzün döndürür
Varsa il sözüne uymuşa benzer

Gevherî aşkından halim yamandır
Yâri görmiyeli hayli zamandır
Bu aşk dedikleri ah - u - fegandır
Çekemez her âşık güç işe benzer

35

Bahar oldu cennet misli zeyn - oldu
Sünbüllü, bülbüllü, güllü dağlar hey

Yârin mi aldırdın acaba noldun
Gözün yaşı mevce gelüp çağlar hey

Cûş edüp aşkımız nevbahâr oldu
Nağmeler, nâleler bize kâr oldu
Açıldı bu sînem lâlezâr oldu
Dilberin vurduğu taze dağlar hey

Bana tâ'netmeyin meftun olursam
Sevdâ - yı - aşk ile meşhûn olursam
Gam değil *Gevherî* Mecnun olursam
Leylâ'm beni kâkülüne bağlar hey

36

Güzellikte tazelikte terlikte
Kuğusun hey güzel kuğusun kuğu
Ol mehcebîn ile sîminberlikte
Kuğusun a nazlım kuğusun kuğu

Sen bir gonca gülsün yaprağın yeşil
Dola ak kolların boynumdan aşır
İsmini diyemem dilim dolaşır
Kuğusun a nazlım kuğusun kuğu

Güzellikte birsin iki değilsin
Olur olmazların hakkı değilsin
Ben de bildim bana bakî değilsin
Kuğusun a nazlım kuğusun kuğu

A sevdiğim kimler verdi öğüdü
Ben seni seveli gönlüm büyüdü

Seni benden gayrı sever yoğidi
Kuğusun bir tanem kuğusun kuğu

37

Derd - i derûnuma ah eylemezdim
Dostumda zerrece himâyet olsa
Yâre ehvalimi ben söylemezdim
Kendisinde biraz nezâket olsa

Nedir tehevvürün ey kemân - ebrû
Yoksa ağyardan mı çekersin kaygu
Koynuna girmeği etmezdim arzu
Eğer gönlümde sabra tâkat olsa

Sen ahd - ü - peymanda eylesen karâr
Nihanî iltifat eylesen hezâr
Ne *kadı, muhtesip,* ne hâkim duyar
Şemme kadar sende inâyet olsa

Gevherî yâr olan sever âşıkın
Lûtfeder ağlatmaz lûtfa lâyıkın
Kıymetini bilir idi sâdıkın
Eğer anda akl - ü - firaset olsa

38

Bu mu Beğler kalmışımdır ilimde
Varayım dostumun bâri semtine
Nazîri bulunmaz cümle âlemde
Gideyim ömrümün vârı semtine

Gidi felek ömrüm sökerim demiş
Hasret nârı ile yakarım demiş
Mansûr'umdur gelsün çekerim demiş
Kurmuş ol zülfünün dârı semtine

Kimisinin gönlü kaşları yayda
Yoktur vefaları bulmadım fayda
Daim ândelîbin işi şeydâda
Kırmızı güllerin hârı semtine

Yâr nâmesin bâd - i - sabâ getürdü
Okuyup âşıklar aklın yitürdü
Yalvarı yakarı âhır götürdü
Miskin *Gevherî*'yi yârı semtine

39

Müştak idi âlem yüzün görmeye
İzzet ile *Han - ı - âlîşan* geldi
Bizzat payıtahta yüzün sürmeye
Taht - ı - devlet ile kâmran geldi

Fahr - i - âl - i - *Cengiz Han - ı* - mükermem
Mehabette *Ali* sehâda *Hâtem*
Çıktı istikbâle *Sadr - ı - muazzam*
İzz - ü - ikbâl ile hem'inan geldi

Kahraman bakışlı *Neriman* - sîret
Gelince cihana doldu meserret
Kılmakta tedbiri def - i - mazarrat
Damen - i - himmete dermiyan geldi

Acep yüzü nurlu pîr - i - mübarek
Ömrünü mezit ede Hak tebarek
Tîr - ü - kemanından işbu ânedek
Adûdan nidâ - yı - el'aman geldi

Hudâ nusret verse islâm askeri
Usralar düşmana tîg - ü - teberi
Sene bin yüz tarihinde *Gevherî*
Padişah'a *Selim Giray* Han geldi

40

Hayli demdir bir civanı severim
Bir gez vefâsını görmedim gitti
Vaslına ermeği candan dilerim
Servi kâmetini sarmadım gitti

Ansızın tutuldum zülfü bâğına
Merhamet etmedi sînem dâğına
Bülbülüm nazlımın hüsnü bağına
Gonça güllerini dermedim gitti

Perişânım ol yâr aklım alalı
Aşkına bel bağlayup kul olali
Mihnet köşesinde hasta kalalı
Bu dil yâresini sarmadım gitti

Gavvas olup bahr - i - aşkı boylayup
İller ile hasbıhalim söyleyüp
Dost ile tenhâda işret eyleyüp
Cihanın sefâsın sürmedim gitti

Gevherî der yârin kaşı kemandır
Nâ - murad gezerim haylı zamadır
Hasret ile halim gâyet yamandır
Murad maksûduma ermedim gitti

41

Çarhın siteminden gönlüm sınıktır
Medet bize sınık gönül sarıcı
Rakipler elinden bağrım yanıktır
Medet zize sınık gönül sarıcı

Pek zârımdan işbu sînem haraptır
Âşıklık çekmişim ciğer kebaptır
Biçâre güldürmek azim savaptır
Medet bize sınık gönül sarıcı

Kırmızılar giyüp kan eyler kani ?
Terahhüm eylemez canımın canı
Bulmadim bir yârı mürüvvet kânı
Medet bize sınık gönül sarıcı

Diyâr - ı - gurbete düşmüşüm garip
Ne bir türlü em buldum ne bir tabip
Gevherî'ye Ya Rab sen eyle nasîp
Medet bize sınık gönül sarıcı

42

Ey perî cihana sen gibi dilber
Ne geldi ne gelir ne gelse gerek

Lâ'lin gibi *Lokman* tiryak - ı - ekber
Ne buldu ne bulur ne bulsa gerek

Cefaya başladı kad - di - mevzûnum
Tâ arşadek çıktı ah - ı - derûnum
Böyle giderse bu çeşm - i - pür - hûnum
Ne güldü ne güler ne gülse gerek

Ey âlem - i - hüsnün sahip - kırânı
Öldür kelb rakıbi verme emânı
Öldürmezsen kendi elinle anı
Ne öldü ne ölür ne ölse gerek

Bunca dem akarken gözümden yaşlar
Vaid etmiş iken silmeğe dilber
Ahdine durmadı ol perî - peyker
Ne sildi ne siler ne silse gerek

Gevherî güzeller gitti yabana
Lâle gibi çıktı ol mah meydana
Bu cihana benim gibi merdâne
Ne geldi ne gelir ne gelse gerek

43

Şunda bir güzele gönül düşürdüm
Öpmeli koçmalı değmeli değil
Aşkın deryasını boydan aşırdım
Karadir gözleri sürmeli değil

Dilber senin ile yiyüp içmedim
Yiyüp içüp ak göğsünü açmadım

Fırsat elde iken belin koçmadım
Beni öldürmeli, döğmeli değil

Dilber harâm(i) olup yola durmuşsun
Cellâd olup cana başa kıymışsın
Kuzum bugün al hâreler giymişsin
Göğsü sıra sıra düğmeli değil

Gevherî der yola durur varırlar
Adam öldürürler kana girerler
Çok güzeller gördüm zekât verirler
Zekâtsız dilberi sevmeli değil

44

Ol mah cemâlini görmiyeliden
Nazar eyle hâk - i - zulmette kaldım
Visalin îdine ermiyeliden
Hayıf bana günc - i - firkatte kaldım

Bülbül gibi fegan eyleyüp şöyle
Dilde râzım nihan eyleyüp şöyle
Engüştü ber - dehan eyleyüp şöyle
Valih - ü - mest olup hayrette kaldım

Senden ayrılalı ruhları alım
Mecnun'a dönmüştür hemen misâlim
Eğer sorar isen şimdilik hâlim
Bir acep âlem - i - hasrette kaldım

Neden meyleyledin o yana bilmem
Neden bu ateşe o yana bilmem

Bu hâb - ı - mihnetten uyanabilmem
Gevherî ne olmaz gaflette kaldım

45

Gazilerin ser - efrâzı ağası
Vasfını söyleyen diller ağlasun
Bunca guzat ile o kahramanın
Gazâya eşdiği yollar ağlasun

Gazâ mişesinin böbr - ü - pelengi
Fisebilillah'dı gazâsı cenği
Kaplan postu ile altun çelengi
Bile takındığı teller ağlasun

Nam - ı - Hakkı dilden tekrar eyleyen
Şecâat gevherin ızhâr eyleyen
Gece gündüz ana timar eyleyen
Yarasını saran eller ağlasun

Din uğruna daim giderdi yola
Ettiği gazâlar gelir mi dile
Hısım akrabası kardeşi bile
Hizmetinde olan kullar ağlasun

Gevherî sırrına sırdaş olanlar
Serhadlerde ana pâdaş olanlar
Gazâda kendüye yoldaş olanlar
Döküp gözlerinden kanlar ağlasun

46

Feragat ideyim bîvefâ senden
Mecnun'um firkatle yerim dağ olsun
Çünkü yüz çevirdin sevdiğim benden
Yürü bensiz seyrangâhın bağ olsun

Bana yeydir derde âşina olmak
Aşkından âzâde bir gedâ olmak
Sen gibi nâdânâ müptelâ olmak
Müslümanlar başından irağ olsun

Kalmışım subhadek gözüm yummakta
Dü - çeşmim nişandır *Kızılırmak*'tan
Bize zulmedenler dilerim Hak'tan
Dili harap cismi dâğ dâğ olsun

Ne tabîbim olup eyledin çâre
Ne külli terkedip kıldın âvâre
Dilerim duş olup bir cefâkâra
Gülün harap cismin dâğ dâğ olsun

Gam değil her kişi ettiğin bulur
Sanma kim zerrece yanına kalır
Âşıka merhamet böyle mi olur
Merhametin kadar yüzün âğ olsun

Yanına gelürsem idersin âzâr
Ahd - ü - kereminde kılmazsın karâr.
Gevherî gam yeme bulursun bir yâr
Tek cihanda garip serin sağ olsun

SEMAİLER

1

Dilâ gör bu cihan içre
Güzellerde bir âdet var
Ne aşk var âşıkan içre
Ne anlarda sadâkat var

Ne dostane safa eyler
Ne cevriyle cefa eyler
Ne ağyara vefa eyler
Ne uşşaka inayet var

Bilürüz işte dilbersin
Beni öldürmek istersin
Tutalım nâz - perversin
Ne bu nâzda letafet var

Elinsâf *Gevherî* kemter
Nice sevsin seni dilber
Ne bahtım bir sa'd ahter
Ne tavr - u - ne kıyafet var

2

Beyaz göğsün bana karşı
Açma beni öldürürsün
Elâ gözler süze süze
Bakma beni öldürürsün

Öldürüp kanıma girme
Her bir yada gönül verme
Elâ göze siyah sürme
Çekme beni öldürürsün

Gevherî der şah - ı - bülbül
Beyaz gerdan bina - yı - pül
Yanağına kırmızı gül
Takma beni öldürürsün

3

Başına bir hâl gelürse
Dağlara gel, bağlara gel
Seni saklar vermez ele
Dağlara gel, bağlara gel

Bu canım aşka düşeli
Aşk odu ile pişeli
Yeşil dağlar benefşeli
Dağlara gel, bağlara gel

Rakibe mikdarın bildir
Yanına civanlar uydur

Zemane dostundan yeydir
Dağlara gel, bağlara gel

Gevherî düşmüş dillere
Diyar - ı - gurbet illere
Billâhi vermem ellere
Dağlara gel, bağlara gel

4

Ey benim nazlı cânânım
Severim kimseler bilmez
Bir iştir geldi başıma
Çekerim kimseler bilmez

Bak şu kalbimin işine
Saldı sevdayı başıma
Gece gün aşk ateşine
Yanarım kimseler bilmez

Varın söylen şu hayına
Girmesün benim kanıma
Bir ateş düştü canıma
Tüterim kimseler bilmez

Gevherî ümidim Hak'tan
Yandı bu bağrım firaktan
Ey efendim derd - i - aşktan
Ölürüm kimseler bilmez

5

Beni kimse eğleyemez
Benim gönlüm alan gelsün
Tabipler bilmez ilâcım
Beni derde salan gelsün

Mâilim selvi boyuna
Melek karışmış soyuna
Soyunup uryan koynuna
Sînesine saran gelsün

Kaşların yay, kirpiğin ok
Sana mâil olanlar çok
Şu cihanda akranın yok
O kaşları keman gelsün

Gevherî'yi kimse bilmez
Âşıkın ağlatan gülmez
İsmini söylemek olmaz
Filân kızı filân gelsün..

6

Sevdiğim çıktı seyrâna
Gözüm dûş oldu gerdana
Güzeller içre bir dâne
Libası olsun olmasun

Şunu bir tenhada bulsam
Kimin oldıcağın sorsam

Tutsam leblerini emsem
Rızası olsun olmasun

Beri gel ey gül - i - gonçe
Boyu uzun beli ince
Sarabilsem ben doyunca
Nizâ'sı olsun olmasun

Gevherî bir ednâ kuldur
Lebi bal yanağı güldür
Yârimin dili bülbüldür
Sadası olsun olmasun

7

Sabahtan bizim pınara
İki gelin üç kız geldi
Birbirlerini kovarak
Sandım ki göle kaz geldi

Birisinin adı *Tuti*
Odur güzellerin tadı
Kim aradı, kimler yudu
Zülüf gerdana az geldi

Birisinin adı *İnci*
Severler güzeli genci
Koynunda çifte turuncu
Verdi ağzıma bal geldi

Birisinin adı *Ayşe*
Benleri var çifte çifte

İki elinde menevşe
Şükür Mevlâya yaz geldi

Birisinin adı *Fatma*
Kaşları var çatma çatma
Kadir Mevlâm sabah etme
Bu gece bize az geldi

8

Dedim dilber sarılalım
Dedi öldürürüm gelme
Dedim öldür behey zalim
Dedi var can çekiş ölme

Dedim ne bu vefasızlık
Dedi bende ne aşnalık
Dedim ne bu eşkiyalık
Dedi var git, çok açılma

Dedim güller gibi dersem
Dedi görüp elin kırsam
Dedim ki koynuna girsem
Dedi girmekliğe irme

Dedim güzel olan kaçmaz
Dedi âşık sırrın açmaz
Dedim su vereyim içmez
Dedi gel ahımı alma

Dedim *Gevherî*'yim geldim
Dedi haberini aldım

Dedim sana âşık oldum
Dedi var git sağlık ile

9

Sabahın seher vaktinde
Bir garip bülbül dolaşır
Yanağında gül açılmış
Ol güle bülbül dolaşır

Efendim sensiz olamam
Ölürsem de hiç gülemem
Arayıp semtin bulamam
Özge yerde yol dolaşır

Mâilim tatlı diline
Bülbülüm gonçe gülüne
Efendim ince beline
Korkarım yadlar dolaşır

Cefakâr olduğun bildim
Gamzenle sînemi deldim
Sana bir niyaza geldim
Söylemeye dil dolaşır

10

Gel efendim merhem eyle
Tutmaz oldu yara bağlar

Beni mecruh etme böyle
Tabip olan yara bağlar

Daim yatmaktadır tenim
İrişti eflâke ünüm
Halimden sorarsa benim
Disünler ki yara bağlar

Lâyık mıdır yara açma
Hümâ gibi yüksek uçma
Gelüp üstümüzden geçme
Tabip olan yara bağlar

Yârinden nasihat alan
Odur gevher kânin bulan
Gevherî der âşık olan
Bütün sıdkın yara bağlar

11

Bugün ben bir bağa girdim
Ne bağ duydu ne bağbancı
Gülün şeftalisin derdim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın duvarından aştım
Kırmızı gülüne koştum
Öptüm sardım helâllaştım
Ne bağ duydu, ne bağbancı

Bağın kapusunu açtım
Sanasın cennete düştüm

Doldurdum bâdesin içtim
Ne bağ duydu, ne bağbancı

Seherin tan yeri attı
Bülbül elvan elvan öttü
Gevherî yükünü tuttu
Ne bağ duydu, ne bağbancı

12

Bugün ben bir güzel gördüm
Hilâl kaşı keman olmuş
Dili bülbül saçı sünbül
Yanağı erguvan olmuş

Dedim dilber ne ağlarsın
Sabah akşam ne inlersin
Âşık gibi ne söylersin
Gözün yaşı revân olmuş

Gonçe gülün açılmakta
Hâl - i - hindû saçılmakta
Hep dilberler kocalmakta
Senin vasfın civan olmuş

Gevherî'yim sözüm haktır
Methedecek yerin çoktur
Dilberlerde vefa yoktur
Bildim âhiri kan olmuş

13

Behey elâ gözlü dilber
Kanğı bağın gülüsün sen
Her seher vaktinde öter
Âşıkın bülbülüsün sen

İnce bele sıkma kemer
Yüzün olmuş şems - ü - kamer
Bütün âlem senden umar
Cömertlikte *Ali*'sin sen

Nâzlısın yüksek uçarsın
Peşiran gönlü açarsın
Seni sevenden kaçarsın
Aklın yoktur delisin sen

Etti bana türlü âli
Bulmadım dostumu hâli
Neylesün gevherî, mâli
Gevherî'nin malısın sen

14

Hey Ağalar zeman azdı
Düşmüş dosta el üşer oldu
Küllükte sürünen eşek
Cins atla yarışır oldu

Palas üstünde yatmayan
Bıyığına pala batmayan

Porsuk ardından yetmeyen
Ceylâna ulaşır oldu

Evlerinin önü yazı
Yazılur turnası kazı
Yaşına yetmedik kuzu
Koyunlar vuruşur oldu

Gevherî dir işler hatâ
Katırlar baskındır ata
Olur olmaz maslahata
Çocuklar karışır oldu

15

Elâ gözlü nazlı dilber
Seni kandan sakinurum
Kandan deyil hey efendim
Seni candan sakînurum

O yana bu yana bakma
Beni ateşlere yakma
Elini koynuna sokma
Seni senden sakînurum

Gevherî der ben bir merdim
Yüreğimden çikmaz derdim
Sen bir kuzu ben bir kurdum
Seni benden sakînurum

DİVANLAR

1

Dilberâ kıl merhamet şeydâ gönül gamlanmasın
Gönlümüz kılma perişan didemiz nemlenmesin
Hiç ne mümkündür efendim gül cemalin seyreden
Bülbül - âsâ yânılup payinde sersemlenmesin

Sun - i - üstâd - ı - ezel veçhindedir *ilmelyakîn*
Mülk - i - hüsnün şahı sensin şimdi bedr - i - mehcebîn
Sen Süleyman - ı - zamansın ey cemâl - i - hûr - i - ayn
Vaslın ile şad olanlar nice Hâtemlenmesîn

Bulmak istersen efendim iptidadan iştihar
Eli bağlı benden oldum sen edersin iftihar
Bağ - ı - hüsnün gülşeninden sür rakibi sehriyâr
Beyn - i - uşşaka gelüp bir dâhi âdemlenmesin

Gel efendim nâre yakma *Gevherî* - i - bendeni
Sâye gibi yerlere salma garîp efkendeni
Hâk - i - pâyinden cüdâ kılmâ garîp şermendeni
Padişahım âdem içre adımız kemlenmesin

2

Ey perî bu veçh - i - pâkin mâha teşbih ettiler,
Kâkülün her mûyunu sırmaya teşbih ettiler,
Defter - i - uşşâka yazmışlar beni Mecnun diye,
Bunca âşıklar seni Leylâ'ya teşbih ettiler.

Yârimin hubluğu zahirdir, ben inkâr eylemem,
Bir hakikî âşıkım yok yere efkâr eylemem,
Sırrı - ı - âşk bizde nihandır, anı izhar eylemem,
Bendeni bir bülbül - i - şeydâya teşbih ettiler.

Bâri seninçün giyem şimdengerü ben kareler,
Ayrılık olsa mukarrer, şâd olur gamhâreler,
Kadd - i - tûbâsın görenler seyreder üftadeler,
Bağ - ı - hüsnü cennet - i - me'vâya teşbih ettiler,

Ol rakibin siteminden yâri terkettim velî,
Ağlamak oldu bana kâr, dinmeyor çeşmim seli,
Gevherî deryâ - yı - aşkın mevc urur tâ ezelî
Kalb - i - pâkim cûşunû deryaya teşbih ettiler.

3

Ey güzel bîmar, senin dilhasta ve bîmarınım,
Derd benim, merhem senin, hasta benim, derman senin
Andelîb - i - bâg - ı - hüsnün mail - ı - ruhsârınım
Ah benim, bülbül senin, efgan benim, gülşen senin

Gamze - i - sertîzin eylerse vücudüm dâğ dâğ,
Ateş - i - firkat yakup bu hane - i - dilde çerâğ,
Âşıkın bin pare etsen razıyım kılmam ferâğ
Ten benim, canlar senin, kurban benim, ferman senin

Dil dûşelden kâkülüne bulmadım aslâ huzûr,
Cevri zalim etmededir, etmedin sen de kusûr,
Ben esir - i - günç - i - hasret, sen şeh-i-mülk-i-sürûr,
Gam benim, âlem senin, giryan benim, devran senin

Bunca demdir saklar idim tende canım ey perî,
Gitti elden ihtiyarım sabra var şimdengeri,
Damen - i - lûtfun tutar dest - i - niyaz - ı - *Gevherî,*
Dest benim, daman senin, feryat benim, ihsan senin.

4

Ey gönül şimdengeru şâd ol ki cânandır gelen
Serv - kamet ruhları gülberk - i - handandır gelen
Şive - i - reftâr ile bin türlü nâz edüp gelür
Mülk - i - hüsn içre begâyet âli sultandır gelen

Câm - ı - aşkı mest ider nûş eyleyen âyıkları
Nurk - ı - pâkî valih - ü - hayvan ider fâyıkları
Hatem - i - lâ'li musahhar eylemiş âşikları
Âleme hükmü geçer gûyâ Süleyman'dir gelen

Her yana olmuş perişan zülf - i - anber - bûya bak
Aklımı yağmâ eder ol gözleri cazûya bak
Ruşen etti âlemi ol dilber - i - mehrûya bak
Gûyya doğmuş felekten mah - ı - tâbândır gelen

MÜSTEZADLAR

1

Dilber sana ben gözleri mestan demedim mi
Fettan demedim mi
Efgan ederek ben de bu giryan demedim mi
Nâlân demedim mi

Meftun olalı sen meh - i - tâbâne gönülden
Ah ne gelir elden
Kaddimi hilâl eyledi devran demedim mi
Hicran demedim mi

Sevmez beni ya niceyedek şah - ı - levendim
Sen kendi efendim
Gel sevdiceğim eyleme bühtan demedim mi
Her an demedim mi

Ermem ne aceb kadr - i - visalinle murada
Bu devr - i - fenâda
Eyyâm - ı - şerif *Gevherî* kurban demedim mi
Ferman demedim mi

2

Ol şem'i - ruhun ey gözü mestâneliğimdir
Pervâneliğimdir
Geldim o siyeh zülfüne dîvâneliğimdir,
Âvâreliğimdir

Lûtfeyle aziz başın için ey gül - i - ahmer,
Ey lebleri sükker
Bu nâz - ü - feza'lar hele cânâneliğimdir
Handâneliğimdir

Gönlüm alıcı cevr ile aşüftesin amma
Bir tanesin amma
Ol gonce femin tazece dürdâneliğimdir
Kimyâneliğimdir

Lûtfeyle kerem kâni efendim bana rahmet
Bû gamdan azâd et
Bu nazm - ı - güher *Gevherî* üstadeliğimdir
Cânâneliğimdir

AŞIK ÖMER

XVII. ASIR SAZŞAİRİ

ÂŞIK ÖMER

XVII. ASIR SAZŞAİRİ

I.

HAYATI

Hemen bütün sazşairleri gibi Âşık Ömer'in hayatı hakkındaki bilgilerimiz de mahdud birkaç kaynak'taki birkaç satırla kendi şiirlerinde bulabildiğimiz bâzı mâlûmâta dayanıyor [1]. *Osmanlı Müellifleri*'nde onun Konyalı olduğu yazılıyorsa da, galiba bir manzûmesindeki küçük bir iymâya istinad eden bu tahmin doğru olamaz [2]. Çünkü, şairimiz kendisinin serhadlerde yaşadığını gösteren bir manzûmesinde asıl vatanının *Aydın ili* olduğunu söylediği gibi, yine o manzûmede *Gözleve*'li olduğunu da ilâve etmektedir. Diğer

[1] Üsküdarlı Hasib'in, İslâm büyüklerinin ölüm yıllarını gösteren küçük *Vefeyât* risâlesinde kaydettiği şairin ölüm yılı ile, Ayvansaraylı Hafız Hüseyin'in topladığı *Âşık Ömer Dîvanı* mukaddimesinde, oradan naklen verdiği ölüm tarihi, bir de *Kethüdâzâde Ârif Efendi Menâkıbi*'nde onun tanburacılığı ve Gevherî ile muâsır olduğu hakkındaki rivayet, işte tarihî kaynakların verdikleri mâlûmat bundan ibarettir! İptida, M. Seraceddin, *Mecma'-ı- Şu'arâ*, (İstanbul 1325, S. 108) adlı eserinde Hasib'in verdiği ölüm tarihini neşretmiş, *Osmanlı Müellifleri*'nde de Konya'daki Hafız Hüseyin nüshasından alınan mâlûmat tekrar edilmiştir.

[2] Bu rivayet, belki bir koşmasındaki şu parçadan çıkmış olsa gerektir :

Ömer ol perinin sînede nârı Baktıkça artırdım ah ile zârı
Ayakdaş ideydim kendime bâri Alır da giderdim tâ Konya'ya dek

bir manzûmesindeki «kendim *Gözleve*'li, Ö m e r'dir ismim» mısraı bunu kuvvetlendirdiği gibi, *Kethüdâzâde Ârif Menâkıbı* adlı meşhûr eserde de aynı mâlûmâta tesadüf edilir [3]. B. S a d e d d i n N ü z h e t, bu muhtelif kayıtlar karşısında, şairimizin «*Gözleve*'li olduğu ve uzun müddet *Aydın*'da tavattun ettiği» netîcesine varmaktadır. Bence, «Vatanı aslîmiz *Aydın ili*'dir» mısraının sarâhati karşısında, şairin esasen *Aydın*'lı olduğunu ve sonradan ailesinin *Gözleve*'ye gelip yerleşdiğini, hattâ belki de A ş ı k Ö m e r'in burada doğduğunu kabûl etmek daha doğru olur. Şairimizin doğum yılını sarih olarak bilmiyoruz; yalnız, bir manzûmesini (H. 1061 - M. 1651) de yazdığını kaydetmesine nazaran, XVII. asrın i l k y a r ı s ı sonlarında doğduğunu söyliyebiliriz [4].

Daha A n a d o l u S e l ç û k î l e r i zamanındanberi *Anadolu* ile çok sıkı i k t i s â d î ve m e d e n î münasebetlerde bulunan *Kırım* ve bilhassa onun s a h i l bölgeleri, hele memleket Osmanlı İmparatorluğu dairesine girdikten sonra, kültür bakımından tamamiyle O s m a n l ı n ü f u z u altında kalmıştı. XVI. - XVII. asırlarda Kırım Hanlarının Osmanlı şâir ve âlimlerini muallim ve münşî sıfatiyle saraylarına çağırdıklarını, aralarından şâirler yetiştiğini, Kırım'ın büyük merkezlerinden yetişen birçok şâir ve âlimlerin, lehçe ve ilham îtibariyle İmparatorluğun diğer memleketlerinden yetişen şâirlerden farksız olduğunu biliyoruz. XVII. asırda, *Kefe*, *Bahçesaray*, *Gözleve* gibi siyâsî ve iktisâdî

[3] Bu hususta S a d e d d i n N ü z h e t'in şu eserine bakınız : *Âşık Ömer*, İstanbul, S. 5 - 7.

[4] *Aynı eser*, S. 12.

merkezlerde, askerî kuvvetlerin bulunduğu müstahkem mevkiler'de sazşairleri de pek çoğalmıştı. İşte Âşık Ömer böyle bir muhitte ve bu te'sirler altında yetişti. Muntazam bir klâsik medrese tahsili görmediği muhakkak ise de, büsbütün cahil bir adam olmadığı ve büyük Osmanlı şâirlerini, hattâ, belki de farsça yazılmış eserleri az çok okuyup anlıyacak bir kültüre sahip bulunduğu, şiirlerinden anlaşılıyor. Esasen *Şâirnâme* adlı destan tarzında yazılmış uzun bir manzûmesinde, sazşâirlerinden başka, eski yeni birçok klâsik Türk ve İran şâirlerinden bahsetmesi, muhtelif vesîlelerle edebî ilimlere vukufunu iddia etmesi, *Hafız Şirâzî Dîvanı*, *Bostan*, *Mesnevî* gibi eserleri okuduğunu söylemesi, bunu teyid etmektedir [5]. Esasen o devirlerde en basit bir edebî tahsil, bu gibi eserlerin mutlaka okunmasını iycap ettiriyordu.

B. Sadeddin Nüzhet, şâirimizin birkaç manzûmesinde hürmetle anılan *Şerîfî*'nin, *Safayî Tezkiresi*'nde adı geçen Kırımlı Şerîfî olduğunu ve Âşık Ömer'i onun şakirdi saymak iycap edeceğini söylüyor. Hâlbuki İstanbul'da tahsil ederek, bâzı Rumeli kazalarında kadılık eden bu şâirin, Âşık Ömer tarafından Gözleve'li şâirler arasında sayılan adam olması için hiçbir sebep yoktur. Şâirimizin kendi şehrindeki şâirleri sayması, yalnız, içinde yetiştiği muhitin, onun edebî inkişafına müsaid, ileri bir muhit olduğunu göstermek itibariyle ehemmiyetlidir.

Asıl ismi Ömer olan şairimiz, şiir yazmağa heves ettiği zaman, şiddetle hayran olduğu klâsik

[5] *Ayni eser*, S. 11.

şairleri taklit ederek A d l î mahlâsını aldı. Halife Ö m e r'in adını taşıdığı cihetle, onun her şeyden ziyade *adâlet*'iyle meşhûr olduğunu düşünerek, bu mahlâsı almış olmalıdır. Fakat, eserlerinden anlaşıldığına göre, hemen daima Ö m e r mahlâsını kullanmıştır [6]. Hayatı hakkında şiirlerinden alınabilen mâlûmata göre, orduya intisap etmiş, serhad kal'alarında bulunmuş, harplere girmiş bir o r d u ş a i r i'dir. *Serden Geçtiler* ve *Sakalar* gibi askerî sınıflar hakkındaki bâzı menzûmeleri de bunu açıkça anlatmaktadır. M e h m e d I V. (1648 - 1687) devrinde *Cehrin* kal'asının 1678 de zaptı münasebetiyle söylemiş olduğu bir manzûmeyi vaktiyle neşretmiştim. A h m e d I I. (1691 - 1695) devrindeki Rus, Avusturya, Venedik harplerine dâir birkaç manzûmesi, M u s t a f a I I. (1695 - 1703) nin gazâsı hakkındaki bir şiiri, zamanını tayin için mühim vesîkalardır [7].

Bir taraftan askerlik hayatının iycapları, diğer taraftan sazşairlerinin eski serseri ve derbeder dolaşma an'aneleri, şâirimizin birçok seyahatlerde bulunmasına sebep olmuştur. Şiirleri arasında İ s t a n b u l'un muhtelif semtlerini târif eden bir destan ile

[6] *Ayni eser*, S. 7. Burada gösterilen misâllere ilâve olarak, bir k a l e n d e r î'sindeki şu beyti de zikredelim :

Âşık Ömer'iz mahlâsımız Adli demişler
Her şam-ü- seher âyet-i- Kur'an okuruz biz

[7] *Ayni eser*, S. 8. Burada zikredilen tarihî parçalardan başka, o devir harplerine ve orduya âid birtakım manzûmeleri daha vardır. Bunlarla Cehrin seferine âid diğer bir manzûmesi elimde bulunuyor. Y e n i K a l' a'daki askerlerin ulûfe alamadıkları bahanesiyle ayaklanarak ağaları M u s t a f a Ağa'yı öldürmeleri münasebetiyle yazdığı dîvan şeklinde bir mersiyenin sonundaki tarih, bu vak'anın (Hicrî 1117) de, yâni şairin ölümünden iki sene evvel olduğunu gösteriyor. Ve şairimizin, hayatının son yıllarına kadar şiirler yazdığını anlatıyor.

dîvanlar bulunduğu gibi, *Bursa*, *Sakız*, *Varna*, *Üç Fener* hakkında da ayrı ayrı manzûmeleri vardır. Bunlardan *Sinop* manzûmesi (H. 1092 - M. 1681) yılında söylenmiştir. Yine bir manzûmesinde *Bağdad*'ı methetmesine bakılırsa, şairimizin oraya da gittiği anlaşılıyor [8]. Yine bir kalenderîsnde, *Tuna* kıyısındaki *Kili* şehrinde A y n a l ı K a h v e'de sâkin olduğunu söylüyor; esasen başka manzûmelerinde de *Tuna*'dan bahsettiğini görüyoruz [9]. Bütün sazşairleri gibi *tanbura* çalmakta mehareti olduğu M ü s t a k i m z â d e'nin ifadesinden anlaşılan Â ş ı k Ö m e r'in bu şöhreti *Kethüdâzâde Menâkıbi*'nde de te'yid edilmektedir ki, bu, sazşairleri arasında eskidenberi devam edip gelen bir a n' a n e'dir. İstanbul'a ve İstanbul güzellerine karşı, burada bulunmadığı zamanlarda bile, derin bir hasret besliyen şairin a ş k l a r ı n a ve s e v g i l i l e r i n e âid bâzı

[8] *Ayni eser*, S. 10. Başka birkaç manzûmesinde de B a ğ d a d'dan bahsettiğini biliyoruz. Yine bir manzûmesinde :

Görmedim akranın akta karada
Geşt ettim âlemi tâ B a s r a'ya dek

demesi de bunu te'yid ediyor.

[9] Şairimizin bir *Kalenderî*'sindeki şu son kıt'a bunu çok açık olarak anlatıyor :

Serhadd-i- T u n a oldu yerim şehr-i- K i l i'dir
Kuloğlu geçer bir güzelin cân bedelidir
Â ş ı k Ö m e r'in yerini bir sorar olursa
Bir kahvede sâkindir adı A y i n e l i'dir

Şairimizin R u m e l i'de de çok gezdiğini gösteren bu parçayı da ilâve edelim :

Cihanda nazîrin yoktur dimezdim
Gâh akta gâh karada gezdim
Sanki seyahatle sînemi ezdim
R u m e l i n dolaştım T e m e ş v a r'e dek

işaretlere dîvanında sık sık tesadüf olunur. Mevlevî tarîkatine mensup olduğu hakkında *Osmanlı Müellifleri*'nde verilen mâlûmat, kat'î bir delile istinad etmiyor; maamâfi, Âşık Ömer'in, o devir sazşairleri arasındaki umûmî bir âdete uyarak bir tarîkate girmiş olması, ihtimâlden uzak değildir: Bâzı şiirlerinde Mevlânâ'dan çok hürmetle bahsetmesi, onu ziyaret iştiyakıyle yandığını söylemesi, bir dîvanında, Mevlevihane Şeyhi Ahmed'i pîri ve üstadı olarak göstermesi bunu hatıra getiriyor. Diğer bir koşmasında Hacı Bektâş'ı ziyarete gittiğini söylemesi, bu imkânı ortadan kaldıramaz; çünkü, Yeniçeri Ocağı'nın büyük pîrine karşı bir ordu şairinin hürmet hissi beslemesinden daha tabiî bir şey olamaz [10].

Âşık Ömer'in (H.1119 - M. 1707) de öldüğünü Üsküdar'lı Hasib *Risâle - i - Vefeyât* adlı küçük risâlesinde «vefât-ı- 'Âşık Ömer, nâzım-ı- türkmânî» diye kaydetmekte ve şu tarih beytini zikreylemektedir:

İşidüp ben de vefâtın ana dedim tarih
Ola 'Âşık Ömer'in cilvegehi 'adn-i- celîl

Ayvansaraylı Hafız Hüseyin'in (H. 1197 - M. 1782) de tertip ettiği Âşık Ömer Dîvanı'nın ilk sahifesinde de bu beyit ve vefât yılı aynı sûretle kaydedilmiştir ki, bunun yukarıki risâleden alınmış olacağı pek tabiîdir [11]. Eğer, do-

[10] Sadeddin Nüzhet, bu husûsta etraflıca izyahat vermekte ve doğru bir netîceye varmaktadır: S. 75 - 78.

[11] Konya'da *Müze* kitapları arasında 99 numarada mukayyet bulunan bu nüsha, şairin 1244 parça şiirini ihtiva etmektedir.

ğum yılı hakkındaki tahminimiz doğru ise, şairimizin 75 - 80 yaşlarında öldüğü söylenebilir. An'anenin ona isnad ettiği Yemiş iskelesi'ndeki *türbe*'de medfun olduğuna dâir hiçbir tarihî kayıt yoktur.

II.

ŞÖHRETİ VE TE'SİRİ

Âşık Ömer, yalnız kendi asrındaki sazşairlerinin değil, kendinden evvel ve sonra gelip geçen bütün sazşairlerinin en meşhûrudur. Daha muasırlarından başlıyarak, XVIII. - XX. asırlarda yetişen sazşairlerinin hepsi onu kendilerinin üstadı, hattâ pîri addetmişler, ona nazîreler yazmışlar, takdir ve hürmetlerini her vesîle ile göstermişlerdir [12]. Sazşairlerine karşı daima tezyif hisleri besliyen klâsik şairler arasında bile Âşık Ömer daima sazşı'rinin en büyük üstadı gibi telâkki olunmuştur: Vehbî, meşhûr *Sühan* kasîdesinde, onu sazşairlerinin muktedâsı olarak gösteriyor [13]. Kethüdâzâde Ârif Efendi, onun Gevherî ile beraber *Fener*'de bir yahudi meyhanesinde oturup, karşılıklı şiirler söylediklerini ve kâtiplerin bunları zaptettiğini anlatırken, şairlik kabiliyetlerine hayranlığını saklıyamıyor [14]. İzzet

[12] Sadeddin Nüzhet'in kitabında bu hususta etraflı mâlûmat vardır. Fransız müsteşrikı Barbier de Meynard Osmanlıca - Fransızca lûgat kitabında *Âşık* kelimesini iyzah ederken, Âşık Ömer'i *âşıkların pîri* olarak göstermektedir.

[13] Kitabımızın Gevherî'ye âid kısmına bakınız: S. 135.

[14] Sadeddin Nüzhet, *Âşık Ömer*, S. 88 - 89.

M o l l a gibi klâsik Osmanlı nazmının son büyük üstadlarından biri bile, onun bir mısraını tazminden kendini alamamıştır [15]. Ü s k ü d a r l ı H a s i b'in onu *İslâm büyükleri* arasında sayarak, risâlesinde ölüm yılını zikretmesi, A y v a n s a r a y l ı H a f ı z H ü s e y i n'in ona âid şiirleri bir araya toplıyarak d î v a n t e r t i p e y l e m e s i, onun şöhret derecesini gösteren delillerdir.

Bu şöhret, bilhassa XIX. asırda, bir dereceye kadar G e v h e r î istisnâ edilecek olursa, eski büyük sazşairlerinin şöhretlerini gölgede bırakmıştı. Â ş ı k k a h v e l e r i'nde yalnız onun şiirleri değil, şairimize âid m e n k i b e l e r de dolaşıyor, ve bunlar memleketin her bucağını dolaşan sazşairleri tarafından halk arasına yayılıyordu. Onun tanınmış bestekârlar tarafından bestelenen şiirleri, yüksek sınıflar arasında da makbûldü. Âşıkane ve az çok sofiyâne mahiyetteki bâzı manzûmeleri, bestelenerek, tekkelerde *ilâhi* gibi okunuyordu. Tasavvufa âid yazdığı bâzı güçük risâleleri, şerhleri ve birtakım sofiyâne şiirleriyle XVIII. asrın son yarısında az çok şöhret kazanan *Uşşâkî* tarîkatine mensup S a l â h î isimli bir müellifin, Â ş ı k Ö m e r'in iki manzûmesini sofiyâne bir tarzda şerhe kalkması, şairimizin dervişler arasındaki şöhretini anlatabilir [16].

İşte, biz bu şöhretin akislerini, *Tanzimat*'tanberi yetişen yüksek sınıfa mensup şair ve müelliflerde de

[15] İ z z e t M o l l a, *Dîvan-ı- Bahâr-ı- Efkâr*, S. 66.

[16] S a d e d d i n N ü z h e t, *Âşık Ömer*, S. 78. Bu şerh kitabın sonuna da ayniyle konulmuştur. Bu gibi şerhlerin ne kadar zoraki ve mânâsız şeyler olduğunu söylemek bile fazladır. Şairimizin bestelenmiş şiirleri hakkında da burada mâlûmat verilmiştir : S. 85 - 88.

görüyoruz: Ziya Paşa *Emile tercemesi*'sine yazdığı meşhûr mukaddimede, Gevherî ile Âşık Ömer'in o devirde halk arasında şöhretini anlattığı gibi, *Harâbât*'ın manzûm mukaddimesindeki ifadesi, tezyifkâr bir mahiyette olmakla beraber, yine bunu te'yid ediyor [17]. Mahmud Nedim Paşa bir manzûmesinde, yine aynı mahiyette olmakla beraber, Gevherî ile Âşık Ömer'i âşık tarzının en tanınmış iki mümessili olarak göstermektedir. Muallim Naci, yine tezyif maksadiyle olmakla beraber, *Demdeme*'de ve *Yazmış Bulundum*'da aynı şeyi te'yid ediyor [18]. Şair Eşref de bir kasîdesinde aynı şeyi yapıyor [19].

Âşık Ömer'in bilhassa sazşairleri arasındaki şöhreti, daha XVII. asır sonlarında ve XVIII. asır başlarında, her bakımdan çok büyüktü. Şairimizin genç bir muâsırı olduğu anlaşılan Şefkat isimli bir sazşairi ona bir medhiye söylemişti; «Ömer'in bir aşk müptelâsı olduğunu, daima büyüklerle ve ilim ve irfân erbabiyle beraber bulunduğunu, sazının bütün gönülleri cezbettiğini» anlatan bu medhiyenin son kıt'ası, o devrin meşhûr ressam ve sazşairlerinden Levnî'nin, şairimizin perişan hâlini tasvir eden bir resmini yapmış

[17] Sadeddin Nüzhet, *Âşık Ömer*, S. 89 - 90.

[18] «... Beyti gibi ancak Âşık Ömer'e peyrevlik edenlerin ağızlarına yakışabilecek bir sözü hâvi bulunan gazelden de mi âdîdir ?» [Muallim Naci, *Demdeme*, İstanbul 1302, S. 10]. «Bendenizin kendi âsârı şi'riyyem de var. Bunlardan göndermek isterdim. Ne çare ki, pek o kadar cesaret edemiyorum. Artık bu pek Âşık Ömer'cesine diye ilân ediverirseniz, ne yaparım ?» [Muallim Naci, *Yazmış Bulundum*, İstanbul 1301, S. 9].

[19] Sadeddin Nüzhet, *Âşık Ömer*, S. 90.

olduğunu bildirmektedir [20]. G e v h e r î ve Â ş ı k H a s a n'dan başlıyarak, L e v n î, Â h û, R û h î, S i y â h î, S e v d â y î, S i n â n î, A ş k î gibi birtakım sazşairlerinin ona yazdıkları nazîreler, tahmisler, medhiyeler, bu şöhretin büyüklüğüne bir delildir. Eski mecmualarda sık sık mebzûl şiirlerine tesadüf edilen, takdirkârları tarafından eserleri dîvan hâlinde toplanan Â ş ı k Ö m e r'in, eserlerinden ancak ufak bir kısmı ihtivâ eden taş basması dîvanı, uzun yıllardanberi halk arasında büyük bir rağbet bulmuş ve müteaddit defalar basılmıştır. XVIII. - XIX. asır sazşairlerinin eserleriyle Â ş ı k Ö m e r'in şiirleri arasında yapılacak ciddî mukayeselerin [21], şairimizin bu büyük ve devamlı te'siri hakkındaki hükmümüzü, birçok delillerle te'yid edeceğinden eminiz.

III.

ESERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Bize kadar gelen mebzûl eserleri sâyesinde Â ş ı k Ö m e r'in edebî şahsiyeti hakkında sarih ve

[20] Vaktiyle bahsetmiş olduğum bu manzûmenin, çok mühim olan son kıt'asını aynen naklediyorum :

Ş e f k a t â merd-i- musavvir gör ne tahmin eyledi
Hey'et-i- pejmürdeni levh üzre tezyin eyledi
Seyreden tasvirini destinde tahsin eyledi
Nakşısın L e v n î gibi bir kâmilin *Âşık Ömer*

Bu şair ve ressam L e v n î hakkında bakınız [H a l i l E d h e m, *Elvah-ı- Nakşiyye Kolleksiyonu*, İstanbul 1924, S. 18]. Bunun şahsı ve eserleri hakkında elimizde oldukça mâlûmat vardır.

[21] Bu hususta S a d e d d i n N ü z h e t'in kitabında oldukça mühim mâlûmat toplanmıştır. Şimdilik oraya bakınız.

kat'î bir fikir edinmek kabildir. Bir taraftan yaşadığı devrin bize pek uzak olmaması, uzun hayatının çok yazmağa imkân bırakması, ve hepsinden daha mühim olarak, geniş şöhretinin ve edebî kıymetinin eserlerini nesilden nesile yaşatması, bize bu imkânı tam mânâsiyle veriyor.

Hayatı hakkında verdiğimiz mâlûmattan anlaşılacağı veçhile Âşık Ömer'in edebî şahsiyetinin teşekkülünde muhtelif âmiller vardır: Bir taraftan medreseleri, tekkeleri, yüksek sınıflara mahsus kahveleri, münevver sınıfı ile şehir muhiti, onda *Dîvan Edebiyatı*'na ve bu edebiyatın mümessillerine karşı derin bir hürmet şe iştiyak uyandırmıştı. Diğer taraftan sazşairlerinin de toplandıkları halk kahveleri, askerî sınıfların çok sevdikleri bozahaneler, serhad kal'alarının biraz serseri ve mâceralı kahraman hayatı, içinden yetiştiği basit halk tabakasının mânevî te'sirinden tamamiyle ayrılmasına imkân vermiyordu. Asıl inkişafını büyük şehirler'de ve askerî merkezler'de gösteren Âşık edebiyatı, yukarı sınıflara mahsus yüksek edebî ve mânevî kültürün daha geniş halk tabakaları arasına yayılması netîcesi olarak, XVI. asırdanberi, klâsik edebiyatın günden güne artan te'siri altında kalıyordu. İşte, Âşık Ömer'in edebî şahsiyeti, bu iki muhtelif cereyan arasında teşekkül etmiştir. Klâsik Osmanlı şairlerine yabancı olmıyan şair, onları taklit ederek, arûz vezniyle tevhidler, na'tler, bahariyyeler, şitaiyyeler, hamamiyyeler yazdı; gazeller, muhammes ve müseddesler vücude getirdi. Fuzulî başta olarak muhtelif dîvan şairlerinin te'siri altında yazılan bu şiirlerde bâzan samimî ve müessir parça-

l a r a tesadüf olunur ; fakat *nazım tekniği* çok kusurlu, iptidaî, ve bilhassa îtinasızdır. Şairimizin a r û z ile yazdığı mebzûl gazellerle *dîvan* yâni murabba'lar için de aynı mütaleayı ileri sürebiliriz. Ekseriyetle *sazla* okunmak için ve *acele* yazılmış olan bu şiirlerde, üslûp bakımından bir s a n' a t î t i n a s ı olmadığı gibi, mecazlar da çok âmiyane ve binlerce defa tekrar edilmiş mahiyette şeylerdir.

Â ş ı k Ö m e r'in h e c e v e z n i y l e yazdığı ve eski mecmualarda *koşma, türkmânî, kalenderî, deyiş, semâî, varsağı, destan, tekerleme* gibi - kısmen nazım şekline ve kısmen besteye âid - isimler altında tesadüf olunan şiirleri, nazım tekniği bakımından. a r û z ile yazdıklariyle mukayese edilemiyecek kadar güzeldir. Bunlar halk zevkine daha uygun, daha samimî ve daha orijinal manzûmelerdir. Üslûp ve ifade bakımından daha tabiî ve canlı oldukları gibi. lisanları da daha temizdir ; arûzun ezici tazyiki bunlarda hissolunmaz. Maamâfi, Dîvan Edebiyatına hayran olan Â ş ı k Ö m e r, ayni zihniyetle hareket eden sair birçok sazşairleri gibi, bunlarda da lüzumsuz yere yabancı kelimeler ve terkipler kullanmayı bir m â r i f e t sanmış, bu gülünç e d e b î t a s a l l ü f'ten kurtulamamıştır. Halk zevkine çok sadık kalarak, Dîvan Edebiyatı hayranlığından kendini az çok kurtarmağa muvaffak olan muasırı K a r a c a O ğ l a n hakkında *o z a n* sıfatını tezyifkâr bir şekilde kullanması, buna bir delildir.

Kendisinden evvel yetişmiş büyük sazşairlerinden K â t i b î ile K u l O ğ l u'nun ve K a y ı k ç ı M u s t a f a'nın şairimiz üzerinde te'sirleri olduğu göze çarpıyor. Fakat, gerek bu te'sir, gerek dîvan şairlerinin te'siri, onun edebî şahsiyetinin teşekkü-

lünde daha ziyade h a r i c î mahiyette kalmıştır. Arkadaşı G e v h e rî ile muâsırı G â z i Â ş ı k H a s a n'ın ve şairimizin birbirleri üzerinde bâzı karşılıklı te'sirleri de olmuş olabilir: Biribirlerine benziyen bâzı şiirleri, acaba hangisi hangisine nazîre olarak söylemiştir? Bunu kat'î olarak kestirmek kabil değildir. Tam mânâsiyle bir o r d u ş a i r i olmasına, askerî alayları, kal'a harplerini, muhtelif askerî sınıfları tavsif eden canlı şiirler yazmasına rağmen, Â ş ı k Ö m e r'in asıl e d e b î h ü v i y y e t i serseri hayatını ve coşkun aşk duygularını samimî bir şekilde anlatan koşmalarında, türkmanîlerinde, semâilerinde göze çarpar.

Ö m e r bir âşıkım zâhir, ne meddahım ne hod şair
Gözüm yâşiyle yazdım bir acâib yadigârım var

diyerek, kendini «göz yâşiyle yazan bir âşık» olarak takdim eden şair, diğer bir manzûmesinde «Âşıklar için kıssa-i- cânân okuruz biz» mısraiyle, bir a ş k ş a i r i olduğunu haykırıyor. Hayatın bin türlü felâketlerine göğüs geren, tâliin lûtfunu görmiyen, k a h v e h a n e köşelerinde t a n b u r a'sını çalarak inliyen Â ş ı k Ö m e r'in en güzel parçaları, bedbaht aşkını bâzan feryad ve ekseriya tevekkülle terennüm eden basit ve samimî manzûmeleridir.

Düşeli derdine zülf-i- siyahın — Yoktur nihayeti çektiğim âhın
Meddâhı olmadır ancak o mâhın — Ey Ömer bu *tarzı* iycâda bâis

diyen şair, asıl ilham menbaını açıkça gösteriyor. Ve işte onun şiirlerini halk arasında asırlarca yaşatan, kendisini s a z ş a i r l e r i n i n p î r i olarak tanıtan da budur.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşık Ömer hakkında nisbeten en toplu mâlûmat ilk defa Bursalı Tahir Bey'in *Osmanlı Müellifleri*'nde Şairler kısmında verilmiştir. Fakat, bu husûsta en mühim kaynak olan şairin eserleri tetkik edilmeden yazıldığı cihetle, bunun kıymeti yoktur. Eskidenberi bilinen mâlûmat ile doğrudan doğruya eserlerinden çıkardığım bâzı netîceleri kısaca *Hayat Mecmuası*'nda neşretmiştim: [*Âşık Ömer'e âid bâzı notlar*, Hayat, numara 24, İstanbul 1927]. Maamâfi, bu husûstaki ilk mühim monoğrafi, Sadeddin Nüzhet'in şu kitabıdır : [*Âşık Ömer, hayatı ve şiirleri*, İstanbul, büyük hacimde 33 formalık]. Müellif burada şimdiye kadar neşredilen mahdut tetkiklerden istifade ettiği gibi, ayrıca birçok yeni mâlûmat vermiş, ve Âşık Ömer'in zengin bir dîvanını neşretmiştir. Gerçi şairimizin bundan başka şiirleri olmadığı iddia olunamaz [meselâ Naci Yüngül, *Halk Bilgisi Haberleri*, 1937, S. 65 de onun bâzı yeni parçalarını neşretti. Bende de, yukarıda birkaç yerde işaret ettiğim gibi, şairin hayatına âid mühim tafsîlât veren bâzı tarihî parçalar ve daha sair manzûmeler vardır]. Biz yukarıki yazımızda, Sadeddin Nüzhet'in, kitabındaki mâlûmattan faydalandığımız gibi, ayrıca, onun görmediği bâzı vesîkalardan istifade sûretiyle, Âşık Ömer hakkındaki bilgilere bâzı yeni mâlûmat daha katabildik.

KOŞMALAR

1

Devlet hümâsını tutayım derken
Uçurdum kolumdan bâz elden gitti
Cehd- idüp ardından yeteyim derken
Hazır turna ile kaz elden gitti

Hüdânın virdiğ(i)ne olmadım kail
Gönül ata, dona, dilbere mâil
Olmuş iken bir dem devlete nâil
Kıymetin bilmedim tez elden gitti

Yine cûş-eyledi bu derdli yürek
Sînemi çâk etti bu devr-i- felek
Mevlâ'nın verdiğ(i)ne kanaat gerek
Gönül çok isterken az elden gitti

Mevlâm verse varabilsem yârime
Elim varmaz oldu kisb-ü- kârime
Bir kara dumandır çöktü serime
Kış eyyamı geldi yaz elden gitti

Ömer içini gör bakma dışına
Çektiğin gelmesin kullar başına
Kimse rahm-eylemez çeşmim yaşına
Ağlayı ağlayı göz elden gitti

2

Felek etti hasret çeşm-i- mestime
Diyar-ı- gurbeti gezdim usandım
Ağlayarak sengler alıp destime
Bu derdli sînemi ezdim usandım

Kalmadı zerrece sabra tâkatim
Gözden uyhu gitti tenden râhâtim
Kalmamıştır gayri kula minnetim
Mihnet potasında sızdım usandım

Yönüm Hakk'a tuttum yüzüm turâba
Gönül mahrum kalmaz gelen hitâba
Hicran mâcerâsı sığmaz kitaba
Kalem âciz oldu, yazdım usandım

Deli gönül ister ısen saâdet
Binip aşk atına etme sefâhet
Evveli melâmet sonu nedâmet
Mukteza-yı- aşkı sezdim, usandım

Ömer neler çekti hicran elinden
Gören ibret alır çeşmi selinden
Yârin cefâsından, halkın dilinden
Ben kendi kendimden bezdim, usandım

3

Çünkü Güzel gönül alıp gidersin
Hoşça tut yanında mihmanın olsun
Beni ferdalara salıp gidersin
Unutma ahd ile peymanın olsun

Meylettiği için *Ferhad*'a *Şirin*
Ol dahi yolunda terkeder serin
Aramızda olan muhabbet sırrın
Sakla can içinde pinhânın olsun

Kaldır nikabını yüzün göreyim
Varıp hâk-i-pâye yüzler süreyim
Ben senin yolunda canlar vereyim
Hemen senin bana fermanın olsun

Sağ olursam yine görem bir zaman
Gönülden çıkarma sevdiğim heman
Unutup bendeni istersen nişan
Sînemde yâreler nişanın olsun

Sen var iken hergiz bakmazam yâda
Eş olayım *Mecnun* ile *Ferhad*'a
Sen sağ ol sevdiğim dâr-ı- dünyada
Âşık Ömer kulun, kurbanın olsun

4

Yâremin tîgını ele aldıkça
Sîneme şerhalar açar ağladır

Saydolur ağyâra bize güldükçe
Katı havalardan uçar ağladır

Garib hale bir dem nazar eylemez
Semt-i- hakikate güzer eylemez
Âh-ü- enînimden hazer eylemez
Kelp adûlarla yer ieçr ağladır

Hasbihalim nice eylesem iyan
Havfeder ervâhım gördüğüm zaman
Tatar gamzeleri bilir mi eman
Hatırdan gönülden geçer ağladır

Vasl-ı- cânânımdan olmuşum berî
Dağlara düşersem yeridir yeri
Yanıma yaklaşmaz birden ol peri
Beni gördüğünce kaçar ağladır

Ey *Ömer* hazeri yok figanımdan
Billahi usandım hasta canımdan
Semtine vardıkça uğrar yanımdan
Hiç yüzüme bakmaz, geçer ağladır

5

Sâye-veş zemine salup sünbülü
Çıkardı râzını âşikâre gül
Bir dem şâd etmeden garib bülbülü
Gülersin güleli gül'izâr'a gül

Derûnî hüsnüne kılalı bende
Edersin bülbülün haline hande

Evsâfın söylenür *Hind*-ü- *Yemen*'de
Çekilir meta'ın her diyara gül

Kaçan kim gülşende gül güle bir dem
Eksik olmaz sıyt-ü- gulgule bir dem
Arz-ı- hüsn eylesen bülbüle bir dem
Salarsın çok zaman intizara gül

Zağ eder gülşenin kesb-i- havâsın
Garîb bülbül çeker matem-ü- yasın
Nâhak melâmet-i- cismin libasın
Atışmış anınçün pare pare gül

Der ki *Âşık Ömer* sen olalı sen
Şevkın ile güller hanesi rûşen
Bir uç mu değildir derûn-ı- gülşen
Seni kim düşürdü kenara bülbül

6

Dâd elinden kime idem şikâyet
Beni diyârımdan ayırdın felek
Ne gözde uyku var, ne tende râhat
Sabr-ü- kararımdan ayırdın felek

Bî-vefâ köhne zen değil mi adın
Âkibet âlemde kime yaradın
Netsen gerek dahi nedir muradın
Öz ihtiyarımdan ayırdın felek

Bir âşık isterse vasl-ı- habîbi
İbtida derd-ü- gam olur nasîbi

Komadın halinde bu ben garibi
Sevgili yârimden ayırdın felek

Bana bu gurbeti mesken eyledin
Hemdemimi âh-ü- şîven eyledin
Gözüme âlemi külhan eyledin
Bâğ-u- baharımdan ayırdın felek

Bu *Ömer*'i beter kıldın ölümden
Şimdengeru kurtul imdi dilimden
Bir servi kametim aldın elimden
Hâsılı vârımdan ayırdın felek

7

Ey şahin bakışlı yükseğe bakma
İndirirler seni kola bir zaman
Sâdık âşıkları odlara yakma
Hiç lûtfun olur mu kula bir zaman

Âşıka ettiğin başka fen gibi
Hiç görmedim kalbi âhen sen gibi
Seni aşk oduna yaka ben gibi
Açılan güllerin sola bir zaman

Bir âhû gözlüye gönül veresin
Bakmaya pâyine yüzler süresin
Ettiğin işlere pişman olasın
Herkes ettiğini bula bir zaman

Âşık Ömer eydür ey perî-resmim
Eğrilmiş hilâle döndürdün cismim

Şimdi âr edersin anmağa ismim
Hatırından çıkmaz ola bir zaman

8

Çünkü beni derûnundan sevmezdin
Evvelden yüzüme gülüp neylerdin
Dermanı yoğ idi sende bu derdin
Gamzen ile bağrım delip neylerdin

Evvel bizden gayri dostun yoğ idi
Sitem hançeriyle kasdın yoğ idi
Kadîmî dostluğa gönlün yoğ idi
Bizimle böyle eş olup neylerdin

Cevrinle bağrımı ezmek isterdin
Gayrilerle gezip tozmak isterdin
Âkıbet pazarı bozmak isterdin
Gönlünü uşşâkın alıp neylerdin

Der ki *Ömer* yandı gönlümüz yâre
Aşkın ateşinden oldum âvâre
Çünkü gönlün yoktu ey kaşı kare
Ya nice gönlümü alıp neylerdin

9

Fasl-ı- şitâ gidip bahar gelince
Şükûfeler verir sana şan dağlar

Türlü türlü seyrangehin görünce
Karar edebilmez dil-ü- cân, dağlar

Bir âşık olunca dostundan cüdâ
Her kaçan derûnî eylese nidâ
Her bir gülşenlerin vermede sadâ
Arar sende bulurlar cânân, dağlar

Âteşin eritir komaz karını
Elden mi aldırdın nazlı yârını
Gözlerin ayağa döker varını
Nedendir serinde bu duman, dağlar

Ah ettikçe sîne bendim döğerim
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Aylar, günler geçer hasret çekerim
Yolun ver geçeyim gel, aman, dağlar

Ömer'e bu dağlar durağ olmuştur
Hemdemi ah işi ferâğ olmuştur
Sevgili yârinden irâğ olmuştur
Yaş değil gözleri belki kan, dağlar

10

Çünkü yârin kibr-ü- kîni yok bize
Kurulmuş gamzeler üzre o yâ ne
Var gibi nazlımın kasdi çün bize
Gel gönül bir dahi varma o yana

Bir kez hüsnün görüp olalı bende
Sığmaz gözüm yaşı değme bir bende,

Sabra tâkat kalmaz zerrece bende
Görsem hûnî çeşmin hâbda uyana

Benim için demiş o yâr uyan'mış
Şevkım ile kara bahtı uyanmış
Firakla âteşte belki o yanmış
Ben yandıkça bir gün dahi o yâne

11

Be gâziler aşka düşeldenberi
Câm-ı- mihnet bana yâr oldu gitti
Gam deryası serden aşaldanberi
Tutuştu vücudüm nâr oldu gitti

Kârbân işlemez illerde kaldım
Garib *Mecnun* gibi çöllerde kaldım
Bir aceb şiddetli yollarda kaldım
Dört yanım işlemez kar oldu gitti.

Hastadır vücudüm zinde değildir,
Zahmim yüreğimde, tende değildir
Akl-ü- fikrim dersen bende değildir
Yârim ağyâr ile yâr oldu gitti

Ey *Ömer* arttırdım âh-ü- feryadı
Ayyûka çıkardım nâle vü dâdı
Melâmet dumanı serim kapladı
Bu dünya başıma dar oldu gitti

12

Şunda bir dilbere gönlüm düşürdüm
Aldı beni kaşlarının aresi
Hüb cemâlin gördüm aklım şaşırdım
Yaradan Mevlâ'ya kaldı çâresi

Benim sevdiceğim gülden nâziktir
Çekmişim aşkını bağrım eziktir
Yeter cevreyledin bana yazıktır
Güle güle gel hey cânım pâresi

Telli turnam gelür şunda Hak deyu
Yerde gökte düşmanların çok deyu
Ne kaçarsın senden gayri yok deyu
Beyaz gerdanında dişler yâresi

Âşık Ömer der ki aşka yanarım
İçip aşkın şarabını kanarım
Kıblem Hak'tır yönüm sana dönerim
Mihrabımdır kaşlarının aresi

13

Kamû insan bir aheng̃e mâildir
Kaygu nedir, mihnet nedir bilmezler
Düşünmezler şu dünyanın sonunu
Hayat nedir, memat nedir bilmezler

Uyup cürm ile Şeytan'a isyanda
Nefis nefse bir acaib seyranda

Kurdular meclis-i- demi devranda
Dünya nedir, ahret nedir bilmezler

Ömer der ehl(-i) irfan meclisi bunlar
Derilmiş gelmişler merhabâ canlar
Dürr-i- meknûn söylesem de kim anlar
Türkü nedir, *müfred* nedir bilmezler

14

Şimdi almaz oldun benim selâmım
Alırsın sevdiğim, bir zaman olur
Bana işlediğin işlere nâdim
Olursun sevdiğim, bir zaman olur

Olamam sevdiğim bir nefes sensiz
Diyar-ı- gurbete giderim sensiz
Cihan köşkünde kul yok mu diyen siz
Kalursun sevdiğim, bir zaman olur

Sözüm geçmez oldu sen bî-emana
Büküldü kametim döndü kemana
Böyle kalmaz elbet gelir iymana
Gelürsün sevdiğim, bir zaman olur

Vücudüm şehrinde nâr-ı- hasretin
Arttı derûnumda derd-i- firkatin
Bu *Âşık Ömer*'in kadr-ü- kıymetin
Bilürsün sevdiğim, bir zaman olur

15

Şunda bir nâzenin çıkmış meydana
Salınup gezdiği yollar hû çeker
Müştâkındır senin nice âşıklar
Meclisinde şirin diller hû çeker

Gel indi âşıkın al ındı gamın
Sürelim meclisin ehl-i- irfanın
Ejderler misâli siyah kâkülün
Dökülmüş gerdanda teller hû çeker

Güzel başın için kıyma bu câna
Lâyık değil düşmez bu, Melek, sana
Yine hurûc itmiş yeşil baş suna
Çalkanıp yüzdüğü göller hû çeker

Âşık Ömer eydür görmüşüm ezel
Ömrümün bağında döküldü gazel
Nice meftunların vardır ey güzel
Benim gibi ednâ kullar hû çeker

16

Elem çeküp deli gönül gam yime
Birgün ağlamanın gülmesi vardır
Adûya intikam kalır mı deme
Herkes ettiğini bulması vardır

Halk için ibadet eder sadıklar
Mevlâsının bulur kalbi yanıklar

Bî-vefâ dilberi sever âşıklar
Gâh ağladup gâhî gülmesi vardır

Bu bir eski sözdür söylenür ezel
Dilber para ister dinlemez gazel
Zengin âşıkı bulunca bir güzel
Züğürdü ferdâya salması vardır

Bu âşıklık bir yoldürür derince
Bülbül feryad eder gülü görünce
Bir dilberin kendi gönlü olunca
Tenhaca odaya gelmesi vardır

Zikredelim bugün Cenab-ı- Hakk'ın
Cümle adüvlerin ölmesi yakın
Ey *Ömer* dilbere meyletme sakın
Hemen bir yüzüne gülmesi vardır.

17

Başınçün bir suâl sorayım sana
Nedir bu feryada bahane bülbül
Sen bir kuş olasın deyivir bana
Yâ ne bâis bunca figana bülbül

Merd, ehle derdini takrir edendir,
Çıkmayup yolundan doğru gidendir
Senin bencileyin sığmaz nedendir
İştiyakın şerha beyana bülbül

Bir muhannes merde kıyar gücünden
Daima dilerim dosta geçinden

Dikene yâr olma gülün ucundan
Gafletle uğrarsın ziyana bülbül

Seherde durmuşsun bahara karşı
Şakıyup ötersin gülzara karşı
Meded çok açılma bed hâra karşı
Korkarım elvermez zamâne bülbül

Der *Ömer* ibret al gonçe gülünden
Zikreyle bırakma Hakk'ı dilinden
Birgün hazân olur gider elinden
Kimlere bâkıydır bu hâne bülbül

18

Beni bana komaz aşk-ı- cünûnum
Serimi sevdaya saldım ağlarım
Dembedem artmakta derd-i- derûnum
Seng ile sînemi deldim ağlarım

Ah etmekten elif kaddim oldu dal
Şadilik eksilip artmakta melâl
Vatanım gözüme görünür hayâl
Diyar-ı- gurbette kaldım ağlarım

Ey *Ömer* kalmışım ben bu hasrette
Diyar-ı- gurbette, şâm-ı- zulmette
Hep iller işrette zevk-u- sohbette
Ben bir mekân bulmaz oldum ağlarım

19

Elâ gözlerine kurban olduğum
Yüzüne bakmaya doyamadım ben
İbret için gelmiş derler cihâna
Noktadır benlerin sayamadım ben

Aşkın ateşidir sînemi yakan
Lûtfuna erer mi cevrini çeken
Kolların boynuma dolanmış iken
Seni öpmelere kıyamadım ben

Terkeyledim ağalarım, beylerim
Busbulanık seller gibi çağlarım
Anın içün ben ah edip ağlarım
Ayrılık oduna doyamadım ben

Kaldı deli gönül kaldı hep yasta
Mevlâm erdir beni murada kasda
Âşık Ömer eydür sevgili dosta
Allah(a) ısmarladık diyemedim ben

20

Benim velvele-i- nâle vü âhım
Esen rüzgârlara benzer de benzer
Halka halka tüten dûd-ı- siyahım
Gerdiş-i- devrâna benzer de benzer

Rah-ı- meşakkatte çektim çok cefa
Maraz-ı- hicrana bulmadım şifa

Zevk-u- elem deyu sürdüğüm sefa
Elem-ü- efkâra benzer de benzer

Sevdiğim âlemde varım dediğim
Seninçündür âh-ü-zârım dediğim
Şimdi yüz çevirmiş yârım dediğim
Gittikçe ağyâra benzer de benzer

Hâlime rahmetmez ruhleri alım
Yıkıldı hatırım kalb-i- melâlim
Cevr-ü- istiğnâda hercâî zâlim
Çarh-ı- sitemkâra benzer de benzer

Aşk ile kılalı cengi, savaşı
Tazelenüp gider bağrımın başı
Der ki *Âşık Ömer* gözlerim yaşı
Akan çeşmesâra benzer de benzer

21

Evvel bahar gülzar ile yaz gelür
Yüce dağlar donandığı zamandır
Gülistandan gûnâgûn âvaz gelür
Bülbül güle kul olduğu zamandır

Bağlar tezyin olmuş açılmış güller
Figan edüp öter garîb bülbüller
Seyre çıkmış cümle meh-rû güzeller
Âşıkların del(i) olduğu zamandır

Hep duhterler cennet donun giyerler
Âşık olan bülbüllere uyarlar

Şimdi suyun döker dağlar kayalar
Sahrâların sel olduğu zamandır

Âşık Ömer arar durur çâreler
Hasretinle doldu yürek yâreler
Türlü şükûfeler gül-ü- hâreler
Yeryüzünün al olduğu zamandır

22

Ol tıfl-ı- nevreste şûh-ı- cihanım
Hûblar içre şimdi bir danecedir
Aceb bî-vefâdır çeşm-i- fettanım
Gönlüm ol ecilden dîvanecedir

Bilmez ol bî-vefâ yâr-ı- sadıkı
Bigâne zanneder vasla lâyıkı
Gamzesi nûş eder hûn-ı- âşıkı
Böyle bir gözleri mestanecedir

Ömer sevdasını baştan aşırmış
Hayâl-i yâr ile kendin şaşırmış
Böyle bir fettana gönül düşürmüş
Ayb eylemen biraz dîvanecedir

23

Dedim dilber yanakların kızarmış
Dedi çiçek takdım gül yarasıdır

Dedim tane tane olmuş benlerin
Dedi zülfün değdi tel yarasıdır

Dedim dilber sana yazıldı kanım
Dedi niçün dersin benim sultanım
Dedim kimler sarmış ince miyanın
Dedi kendin sardın kol yarasıdır

Dedim bu *Ömer*'in aklını aldın
Dedi sevdiğine pişman mı oldun
Dedim dilber niçün sararıp soldun
Dedi hep çektiğim dil yarasıdır

24

Sabahtan uğradım cânân bağına
Gördüm üftadeler hâre çevrilir
Hiç kimseler bilmez hâlim yamandır
Her biri bir *Mansûr* dâre çevrilir

Güzelim ettiğin yanına kalmaz
Geçer bu güzelliğin bâki kalmaz
Zeman dilberinde hakikat olmaz
Şimdiki güzeller vâre çevrilir

Baykuşun kendisi virandan gitmez
Viran olan yerde bülbüller ötmez
Ömer sevdiğinden birgün ah etmez
Geçer bu günler yüz yâre çevrilir

25

Bir râh-ı- mübine azm ederiz biz
Asker-i- islâmın din kazasıdır
Çatınca düşmana rezm ederiz biz
Bu emre rızâmız Hak rızasıdır

Anca merdler dönüp birer pelenge
Durmaz karşu varır top-ü- tüfenge
Muhannes giremez meydan-ı- cenge
Gerçek erenlerin *Kerbelâ*'sıdır

Şühedâmız bulur âlî makamlar
Haşredek demleri türâba damlar
Din için gör neler çekti *İmamlar*
Rûz-ü- şeb çekilen anın yasıdır

Oluna gelmiştir din içün gazâ
Merde düğün bayram nâmerde cezâ
Asker-i- İslâma din içün gazâ
Habil-ü- *Kabil*'in mâcerâsıdır

Bu *Ömer* hayrile yâd ider anı
Haşredek şad ola rûh-ı- revânı
Düşmana andırdı *Mehemmed Han*'ı
Sultan Mustafa'nın nev gazâsıdır

26

Dönmeziz ne denlû çok olsa âsi
Hamd-ü- lillâh din-ü- iymânımız var

Gider kalbimizin silinir pası
Dilimizde vird-i- sübhanımız var

Âleme şâh olan olur çelebi
Evvel ahir dedik kavline *beli*
Gâziler serdârı Hazret-i- *Ali*
Ebubekir, Ömer, Osman'ımız var

Gâziler sokunur teller serine
Şühedâ irişür Hakk'ın sırrına
Ne yüzden varırız mahşer yerine
Bu denlû cürm ile isyanımız var

Bize bu yüzdendir takdir-i- ilâh
Ölünce din için ideriz sema'
Gazâ yollarında hasbeten-lillâh
Emanet Hudâ'ya bir canımız var

Ömer her sağ olan yazısın görür
Tâbibe Hudâ'dan hidâyet irür
Bizim *Kerbelâ*'mız haşredek sürür
Dahi adûlarda çok kanımız var

27

Ey dilâ akl adın anup gidenler
Gitti uslanmadı dîvâne kaldı
Cür'a-i- câm-ı- aşkı nûş idenler
Ebed ayılmadı mestâne kaldı

Âkil olan akıl sözün tuttular
Yamana yahsiye iylik ittiler

İylikle cihanı gör terkettiler
İyliği nâmına nişâne kaldı

Anca çektim rûzigârın kahrını
Nûş eyledim kâse kâse zehrini
Hem harâbe verdi gönül şehrini
Şâdîlik olmadı virâne kaldı

Arz-ı- hüsn eylese bir servi kanet
Sever gönül elde değil adâvet
Niyâz eylemektir âşıka âdet
Naz etmek ol kaşı kemâne kaldı

Der ki *Âşık Ömer* hatırım mahzun
Şümar-ı- cevr ile hâlim diğergûn
Hiddetinde bir yer komadı *Mecnun*
Leylâ'ya cefası *behâne* kaldı

Çoktan arzeylerdim hâlimi yâre
Neyleyim yanında ağyâr bulunur
Ne vardır cihanda derdime çâre
Ne bir hakıykatli dildar bulunur

Aşk-u- mahabbeti bana söyletir
Fena huylarının medhin eyletir
Bir güzel elinden işte böyledir
Vücudüm her nefes bîmâr bulunur

Aktıkça sel oldu gözümden ablar
Sîm-ü- zere mâil şimdiki hûblar

Ne gider gözümden gam-ü- girdablar
Ne sîne zahmime timar bulunur

Ben sana derûndan gönül verdikçe
Sen ettin istiğnâ beni gördükçe
Adûlar seninle safâ sürdükçe
Benim derûnumda efkâr bulunur

Gel ömrüm *Ömer*'in yaşını dökme
Böyle bir âşıkın kaddini bükme
Âdet budur gönül buna gam çekme
Goncanın yanında bir hâr bulunur

SEMÂİLER

1

Garib bülbül kılur zârı
Varup gülşene yaslanmış
Temaşa eyledim hâri
Gül-i- handâna yaslanmış

Bugün ben yârimi gördüm
Tâzelendi eski derdim
Ol siyah kâkülün ördüm
Mâh-ı- tâbâna yaslanmış

Bir nazar kıldım ol şâhâ
Saçı sünbül, yüzü mâhâ
Gönül *Yusuf* gibi şâha
Düşüp zindana yaslanmış

Ömer derde düşüp ağlar
Anı kâmil olan anlar

Katar katar siyah benler
Gümüş gerdana yaslanmış

2

Bize nisbet mi sultanım
Adûalrla salınırsın
Melek nesli misin cânım
Yeşil câme bürünürsün

Benim yârim melek nesli
Nedir bu ceylânın aslı
Cemalin âfitâb misli
Gâh doğar gâh dolunursun

Hançer gevheri belinde
Kelâm cevherî dilinde
Destimâlımız elinde
Nazlı nazlı salınursun

Âşıklar bâdesin içer
Güzeller aşkına seçer
Bu güzellik gelür geçer
İlde görür yirinürsün

Ömer'in geçti serinden
Vefa gelmez dilberinden
Bu güzellik defterinden
Birgün olur silinürsün

3

Çün garib garib ötersin
Yahşi söyler dilin bülbül
Âşıklara derd katarsın
Açıldıkça gülün bülbül

Seher vaktinde cûş-eyler
Âşıkın gönlün hoş eyler
Bâde-i- aşkı nûş-eyler
Şakıdıkça dilin bülbül

Dolu sunar sana sâkıy
Yüreğinde aşkın oku
Gel bizim bağlarda şâki
Uğradıkça yolun bülbül

Seher vaktinde coşdukça
Hak dehânini açtıkça
Bahar eyyamı geçtikçe
Perişandır hâlin bülbül

Yüzün sürünce yerlere
Hizmet eyledin pîrlere
Der ki *Ömer* bu yerlere
Garib düştüm bilin bülbül

4

Şu karşıdan gelen dilber
Gelir amma, neden sonra

Bir selâma kail oldum
Verir amma, neden sonra

Bahçede açılan güller
Dalında öten bülbüller
Bizi zemmeyliyen diller
Çürür amma, neden sonra

Gördüm yârimin yüzünü
Öptüm dostumun gözünü
Aradım buldum izini
Buldum amma, neden sonra

Kolumdan uçurdum bâzı
Yeter ettin bana nazı
Âşık Ömer'in niyazı
Geçer amma, neden sonra

5

Bahar oldu gül açıldı
Türlü rahmetler saçıldı
Türlü çiçekler açıldı
Kangımız a'lâ çiçektir

Lâle eydür ben lâleyim
Cümlenizden ben a'lâyım
Hem senayım, hem sefayım
Kangımız a'lâ çiçektir

Karanfil beni ekerler
Beylere peşkeş çekerler

Alur saksıya dikerler
Kangımız a'lâ çiçektir

Menevşe eydür hey Tanrı
Âşıklar söylerler doğru
Niçün benim boynum eğri
Kangımız a'lâ çiçektir

Sünbül der ki kanım aktır
İçimizde hiç kem yoktur
Cümlemiz yaradan Hak'tır
Kangımız a'lâ çiçektir

Ömer tuttu sünbül sözün
Getürsün çiçeğin yüzün
Gonçe iykaz etse gözüm
Her biri a'lâ çiçektir

6

Bahar oldu düştük dile
Sen de efgan eyle bülbül
Hâr elinden gonçe güle
Şikâyetin söyle bülbül

Kar kalmadı yüce dağda
Fırsatı fevtetme çağda
Seyranda bahçede bağda
Gönlümüzü eğle bülbül

Nazlı dilber benden kaçar
Adûlara göğsün açar

Günümüz zâr ile geçer
Hep âşıklar böyle bülbül

Gönül ayrılmaz yârinden
Zevkı var aşkın elinden
Ömer bilür kuş dilinden
Her ne dersen söyle bülbül

7

Yine bâd-ı- sabâ esti
Yârim çıktı otağından
Âşıkına bâde sundu
Lebi sükker dudağından

Salındı bahçeye girdi
Çiçekler titredi durdu
Mor menevşe boynun eğdi
Gül kızardı hicabından

Uyma rakibin ardına
Zarar edersin kendine
Bak şu zâlimin fendine
Emer yârin dudağından

Bahçelerde biten güldür
Dalında öten bülbüldür
Ömer'in bir ednâ kuldur
Bağışla geç günahından

8

Sabahtan bahçeye girdim
Bülbülüm güle sarmaşmış
Dost gülün engel koparmış
Sefil, fidana sarmaşmış

Ben âşıkım bana yazık
Parmağında hâtem yüzük
Kollara çekmiş bilezik
Zülfü gerdâna sarmaşmış

Âşıkın sakın unutma
Meftûnunum oda yakma
Kelb rakib ileri gitme
Bir cân bir câna sarmaşmış

Ömer'im dir diler dilek
Âhımdan yanıyor felek
Âhır bizi eyler helâk
Bu derdler bize sarmaşmış

9

Ne cânlardan geri kalmış
Misafirhânedir dünya
Hârâb eder hârâb olmuş
Yatur vîrânedir dünya

Harâb olmuşturur yine
Duâlar yüzü suyine

Nazar kıl hây-ü- hûyine
Kuru efsânedir dünya

Şirar-ı- mekrine yanma
Yüzüne güler inanma
Sen anı âşina sanma
Sakın bîgânedir dünya

Ne semte kullanursan at
Felek eyler sen(i) ahir mat
Mücerred zehr ile kat kat
Dolu peymânedir dünya

Ömer el çek safâsından
Vefâ umma vefâsından
Hazer eyle cefâsından
Fenadır yâ nedir dünya

10

Bu gün ben bir güzel gördüm
Yeşiller giymiş ağ üzre
Aklımı başımdan aldı
Durabilmem ayağ üzre

Beni mest eden câmıdır
Gonçe gülün eyyamıdır
Her biri bir harâmidir
Kirpikleri kapağ üzre

Mah cemâline bakılur
Ben kulun yanup yakılur

Söyledikçe bal dökülür
Leblerinden dudağ üzre

Cemâl-i- hüsnü âlîşan
Ol *Yusüf*'den almış nişan
Siyah zülüfler perişan
Dökülmüş al yanağ üzre

Âşık Ömer geldi ise
Hak inayet kıldı ise
Ferhad dağı deldi ese
Ben koyam dağı dağ üzre

11

Kurulalı neler çekmiş
Yalan dünyaya sorsan a
Nice bin türlü kan etmiş
Akan deryâya sorsan a

Bilinmez ne aceb âldir
Gönül bir sârhoş-misâldir
Âşıklık ne müşkil hâldir
Çeken şeydâya sorsan a

Bu derdin çaresin bilmem
Akar çeşmim yaşın silmem
Olaydın yâr ile bir dem
Çeküp tenhaya sorsan a

Kelâmı nâz ile söyler
Garib gönlüm alıp neyler

Niçün cevr-ü- cefâ eyler
Melek-siymâya sorsan a

Cihanda bulmadım bir yâr
Rûz-ü- şeb eylerim efkâr
Der ki *Ömer* cümlemiz var -
İden Mevlâ'ya sorsan a

Göz süzüp de sakın kaşın
Eğme Mevlâ'yı seversen
Öfkelenip salma başın
Söğme Mevlâ'yı seversen

Güzeller içinde mâhım
Cevr idüben alma âhım
Bana bağışla günahım
Döğme Mevlâ'yı seversen

Âşık Ömer dir ki bakın
Seni sevene ol yakın
Bu mahzun gönlüme sakın
Değme Mevlâ'yı seversen

DESTANLAR

1

Coşkun sular gibi çağladım, aktım
Bülbül gibi âh-ü- efganımız var
Şadırvan altların seyrine baktım
Ahurkapısı'nda seyrânımız var

Akıntıya saldık biz de gemimiz
Çatladı'da mevcud oldu cümlemiz
Kumkapı'da sürdük zevk-u- demimiz
Çok şükür Yezdâna devrânımız var

Ben seni severim tâ ki ezelî
Takınmış başına fıstık kazeli
Sereserpe *Yenikapı* güzeli
Lângakapısı'nda yârânımız var

Davud Paşa arayerde yücedür
Samatya'nın sefâları iy(ü)cedür
Narlıkapı hepisinden ücedir
Köşk-ü- saray ile unvânımız var

Yedikule enbiyâlar durağı
Silivrikapı'da yanar çerağı
Yenikapu dervişlerin ocağı
Mevlevîhaney'le devranımız var

Topkapı kilidin kimse açamaz
Edirnekap(ı)sı'na konan göçemez
Eğrikapı'dan üç adam geçemez
Meyyitler elinden efgânımız var

Serin olur *Ayvansaray* havası
Hümâ kuşu gibi yüksek yuvası
Balatlılar pîrden almşı duâsı
Derler ki yol ile erkânımız var

Fenerliler taşra çıkmaz yaslıdır
Küçükleri büyüğünden usludur
Derler ki aslı bezirgân aslıdır
Kafeslerde dolu mercânımız var

Ne hoş bula *Petro* kuy(u)su yerini
Yenikapı 'iyân itmez sırrını
Ayakapısı'nda gördüm birini
Ağlardı yangından vîrânımız var

Cibâli'de içtim aşkın dolusun
Baştan başa seyreyledim yalısın
Tüfekçiler zabteylemiş *deli*sin
Unkapanı gibi mîzânımız var

Ayazmakap(ı)sı'nda dayana durdum
Odunkapısı'nın darlığın gördüm

Borcu olanlara Hak ide yardım
Zâlimlere çengel urganımız var

Zindankapısı âşikâr olunur
Borcu olanların bağrı delinür
Her ne millet ister isen bulunur
Baba Ca'fer gibi zindânımız var

Balıkçılar şikârına dolaşur
Müşteriyi aldatmağa uğraşur
Gümrükte de dîdebanlar savaşur
Üsküdar'dan gelür kervânımız var

Yenicâmi gibi yoktur dünyada
Bârek-Allah anı yapan üstada
Namazını anda kılan ziyade
Dâima okunur *Kur'ân*'ımız var

Bağçekapısı'ndan taşra irince
Yalıköşkü'nün önüne varınca
Topkapu'nun toplarını görünce
Kanlıca'dan gelen kurbânımız var

Pâdişâh-ı- âleme kaldı du'â
Muammer ola feyziyle ulemâ
Cümle erbab-ı- devlet hep vüzerâ
Sultan Ahmed gibi bir Hânımız var

Âşık Ömer muradın Haktan dile
Şâir olan bunun mânâsın bile
Bizden sonra nice şâirler gele
Ko disünler dilde *destân*ımız var

2

Hey gâziler bir seyrâna uğradım
Söylenecek, dinlenecek hâl değil
Dokuz kişi bir pireyi kovalar
Ardı sıra erilecek hâl değil

Hep mutaflar derildiler şaştılar
Et hamalları görünce kaçtılar
Ayağına yüz çift manda koştular
Gövdesi çok çekilecek hâl değil

Gelir iken karşu tuttum bacağın
Düşüremedim pirenin kalçağın
Vardı yıktı bir fukara ocağın
Elli yılda yapılacak hâl değil

Bakın pire bize ne hâl işledi
Düşüp önüme at gibi kişnedi
Anı gördüm topuğumu dişledi
Zorlu gidi yakalan(a)cak hâl değil

Bakın hele şu pirenin işine
Henüz girmiş elli sekiz yaşına
Topuz ile gül eyledim başına
Kirpikleri kırılacak hâl değil

Uyurken anı bekledim uyandım
Kollarım sığadım karşı dayandım
Ocaklara düşüp küle boyandım
Dahi gözüm açılacak hâl değil

Âşık Ömer eydür bunu söylerim
Aşk elinden dün-ü-günü inlerim

Durmayup pirenin medhin eylerin
Akıl virüp inanacak hâl değil

3

Yalancı dünyaya aldanma yâ hû
Bu dernek dağılır, bu an eğlenmez
İki kapılı bir vîrânedir bu
Bunda konan göçer mihmân eğlenmez

Bakma bunun karasına, akına
Gönül verme bostanına, bağına
Benzer hemen oğlan oyuncağına
Bunda âkil olan insan eğlenmez

Doğrusuna gidegörün yolların
Çekegörün darbın yüze yılların
Dünya zindânıdır mü'min kulların
Zindânda olan hod insan eğlenmez

Ey gâfil ne sandın bu rûzigârı
Durur mu anladın taze baharı
Yükün yükletegör evvelce bârı
Yoksa yolcu gider kervan eğlenmez

Var ibâdet eyle *Mevlâ* yoluna
Bunda ne eylersen anda buluna
Bir gün sefer düşer *Berzah ili*'ne
Otağı kalkıcak sultan eğlenmez

Ömür tamam olur defter dürülür
Sırat köprüsü'yle *Mîzan* kurulur

Hakk'ın dergâhına kullar derilür
Buyruğu tutulur ferman eğlenmez

Zâhid nice oldu bunca peygamber
Kani *Ömer, Osman, Bû-Bekr-ü Hayder*
Kani *Halîlûllah, Sıddık-ı ekber*
Bunda gelen gider bir cân eğlenmez

Sular olmuş gibi dîdâra akmış
Dün gün akar, çağlar, meydana akmış
Mahabbet bahrinde bir katra akmış
Mevç urur çalkanır ummân eğlenmez

Gerek yaz kış, gerek bahar ile güz
Gerek güneşle ay gerek ki yalnız
Devr ederler Hakk'ın emriyle dübdüz
Felekler rakseder bir an eğlenmez

GAZELLER

1

Giyinmiş gülşen içre gonçeler gülgûn kabâ bülbül
Nazar kıl gör neler yazmış bu evrâka sabâ bülbül

Benim bû bâğa girmekten garaz bir gayri derdimdir
Senin gonçeyse maksûdun sanâ benden cabâ bülbül

Sanâ meylemez güller banâ ol sâçı sünbüller
Senin bâşın garib olmuş, benim ömrüm hebâ bülbül

Aceb âşüftedir yüz gördü, gittikçe başâ çıktı
Neler eyler dahi güller kalırsa âcabâ bülbül

Pes *Âşık Ömer*'im cândan men âşık, sen dahi âşık
Kerem kıl kaçma hemhâl ol bizimle merhabâ bülbül

2

Bir gün mü geçer gûyuna cânâ haberim yok
Lâkin durup eğlenmiye bir lâhzâ yerim yok

Sevdâ-yı- diğergûn ile hâlim ne ki bilsem
Ârâm edemem kendiliğimden haberim yok

Evc-i- nazar-ı- himmet ile uçmak olurdu
Hicrân odu yaktı komadı bâl-ü- perim yok

Doğrûsu güzel sevmeyi ister gönül amma,
Elden ne gelür, âh nideyim sîm-ü- zerim yok

Agyâr ile seyrâna çıkıp cilveler ettin,
Bir gez demedin dursun o seyrân *Ömer*'im yok

3

Bu dil yine bir âfet-i- mekkâre dolaştı
Mekkâre gözüm gözleri mekkâre dolaştı

Meydan-ı- mahabbette gezerken dil-i- şeydâ
Dil dilbere dilber dile dil dâre dolaştı

Gülşende figan eyler iken bülbül-i- şeydâ
Gül bülbüle bülbül güle gül hâre dolaştı

Destinde tutup câm-ı- meyi sâkı-i- devrân
Mey sâkıye sâkıy meye mey yâre dolaştı

Ey *Âşık Ömer* aç gözünü bak şu cihâna
Gam sâgare sâgar gama gam zâre dolaştı

DÎVANLAR

MUHAMMESLER - MÜSEDDESLER

1

Elde bâde dilde hû sultân-ı- aşkımdır ulû
Şerr-i- Şeytân, hıfz-ı- düşman île cümlemiz kamû
Evveli hû, âhiri hû, mahşer-ü- mîzânda hû
Terk-i- dünyâ oldu seyyah serteser *Âşık Ömer*

Zâhidâ sor kim fenada tâç-ü- devletten nedir
Mescide gir, kıl ibâdet bû cemâatten nedir
Dinle *Dîvan* nüshasın gör ilm-ü- hikmetten nedir
*Türkü*ye çok türlü mânâlar katan *Âşık Ömer*

Ey haberdâr olmayan gel cümleten lillâh için
İdelim Hakk'a niyâzı Hak *Habibullah* için
Bû *Ömer* mansıbı neyler hasbeten lillâh için
Kâfire eyler gazâyı her sefer *Âşık Ömer*

2

Ey dirîgâ düştü dil bîgâneden bîgâneye
Âşinâlık gösterir pervâneden pevrâneye
Gâh olur bülbül gibi bâğ-ü- gülistan arzular
Gâh gezer baykuş gibi vîrâneden vîrâneye

Çektiğim gizli meşakkat dûd-ı- âhımdan mıdır
Yandığım pervâne-veş feryâd-ü- vâhımdan mıdır
Kendi nefsimden midir baht-ı- siyâhımdan mıdır
Rûzigâr âtar beni bir hâneden bir hâneye

Aksine devreyledi çârh-ı- felek kaldım garîb
Gurbet illerde banâ hîç olmadı vuslat nasîb
Destine bir câm alub sâkıy gibi geldi rakîb
Durma çeşmim doldurur peymâneden peymâneye

Ârif-i- billâh olan âlemde mir'ât ehlidir
Sırrın izhâr eylemez kâmil makâmat ehlidir
Bû *Ömer* ol derd ile her dem harâbât ehlidir
Mest-ü- sergerdân gezer meyhâneden meyhâneye

3

Nîce bir çeksem gerek derd-ü- firak-u- ıztırâb
Nîce bir aksun gözümden dâimâ bu kanlı âb
Nîce bir bû çarh-i- gec-rev aksine devreylesün
Nîce bir yansun ciğer olsun karâ bağrım kebâb

Nîce bir ben zehr-i- aşkı dembedem nûş eyleyim
Nîce bir derd-ü- belâyı bâşıma dûş eyleyim
Nîce bir nâ-hak yere ahdim ferâmûş eyleyim
Nîce bir gurbet diyârında yanam mest-ü- harâb

Nîce bir gülşende feryâd-ü- figân itsem gerek
Nîce bir dil murgunu bülbül-zebân itsem gerek
Nîce bir mihnet çeküp hâlim yamân itsem gerek
Nîce bir baht-ı- siyâhım durmaz eyler inkılâb

Nîce bir gurbet diyârında olam hâr-ü- hakîr
Nîce bir şûh-ı- sitemkârım beni eyler esîr
Nîce bir ömrüm telef olsun bu yollarda kesîr
Nîce bir olmaz *Ömer* bû gizli sırlar feth-i- bâb

4

Gerçi olmuştur mukarrer herkese kâr ayrılık
Görmemiştir hiç dahi bir böyle düşvâr ayrılık
Hey meded yaktı benim bâşıma odlar ayrılık
Olmasun hiç kimseler sânâ giriftar ayrılık
Kîme derdim ağlayım der bende de var ayrılık

Hûy edindim kendime âh-ü- nedâmet etmeyi
Her kimi görsem anâ hâlim hikâyet etmeyi
Âleme râz-ı- derûnumdan rivâyet etmeyi
Bilmez îdim tâliimden ben şikâyet etmeyi
Gelmeseydi bâşıma tekrar betekrar ayrılık

Kîme feryâd ideyim ey çarh-i- zâlim bî-eman
Kani yâ noldu banâ yâr olduğun devr-i- zaman
Tîr-i- maksûdum atılmaz kaddim olmuşken kemân
Kimseler bilmez benim hâlim yamân oldu yamân
Hey ne müşkil derd imiş âlemde dostlar ayrılık

Suretâ *Mecnun*'a döndüm ağlarım zâr-ü- zelil
Bin bir adın hürmetiyçün kıl inâyet yâ *Celil*

Rahmet eyle fazl-ü- lûtfun kûlunâ eyle delil
Bir garib ıklîme düştüm gezerim üryân melil
Vüs'at-i- dünyâyı kıldı bâşıma dâr ayrılık

Ey *Ömer* kâr etti nûş-i- câm-ı- firkat aynıma
Şâdilik dönderdi yüz gelmez ferahlık yânıma
Ağlamaktan uyhu girmez çeşm-i- hûn-efşânıma
Destime taş aldırup âheng içün efgânıma
Tabl-ı- sînem döğdürür her lâhza her bâr ayrılık

5

Aşkın île ciğeri büryan ararsan işte ben
Sen gibi bir âleme sultân ararsan işte ben
Seng-i- aşkınla tabîbim dilde râhât kalmadı
Gönlü pür-gam dîdesi giryân ararsan işte ben
Âşıka kan ağlatır cânân ararsan işte sen

Âkibet senin yolunda sevdiğim ölsem gerek
Fâide yok, iltifat yok, sararıp solsam gerek
Ben bu derdi çeke çeke âkibet ölsem gerek
Asla bilmez kendözün hayrân ararsan işte ben
Hastayım bû derdime derman ararsan işte sen

Süzüb âhû gözlerîni âşıka nâz eyledi
Cevrini hadden aşırdı lûtfunu âz eyledi
Ağlayup gülmediğine sevdiğim hazz eyledi
Bağrı yânık dîdeleri kan ararsan işte ben
Bendegâna bâis-i- üftan ararsan işte sen

Aklımı yağmâya verdi şû senin âhû gözün
Cânıma kâr eyledi bû nâz ile şîrin sözün

Hüsn içinde pâdişâhsın bizlere a'dâ yüzün
Bağ-ı- hüsnün bekçisi rıdvân ararsan işte ben
Hüsn içinde hûr ile gılmân ararsan işte sen

Der ki *Ömer* merhamet kıl sil bu çeşmim yâşını
Sür divânın hizmetinden ol rakib kallâşını
Her gören aklın yetürdi gözlerinle kaşını
Dürr-i- meknûn çıkarır ummân ararsan işte ben
Gerdeni sîm lebleri mercân ararsan işte sen

6

Ey dilâ bû âlemin sahnında sohbet kalmadı
Kalmadı halkın arâsında mahabbet kalmadı
Kalmadı işlenmedik dünyâda bid'at kalmadı
Kalmadı seyreyle hiçbir eski âdet kalmadı

Kalmadı bir meyvenin tâdında lezzet kalmadı
Kalmadı nâ-ehle düştü ehl-i- san'at kalmadı

Kalmadı âlemde bir habbe bulunmaz sîmsiz
Sîmsiz her ne murad etsen alınmaz sîmsiz
Sîmsiz her yerde hiç kadrin bilinmez sîmsiz
Sîmsiz yânınca bir servi salınmaz sîmsiz

Sîmsiz mansıb alınmaz dilde minnet kalmadı
Kalmadı bil mekteb-i- irfâna hizmet kalmadı

Kalmadı, gitti elimden ihtiyârım bilmedim
Bilmedim terk eyledim nâmûs-u- ârım bilmedim
Bilmedim yağmâya verdim elde vârım bilmedim
Bilmedim sehv île geçti rûzigârım bilmedim

Bilmedim sevdâ-yı- aşktan özge hâlet kalmadı
Kalmadı aslâ tenimde istirâhat kalmadı

Kalmadı âlem kibârı geh kabâda bilmiş ol
Bilmiş ol ki gittiler anlar piyâde bilmiş ol
Bilmiş ol câhilleri sadr-ı- gınâda bilmiş ol
Bilmiş ol kâmilleri renc-ü- 'anâdâ bilmiş ol

Bilmiş ol çektim *Ömer* âlemde mihnet kalmadı
Kalmadı bâşımda kopmâdık kıyâmet kalmadı

7

Gâh olur bin şevk ile mesrûr ider aşk âdemi
Gâhi ağlatır gehi mehcûr ider aşk âdemi
Gâh zulmette olur pür-nûr ider aşk âdemi
Gâh olur şâh-ı- *Süleymân* mûr ider aşk âdemi

Gâh hâk-i- pâler içre *Tûr* ider aşk âdemi
Gâhi dünyâda begâyet hôr ider aşk âdemi

Gâhi gam âyine-i- dilde değildir cilvedâr
Gâh bir mâ'sûm olur aşk gâh olur bî-ihtiyâr
Âdeme bin türlü sûretle görünür âşikâr
Sâki-i- devrân elinden geh içirir zehr-i- mâr

Geh säfâ câmın sunup meyhôr ider aşk âdemi
Cür'a-'i- aşktan yine mahmûr ider aşk âdemi

Gâh olur pîr-i- pedersin geh peder mâ'sûmusun
Gâh mürde zindesi geh zindenin merhûmusun

Gâh bîkarar hakikat meclisinin mûmusun
Gâh olur kim serteser âlemlerin meşhûrusın

Gâh olur halkın gözünden dûr ider aşk âdemi
Lâmekân ıklîmine *Mansûr* ider aşk âdemi

Gâh âlem kabzına fermân olursa zîr-i- dest
Serseri dehri gezersin gâh hayrân gâh mest
Gâh bir sâkıy ider devrân-ı- câmın geh şikest
Gâh olursun zerre-i- nâçiz-veş hâk içre pest

Gâh rif'at gösterip meşhûr ider aşk âdemi
Bir harâbe beyt iken mâ'mûr ider aşk âdemi

Kalmayım dirsen *Ömer* gaflette ayn-i- sırr-ı- aç
Âlem-i- aşk bir acîb mir'ât-ı- ibrettir göz aç
Gâh â'lâ, gâh râ'nâlarla tab'ın imtizaç
serseri dehri gezersin gâh yâlın, gâh aç

Gâh olur şâh-ı- cihân-düstûr ider aşk âdemi
Gafil olma kim sakın mağrûr ider aşk âdemi

MÜSTEZAD

1

Ey şâh-ı- cihân şevket-ü- devlet senin olsun
Lezzet benim olsun
Âlemdeki hep âlem-i- işret senin olsun
Mihnet benim olsun
Hicrinle gönül terk-i- diyâr eyledi nâçâr
Ey şûh-ı- sitemkâr
Şimdengeri ol râh-ı- selâmet senin olsun
Gurbet benim olsun
Kıldımsa gönül bâşın için dehre temennâ
Bû gam ile kat'â
Bû bendeni şâd itmeğe himmet senin olsun
Mihnet benim olsun
Ey kâmet-i- tûbâ dahi gel fasl-ı- baharda
Feryâd-ı- hezarda
Bû bezm-i- gülistandaki sohbet senin olsun
Firkat benim olsun
A'dâlara bin kerre vefâ eyledin ey yâr
Lûtfun ile her bâr
Bir kez dimedin *Ömer*'e vuslat senin olsun
Mürvet benim olsun

KARACA OĞLAN

XVII. ASIR SAZŞAİRİ

AHMET SAİT MATBAASI

KARACA OĞLAN

XVII. ASIR SAZŞAİRİ

I.

HAYATI

Anadolu'nun Suriye'ye komşu Cenup vilâyetleri'nde ve Türkmen Oymakları arasında hâlâ eserleri ve menkibeleri yaşayan, şiirlerine XVII. asırdanberi yazılmış eski mecmualarda daima tesadüf edilen bu meşhur halk şairinin hayatı hakkındaki müsbet bilgilerimiz çok az ve çok şüphel i'dir. Onun hangi asırda ve nerede yaşadığını bile - dar mânâsiyle - tarihî kaynaklar'dan değil, kendi eserleri'nden ve bâzı edebî kaynaklar'dan istidlâl edebiliyoruz. Bu istidlâlleri ona âid menkibeler'le de kaşılaştırmak sûretiyle vardığımız netîceler şunlardır :

Türkmenler arasındaki bâzı rivayetlerin daha *Abbâsîler* zamanına kadar çıkarmak istedikleri Karaca Oğlan, 12 - 13 yıl evvel söylediğim gibi, XVII. asrın ikinci yarısında şöhret kazanmış bir sazşairidir [1]. Cenup vilâyetlerimizde halk

[1] Tarihî şahsiyetleri unutulup halk arasında menkibeleri teşekkül etmiş olan sazşairlerini, kabil olduğu kadar eski zamanlara irca etmek, çok umûmî bir psikolojik temayül mahsûlüdür. Meselâ *Barak Türkmenleri,* Deli Boran isimli sazşairinin Timurlenk devrinde yaşadığını iddia ederler [Ö. Özbaş, *Barak Türkmenleri Arasında,* Gazi Ayintap gazetesi, numara 540, 27 İkincikânun, 1939]. Bu gibi iddiaların hiçbir tarihî kıymeti olamıyacağı meydandadır.

arasında hâlâ yaşayan bâzı rivayetlerde ve bâzı şiirlerde onun (Hicrî 1015 - Milâdî 1606) da doğmuş ve (Hicrî 1090 - Milâdî 1679), yahut (Hicrî 1100 - Milâdî 1689) da ölmüş gösterilmesi bunu te'yit etmektedir. Esasen bir manzûmesindeki «*Haleb*'i Osmanlı aldı ★ Dağı taşa katar birgün» beyti, evvelce söylemiş olduğum gibi, *Halep* valisi Abaza Hasan Paşa'nın (Hicrî 1068 - Milâdî 1658) deki isyaniyle etresi sene istîsâl ve katline bir işaret olduğu gibi, [tafsîlâtı *Naîmâ Tarihi*'nde ve *Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi*'nde], Nemse kıralına hitaben «Ahmed Paşa'nın yer götürmez askerle geldiği» hakkında yazdığı destan da Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'nın Avusturya seferine bir telmih gibi telâkki olunmalıdır.

Bunu te'yit eden en kuvvetli delil, şairin eserlerine, XVII. asır sazşairlerinin manzûmelerini ihtiva eden mecmualarda tesadüf edilmesidir: Bu asrın *Kâtibî, Gevherî, Âşık Ömer, Kayıkçı Mustafa, Kul Oğlu, Öksüz Dede, Gedâ Muslu, Gedâyî* gibi meşhur sazşairlerinin eserlerine tesadüf ettiğimiz mecmualarda, Karaca Oğlan'ın şiirlerine de rastgeliyoruz. Âşık Ömer'in *Şairnâme* adlı uzun manzûmesinde, onu da unutmıyarak, hakkında:

Karaca Oğlan ise eski meseldir
Ezkisi çığrılur keyfe keseldir
Biz şair saymayız öyle *o z a n*'ı

tarzında tezyifkâr bir edâ kullanması, Karaca Oğlan'ın XVII. asırda yaşadığına yeni bir delil teşkil edebilir. Bütün bu delillere en kuvvetli ilâve olarak, şairin eserlerindeki üslûp ve edâ'yı gösterebiliriz: Bir manzûmesinde *Köroğlu* ile *Ayvaz*'dan

bahsetmesi, birçok manzûmelerinde XVII. asrın yukarıda isimlerini saydığımız meşhûr sazşairlerinin s a r i h t e' s i r l e r i n i n gözükmesi, bu hususta en ufak bir şüpheye bile yer bırakmaz.

K a r a c a O ğ l a n'ın nerede doğduğunu k a t' î sûrette söylemek i m k â n s ı z'dır. Cenup vilâyetlerinde yaşayan muhtelif m a h a l l î r i v a y e t l e r, bu hususta biribirinden ç o k f a r k l ı d ı r: B a h ç e kazasının F a r s a k karyesinde hâlâ yaşayan *Sâil Oğlu* ailesine mensup olduğunu iddia edenler olduğu gibi, K o z a n'a bağlı F e k e kazasının G ö k ç e köyünden olduğunu söyliyenler de vardır. Bâzı manzûmelerinde buna muhalif bâzı kayıtlara tesadüf edilmekte ise de, bunların, esasen şairimize mi âid olduğu, yoksa, ağızdan ağıza tahrif edilerek mi o şekillere girdiği kestirilemez. *Barak Türkmenleri*, sair bâzı meşhûr halk şairleri gibi, K a r a c a O ğ l a n'ın da kendi aşîretlerine mensup olduğunu iddia ediyorlarsa da, buna da, pek tabiî, kat'î olarak hükmedilemez [2]. A n a d o l u'nun C e n u p v i l â y e t l e r i'nde halk arasında eskidenberi bu kadar büyük şöhret kazanmış, türlü türlü menkibeleri

[2] S a d e d d i n N ü z h e t, *K a r a c a O ğ l a n*, dördüncü baskı, S. 16 ve müteakip. Orada, şairin Kırşehri civarında *Mamalı* köyüne, *Binboğa*'ya, *Erzurum*'a mensup olduğunu gösteren bâzı mısrâları zikrediliyor ki, bunların herhâlde tahrif edilmiş olduğu muhakkaktır. Eski bir mecmuada, *dügâh* makamında bestelenmiş olduğu tasrih edilen ve şimdiye kadar neşredilmiyen bir manzûmesinde de «Yaylâmız *Bulgar Dağı*'dır» mısraına tesadüf ediliyor. Maamâfi, şairin Bulgar Dağı'ndan bahseden birçok şiirleri vardır. Bunlara ilâve olarak, *Barak Türkmenleri* onu kendileri arasından yetişmiş sayarlar ; *Kilis*'in *Musa Beyli* nahiyesinde bulunan *Çavuşlu Türkmenleri* de onu kendilerinden addederler. Hattâ, o nahiyenin *Zobular* köyünde doğduğunu söylerler [Ö. Ö z b a ş *Barak Türkmenleri Arasında*, G a z i A y i n t a p gazetesi, numara 528, 529, 4 ve 11 Teşrinisâni 1938].

teşekkül etmiş bir şairin, muhtelif memleketler tarafından bu sûretle benimsenmiş olması pek tabiîdir. Hattâ, K ı r ı m'da tesbit edilerek W. R a d l o f tarafından neşredilen bir menkibenin onu *Belgrad*'lı olarak göstermesi, belki de bu *Kırım* rivayetinin R u m e l i'den, T u n a b o y l a r ı'ndan intikal etmiş olmasından ileri gelmektedir.

İşte rivayetlerin bu kararsızlığı ve müsbet bir vesîkanın elde bulunmaması sebebiyle, şairimizin doğduğu yeri tesbitten vazgeçmek îcap ediyor. Fakat, buna mukabil, bir taraftan yerli an'aneler, diğer taraftan, ona isnat edilen manzûmelerde sık sık geçen ve şairimizin içinde yaşadığı tabiî ve içtimâî muhîti gösteren kayıtlar, tasvirler, mecazlar, onun herhâlde A n a d o l u'nun göçebe aşîret an'anelerine yabancı olmıyan ve A r a p ç ö l l e r i'yle de münasebeti bulunan C e n u p v i l â y e t l e r i'nden yetişmiş olduğunu açıktan açığa meydana koymaktadır : *Maraş, Albistan, Ayintap, İçel, Beylân, Münbüç, Göksun Deresi, Gâvur Dağı, Gündeş Ovası, Afşar köyleri* ve yine bu sâhalara âid daha birçok isimler buna açık bir delildir. Dumanlı dağlar, kayalıklardan akan seller, yaylâya çıkan aşîretlerin göçleri, onun şiirlerinde daima zikredilir. Eserlerinde sık sık tesadüf edilen g i y i m tâbirleri - yâni mahallî kıyafetler - hâlâ bugün de K i l i s ve A y i n't a p havâlîsinde ve Cenup *Türkmen aşîretleri* arasında kullanılmaktadır.

K a r a c a O ğ l a n'ın hayatı hakkında, menkibelerdeki türlü rivayetlerle, *Esmi Han* ve *Kara Kız* adlı sevgilileriyle geçen aşk mâcerâları istisna edilecek olursa, hiçbir mâlûmatımız yoktur. Yalnız, şiirlerinden istidlâl olunabildiğine göre, çok yaşamış, çok gezmiş, Aydın, Niğde, Bor, Tokat, Ankara, Kayseri,

Konya, Karaman, Adana, Diyarbekir, Halep, Mardin, Mısır, Hama, Trablus gibi birçok Osmanlı memleketlerini dolaşmış, Tuna'dan ve *Avusturya harpleri*'nden bahsetmesine bakılırsa, galiba Rumeli'de de bulunmuştur. O zamanki sazşairlerinin serseri hayatı ve şairimizin uzun zaman yaşadığı düşünülürse, buna pekâlâ ihtimâl verilebilir. Maamâfi, Karaca Oğlan mahlâsını taşıyan bütün manzûmelerin mutlaka şairimize âid olacağını kimse kat'iyyetle söyliyemiyeceğinden, bu ihtimâli bir hakıykat gibi telâkkıye de imkân yoktur. Onun Osmanlı ordusiyle bâzı seferlere iştirâk edip etmediğini de kat'î olarak kestiremeyiz.

Karaca Oğlan'ın *Molla Hünkâr* - yâni *Mevlânâ* - dan ve *Hacı Bektaş Velî*'den bahsetmesine bakarak, onu Mevlevî yahut Bektaşî addetmek ne kadar yanlış ise, bâzı mecmualarda Hatâyî'ye isnat edilen bir manzûmeyi şairimize mal ederek ve Pîr Sultan Abdal'a nazîre söylediğini düşünerek Hurûfî ve Kızılbaş olduğunu ileri sürmek de o derece hatalı'dır. Tasavvufî düşünceler ve batınî akıydeler, şairimizin fikir ve ruhunda kuvvetli bir yer tutmamış, muhafazakâr ve umûmî mâhiyette dinî telâkkıylerle iktifa etmiştir, sanıyorum: *Oniki İmam*'dan ve *Hacı Bektaş*'tan bahseden manzûmeleri, hiçbir zaman, onun bu umûmî telâkkıylerden ayrıldığına bir delil olamaz.

II.

ŞÖHRETİ VE TE'SİRİ

Zamanını ve yaşadığı muhîti oldukça kat'iyyetle tesbit edebildiğimiz Karaca Oğlan'ın, XVII.

asrın ikinci yarısında Osmanlı memleketlerinde büyük bir şöhret kazandığını, bütün edebî vesîkalardan anlıyoruz: Bu devirden başlıyarak, XVIII. - XIX. asırlarda yazılmış mecmualarda, sair büyük sazşairlerinin eserleriyle beraber, onun şiirlerine de rastgeldiğimiz gibi, gerek muasırlarının, gerek sonraki asırlarda yetişen sazşairlerinin ona nazîreler söylediklerini de görüyoruz. Âşık Ömer ve Gevherî gibi iki büyük sazşairinin, kendilerinden evvel şöhret kazanmış bu yaşlı muasırlarından az çok müteessir oldukları muhakkaktır. Gerçi Âşık Ömer onu *şair* değil, sâdece *ozan* yâni «herze ve hezeyan söyliyen bir halk şairi» olarak tavsif etmiş ve şiirlerini «modası geçmiş, kıymetten düşmüş» gibi göstermeğe çalışmıştır; fakat bu haksız ve yersiz gayret bile, onun, Karaca Oğlan'ın şöhretini gölgelemeye ve bu sûretle kendi üzerindeki nüfuzunu inkâr etmeye çalıştığını örtemez. Klâsik şairleri, kabil olduğu kadar kuvvetle taklit tasâllüfüne düşen Âşık Ömer'in, halk zevkini ve sazşi'rinin eski an'anesini kendisinden çok daha sâf bir şekilde muhafaza ve temsil eden bu büyük sazşairini küçük görmek istemesi kadar tabiî bir şey olamaz.

Fakat, bütün bu gayretlere, ve Âşık Ömer'le Gevherî'den sonra sazşairleri arasında klâsik edebiyat te'sirlerinin büyük bir kuvvetle artmasına rağmen, Karaca Oğlan halk arasındaki ehemmiyet ve kıymetini aslâ kaybetmedi. Anadolu'nun Cenup vilâyetlerindeki köyler ve kasabalarda, Türkmen aşîretleri arasında, şöhreti mütemadî sûrette arttı. Tarihî şahsiyeti sür'atle unutularak, hakkında türlü türlü menkibeler

teşekkül etti: Ona birtakım aşk mâcerâları ve kerametler isnat olundu. Tıpkı *Köroğlu* ve *Âşık Kerem* gibi, Karaca Oğlan da, bilhassa Cenup vilâyetlerimizde menkibevî bir siymâ olarak hâlâ bütün kuvvetiyle yaşamaktadır. O sâhalarda yaşayan yerleşik halk ve Türkmen aşîretleri arasında, Karaca Oğlan, ilhamını kudsî menba'lardan alan en büyük sazşairi addediliyor. Bu sebeple, vaktiyle de söylemiş olduğum gibi, XVII. asrın bu kıymetli sazşairini tetkik ederken, onun tarihî şahsiyetiyle menkibevî siymâsını biribirinden tamamiyle ayırmak lâzımdır [3].

Karaca Oğlan'ın halk zevkine uygun ve klâsik edebiyat te'sirinden uzak eserleri, daha hayatında, Rumeli serhadleri'ne kadar yayılmış, Âşık Ömer ve Gevherî başta olarak Âşık Hasan, Âşık İsmail, ve daha sair birçok şairler tarafından ona nazîreler yazılmıştır. XVIII. asra âid bâzı cönklerde, onun bâzı manzûmelerinin muhtelif makamlarda bestelenmiş olduğunu da görüyoruz. Bu şöhretin Şark'a doğru yayıldığını gösteren deliller de vardır: *Şarkî Anadolu* ve *Azerbaycan*'da yazılmış bâzı eski mecmualarda da onun şiirlerine tesadüf olunmaktadır [4]. *Kırım*'da tesbit edilen Karaca Oğlan

[3] Aşağıdaki bibliyoğrafyadan, Karaca Oğlan hakkındaki menkibelerin nerelerde neşredildiğini anlamak kabildir. Sadeddin Nüzhet'in monoğrafisinde, yazık ki, bu menkibelerden lâyıkıyle bahsedilmemiştir. Hâlbuki, bunların bir araya toplanıp lâyıkıyle mukayese ve tetkıykı, çok faydalı olurdu.

[4] 1224 te *Şemahi* şehrinde *Sarı Toprak* mahallesinde oturan Hacı İsmail adlı biri tarafından yazılmış bir kitabın son tarafında, onun güzel bir manzûmesi kaydedilmiştir:

ve E s m i H a n menkibesi de bu şöhretin diğer bir delilidir.

Lâkin şurasını unutmamak lâzımdır ki, *Karaca Oğlan Menkibeleri,* meselâ K ö r o ğ l u hattâ Â ş ı k K e r e m menkibeleriyle mukayese edilebilecek bir genişlikte yayılamamış, daha ziyade, şairin yetiştiği *Cenup* mıntakalarında y e r l i r i v a y e t l e r halinde devam etmiştir. XVIII. - XIX. asırlarda yine o sâhalarda yetişen *Gündeşli Oğlu, Dadal Oğlu, Deli Boran, Bey Oğlu* gibi sazşairleri üzerinde K a r a c a O ğ l a n te'siri çok kuvvetlidir. Maamâfi, Anadolu'nun başka sâhalarında yetişmiş *Hezârî, Ruhsatî, Vahdetî, Hüdaverdi, Hüseyin, İrfânî, Hâkî* gibi birtakım şairler üzerinde de onun bâriz bir nüfuzu olduğu inkâr edilemez. XVIII. - XIX. asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif kültür merkezlerinde, büyük şehirlerde değil küçük kasabalarda bile, sazşairlerinin mütemadî sûrette klâsik şairleri taklit tasâllüfüne düşmeleri, bu fena cereyanın başlıca mümessili olan Â ş ı k Ö m e r'in şöhreti yanında, asıl halk zevkine sadık kalan K a r a c a O ğ l a n'ın te'sirini epey azaltmış, şöhretini çok kırmıştır. Fakat, bu tasâllüf cereyanından uzak kalan k ö y l ü l e r ve a ş ı r e t l e r arasında - bilhassa *Cenup vilâyetleri*'nde -, o sâhaları ve o hayatı terennüm eden K a r a c a O ğ l a n'ın şiirleri, mukaddes bir emanet gibi nesilden nesle kalmış ve şairin menkibevî siymâsı âdeta

Şimdiye kadar neşredilmemiş olan manzûme şu kıt'a ile başlıyor :

Alıcı kuşları alan	Ördek ile kaz değil mi
Oğlanı deli eyliyen	Ala gözlü kız değil mi

* Buna ilâve olarak S e l m a n M ü m t a z'ın *İl Şairleri,* II cilt, Bakû, 1927 - 1928] adlı kitabına bakınız.

bir kudsiyyet hâlesiyle çerçevelenmiştir. XIX. asırda Cenup vilâyetlerinde Karaca Oğlan adında bir şair yetiştiği, XX. asırda da *Yozgat'ta* Karaca Oğlan isimli bir üçüncü şairin yaşadığı rivayet ediliyor. Bunlar, şüphesiz, eski Karaca Oğlan'ın büyük şöhretinin te'siri altında bu mahlâsı almış olacaklardır. Maamâfi, Türkler arasında *Kara Oğlan, Karaca Oğlan* lâkaplarının eskidenberi çok kullanıldığını, hattâ bu sebeple, XVI. asra mensup Kara Oğlan adlı bir bestekârın bizim Karaca Oğlan'la karıştırılmış olduğunu da unutmamalıyız [5].

III.

ESERİ VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

Karaca Oğlan'a isnat edilen bütün şiirlerin ona âid olup olmadığı mes'elesi, çok karışık, ve kat'î sûrette halli imkânsız bir mes'eledir. Diğer tanınmış sazşairleri için de daima vârid olan bu mes'ele, Karaca Oğlan'a isnat edilen şiirler bahis mevzuu olunca, büsbütün mü-

[5] XVI. asır şairlerinden Na'îmî-i-Hamîd'înin bir şiirinde bahsettiği *Karaca Oğlan Türküsü* ile Sünbülzade Vehbî'nin *Sühan* kasîdesinde bahsettiği *Kara Oğlan Kayabaşısı*'nı ben de bir aralık Karaca Oğlan'a âid zannetmiştim. Lâkin, bunun imkânı olmadığı, yukarıki iyzahlarımızdan pek iyi anlaşılmıştır, sanırım. Sadeddin Nüzhet, *Kânî*'nin bir manzûmesindeki Karaca Oğlan'ın bizim şairimiz olması ihtimalini ileri sürmüştür ki, muhtelif bakımlardan buna imkân vardır. *Evliya Çelebi*'nin XVII. asırda dinlediğinden bahsettiği Kara Oğlan adlı hânendenin de XVI. asırda bahsedilen *Kara Oğlan Türküsü*'yle münasebeti olamıyacağı muhakkaktır. Herhâlde, XV. yahut XVI. asırlarda Kara Oğlan isminde bir halk şair - bestekârı yetişmiş olmalıdır.

k ü l l e ş i r: Çünkü, bugüne kadar K a r a c a O ğ l a n'a âid olarak neşredilen 383 parça manzûmenin büyük bir kısmı h a l k a ğ z ı n d a n yahut XVII. hattâ XVIII. asırdan sonra yazılmış cönklerden toplanmıştır [6]. Hâlbuki, halk arasında, başkalarına âid şiirlerin, meşhûr bir sazşairine isnat olunması çok tabiî ve psikolojik bir hâdisedir; bu sûretle, başkalarına âid birtakım manzûmelerin K a r a c a O ğ l a n'a isnat edilmiş olmasını tabiî, hattâ zarûrî görmek îcap eder. Buna ilâve olarak, aynı isimde birtakım muahhar şairlerin daha mevcut bulunması, onların eserlerinden bir kısmının da yine şairimize mal edilmesini intaç etmiştir.

İşte, asıl K a r a c a O ğ l a n'a âid manzûmeleri diğerlerinden a y ı r a b i l m e k için elimzide kat'î bir v a s ı t a bulunmamakla beraber, *filolojik* ve bilhassa *estetik* bâzı ölçülerle bunu azçok yapmak kabildir: Bir taraftan şairimizin z a m a n ı ve m u h î t i hakkındaki b i l g i l e r i m i z e dayanarak, diğer taraftan onun en eski cönklerde rastlanan mahdût manzûmelerindeki e d e b î h u s û s i y e t l e r i göz önünde tutarak bu ayırmayı - tabiî, bir dereceye kadar - yapabiliriz. Gerçi onun kuvvetli te'siri altında yazılıp da sonradan şairimize isnat olunan parçaları ayırabilmek mes'elesi, imkânsız denecek derecede müşküldür. Fakat, bunu yapmak kabil olmasa bile, K a r a c a O ğ l a n'ın edebî ş a h s i y e t i n i ve san'atinin h u s û s i y e t l e r i n i anlamak hususunda

[6] Yukarıdaki notalarda da bahsettiğimiz gibi, elimizde, K a r a c a O ğ l a n'a âid eski mecmualardan toplanmış ve şimdiye kadar neşredilmemiş bâzı manzûmeler vardır. İleride yapılacak tetkıykler sâyesinde, şairin, daha bu gibi henüz neşredilmemiş manzûmelerine tesadüf edileceği muhakkaktır.

bunun büyük bir z a r a r ı olamaz. Çünkü, başkaları tarafından yazılmış olsa bile, o parçalarda da hâkim olan rûh, doğrudan doğruya K a r a c a O ğ l a n'ın rûhu, onun şahsiyetidir.

Halk zevkinin, halk an'anelerinin çok kuvvetle yaşadığı bir muhîtte ve büyük ihtimâlle *Cenup* vilâyetlerimizdeki bir T ü r k m e n a ş î r e t i arasında yetişmiş ve yaşamış olan K a r a c a O ğ l a n, o devir sazşairleri arasındaki kültür an'anelerine y a b a n c ı değildir. *Hacı Bektaş*, *Mevlânâ* gibi büyük sôfîlerin menkibelerine, *Ali* ve *Hamza*'nın kahramanlık hikâyelerine, *Lokman* efsanelerine, *Leylâ ve Mecnûn*, *Husrev-ü- Şîrin* romanlarına, Peygamberler tarihinin rivayetlerine vâkıftır. Yetiştiği devrin büyük sazşairlerini pek iyi tanıdığı, hattâ edebî hüviyetinin teşekkülünde *Kâtibî*, *Kul Oğlu*, *Öksüz Dede*, *Kayıkçı Mustafa* gibi XVII. asrın ilk yarısında geniş şöhret kazanmış üstadların b ü y ü k t e' s i r i olduğu, şiirlerinden, kolayca anlaşılıyor. Fakat o, yetiştiği muhîtin kuvvetli te'siri altında, halk zevkine ve asıl halk edebiyatı an'anelerine şiddetle bağlı kalmış, büyük merkezlerdeki sazşairleri gibi, klâsik edebiyat nüfûzundan müteessir olmamış, *aruz vezni*'ni bile hiç kullanmamışıtr. Geniş halk kütlesi arasında, köylerde, Türkmen oymakları içinde teşekkül eden edebî şahsiyeti, XV. - XVI. asır o z a n l a r ı'nın an'anelerini kıskanç bir sûrette saklamıştır. Â ş ı k Ö m e r'in onu eski an'aneye sadık bir o z a n telâkkiy etmesi, bu bakımdan ç o k d o ğ r u'dur. İşte, K a r a c a O ğ l a n'ın sazşairlerimiz arasındaki b ü y ü k ve m ü s t e s n a e h e m m i y e t i de, onun bu hususiyetinden ileri gelmektedir.

K a r a c a O ğ l a n, sair birçok sazşairleri gibi

- eski ozan'la mutasavvıf tekke şairinin ve klâsik şairin muhtelif karakterlerini şahsında birleştirmeğe çalışan - muhtelif cepheli bir şehir şairi değildir. O, tabîatle ve millî an'aneleriyle başbaşa yaşayan bir köy, bir aşîret şairi, bir halk şairi, bir o z a n'dır. Mecazlarının bütün unsurlarını muhîtten ve tabîatten alır. Bütün güzellere karşı meclûp olan gönlünü, bâzan, yüksek uçan kuşlara, bâzan, dumanlı tepelerden akan coşkun ve gürültülü sellere, bâzan da, her çiçekten bal toplıyan arılara benzetir. Yahut, güzeller kervanından baç almak için tehlikeli yollarda nöbet bekliyen bir b a ç ç ı olduğunu söyler. Onun gönül kuşunu, güzel kirpikler, okla vururlar ; lâkin o, yeşilli allı atlas elbiseler, mavi mintanlar giyen, altın nalınlı, altın kemerli, altın küpeli, başı ibrişim bürümcüklü sevgililerini hiçbir şeye feda edemez. Boyları selvi dalına, gül fidanına benziyen, başlarına güller ve nerkisler takınan, ellerinde gül demetleri taşıyan bu elâ gözlü güzeller, kar gibi vücutleriyle sunalara, yeşil başlı ördeklere, ak kuğulara, beyaz kazlara, çöllerin vahşi ceylânlarına benzerler ; dudakları oğul bali yahut frenk şekeri gibi tatlı, kiraz gibi kırmızıdır; yanaklarının rengi kızıl güller gibi alevlidir ; sevgililerine güller yollarlar. K a r a c a O ğ l a n, şiirlerinde, bu güzel yayla kızlarının isimlerini sayar ; onlardan mâniler ister ; kendisi de *cura*'siyle bu ilâhî ahenge iştirâk edecektir. Bâzan gurbete, yabancı diyarlara düşer ; ayrılık elemlerini terennüm eder ; vatanını, ilini hasretle anar ; Tanrıdan mal, mülk, para ister. Arap atlara binmek, arkasında yüzlerce atlı yiğit bulundurmak ister ; bundan maksadı sevgililerine saraylar yaptırmak, onları süslemektir. Yaylâya çıkan aşîretler, aşîret düğünleri, at yarışları, av âlemleri, manzû-

melerinde yer yer yaşar. Doğrudan doğruya t a b î a t i n g ö ğ s ü n d e yetişen K a r a c a O ğ l a n, bütün hayata, bütün güzelliklere âşıktır. Sarp kayalıklardan düşen şelâleler, buz gibi pınarlar, çiçekli yaylalar, vahşi seller, dumanlı dağlar, elvan elvan güllü, mor sünbüllü, lâleli, menekşeli korular, onun tabiî san'atinin başlıca motifleridir. Bulut gibi göke çıkmak, sulu sepken gibi yere yağmak, yırtıcı kuşlar gibi kayalardan kayalara uçmak ister. Halk edebiyatımızın çok eski bir an'anesine sadık kalarak k ı z l a o ğ l a n arasında, k ı z l a g e l i n arasında m ü n â z a r a l a r, m u h a v e r e l e r tertip eder. Halk lirizminin çok canlı, coşkun bir mümessili olan şairimizin, arasıra d i d a k t i k, a h l â k î mâhiyette nasihatler verdiği, ata sözlerine benzer hikmetler söylediği de vardır. Fakat, o, ne bir t e k k e ş a i r i, ne bir o r d u ş a i r i, ne de şehir hayatına imrenen bir m ü t e s â l l i f'tir; kelimenin en geniş ve kuvvetli mânâsiyle bir a ş k v e t a b î a t şairi, bir aşk ve tabîat çocuğudur. İşte, onun eserlerini h a l k arasında h â l â yaşatan, ve y ü k s e k s ı n ı f arasında da, bedîî kıymetini gittikçe d a h a y ü k s e k bir şekilde t e b â r ü z ettiren başlıca s ı r, buradadır!

BİBLİYOĞRAFYA :

K a r a c a O ğ l a n'ın eserleri en toplu şekilde S a d e d d i n N ü z h e t E r g u n tarafından neşredilen *Karaca Oğlan, Hayatı ve Şiirleri*, dördüncü baskı, İstanbul 1938 adlı eserdedir. Bu eserin neşrinden sonra K a r a c a O ğ l a n hakkında muhtelif mecmua ve gazetelerde çıkan yazılar hakkında mufassal ve tenkıydî mâlûmat almak için şu mühim mekaleye bakınız : F e v z i y e A b d u l l a h, *Karaca Oğlan hakkında tenkıydî bir Bibliyoğrafya*, Ü l k ü M e c m u a s ı, Sayı 85, Mart 1940, S. 88 - 93. Bu iki yazıdan, K a r a c a O ğ l a n hakkındaki bütün bibliyoğrafik mâlûmatı edinmek kabildir.

KOŞMALAR

1

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan, gönülden geçici olma
Yiğitin başına bir iş gelince
Anı yâd illere açıcı olma

Mecliste ârif ol kelâmı dinle
İl iki söylerse, sen birin söyle
Elinden geldikçe sen iylik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma..

Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez
Sen iyilik et de o zâyi olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma

İl âriftir yoklar senin bendini
Dağıtırlar tuzağını, fendini
Alçaklarda otur gözet kendini
Kati yükseklerden uçucu olma

Muradım nasihat bunda söylemek
Size lâyık olan onu dinlemek
Sev, seni seveni zây(i) etme emek
Sevenin sözünden geçici olma

Karaca Oğlan söyler sözün başarur
Aşkın deryâsını boydan aşırur
Seni her mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma

2

Alâ gözlerini sevdiğim dilber
Kokuya benzettim güller içinde
İnceciktir belin, hilâldir kaşın
Selviye benzettim dallar içinde

Benim dostum gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Güzel seven yiğitler de bellidir
Melil, mahzun gezer iller içinde

Karşımızdan gelen aceb yâr m(ı) ola
Benim gibi yaralanmış zâr m(ı) ola
Benim sevdiceğim güzel var m(ı) ola
Hakk'ın yarattığı kullar içinde

Karaca Oğlan söyler biz de varalım
Kelbler rakib olmuş biz de görelim
Halin, hatırını anın soralım
Götürüp giderler sallar içinde

3

Yiğidin iysini neden bileyim
Yüzü güleç, kendi yaman olmalı
Kasâvet serine çöktüğü zaman
Gönlünün gamını alan olmalı

Benim sözüm yiğit olan yiğide
Yiğit olan muntazırdır öğüde
Ben yiğit isterim fırka dağıta
Yiğidin başında duman olmalı

Yiğit olan yiğit kurt gibi bakar
Düşmanı görünce ayağa kalkar
Kapar mızrağını meydana çıkar
Yiğidin ardında duran olmalı

Karaca Oğlan der ki çile çekilmez
Hozan tarlalara sünbül ekilmez
Sat yabancı ile başa çıkılmaz
İçinden sıdk ile yanan olmalı

4

Ölüm ardıma düşüp de yorulma
Var git ölüm bir zaman da gene gel
Âkıbet alırsın komazsın beni
Var git ölüm bir zaman da gene gel

Şöyle bir vakitler yiyip içerken
Yiyip içip yaylâlarda gezerken

Gene mi geldin, ben senden kaçarken
Var git ölüm bir zaman da gene gel

Çıkıp boz kurtlayın uluşamadım
Yalan dünya sana çıkışamadım
Eşimle dostumla buluşamadım
Var git ölüm bir zaman da gene gel

Karaca Oğlan eydür derdim pek beter
Bahçede bülbüller şakıyıp öter
Anayı, atayı dün aldın yeter
Var git ölüm bir zaman da gene gel

5

Bâd-ı sabâ selâm eyle o yâre
Pek göresim geldi illerimizi
Gönül arzu çeker amma ne çare
Niydeyim tutan var yollarımızı

Acem Şahı bize nâme gönderdi
Gam leşkerin üstümüze dönderdi
Zâlim felek bizi yaktı, yandırdı
Savurdu havaya küllerimizi

Yüküm gamdır, gam alırım satarım
Pervaneler gibi yanar tüterim
Kıyamette yakasını tutarım
Vermesin hoyrata güllerimizi

Karaca Oğlan der ki gümanım yoktur
Gayri rakiblere amanım yoktur

Sılaya varmaya dermanım yoktur
Nazlım beklemesin yollarımızı

6

Altın kafes idi benim durağım
Dost elinden yarelendi yüreğim
Evvel yakın idim şimdi irağım
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Dostumun yaylâsı çayır çimendi
Şu şirin dillerden ikrarın verdi
Yeminler ider de ayrılmam derdi
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Kumaş olam arşın arşın yırtılam
Köle olam çarşılarda satılam
Va'dem yetmedi ki ölem kurtulam
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

Der *Karaca Oğlan* yanam alışam
Akam, gidem şu sulara karışam
Yok başına gelmiş varam danışam
Felek beni nazlı yârdan ayırdı

7

Bülbül havalanmış yüksekten uçar
Has bahçe içinde gülüm var deyu

Seni seven yiğit serinden geçer
Güzeller içinde yârim var deyu

Ben seni severim sen de sev beni
Mevlâm bir karara koymaz insanı
Elbet birgün olur ararsın beni
Şurda bir divane yârim var deyu

Ben seni severim can ile candan
Mevlâm ayırmasun sevdiğim senden
Cânımı esirgemem yârim senden
Götür sat pazara kulum var deyu

Karaca Oğlan söyler kaşı karadan
Hicab perdesini kaldır aradan
Seni, beni bir *Mevlâ*'dır yaradan
Büyüklenme hey kız güzelim deyu

8

Elâ gözlüm ben bu ilden gideyim
Zülfü perişanım kal melil melil
Kerem et aklından çıkarma beni
Ağla göz yaşını sil melil melil

Yiğin ey sevdiğim sen seni düzet
Karayı bağla da beyazı çöz at
Doldur ver bâdeyi bir dahi uzat
Ayrılık şerbetin ver melil melil

Elvan çiçeklerden sokma başına
Kudret kalemini çekme kaşına

Beni unutursan doyma yaşına
Gez benim aşkımla yâr melil melil

Karaca Oğlan der ki ölüp ölünce
Ben de güzel sevdim kendi hâlimce
Varup gurbet ile vâsıl olunca
Dostlardan haberim al melil melil

9

Çıkıp ücesine seyran ederken
Gördüm ak kuğulu göller perişan
Bir firkat geldi de durdum, ağladım
Öpüp kokladığım güller perişan

Hayal hayal oldu karşımda dağlar
Eşinden ayrılan ah çeker ağlar
Dökülmüş yapraklar bozulmuş bağlar
Bülbülün konduğu dallar perişan

Yıkılmış dilberin mâmur illeri
Susmuş bülbül söyler her dem dilleri
Dağılmış sünbülü, solmuş gülleri
Yüzüne dökülmüş teller perişan

Karaca Oğlan der ben toy avlamadım
Arap ata binip boylatamadım
Küstürdüm dilberi huylatamadım
Dilberi küstüren diller perişan

10

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Niçün benden böyle şübhelenirsin
Bizlere gelince nâz üstüne nâz
İllere gelince cilvelenirsin

Kışlar arasında böyle yaz olmaz
Her şahinin avladığı baz olmaz
Eğer nâz edersen böyle nâz olmaz
Her zaman darılıp öfkelenirsin

Karaca Oğlan der ki boş yere yorma
Feleğe darılıp sen beni vurma
Vefasız dilberin kahrını çekme
Yazık gönül sana örselenirsin

11

Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet dense sana yakışır, dağlar

Ağacınız yapraklarla donanır
Taşlarınız bir birliğe inanır
Hep çiçekler bağrınızda göğerir
Pınarınız çağlar, akışır, dağlar

Rüzgâr eser, dallarınız atışır
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür,

Ören yerler bu bayramdan pek üşür
Sünbül niçin yaslı bakışır, dağlar

Karaca Oğlan size bakar sevinir
Sevinirken kalbi yanar göyünür
Kımıldanır hep derdlerim devinir
Yas ile sevincim yıkılır, dağlar

12

Aman Tanrı'm bana yârim gücenmiş
Beni görse yoldan çıkar yan gider
Gönül suyu gözlerimden akıyor
Ah ettikçe yüreğimden kan gider

Cesedimi göz yaşiyle yusunlar
Mezarımı yol üstüne kosunlar
Gelen, geçen garib ölmüş desinler
Dünya bir yol, gedâ gider, han gider

Ecel eli ömür ipin düğümler
Kıyamettir bana bugün düğünler
Karaca Oğlan döğüş günü bugünler
Kirpikler var gönül ile cenk eder

13

Seherden uğradım bülbül sesine
Ötüşen bülbülü dile getirir

Yiğit olan kimse saklar sırrını
Kötü kalbindekin dile getirir

Yoldaş olma yolun bilmez yolsuza
Komşu olma sözün bilmez densize
Meyil verme edebsize, arsıza
Âkibet ırzına hiyle getirir

Bir körün gözüne girsem de olmaz
Bir yiğite sırrım versem de olmaz
Bir kötü dilim var irahat durmaz
Kötü dil başıma belâ getirir

Karaca Oğlan der ki müşkülüm halde
Garib bülbül konar öter mi dalda
Çokça keramet var şu tatlı dilde
Del(i) olup gideni yola getirir

14

Bülbül ne yatarsın bahar erişti
Ulu sular bulandığı zamandır
Kat kat oldu gül yaprağa katıştı
Gene bülbül kul olduğu zamandır

Gene bahar oldu açıldı güller
Figana başladı gene bülbüller
Başka bir hal olup açtı sünbüller
Âşıkların del(i) olduğu zamandır

Gene bülbül bilir gülün hâlinden
Yeter deli oldum yârin elinden

Aşup aşup gelir yaylâ belinden
Yârden bize gel olduğu zamandır

Gene geldi türlü baharlar, bağlar
Bülbül figan edip kamuyu dağlar
Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar
Ulû dağlar yol olduğu zamandır

Karaca Oğlan eydür geçti çağlarım
Meyve vermez oldu gönül bağlarım
Aklıma geldikçe durmaz ağlarım
Gözüm yaşı sel olduğu zamandır

15

Ben bugün yârimden ayrı düşeli
Her günüm bir yıla döndü gidiyor
Gene zindan oldu dünya başıma
Sînem ateşlere yandı gidiyor

Hayâl hayâl oldu şu bizim iller
Dostun bahçesinde açıldı güller
Her seher, her sabah öter bülbüller
Aşkı bu serime kondu gidiyor

Aktı didem yaşı oldu revane
Bir ateş koyuldu şimdi cihane
Bir selâm iletin bizim gülşene
Hâlim bir Mevlâ'ya kaldı gidiyor

Karaca Oğlan söyler durmam burada
Gül yüzlüm fikrime düştü bu ilde

Gayet fikre daldım gönlüm ak yârde
Gözlerimden kan yaş akdı gidiyor

16

Aşam dedim karlı dağlar başından
Yüce dağlar koç yiğite dağ m(ı) olur
Ağrır bedenlerim sızılar yaram
Bu yarayı çeken yiğit sağ m(ı) olur

Sıra sıra dikemedim söğüdü
Ben başıma viremedim öğüdü
Elleri göğsünde görün yiğidi
Yiğit mağrur gezmek ile bay m(ı) olur

Öğut verme bana öğüt kâr etmez
O yârin hayâli karşımdan gitmez
Kemendle bağlasam kolum bağ tutmaz
Yârin zülüfünden özge bağ m(ı) olur

Karaca Oğlan der ki fâni dünyadan
Korkmaz mısın haram ile zinadan
Ayırırlar seni anan, babandan
Gurbet ile düşen yiğit sağ m(ı) olur

17

Gider oldum kömür gözüm elvedâ
Nazlım bize bu illerden göç oldu

Senin ile zevk-ü- safa sürdüğüm
Geldi, geçti cümle işler hiç oldu

Ak yâr melil mahzun bakma yüzüme
Bir od düştü yanar tatlı özüme
Dünya zindan görünüyor gözüme
Nazlım senden ayrılması güç oldu

Zâlim felek devre çalmış kalemi
Ah-ü- zârım tuttu bütün âlemi
Gürbet ilde eksik etme selâmı
Geçti serden yâr başıma taç oldu

Karaca Oğlan Mevlâ'm yazmış fermanım
Semaya set çekti ah-ü figanım
Lûtf edip ağlatma nazlı gülşanım
Bize bu ayrılık Hak'dan iş oldu

18

Ağlayı ağlayı düştüm yollara
Karışayım boz bulanık sellere
Adı sanı bilinmedik illere
Gitmeyince gönül yârden ayrılmaz

Âhım kaldı şu gelinin ahdinde
Deremedim güllerini vaktinde
Karanlık gecede kolum altında
Yatmayınca gönül yârden ayrılmaz

Gözüm kaldı şu kaplanın postunda
Azrail de can almağın kasdında

Döne döne teneşirin üstünde
Yunmayınca gönül yârden ayrılmaz

Hadini de *Karaca Oğlan* hadini
Aramazlar gurbet ile gideni
Ak göğsün üstünde çakır dikeni
Bitmeyince gönül yârdan ayrılmaz.

19

İndim seyran ettim *Frengistan*'ı
İlleri var bizim ile benzemez
Levin tutmuş gonçeleri açılmış
Gülleri var bizim güle benzemez

Göllerinde kuguları yüzüşür
Meşesinde sığırları böğrüşür
Güzelleri şarkı söyler çığrışur
Dilleri var bizim dile benzemez

Seyr idüben gelir *Karadeniz*'i
Kanları yok sarı sarı benizi
Öyün etmiş kara domuz etini
Dinleri var, bizim dine benzemez

Akılları yoktur küfre uyarlar
İymanları yoktur cana kıyarlar
Başlarına siyah şapka giyerler
Beyleri var, bizim beye benzemez

Karaca Oğlan eydür dosta darılmaz
Hasta oldum hatırcığım sorulmaz

Vatan tutup bu yerlerde kalınmaz
İlleri var, bizim ile benzemez

20

Kulak verdim dört bir yanı dinledim
Arkam sıra gıybet eden çogimiş
Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp devran sürmek yeğ imiş

Tükendi cünbüşüm yoktur gıybetim
Bir yatsıya kaldı benim bühletim
Bilemedim ana baba kıymetin
Arkamızda karlıca bir dağ imiş

Karşıki görünen yapraklı dağlar
Hastanın derdinden ne bilsün sağlar
Her nere vardımsa derdliler ağlar
Aradım cihanı derdsiz yoğ imiş

Her daim böyledir Felek'in işi
Zehirden acıdır engelin aşı
Tırnağın var ise başını kaşı
Kimseden kimseye vefa yoğ imiş

Karaca Oğlan der dünyaya gelmeden
Ben usandım il işine yelmeden
Gurbet ilde padişahlık sürmeden
Vatanında züğürt olmak yeğ imiş

21

Sahab kalktım bir güzele uğradım
Dedim güzel uykuların kaçdı mı
Hayli zaman ilinizden gideli
Senin gönlün başkasına düştü mü

Oturmuş hocalar ismini yazar
Söylemen ağyara değmesin nazar
Giyinmiş, kuşanmış serbestçe gezer
Nazlı yârim bâdeleri içdi mi

Kaşları benzer de eğri kaleme
El pençede divan duram selâma
Bilmem ay mı doğdu, gün mü âleme
Nazlı yârim düğmelerin çözdü mü

Karaca Oğlan der ki yol büke büke
Yönümü döndürdüm çığırdım Hakk'a
Ağyarın elinden gül koka koka
Nazlı yârim yaylâsına göçtü mü

22

İnsan oğlu yeryüzüne gelince
Kur(u) ağaçta meyve bitmiş gib(i) olur
Kâmil olup kendi kendin bilince
Cevahirden yükün tutmuş gib(i) olur

Talana da deli gönül talana
Gide gele orta yeri dolana

Bir yiğit sevdiği yakın olana
Günde düğün bayram etmiş gib(i) olur

Bir yiğit yaslanup dizine yatsa
Yârinin yağlığın yüzüne örtse
Her dem sevdiğinin sesin işitse
Gök yüzünde turna uçmuş gib(i) olur

Yüce dağ başında yayılan ceylân
Avcılar geliyor dört yanın dolan
Her olur olmaza sırrını diyen
Boz bulanık çaya akmış gib(i) olur

Kolda götürürler şâhini, bâzı
Her dâim severler gelini, kızı
Yiğidin ikrarı güzelin sözü
Taze yağı bala katmış gib(i) olur

Karaca Oğlan der ki bizi kayıran
İki canı birbirinden ayıran
Mihnet sofrasından karnın doyuran
İki elle zehir yemiş gib(i) olur

23

Başı al yalalı küçücek gelin
Seherde açılan güle dönmüşsün
Başına takmışsın altın çelengi
Turnadan alınan tele dönmüşsün

Yüce dağ başında sığınlar gezer
Derindir göllerin bahrîler yüzer

Dilin şeker olmuş şerbetten ezer
Altın tas içinde bala dönmüşsün

Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur
Türlü çiçeklerle haber yetirir
Cennet-i- a'lâ'dan da koku getirir
Ilgıt ılgıt esen yele dönmüşsün

Karaca Oğlan der ki içtim, bulandım
İçip içip aşkın meyinden kandım
Dünyalar başıma yıkıldı sandım
Derdini söylemez kula dönmüşsün

24

Nasıl medhedeyim şöyle güzeli
Elinde bergüzâr gül ile oynar
Elma yanak, kiraz dudak, diş sadef
Espir ala gözler mil ile oynar

Cennet'e misâldir göğsünün ağı
Sîneme bastın da ateşten dağı
Korkarım ki yâd il bekler bu bağı
Bülbül eğlencesi gül ile oynar

İnciden, mercandan beyaz yanağı
Meles gömlek koç yiğidin konağı
Seher vaktı ıssız koyma sulağı
Telli yeşil turnam göl ile oynar

Salavat getirsin cemâlin gören
Bakışın turna da sekişin ceyran

Uğradığın yeri edersin viran
Bülbül has bahçede gül ile oynar

Karaca Oğlan der ki kılayım nazar
Bilezik takmağa kolları güzel
Giyinmiş, kuşanmış sallanır gezer
Gümüş kemer ince bel ile oynar

25

Yaz gelip de yaz ayları doğunca
Çiçekler açılur günden ziyade
Ben eski yârimden ayrı düşünce
Şimdi birin sevdim ondan ziyade

Bir kuşak kuşanmış saçağı dizde
Öz iymanım kaldı böyle bir kızda
Yarısı gerdanda, yarısı yüzde
Sayılmaz benleri binden ziyade

Selâm versen selâmını alırım
Al bağlarım divanına dururum
Âkibeti yâr yoluna ölürüm
Armağanım yoktur candan ziyade

Karaca Oğlan der ki ne salınırsın
Cevahir pas tutar mı silinirsin
Ey kız gözüme hûri görünürsün
Atan sevmez seni benden ziyade

26

Kalktı deli gönül sürdü, yürüdü
Gel oldu gidelim bizim illere
Gözüm yaşları yeryüzün bürüdü
Sel oldu gidelim bizim illere

Göz yaşlarım yeryüzüne saçıldı
Bahar oldu yaylâ yolu açıldı
Yel esti de karın bendi seçildi
Yol oldu gidelim bizim illere

Kavim kardeş bir araya dikildi
Güzel dilber oldum diye yerindi
Kitaba baktım ki yollar göründü
Gel oldu gidelim bizim illere

Şahı sensin dilberlerin iyisi
Gözüme görünmez dünya valisi
Şimdi benim ilimkara çalısı
Gel oldu gidelim bizim illere

Karaca Oğlan eydür gelir yazları
Kuzum kime eden sen bu nazları
Ananın, atanın kötü sözleri
Bal oldu gidelim bizim illere

27

Güzelin yanağı ayın tekeri
Ağzı oğul balı frenk şekeri

Omuzlar aşağı, gerdan yukarı
Her bir yeri ma'mûr olur güzelin

Güzellerin salağına vurmalı
El bağlayıp divanına durmalı
Kırmızı kolçaklı altın burmalı
Ak elleri topak olur güzelin

Güzel olan elvanesin bağlanır
Güzelin yanında yiğit eğlenir
Garbî değmiş kavun gibi sallanır
Yürüyüşü ne hoş olur güzelin

Karaca Oğlan der ki güzel öğmeli
El bağlayıp divanına durmalı
Kaşları kara da gözü sürmeli
Ala gözü sübe olur güzelin

28

Dinleyin bir güzel medhin edeyim
Yiğide nazaran yürüyüşlünün
Can feda ederim şöyle sunaya
Bin türlü naz ile salınışlının

Kadife şalvarlı, tül libaslının
Güvercin topuklu sarı mestlinin
Elleri kınalı, kumru seslinin
Zülüfü gerdana tarayışlının

Entari giyinmiş frengi rengli
Yanaklar kırmızı elmas irengli

Saçları topukla eyleyor cengi
Bir hüma bakışlı on dört yaşlının

Karaca Oğlan der ki güzelin huyu
Hezaren çubuğ(u)na benziyor boyu
Âb-ı- kevser gibi lebinin suyu
Peynirdir dilleri inci dişlinin

29

Dinleyin ağalar zemane azgın
Yiğidin başında döner bir kuzgun
Tohumu almış da tarlası bozgun
Yiğit de ne disün day(ı) olmayınca

Söylerim, söylerim sözümden almaz
Niydeyim cahildir, hâlimden bilmez
Bu dostluğun senin boynuna kalmaz
Anadan, atadan soy olmayınca

Ama ne de deli gönül ama ne
Kalmadı iyi gün devr-i- zemane
Cevheri de denk ettiler samana
Yük masnıtı bulmaz denk olmayınca

Karaca Oğlan der ki yiğitler öğer
Açılmış meyvenin dalını eğer
Güzelin kıymeti bin altın değer
Netmeli güzeli huy olmayınca

30

Seherden uğradım dostun köyüne
Hoş geldin sevdiğim bin dedi bana
Tomurcuk memesin verdi ağzıma
Yorgunsun sevdiğim em dedi bana

Benim yârim gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
İbrişim kuşaklı, ince bellidir
İnce bellerimi sar dedi bana

Benim yârim bana yalan söylemez
Söylerse de gıybetini eylemez
El yanında ikrarını söylemez
İlleri uyut da gel dedi bana

Mestine de deli gönül mestine
Âşık olan gül gönderir dostuna
Telli marhamasın attı üstüme
Terlersen sevdiğim sil dedi bana

Karaca Oğlan sırrın kime danışır
Siyah yüzü mâh yüzüne kıvrışır
Ayrılanlar elbet birgün kavuşur
Ağlama sevdiğim gül dedi bana

31

Dün gece dün gece gördüm düşümde
Göçün çekmiş gider ili *Zeyneb*'in

İnci, mercan gibi ufak dişinde
Tatlı tatlı söyler dili *Zeyneb*'in

Zeyneb pek küçüktür hâlden bilmiyor
Ün eyledim hiç yanıma gelmiyor
Göz görüp de gönül karar kılmıyor
Aştı üstümüzden yolu *Zeyneb*'in

Yaz gelip de meyveleri yetmemiş
Şeyda bülbül konup figan etmemiş
Bahçesinde mor menevşe bitmemiş
Açılmış gonçesi, gülü *Zeyneb*'in

Sabah olur seher yeli estirir
Siyah zülfü mâh yüzünde gezdirir
Zâlim engel yâri bize küstürür
Dolansın boynuma kolu *Zeyneb*'in

Bahar oldu seher yeli esti mi
Zeyneb bizim ile kadem bastı mı
Aceb bizden umûdunu kesti mi
Karaca Oğlan olsun kulu *Zeyneb*'in

32

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Dikerler ağacı dal benim için
Aşam dedim, aşamadım başından
Yağıyor yollara kar benim için

Sazımızı ele alıp çalalım
Çaresiz derdlere çare bulalım

Sabahta, seherde yoldaş olalım
Bugün de burada kal benim için

Ücesine çıktım yayla yayladım
İndim enginine seyrân eyledim
Bayram aylarına kavil eyledim
Deniyor yolları kar benim için

Karaca Oğlan der ki yerim, içerim
Ağır saltanatla konar, göçerim
Ahdim olsun seni alır kaçarım
Ferman çıkarsınlar bir benim için

33

Ilgıt ılgıt esen seher yelleri
Esip esip yâre değmeli değil
Ak elleri elvan elvan kınalı
Karadır gözleri sürmeli değil

Estirir de seher yeli estirir
Kimini ağlatır, kimin küstürür
Kısmet ise kadir *Mevlâ*'m gösterir
Çokça heves edip öğmeli değil

Bir bölük turna da havada uçar
İner engininden bir bâde içer
Esen seher yeli göğsünü açar
Yar göğsün bendleri düğmeli değil

Bir bölük turna da havada kışlar
Bak başıma geldi gördüğüm düşler

Size derim, size yâran yoldaşlar
Kavli yalan dostu sevmeli değil

Karaca Oğlan der ki konup göçmedim
Ak göğsünün düğmelerin açmadım
Fırsat elde iken alıp kaçmadım
Öldürmeli beni döğmeli değil

34

Gönül ne gezersin sarp kayalarda
İniver aşağı yola gidelim
Bir güzel sevmeyle gönül eylenmez
Güzeli çok nazlı ile gidelim

Koyuverin gelsin sefil baykuşu
Durmuyor, akıyor gözümün yaşı
Kadir kıymet bilmez imiş her kişi
Kadirli, kıymetli ile gidelim

Şâhini koyverin avını alsın
Yârânım, yoldaşım yanıma gelsin
Şu garip illerde düşmanım ölsün
Emmili, dayılı ile gidelim

Karaca Oğlan der ki yiyip içmeden
Güzeller usanmaz konup göçmeden
Muhannetin köprüsünden geçmeden
Düşelim denize, sele gidelim

35

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Ağlatmadı güzel güldürdü beni
Ben güzelden böyle vefâ ummazdım
Ak göğsü üstüne kondurdu beni

Şâhin gibi yükseğinde uçarken
Keklik gibi enginінden geçerken
Ab-ı- kevser ırmağından içerken
Susuz pınarlardan kandırdı beni

Ben de bir kuş idim geldim ötmeye
Yarin bahçesinde mesken tutmaya
Göz kaldırdım cemâline bakmaya
Ak gerdanda benler öldürdü beni

Üç güzel de aştı şimdi pınarı
Taramış zülfünü vermiş tımarı
Ak gerdanın altı zemzem pınarı
Ağzımı verdim de kandırdı beni

Karaca Oğlan der ki koyun gütmeğe
Bozulmuş bağlara seyrân etmeğe
Yönümü döndürdüm inip gitmeye
Sarıldı boynuma döndürdü beni

36

Azrularım kaldı bir Arap atta
Koyma kadir Mevlâ'm gamda, firkatte

Düğünde, bayramda, ağır ziynette
Anar m(ı) ola emmi, dayı, il bizi

Getir oğlan ben giyeyim postumu
Kimse bilmez garezimi, kasdımı
Gurbet elde koydum geldim dostumu
Geri dönsem kınar m(ı) ola il bizi

Dost elinden içtim içtim mat oldum
Kahbe Felek güldü ben de şâd oldum
Emmiden, dayıdan, dosttan yâd oldum
Ne yaman uzağa attı yol bizi

Karaca Oğlan devranım var, demim var
Yar yitirdim düşüncem var, gamım var
Yedi derya içinde bir gemim var
Atar m(ı) ola bir kenara sel bizi

37

Kadir Mevlâ'm seni öğmüş yaratmış
Çiçekler içinde birdir Menevşe
Bitersin güllerin hârı içinde
Korkarım yüzüne batar Menevşe

Yaz gelir de heveslenir bitersin
Güz gelince başın alur gidersin
Yavru niçin boynun iğri tutarsın
Senin derdin benden beter Menevşe

Senin meskenindir kayalar sengi
Kokusu menevşe güldür irengi

Aradım dünyayı bulunmaz dengi
Güzel yanağında biter Menevşe

Bakmaz mısın *Karaca Oğlan* hâline
Garib bülbül konmuş gülün dalına
Kadrin bilmeyenler alır eline
Onun için iğri biter Menevşe

38

Deniz kenarında mecnun gezerken
Elime bir cura saz irast geldi
Nice şükretmeyim Bâri Hüdâ'ya
Mevlâ'dan istedim bir taze gelin

Ayağına giymiş altından nalın
Gel dudu dillim gel karşımda salın
Mevlâ'dan istedim bir taze gelin
İkbâl geri döndü kız irast geldi

Yarimin giydiği atlasın hası
Silindi gönlümün kalmadı pası
Koynunda beslemiş *Görün* elması
Memesin emerken ağ(ı)z irast geldi

Karaca Oğlan der ki hazer eyledim
Dostum bahçesine nazar eyledim
Seksen şeftaliye pazar eyledim
Sayısın yitirdim yüz irast geldi

39

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Daha ne gelecek başıma benim
Eğer sevdiceğim benim olmazsa
Bakın şu dîdemin yaşına benim

Yüküm kumaştantır satamaz oldum
Cüdâ bülbül gibi ötemez oldum
Kınaman komşular yatamaz oldum
Giriyor sevdiğim düşüme benim

Ikrar verdi ıkrarını güdeyim
Ikrarsız dilberi ya ben nideyim
Başım alıp diyar diyar gideyim
Düşerse sevdiğim peşime benim

Karaca Oğlan yâri gördüm ıraktan
Gözlerim dolmuştu kan ağlamaktan
Korkarım sevdiğim zâlim Felek'den
Birgün ağı katar aşıma benim

40

Katar katar olmuş gelen turnalar
Şu hâlime şu günüme bak benim
Şâhin pençe urdu, tüyüm ağıttı
Kanadıma bir ok vurdu berk benim

Gök yüzünde turnam bölüktür bölük
Ayrılık elinden ciğerim delik

Önü mahabbet de, sonu ayrılık
Tepreştirsem eski yaram çok benim

Gittim gurbet ile geri gelinmez
Kim ölüp de kim kaldığın bilinmez
Ölsem gurbet ilde gözüm yumulmaz
Anam atam bir ağlarım yok benim

Karaca Oğlan der ki bire erenler
Ben gidiyom ma'mûr olsun örenler
Kavim, kardeş konuştuğum yârenler
Söyündürüb çıracığım yak benim

41

Otunu yokladım otun yok imiş
Yürün yalan dünya senden usandım
Çok emekler verdim hep zâyi oldu
Cesedim içinde candan usandım

Ağırdır kalkmıyor yükümün tayı
Demirdir çekilmez Felek'in yayı
Aradım cihanı nazlı yâr deyi
İl içinde olan sözden usandım

Kazalı, kavgalı şu benim başım
Yüklendi bâr hanem kaldı kardaşim
Her dâim akıyor gözümden yaşım
Ağlama gözlerim senden usandım

Karaca Oğlan der ki bu bize noldu
Koynumuz köpüklü kan ile doldu

Saatim ay oldu, günüm yıl oldu
Gelip geçmez kara günden usandım

42

Evvel ben de ücelerde gezerdim
Şimdi enginlerden akan ben oldum
Süren sürdü o yavrunun safasın
Kahrını, cefasın çeken ben oldum

Üce dağda bir bölücek kar idim
Garbî değdi erim erim eridim
Evvel mahabbetli yârim ileydim
Şimdi köşelerde bakan ben oldum

Dolaştırdın bana Urum'ı, Şam'ı
Bilmez o câhiller terkeder seni
Evvel gül dalında belerdin beni
Şimdi hardal gibi kokan ben oldum

Karaca Oğlan böyle oldu bu işler
Oturmuş sevdiğim hasb(i-h)âle başlar
Bir konak yaptırdım kavim kardeşler
Çekip ilk direğin yıkan ben oldum

SEMÂİLER — VARSAĞILAR

1

İncecikten bir kar yağar
Tozar *Elif Elif* diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer *Elif Elif* diye

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar *Elif Elif* diye

Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sîneme batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar *Elif Elif* diye

Evlerinin önü çardak
Elif'in elinde bardak
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer *Elif Elif* diye

Karaca Oğlan emelerin
Gönül sevmez değmelerin
İliklemiş düğmelerin
Gözer *Elif Elif* diye

2

Giden gelmez, giden gelmez
Aşnâsın ağladan gülmez
Giyim ile meydan olmaz
Vur kantara tart yiğidi

Deryâlarda olur bahri
Yâr elinden içtim zehri
Sunam gurbet ilin kahrı
Yumşak eder sert yiğidi

Der *Karac(a) Oğlan* nolurmuş
Derd Allah'tan gelir imiş
İflâh etmez öldürürmüş
Yürekteki derd yiğidi

3

Güzel, ne güzel olmuşsun
Görülmeyi, görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülmeyi, örülmeyi

Bahçende gülün güllenmiş
Şeydâ bülbülün dillenmiş

Koynunda memen kirlenmiş
Emilmeyi, emilmeyi

Mendilim yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
İsmim ne idi unuttum
Sorulmayı, sorulmayı

Seğirttim ardından yettim
Eğildim yüzünden öptüm
Adın bilirdim unuttum
Çağırmayı, çağırmayı

Benim yarim bana küsmüş
Zülfünü gerdana düzmüş
Mahabbeti benden kesmiş
Sevlimeyi, sevilmeyi

Çağır *Karaca Oğlan* Çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Yiğit sevdiğinden soğur
Sarılmayı, sarılmayı

4

Yazın evvel baharında
Teferrücde gör almayı
Yel esip yere düşmeden
Budağında kır almayı

Almanın budağı ağlar
Gözyaşı durmayıp çağlar

Beyler, Paşalar, Ağalar
Diz üstüne kor almayı

Mevlâ'm öğmüş de yaratmış
Mor menevşe boynun eğmiş
Yavrumun elleri deymiş
Al yüzüne sür almayı

Perişan gönlüm perişan
Almadır âşıka nişan
Alma'sız yare kavuşan
Ah eder anar almayı

Karaca Oğlan kaynar coşar
Aşk dalgası boydan aşar
Bir kötüye yolu düşer
Kadrin bilmez yer almayı

5

Ala gözlü benli dilber
Sen d(e) olasın benim gibi
Zülfün sökük, boynun bükük
Sen d(e) olasın benim gibi

Bahçende güller yitmesün
Dalında bülbül ötmesin
Kapında çerağ gitmesün
Sen d(e) olasın benim gibi

Gül yerine diken bitsün
Kuş yerine baykuş ötsün

Gözün yaşı sele gitsün
Sen d(e) olasın benim gibi

Karaca Oğlan der merd gibi
Yanar yüreğim ot gibi
Bir ok yemiş bozkurt gibi
Sen d(e) olasın benim gibi

6

Gök yüzünde tüten olsam
Yeryüzünde biten olsam
Al benekli keten olsam
Yâr boynuna sarsa beni

Yar yolunda burma olsam
Yedikleri hurma olsam
Alçım alçım sürme olsam
Yâr kaşına sürse beni

Karaca Oğlan uşak olsam
Yar belinde kuşak olsam,
Bir atlastan döşek olsam
Yar altına serse beni

7

Yürü behey *Bulgar Dağı*
Senden yüce dağ olma mı

Sen yaylanın güzelisin
Yanakların ağ olma mı

Bulgar Dağı iki çatal
Arasında güller biter
Bir yiğide bir yar yeter
İki seven del(i) olma mı

Bulgardağı pare pare
Kim(i) al giyer, kimi kare
Selâm eylen nazlı yâre
Ayrılanlar bir olma mı

Hani hanlar, hani hanlar
Kafeste beslenen canlar
Sevip sevip ayrılanlar
Yanıp yanıp kül olma mı

Karaca Oğlan seni gördüm
Düşümü hayıra yordum
Bugün güzellere sordum
Güzellere kul olma mı

8

Koyun meler, kuzu meler
Sular hendeğine dolar
Ağlayanlar birgün güler
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğit yiğite yad olmaz
İyilerde ham süt olmaz

Bin kaygu, bin borç ödemez
Gamlanma gönül, gamlanma

Yiğit yiğitin yoldaşı
At yiğidin öz kardaşı
Sağlıktır cümlenin başı
Gamlanma gönül, gamlanma

Yiğit yiğite yar olur
Kötülerde ham süt olur
Kara gün ömrü az olur
Gamlanma gönül, gamlanma

Nâçar *Karaca Oğlan* nâçar
Pençe urup göğsün açar
Kara gündür gelir geçer
Gamlanma gönül, gamlanma

—

9

Behey ala gözlü dilber
Vaktin geçer demedim mi
Haramî olmuş gözlerin
Beller keser demedim mi

Bak şu kaşa, bak şu göze
Ciğer kebab oldu köze
Yakasız gömlekler bize
Felek biçer demedim mi

Deryalarda yüzer gemi
Şeker dudağının yemi

Süregör devranı, demi
Devran geçer demedim mi

Karaca Oğlan der merd ile
Sözüm yoktur nâmerd ile
Kahbe Felek bu derd ile
Bizi eğer demedim mi

10

Gurbette ömrüm geçecek
Bir daracık yerim de yok
Oturup derdim dökecek
Bir münasib yârim de yok

Uçtu genç şâhinim uçtu
Kaçarak deryayı geçti
Gönlüm bir güzele düştü
Sarfedecek malım da yok

Koyverin kuşu turnaya
Yarin durağın bulmaya
Soyundum derviş olmaya
Hırka ile şalım da yok

Dünya *Karaca Oğlan* fâni
Toprak emer tatlı canı
Hastalandım ilâç hani
Bir acısız ölüm de yok.

11

Bir yiğit gurbete gitse
Gör başına neler gelir
Merdin sılayı andıkça
Yaş gözüne dolar yelir

Bağrıma basarım taşlar
Akıttım gözümden yaşlar
Yavrusun aldıran kuşlar
Yuvasına döner gelir

Kocadım çekemem nazı
Bağrıma dökemem közü
Yarin bana kötü sözü
Kara bağrım deler gelir

Evlerinin önü söğüt
Atalardan kalmış öğüt
Yarinden ayrılan yiğit
Sılasına döner gelir

12

Karaca Oğlan

Suya giden allı gelin
Niçin böyle salınırsın
Gelin bir su ver içeyim
Gelin kimin gelinisin

Kız

Su değildir senin derdin
Görmek ise yeter gördün

Oğlan burda çokça durdun
Ağam gelir döğülürsün

Karaca Oğlan

Döğülürsem döğüleyim
Söğülürsem söğüleyim
Gelin sana kul olayım
Ölürüm kanlım olursun.

Kız

Yaylalara göçmedin mi
Soğuk sular içmedin mi
Güzel görüp geçmedin mi
Beni görüp delirirsin

Karaca Oğlan

Türlü yaylayı görünce
Soğuk suları içince
Kocayıp vaktin geçince
Taşlar alır döğünürsün

Kız

Evlerinin önü solgan
Ağamı görürsen korkan
Telli perçemlisin oğlan
Ne dedim ki darılırsın

Karaca Oğlan

Karaca Oğlan sana vurgun
Düşlerin almadan solgun

Sevindirdin beni bugün
İnşallah *Cennet* görürsün.

13

Eş kır atım meydan bizim
Yârden haber geldi bugün
Yüklenmişken gam yükünü
Saza ceylân geldi bugün

Ben yâr ile çok konuştum
Elinden bâdesin içtim
Göğsünden düğmesin çözdüm
Ben murada erdim bugün

Ben yâr ile ettim savaş
Akıttım gözümden kan, yaş
Yâri yolda yâran yoldaş
Üç beş yâran buldum bugün

Ak bilekte sarı hakîk
Zülüfü gerdana dökük
Gözün melil, kaşın yıkık
Dostum neler duydum bugün

Karaca Oğlan haylamadan
Bolgardağı yaylamadan
Kavl-ü- karar eylemeden
Dostu tenha buldum bugün

14

Hey ağalar böyle m(i) olur
Hâli yarden ayrılanın
İner ummana dökülür
Seli yarden ayrılanın

Gökten turnalar çekilir
İner yerlere dökülür
On beş yaşında bükülür
Beli yarden ayrılanın

Turnalar havadan geçer
Mah yüzlere nurlar saçar
Ah ile vah ile geçer
Günü yarden ayrılanın

Gül dikensiz bitmez imiş
Bülbül gülsüz ötmez imiş
İşe güçe yetmez imiş
Eli yarden ayrılanın

Karaca Oğlan geçmez dilek
Ateş aldı yandı yürek
Sağ yanında hazır gerek
Salı yarden ayrılanın

15

Yürü bre yalan dünya
Sana konan göçer birgün

İnsan bir ekin misâli
Seni eken biçer birgün

Ağalar içmesi hoştur
O da zügürdlere güçtür
Can kafeste duran kuştur
Elbet uçar gider birgün

Âşıklar der ne olacak
Bu dünya ma'mûr olacak
Haleb'i Osmanl(ı) alacak
Dağı taşa katar birgün

Yerimi serin bucağa
Suyumu koyun ocağa
Kafamı alın kucağa
Garib anam ağlar birgün

Yer üstünde yeşil yaprak
Yer altında kefen yırtmak
Yastığımız kara toprak
O da bizi atar birgün

Bindirirler cansız ata
İndirirler tuta tuta
Var dünyadan yol *Ahret*'e
Yelken gider salın birgün

Karaca Oğlan der na'şıma
Çok işler geldi başıma
Mezarımın baş taşına
Baykuş konar öter birgün

16

Bre ağalar, bre beyler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Girmeden bir dem sürelim

Aman hey Allah'ım aman
Ne aman bilir, ne zaman
Üstümüzde çayır, çemen
Bitmeden bir dem sürelim

Buna felek derler felek
Ne aman bilir, ne dilek
Âhir ömrümüzü helâk
Etmeden bir dem sürelim

Karaca Oğlan der ki cânân
Güzelim sözüme inan
Bu ayrılık bize heman
Ermeden bir dem sürelim

17

Salınıp seyrân yerine
Çıkan dilber kiminsin sen
Siyah zülfün mâh yüzüne
Döken dilber kiminsin sen

Gel gidelim gülistana
Bakalım bağa, bostana

Bize mestâne mestâne
Bakan dilber kiminsin sen

Baktım gözüne, kaşına
Benzettim hümâ kuşuna
Bizi hicran ateşine
Yakan dilber kiminsin sen

Senin medhin eder diller
Pâyine yüz sürer kullar
Yanağın üstüne güller
Sokan dilber kiminsin sen

Karaca Oğlan der varalım
Önünde dîvan duralım
İzin verirse soralım
Civan dilber kiminsin sen

DESTAN

1

Hazır ol vaktine *Nemçe* kıralı
Yer götürmez asker ile geliyor
Patrıklerin inmiş tahttan diyorlar
Bir *halîfe* kalmış o da geliyor

Yetmiş bin var siyah postal giyecek
Seksen bin var *Allah Allah* diyecek
Doksan bin var tatlı cana kıyacak
Yüz bini de *Tatar Han*'dan geliyor

Gelen *Ahmed Paşa*'m kendidir kendi
Altmış bin *dalkılıç* kusuru *cündî*
Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Velî kalkmış geliyor

Şevketli efendim Sultanım *Vezir*
Altmış bin kılınçlı yanında hazır
Deryâlar üstünde boz atlı *Hızır*
Benli Boz'a binmiş o da geliyor

Karaca Oğlan der ki burda durulmaz
Güleç yüze tatlı söze doyulmaz
Gökteki yıldızdan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört köşeden geliyor

XVIII. ASIR

SAZŞAİRLERİ

RAVZÎ — ALİ — HOCA OĞLU — HÜKMÎ — KÂTİBÎ — DERVİŞ MÛSÂ — KABASAKAL MEHMED — AHMED — LEVNÎ — KIYMETÎ — ŞERMÎ — MAHTÛMÎ — NEŞÂTÎ — MECNÛNÎ — VARTAN — CİVAN — NÛRÎ — ABDÎ — SÂDIK — KÂMİL — ÂŞIK SAİD — DERÛNÎ — NİGÂRÎ — KÜŞÂDÎ — ÂŞIK SÜLEYMAN — BAĞDÂDÎ — ÂŞIK HALİL — KÜTAHYALI SIRRI — ŞEM'Î — GARB OCAKLARINDA : NAKDÎ — SEFERLİ OĞLU — MAĞRİBLİ OĞLU — KARA HAMZA.

AHMET SAİT MATBAASI

XVIII. ASİR SAZŞAİRLERİ

I.

UMUMÎ MÜLÂHAZALAR

XVII. asırda, hükümdar saraylarından serhad kal'alarına kadar İmparatorluğun uzak yakın her köşesine yayılan, ve K a y ı k ç ı M u s t a f a, K â t i b î, K u l O ğ l u, ve bilhassa Â ş ı k Ö m e r, G e v h e r î, K a r a c a O ğ l a n gibi şöhretleri asırlarca sürmüş kıymetli mümessiller yetiştiren *Âşık Edebiyatı*, XVIII. asırda bu inkişafını tabiî bir şekilde tâkıyb etti. Klâsik edebiyat te'siri altında artık *arûz vezni*'ni de - tabiî, çok kusurlu bir tarzda - kullanmağa çalışan s a z ş a i r l e r i, bu asırda büsbütün çoğalmıştı ; kahvelerde, bozahânelerde, panayırlarda ellerindeki sazlariyle şiirler terennüm eden asıl meslekten yetişme â ş ı k l a r'dan başka, teknik ve ilhâm itibariyle bu tarzda manzûmeler yazan şairlere de hertarafta tesadüf olunuyordu.

Bunun XVIII. asırda âdeta bir m o d a m â h i y e t i aldığını görüyoruz : Bu asrın ilk yarısındaki *Tezkire-i- Şûarâ* müelliflerinden S a f â î'nin ve S â l i m'in klâsik şairler arasına biriki sazşairi de koymaları, *arûz* ile de yazan bu sınıf şairlere biraz k ı y m e t verildiğini anlatmaktadır [1]. Gerçi, klâsik

[1] Aşağıda sazşairi Ş e r m î'den bahsedilirken, bu hususta mâlûmât verilecektir. Bu kayıdları ibtida Â ş ı k t a r z ı'-

edebiyatçılar mûhîtinde bunun tezyif ile karşılandığını biliyoruz [2] ; lâkin bu zarûrî aksite'sir *(réaction)*, o kadar şiddetli değildi : XVIII. asırda, hattâ en büyük klâsik şairlerimizde gördüğümüz «müfrit *İran* taklidinden kurtulmak, mahallî hayata ve mahallî husûsiyetlere yer vermek» temâyülü de, şüphesiz, bunda âmil olmuştur. Büyük şair N e d i m'in *hece* vezniyle t ü r k ü y a z m a s ı, aristokrat muhîtlerde sazşairlerinin gördükleri rağbete en canlı bir delildir [3].

İçtimâî muhîtin bu uygun şartları içinde, İmparatorluğun her tarafında birçok sazşairlerinin yetişmesine ve *âşık tarzı*'nın umûmî bir inkişaf göstermesine rağmen, XVIII. asırda, XVII. asır sazşairleriyle mukayese edilebilecek b â r i z b i r ş a h s i y e t bulunmadığını söyliyebiliriz. Â ş ı k Ö m e r, G e v h e r î, K a r a c a O ğ l a n şöyle dursun, hattâ K a y ı k ç ı M u s t a f a, K â t i b î ve K u l O ğ l u gibi şairlerle karşılaştırılabilecek bir sazşairine bütün XVIII. asırda tesadüf edemiyoruz. Bu asırda, hattâ XIX. asırda, bu saydığımız sazşairlerinin şöhretleri ve te'sirleri *âşık edebiyatı* üzerinde ve sazşairleri arasında kuvvetle devam ettiği hâlde, XVIII.

---

n ı n m e n ş e' v e t e k â m ü l ü adlı mekalemde zikretmiştim (*Millî Tetebbü'ler Mecmuası*, Sayı I, S. 22).

[2] S e y y i d V e h b î, A h m e d III. ün meşhûr fermaniyle *Sultân-üş-Şûarâ* nasbedilen O s m a n z â d e T â i b'e vekâleten ve o devir şairlerinin ehemmiyetlerini tâyin maksadiyle yazdığı *Vekâletnâme* adiyle meşhûr kasîdesinde, sazşairlerinden tezyifle bahsettiği sırada, zavallı S a f â î'ye de şu sûretle hücum eder :

S a f â î *Tezkire* tezyil edermiş, havfim oldur kim
Ede şair F a s i h î gibi M e c n û n ile V a r t a n'ı

Bu şairler hakkında biraz aşağıda mâlûmât verilecektir.

[3] *Âşık tarzı'nın menşe' ve tekâmülü*, S. 27 - 29 ; F u a d K ö p r ü l ü, *Millî edebiyat cereyânının ilk mübeşşirleri*, S. 29, İstanbul, 1928.

asır sazşairlerinden hemen hiçbirinin şöhreti XIX. asra intikal edememiştir. Hattâ yine bundan dolayıdır ki, bugüne kadar XVIII. asra mensub oldukları tesbit edilebilen sazşairleri, Ravzî, Ali, Hoca Oğlu, Kabasakal Mehmed ile *Garb Ocakları*'na mensub olan Nakdî, Seferli Oğlu, Mağribli Oğlu ve Kara Hamza'dan ibarettir. XVIII. asır sonunda doğdukları hâlde, asıl XIX. asır başlarında oldukça geniş ve devamlı bir şöhret kazanan *Konya*'lı Âşık Sem'î gibi birkaç sazşairini de bu araya katsak bile, XVII. ve XIX. asırlara nisbetle, XVIII. asır âşıkları hakkındaki bilgilerimizin, bugüne kadar, çok az olduğu inkâr edilemez.

Yapmış olduğumuz araştırmalar netiycesinde bu yekûnun oldukça kabardığını, ve bundan sonraki tetkıykler sâyesinde de bu asra mensub daha birtakım şairlerin meydana çıkacağını söyliyebiliriz. Fakat bu, XVIII. asırda büyük bir sazşairi yetişmediği hakkındaki iddiamızı büsbütün kuvvetlendirmektedir. Esâsen bu asırda XVII. yahut XIX. asrın meşhûr âşıkalrı kuvvetinde ve şöhretinde bir şair yetişseydi, edebî kaynaklarda biyoğrafisi hakkında hiçbir mâlûmât kalmasa bile, sazşairleri arasındaki edebî an'ane, onun ismini ve eserlerini XIX. asırda da mutlak saklar, unutturmazdı.

Şimdi, bu asır şairlerinden ayrı ayrı bahsederken daha iyi anlaşılacağı veçhile, *âşık edebiyatı*, XVIII. asırda, daha XVII. asır sonlarında Gevherî ve Âşık Ömer'den sonra aldığı istikameti tâkiyb etmiş, *klâsik edebiyat*'ın gittikçe artan te'sirinden kurtulamamış, tekke şairleri'nin ve *tasavvuf* telâkkıylerinin mütemâdî nüfûzuna mârûz kalmıştır. XVIII. asır klâsik şi'rinde gördüğümüz

bâzı temâyüllerin akislerini, arasıra, bu asır âşıklarında da görmekteyiz. Yüksek sınıfların edebî dilini ve edebî zevkını taklid tasâllüfünün fena ve bozucu te'sirlerine rağmen, bâzı bâzı, asıl *halk zevkı*'ne yakın samimî, orijinal ilhâm mahsûllerine de tesadüf edildiğini ilâve edelim.

II.

BAŞLICA SİYMÂLAR

RAVZÎ — ALİ — HOCA OĞLU — HÜKMÎ — KÂTİBİ — DERVİŞ MÛSÂ — KABASAKAL MEHMED — AHMED — LEVNÎ — KIYMETÎ — ŞERMÎ — MAHTÛMÎ — NEŞÂTÎ — MECNÛNÎ — VARTAN — CİVAN — NÛRÎ — ABDÎ — SÂDIK — KÂMİL — ÂŞIK SAİD — DERÛNÎ — NİGÂRÎ — KÜŞÂDÎ — ÂŞIK SÜLEYMAN — BAĞDÂDÎ — ÂŞIK HALİL — KÜTAHYALI SIRRI — ŞEM'Î — GARB OCAKLARINDA : NAKDÎ — SEFERLİ OĞLU — MAĞRİBLİ OĞLU — KARA HAMZA.

Eldeki tarihî ve edebî kaynakların kifayetsizliğinden dolayı, XVIII. asır sazşairlerinin zamanını da, ekseriyetle, yazdıkları *tarihî destanlar* sâyesinde tâyin kabil olabiliyor. Meselâ Ravzî'nin Ahmed III. devrinde yaşamış olduğunu, bu pâdişâh devrinde *Ruslar*'la yapılan harbe dâir yazdığı bir destandan anlıyoruz. Destanın, muhtelif safhalara ayrılan bu uzun harbin hangi safhasına, yâni 1711 *Falksen* musâlâhasiyle biten muvaffakiyetli safhaya mı, yoksa 1713 *Edirne* muâhedesiyle biten ikinci safhaya mı âid olduğu kat'iyyetle anlaşılamıyor. XVII. asır sonlarında da yaşamış olan bu şairin başka eserleri elimizde olmadığı cihetle, hakkında edebî bir mutâlea yürütmeğe şimdilik imkân yoktur.

Bu asrın ilk yıllarında A l i, H o c a O ğ l u, H ü k m î, K â t i b î adlı sazşairleri yetişdiğini, bu devir ricâlinden O s m a n O ğ l u N a s u h P a ş a hakkında söyledikleri *destnalar* sâyesinde öğreniyoruz: esâsen *Aydın Güzelhisarı*'ndan olup, medrese tahsîli gördükten sonra, türlü türlü karışık işlere girerek *Cezâyer*'e kaçmağa mecbur olan ve sonra vatanına dönerek muhtelif vazîfelerde bulunduktan sonra *vezirlik* rutbesi alan, *Hac Emîrliği* ve *Şam Vâliliği* hizmetlerine tâyin edilen N a s u h P a ş a, *Hac Yolu*'nun emniyetini te'min sûretiyle büyük bir şöhret, servet ve nüfûz kazanmıştı. Merkezî idareye karşı dâima kafa tutan bu âsîlikten yetişme, iradeli vâli, nihayet, (1126 H. - 1714 M.) de hacdan dönerken iydam ettirildi [4]. İşte A l i, H o c a O ğ l u, H ü k m î, K â t i b î, yazdıkları destanlar ve dîvanlarla bu hâdiseyi terennüm etmişlerdir ki, N a s u h P a ş a hakkında kullandıkları çok hararetli ve medhedici ifadelerden, onun lûtfunu gördükleri, belki de maiyetinde ve himâyesinde yaşadıkları anlaşılıyor. Esâsen tarihî kaynaklar, onun âlim ve şairlere karşı teveccüh gösterdiğini kaydettikleri gibi, geçirdiği hayat düşünülürse, bu zekî, haris, cür'etkâr adamın, mühim birer propaganda vâsıtası olan sazşairlerine karşı çok lûtufkâr davranacağı da kendiliğinden anlaşılır. Eski mecmualarda N a s u h P a ş a'ya âid - bu *mersiye*'ler mâhiyetindeki - parçalara sık sık tesadüf ettiğim gibi, ayrıca - şairi belli olmıyan - bir manzûme de gözüme çarptı

[4] *Râşid Tarihi*, Müteferrika basması, C. I, S. 97 - 98 (1126 senesinde). Yine o sene zarfında onun Kapı Kâhyası M e h m e d E f e n d i ile Kâhyası H a l i l P a ş a'nın idam olunduklarını biliyoruz (*Aynı Eser*, S. 107, 115). Bu, sadrâzam Ş e h i d A l i P a ş a'nın ona ve adamlarına karşı büyük bir kin beslediğini göstermektedir.

ki, o da aynı tarzdadır [5]. Bâzı mecmualarda adı geçen *Birgi*'li H o c a O ğ l u, herhâlde bizim şairimizden başkası değildir ; onun yine *mersiye* mâhiyetinde güzel bir parçası vardır ki, N a s u h P a ş a'nın katlinden doğan bir teessürle söylendiği tahmin olunabilir [6]. Paşa'nın dairesi halkından olduğunu sandığım K â t i b î'nin *Antoloji*'ye aldığım bir *tekerleme*'si, oldukça güzeldir. Herhâlde *Aydın* ve havâlîsine mensub olduklarını sandığım bu N a s u h P a ş a ş a i r l e r i arasında e n m ü h i m m e v k i i ona vermek doğru olur.

Mevlevî tarîkatine mensup D e r v i ş M û s â adlı bir sazşairinin de yine bu senelerde yaşadığını, 1715 *Türkiye - Venedik* harbi münasebetiyle yazdığı bir manzûmeden anlıyoruz: A h m e d III. devrinde Ş e h i d A l i P a ş a'nın *Mora* zaferlerini terennüm eden şair, *Dalmaçya*'nın merkezi ve *Adriyatik* kıyılarının eski ve meşhûr limanı olan *Zara*'nın ve hattâ *Venedik*'in fethini Tanrı'dan dilemektedir. Başka manzûmelerine tesadüf etmediğimiz bu şair, bu

[5] « Nice kıydın Gâzi Osman Oğluna » nakaratlı bu *türkü* de, diğer mersiyeler gibi N a s u h P a ş a'yı müdafaa etmekte ve onun « müfsidler söziyle îdam edildiğini » iddia eylemektedir.

[6] Birçok halk şairlerimizin eserleri gibi *dağlara* hıtab eden bu güzel şi'rin iki parçasını buraya alıyorum :

Fânî dünyâ bâkıy kalmaz kimseye
Gâhi gülüp, gâh ağlayan dağlar hey
Teslim etmezdik Firdevs-i- âlâ'ya
Gılmanları yağma olan dağlar hey

Kani evvel sende salınan beyler
Kırmızı lâleli, sünbüllü bağlar
Selviler baş çekip hayranlık eyler
Tahayyür bahrine dalan dağlar hey

manzûmesini, sazşairleri arasında o zaman âdeta moda olan *arûz* ile ve *dîvân* şeklinde yazmşıtır.

XVIII. asrın ilk yarısında yetişen sazşairlerinden biri de, *Rumeli* ahâlîsinden olup, galiba, şehid Fazıl Mustafa Paşa'nın oğlu Köprülüzâde Ahmed Paşa'nın maiyetinde bulunmuş olan Kabasakal Mehmed'dir. Avusturyalılar'ın zaptettikleri *Nis* kal'asını 18 İlkteşrin 1737 de onlardan geri alan ve gerek vâliliklerde, gerek muhtelif harblerde değerli hizmetleri olan Ahmed Paşa'ya [7] takdim ettiği iki destandan *Niş* fethi münasebetiyle yazdığı birincisinde, şairimiz, Köprülü ailesi'nin büyük şahsiyetlerini hürmetle anmaktadır: *efendimiz* diye andığı Fazıl Ahmed Paşa'yı *Kandiye fâtihi* olarak zikrettiği gibi, *Merzifon*'lu Kara Mustafa Paşa'dan da *şehid efendimiz* diye bahsetmekte ve «mübarek cesedinin gizli kalmasını» onun bir kerâmeti eseri olarak göstermektedir. Destanda *İran*'a geçtiğini söylediği Amca Paşa, İran Seraskeri Köprülüzâde Abdullah Paşa'dır; *Bosna*'yı fetheden, Nû'man Paşa'dır. İkinci destan, daha doğrusu arzıhâl, mütemâdî harblerden sonra idârenin nasıl bozulduğunu, halka nasıl zulmedildiğini Paşa'ya anlatmak için yazılmıştır. Maamâfî bu iki destan da Kabasakal Mehmed'in, hattâ *ortadan daha aşağı* bir sazşairi olduğunu açıkça gösteriyor.

Yine aynı harb esnasında Avusturyalılar'ın *Bosna*'ya karşı yaptıkları taarruzların *Bosna* vâlisi Hekim Oğlu Ali Paşa tarafından muvaffakiyetle tardedildiğini hikâye eden bir

[7] Bu hususta tafsilât için: Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, Heller tercümesi, C. XIV, S. 402 - 403.

destanın sahibi A h m e d de, yine aynı yıllarda yaşamış olup, anlaşıldığına göre H e k i m O ğ l u'nun mâiyetinde, *Bosna*'da bulunmuştur [8]. Destan, harb hâdiselerini hikâye eden sâir bu gibi birçok destanlardan farksızdır ; ve şairimizin herhâlde K a b a s a k a l M e h m e d'le aynı seviyede *değersiz* bir sazşairi olduğunu anlatmaktadır.

XVIII. asrın ilk zamanlarında, daha doğrusu XVII. asrın sonlarında şöhret kazanmış sazşairleri arasında, en ziyade n a k k a ş l ı k ile tanındığı cihetle şiirlerinde de L e v n î mahlâsını kullanan bir şairi de zikredelim. Â ş ı k Ö m e r'den bahsederken, onun bir resmini yaptığından bahsettiğimiz bu san'atkârın bâzı minyatürleri *Topkapı Müzesi*'nde ve bâzı Avrupa müzelerinde mevcuddur. M u s t a f a II. ve A h m e d III. zamanlarında oldukça uzun müddet *İstanbul*'da yaşamış olan *Buğdan Beyi* meşhûr K a n t e m i r O ğ l u, onun *saray ressamı* olduğunu söylemektedir ki, bizim vaktiyle bahsettiğimiz vesiyka ile tamamiyle tetâbuk etmektedir [9]. XVII. - XVIII. asır sazşairlerinin manzûmelerini muhtevî eski mecmûalarda pek güzel bir *atalar sözü destanı* ile, gemi ile *Selânik*'ten *İstanbul*'a geldiğini anlatan zarif bir *tekerleme*'sine tesadüf edilen L e v n î mahlâslı sazşairinin, bundan başka biri olmadığını, tam emniyetle söyliyebiliriz. Esâsen bu mahlâs, ancak bir *nakkaş* tarafından alınabilirdi. Sonra, eğer L e v n î âşık edebiyatiyle alâkalı bir adam olmasaydı, Â ş ı k Ö-

[8] *Aynı Eser*, C. XIV.

[9] H a l i l E d h e m, *Elvâh-ı- Nakşiyye kolleksiyonu*, S. 18, İstanbul 1924. *Türk Minyatürcüleri* adıyle uzun zamandanberi hazırlamakta olduğum bir kitabta, L e v n î'nin Avrupa'daki eserleri hakkında da mâlûmât vardır.

m e r'i tanımasına ve onun resmini yapmasına imkân olmazdı. Gerek bu *tekerleme,* gerek *atalar sözü destanı,* şairimizin çok z a r i f, i n c e bir adam olduğunu ve n a z ı m t e k n i ğ i n e h â k i m bulunduğunu göstermektedir. İleride yeni şiirleri meydana çıkacak olursa, edebî kıymeti hakkında daha sarih bir fikir edinmek kabil olacaktır. İki *koşma*'sının içinde (1721 ve 1723) seneleri zikredildiği cihetle, yine bu asrın ilk zamanlarında yetişmiş bir şair olduğuna hükmettiğimiz K ı y m e t î hakkında ise hiç mâlûmâtımız yoktur.

XVII. asır sonlarında şöhret kazanan âşıklardan biri de, 1715 *Mora* seferinde ölen Ş e r m î'dir: Hayatı hakkında *Safâî Tezkiresi* ile *Sâlim Tezkiresi*'nde verilen mâlûmâta göre asıl ismi A l i'dir, ve *Üsküdarlı*'dır. T o p ç u l a r zümresine mensub olup, kahvelerde *altı telli* saz çalmakta ve *türkü* çığırmakta mâhir, bütün sazşairleri gibi irticâlen şiir söylemeğe muktedir, zarif bir adamdı. Orada, *arûz* vezniyle bâzı beyitleri, ve vezîr-i-âzam S i l â h d a r A l i P a ş a'ya *lâle çırağanı*'nda verdiği bir *kasîde*'den bâzı parçaları da kaydedilen şairimizin, kitabımıza aldığımız iki *koşma*'sı cidden zarif, ince ve âhenklidir. Edebî kültürü ve istî'dâdı, şimdiye kadar saydığımız şairlerle, hattâ L e v n î ile kıyas edilmiyecek kadar yüksketir. İlk koşmasının M ü e z z i n İ s m â i l A ğ a tarafından *bayâtî* makamında ve *semâi* tarzında bestelenmiş olduğunu, eski bir mecmuadaki kayıddan anlıyoruz [10]. Yine *Sâlim* ve *Safâî*'de bahsedilen

[10] «Sazşairlerine gösterilen umûmî rağbet netiycesinde, *Tezkire-i- Şûarâ* muharrirleri artık onlardan bâzılarını istihzâlı bir eda ile kitablarına geçirmekte mahzûr görmemekle beraber, *millî vezin* hakkındaki nefretlerini birtürlü unutamıyarak, mi-

Yeniçeri âşıklarından ve şeştarcılarından ressam F a s î h î'nin *hece* vezniyle yazılmış eserlerine henüz tesadüf edemedik [11]. Lâkin, Ş e r m î'nin bestelenmiş *semâi*'sine güzel bir nazîresiyle cinaslı bir *koşma* ve bir *türkü*'sünü neşrettiğimiz M a h t û m î'nin, yine bu devre mensub ve belki de Ş e r m î'nin çırağı olduğunu kuvvetle tahmin etmekteyiz. Bu nazîrenin de H a s a n A ğ a adlı bir bestekâr tarafından *bayâtî* makamında ve *semâi* tarzında bestelendiğini eski mecmualarda görmekteyiz; *türkü*'sünün de yine aynı adam tarafından *acem* makamında ve *sôfiyan* usûlünde bestelenmiş olması, zamanında oldukça şöhret kazandığını anlatmaktadır. Hacca giderken kafilesinin yolda bedevî Arablar tarafından soyulduğundan ve S u l t a n M u s t a f a'nın (gâlibâ M u s t a f a II. olacak) bunu duyup ağladığından bahseden N e ş â t î'nin de, herhâlde XVII. asır sonlarında ve XVIII. asır başlarında yaşamış bir âşık olduğunu tahmin etmekteyiz [12].

Bunlarla muâsır olan iki sazşairini, yâni Â ş ı k

sâllerini o â ş ı k l a r ı n *arûz* vezniyle yazdıkları parçalardan intihab ediyorlardı » (F u a d K ö p r ü l ü, *Âşık tarzı'nın menşe' ve tekâmülü*, S. 24). Hakıykaten, S a f â î'nin Ş e r m î hakkındaki şu cümlesinde, tezyif maksadı pek sarihtir : «Zümre-i- *topçiyan*'dan hoş - sohbet ve haylice sahib - nezâket ve bedîhe - gû'lukta mâhir ve hüsn-i- savta kadir, çalar çığırır ve encümen-i- zurafâda hazır ve ondül almakta bahadır, *kahvehane* şayirlerindendir » (*Aynı mekale*, not 2 de). Burada, zavallı sazşairini asıl klâsik şairlerden ayırmak için ş a i r değil, ş a y ı r sıfatının kullanılması çok mânâlıdır.

[11] S a f â î'nin F a s i h î hakkında verdiği mâlûmât için yine aynı mekalemize bakınız, S. 24.

[12] O devirde *Hac Yolu*'nun emniyeti, nihayet, yukarıda bahsettiğimiz O s m a n O ğ l u N a s u h P a ş a tarafından te'min edilmişti. Bu bakımdan, N e ş â t î'nin bu manzûmesi N a s u h P a ş a hakkındaki destanlardan daha evvel yazılmıştır.

M e c n û n î - bâzı şiirlerinde M e c n û n - ile Â ş ı k V a r t a n'ı bilhassa zikretmek lâzımdır: Türk kültürünün *Ermeniler* üzerindeki çok kuvvetli te'siri, hattâ XVI. asırdan başlıyarak, *Ermeniler*'den de birçok sazşairleri yetiştirmiştir ki, bunlar arasında *Bektaşı* tarîkatine mensub olanlar da yok değildir. İşte M e c n û n î ile V a r t a n bunların en ileri gelenlerinden sayılabilir: Büyük şair N â b î, kendi muâsırı olup *Erzurum*'da hâkkâklık ettiği cihetle H â k k î mahlâsını alan *M o s e s*'e yazdığı bir mektubda bu iki *çöğür şairi*'nin ehemmiyetinden bahsettiği gibi, S e y y i d V e h b î de yukarıda zikrettiğimiz manzûmesinde onları saymaktadır [13]. Bu kayıdlardan XVIII. asır başlarında o l d u k ç a g e n i ş bir şöhret kazandıklarını istidlâl ettiğimiz bu iki sazşairinin elimizdeki eserleri, bilhassa M e c n û n î'nin bu şöhrete lâyık olduğunu gösteriyor: Onda K u l O ğ l u ve G e v h e r î'yi hatırlatan kuvvetli bir *lirizm* vardır; arada, halk edebiyatına hâs mecazlar, cinaslar, darbımeseller kullanmakla beraber, klâsik edebiyat te'siri de, tabiatiyle, göze çarpar; *arûz* ile yazdığı bâzı parçalar da biraz Â ş ı k Ö m e r'i hatırlatır. Â ş ı k V a r t a n'ın, doğumdan ölüme kadar insanın başından geçenleri tasvir eden ahlâkıy, *didaktik* bir *destan*'ı ve bâzı *koşma*'ları, onun M e c n û n î kuvvetinde bir şair olmadığını anlatmaktadır. 1747 de doğarak, 1815 te ölen *Diyarbekir*'li C i v a n da bu asrın ikinci yarısında Ş a r k ı y A n a d o l u'da şöhret kazanan *ermeni* âşıklarındandır. Kumaş üze-

[13] Tafsîlât için: F u a d K ö p r ü l ü, *Türk edebiyatının Ermeni edebiyatı üzerindeki te'sirâtı*, S. 24 - 25 (*Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, Sayı 1, İstanbul 1922). Bu mühim mes'ele hakkında bu kitabımızın ilk cildine bakınız.

rine kalıblarla basmalar yapan bu şair, *arûz* ile *gazeller* ve *dîvanlar* yazdığı gibi, *maya* makamında bestelenmiş *koşma*'ları da XIX. asırda bile o havâlîde meşhûr idi.

Yazdıkları tarihî manzûmeler sâyesinde zamanlarını tâyin edebildiğimiz XVIII. asır sazşairleri arasında, *Bağdad* vâlisi meşhûr Vezir A h m e d P a ş a'nın (1160 H. - 1747 M.) de ölümü münasebetiyle bir mersiye söyliyen N u r î'nin, Paşa'nın maiyetinde *Bağdad*'da yaşayan bir *Yeniçeri* sazşairi olduğu tahmin olunabilir [14]. 1753 te M e k k e'de üç yıl mücavir kaldığı ve sonra *İstanbul*'a döndüğü şiirlerinden anlaşılan Â ş ı k A b d î mahlâslı bir sazşairi, *arûz* ve *hece* vezinleriyle yazdığı muhtelif manzûmeleriyle ve bilhassa *İstanbul*'un hasretini ve güzelliklerini terennüm eden güzel şiirleriyle dikkate lâyıktır. Oldukça yüksek bir edebî kültüre sahib olduğu anlaşılan bu âşıkın bir Â ş ı k Ö m e r mukallidi olduğu derhâl göze çarpıyor. *İstanbul*'un muhtelif

[14] A h m e d III. ve M a h m u d I. devirlerinde yirmibeş seneye yakın (1136 - 1160 H.) *Bağdad* vâliliğinde bulunmuş olan bu H a s a n P a ş a z â d e A h m e d P a ş a büyük servet ve nüfûz sahibi bir vezirdi. Birçok köleler satın alıp terbiye eder ve onları mühim işlerde kullanırdı. Meşhûr N â d i r Ş a h A f ş a r'ın hücumlarına karşı *Bağdad*'ı muvaffakiyetle müdafaa etmiş ve büyük şöhret kazanmıştı. N â d i r Ş a h, onun akıl ve dirâyetini takdir ederdi; 1200 *köle*'si ve *iç ağa*'sı olduğu ve dairesi halkının 10 000 kişiyi bulduğu rivâyet edilir. Onun kâhyası S ü l e y m a n P a ş a'dan başlıyarak, *Bağdad* vâliliği uzun müddet onun köleleri (memlükleri) elinde kalmıştır (M a n s û r î z â d e M u s t a f a P a ş a, *Netâyic-ül-Vukuât*, C. 3, S. 73 - 74 ; ayrıca bakınız : *Zeyl-i- Gülşen-i-Hulefâ*, Bağdad, 1240 ; *İzzî tarihi*, S. 142 - 143. Hammer'in *Osmanlı Tarihi*'nde, ona istinad eden C l. H u a r t'ın *Histoire de Bagdad*, Paris, 1901 inda, ve bunlara dayanan *Zambaur*'in İslâm Devletleri jenealoji ve kronoloji'sine âid meşhûr kitabında A h m e d P a ş a'nın ölüm yılı hakkında verilen mâlûmât yanlıştır).

semtlerini, mesîrelerini tavsif eden, *arûz* ile yazılmış uzun bir şi'ri, nazım tekniği bakımından kusurlu olmakla beraber, o devrin içtimâî hayatını, kıyafetlerini, âdetlerini, oldukça renkli ve canlı olarak göstermek bakımından ehemmiyetlidir.

Âşık edebiyatı'nın içtimaî mühîti ve tarihî vâkıaları daima aksettirmek husûsiyetini, Âşık Sâdık'ın bir *destan*'ında çok iyi görüyoruz : Galibâ Mustafa III. devrindeki *Türk - Rus* harbi esnasında, ordunun *Babadağı* kışlağındaki vaz'iyetini hikâye eden bu *destan*'ın hakıykate uygun olduğu, tarihî kaynaklarla da teeyyüd etmektedir. Kâmil adlı bir sazşairinin *Besarabya*'nın merkezi olan *Bender* müstahkem şehrinin *Ruslar* tarafından istîlâsı münasebetiyle - 1770 yahut 1789 da - söylediği bir *destan*, Sâdık'ın destaniyle mukayese edilemiyecek kadar güzeldir. Şairimizin bir de *esnaf destanı* vardır ki, şairlikle işe başlayıp muhtelif san'atlere girdikten sonra, tekrar *mürşid*'in himmetiyle şairliğe döndüğünü, zarif, alaylı bir tarzda anlatmaktadır [15]. Yine *destan*'lariyle bu devre mensub olduklarını tâyin ettiğimiz şairlerden Âşık Sâid ile Derûnî, Küşâdî ve Nigârî'yi de zikretmek lâzımdır : Âşık Sâid, Abdülhamid I. devrinin sonlarında ve Selim III. devrinde Sadârette bulunup, *Ruslar*'a ve *Avusturyalılar*'a karşı bâzı mühim muvaffakıyetler kazanmış olan Yusuf Ziya Paşa'nın *Avusturyalılar*'a gale-

[15] Bu vak'alar hakkında o devir Osmanlı tarihlerinde ve Avrupa eserlerinde tafsîlâta tesâdüf olunur. Bu devirdeki *Babadağı* kasabası hakkında Enverî'den naklen *Vâsıf Tarihi*'nde mühim tafsîlât vardır : C. 2, S. 77 ; ordugâhtaki *meyhaneler* hakkında : *Aynı Eser*, C. 2, S. 95 ; *Bender*'in ilk istiylâsı hakkında : *Aynı Eser*, C. 2, S. 111.

besi münasebetiyle güzel bir destan yazmıştır [16]. D e r û n î, *Vidin* ve havâlîsinde büyük bir nüfûz kazanmış olan mşehûr derebeyi P a z v a n d O ğ l u'na karşı S e l i m III. devrinde yapılan ve inhizamla netiycelenen te'dib hareketini (1799) hikâye eden bir *destan* yazmıştır ki, burada, şairimizin P a z v a n d O ğ l u maiyetinde harbe iştirâk ettiği anlaşılıyor [17]. K a b a k ç ı M u s t a f a hareketiyle M u s t a f a IV. ün cülûsuna ve S e l i m III. mensublarının îdamına dair (1807) bir destan yazan Â ş ı k N i g â r î'nin galibâ *Konya*'lı olduğu ve *Islâhât* hareketine karşı müdhiş bir kin ve nefret

[16] Tafsîlât için: *Cevdet Tarihi*'ne ve *Netâyic-ül-Vukuât*'a bakınız.

[17] 1794 ten îtibaren *Vidin* merkez olmak üzere *Yukarı Bulgaristan*'da âdeta yarı müstakil bir idare kurmuş olan Pazvand Oğlu Osman (1758 - 1807), S e l i m III. ün ıslahat hareketlerine muhalif olanlar arasında büyük bir şöhret kazanmıştı. Yukarıki manzûme, K ü ç ü k H ü s e y i n P a ş a kumandasındaki ordunun mağlûbiyeti üzerine, o aralık N a p o l e o n'un *Mısır*'ı istîlâsiyle de meşgûl olan Osmanlı devleti tarafından, *Pazvand Oğlu*'na üç tuğlu *vezir* pâyesi ve *paşa* ünvanı verilmesi hâdisesini anlatmaktadır (tafsîlât ve bibliyoğrafik mâlûmât için: F e h i m B a y r a k d a r o v i ç'in *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki P a s w a n - O g h l u mekalesine bakınız). Yalnız Türk sazşairlerini değil, *Bulgar* ve *Rumen* halk şairlerini de meşgûl eden (*Recueil de textes et de traductions*, II, P. 367 - 436, Paris, 1889) P a z v a n d O ğ l u hakkında - şairi belli olmıyan - bir destanın bâzı parçalarına daha tesâdüf ettim ki, bu da 1799 hâdisesine âid olacaktır :

Pazvand Oğlu der ki : kırkbeştir yaşım
Sırtıma giymişim ecel kumaşın
Ayağımla gitmem kesseler başım
Dönmem, döğüşürüm der *Pazvand Oğlu*

Sadırâzam der ki : gelsin, göreyim
Bu nasıl yiğittir ben de bileyim
Vzirlik isterse *üç tuğ* vereyim
Vezirlik postuna geç *Pazvand Oğlu*

beslediği anlaşılıyor. 1810 da *Dobruca*'da *Ruslar* tarafından esir edilen meşhûr Baba Paşa hakkında güzel bir *destan* yazmış olan Küşâdî de, herhâlde bu asır sonlarında yetişen *Rumeli* şairlerindendir.

XVIII. asrın ikinci yarısında yaşayan sazşairleri arasında Süleyman'la Bağdadî'nin, *Bağdad*'lı oldukları yahut orada uzun zaman yaşadıkları tahmin olunabilir. Bâzı şiirlerinde memleket hasretini pek içten terennüm eden Süleyman, galibâ Karaca Oğlan te'siri altında kalmış ve asıl halk an'anesini tâkıyb etmiştir. Bağdadî'nin ise *İstanbul*'a gelerek *Topkapı Sarayı*'nı ve Selim III. ü gördüğü, elimizdeki parçalarından anlaşılıyor; bu basit parçalardan onun edebî kıymeti hakkında bir fikir edinmek kabil değilse de, Süleyman'la mukayese edilemiyeceği söylenebilir.

Muhtelif *koşma* ve *semâi*'leri elimizde bulunan Âşık Halil, XVIII. asrın son yarısında şöhret kazanmış sazşairleri arasında mühim bir yer tutar. *Bursa*'ya âid bir manzûmesi, kendisinin galibâ orada yaşadığını ve manzûmede hikâye edilen hâdisenin de Selim III. devrine âid olduğunu göstermek sûretiyle, bize, şâirimizin yaşadığı yeri ve zamanı tâyin imkânını veriyor. Sôfiyâne bir ilhâm ile yazılmış olan bir *destan*'ı, gerek dil, gerek telâkkıy îtibariyle, şâirimizin oldukça kuvvetli bir edebî kültür'e sahib olduğunu anlatmaktadır. Âşık Halil'in herhâlde *arûz* ile de birtakım manzûmeler yazdığı muhakkak ise de, şimdiye kadar tesâdüf edemedim. Onun bâzı *koşma* ve *semâi*'lerinde Gevherî ve Âşık Ömer te'siri göze çarpıyor; lâkin, tekke şâirleri'nin nüfûzu altında yazılmış bâzı parçaları, dil ve edebî teknik bakımından düzgün olmakla

beraber, kuru ve tatsızdır. Yalnız, bu şaire âid olarak neşrettiğimiz şiirlerden birkaçının XVII. asır sazşairlerinden Âşık Halil'e âid olması ihtimâlini de gözden uzak tutmamalıdır.

(1814 M. — 1229 H.) de söylendiği, bir mecmuadaki kayıddan anlaşılan bir *mersiye*'si sâyesinde zamanını tâyin edebildiğimiz Âşık Sırrı'yı da bu asır şairleri arasında sayabiliriz. Rıdvan adlı oğlunun ölümü münasebetiyle söylediği bu basit fakat samimî mersiyeden başka, şairimizin *koşma* tarzında bâzı zarif aşk şiirleri ve *kahveciler* hakkında bir medhiye'si vardır. Ömrünü Allah'a ısyan ile, gafletle geçirdiğini anlatan bir manzûmesinin, yaşı epey ilerledikten sonra yazıldığı tahmin olunabilir. Maamâfî, onu, edebî kıymeti îtibariyle, Âşık Halil'den yâni *orta derece*'den daha aşağı saymak lâzımdır. 1783 — 1839 seneleri arasında yaşamış olan - basılmış *Dîvan* sahibi - *Konya*'lı Âşık Şem'i de, asıl şöhreti XIX. asırda olmakla beraber, XVIII. asırda yetişmiş *Anadolu* sazşairlerinden sayılabilir ki, *Mevlevî* olmasına, klâsik edebiyat ve tasavvuf telâkkıylerine çok bağlı bulunmasına rağmen, *âşık tarzı*'nda güzel şiirler yazmış, XIX. asırda *Anadolu*'da ve *İstanbul*'da epey geniş bir şöhret kazanmıştır.

XVIII. asırda Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş memleketlerinde yetişen sazşairleri tablosunu tamamlamak için, *Cezâyer*'deki askerî ocaklar arasından yetişen birkaç âşıkı da zikredelim. Daha XVI - XVII. asırlarda bu ocaklardan yetiştiklerini gördüğümüz şairlere ilâve olarak, XVIII. asra mensub Nakdî, Seferli Oğlu, Mağribli Oğlu, Kara Hamza adlı dört âşık hakkında da ma'lûmâtımız vardır. Bunların zamânını, kendi şiirlerinde bahsettikleri büyük târihî

hâdiseler, harbler sâyesinde ta'yin edebildiğimizi iyzâha lüzûm görmüyoruz. Bunlardan Nakdî ile Seferli Oğlu'nun gerek *arûz* ile yazdıkları *dörtlük*'lerden, gerek *hece* ile söyledikleri *deyiş*'lerden mühim bir kısmı, Osman Oğlu Koca Mehmed Paşa'nın *Cezâyer Ocağı*'nda *dayılık*'da bulunduğu parlak devre (24 Şubat 1766 — 11 Temmuz 1791) âiddir, ve *Cezâyer*'e Avrupa donanmaları tarafından yapılan hücumları, onlara karşı kazanılan zaferleri terennüm etmektedir. Bilhassa 1784 de Amiral Barcelot kumandasındaki *İspanyol* donanması tarafından yapılıp, *Cezâyerliler*'in kullandıkları *lençon* adlı yeni tip küçük topçeker gemiler sâyesinde fenâ bir muvaffakıyetsizliğe uğrayan hücum, *Cezâyer âşıkları*'nı pek ziyâde alâkalandırmıştır. Bu şiirlerde Mehmed Paşa âdetâ Barbaros Hayreddin'in yerini tutmuş büyük bir *kahraman*, hattâ, kerâmetler göstermiş bir *veliy* şeklinde tebcîl edilmektedir. Gerek edebî kültür, gerek şairlik kabiliyeti bakımından, Nakdî, bu asırda *Garb Ocakları*'nda yetişmiş bütün âşıklardan üstün sayılabilir. Bir manzûmesinde, (1724 - 1739) yılları arasında *Cezâyer* dayılığında bulunan Abdi Paşa zamânında *Kanarya* adaları civârındaki bir harbden bahsetmesine göre, Mağribli Oğlu'nu, bu asırda tanıdığımız *Cezâyer* sazşairlerinin en eskisi saymak lâzımdır [18]. Bir *deyiş*'inde *Cezâyer*'e sonradan geldiğini, her yerini gezip beğendiğini, ve böylece asıl mem-

[18] Mercier'nin *Histoire de l'Afrique septentrionale* adlı eseriyle De Grammon'un *Histoire d'Alger* adlı eserlerine dayanan Zambaur, Abdî Paşa'nın *Dayılık* zamanını 1136-1144 yılları arasında gösteriyor. Hâlbuki G. Delphin'in tercüme ettiği yerli bir kaynak, onun Dayılığını (1136 H. — 16 Mart 1724 M.) ile (1145 H. — 4 Temmuz 1732 M.) yılları arasında göstermektedir (*Journal asiatique*, XIX, N. 2, 1922, P. 208).

leketini, sılayı unuttuğunu söyleyen şairimiz, diğer bir manzûmesinde *Cezâyerliler*'in *Tunus*'a yaptıkları muvaffakıyetli bir intikam hücûmundan bahsetmektedir. Maamâfî, mahlâsına bakılırsa, şairimizin *Şimâlî Afrika* memleketlerinin birine, belki de *Trablusgarb*'a nisbeti olduğu ve *Cezâyer*'e sonradan geldiği tahmin olunabilir. Biraz sôfiyâne mâhiyette bir *deyiş*'inden başka bir eserini görmediğimiz K a r a H a m z a'nın *Cezâyer*'li olduğunu, bu şi'rin yazılı olduğu — ekseriyetle XVII - XVIII. asır âşık edebiyâtı eserlerini muhtevî — bir mecmuada *Cezâyer deyişi* olarak kaydedilmesinden anlıyoruz; ve bu sûretle, onun da bu asra mensub olduğunu tahmin ediyoruz. İleride, bu şairin târihî hâdiselere âid yeni manzûmeleri elde edilecek olursa, zamânını daha müsbet ve sarih bir sûrette ta'yin imkânı hâsıl olacaktır.

BİBLİYOĞRAFYA :

Yukarıda bahsi geçen sazşairleri hakkında başlıca şu kitap ve mekalelere müracaat edilebilir :

I. *Ravzî* hakkında : S a' d e d d i n N ü z h e t, *Halk Şairleri*, Birinci Kitap, İstanbul, 1927.

II. *Ali* hakkında : M. Ş a k i r, Nasuh Paşa destanı (*Çığır* mecmuası, Sayı 11, Ankara 1934).

III. *Hoca Oğlu* ve *Hükmî* hakkında : H â l i d B a y r ı, *Halk şairleri hakkında küçük notlar*, İstanbul 1937. H ü k m î'nin yine N a s u h P a ş a'ya âid diğer iki manzûmesi : *Çorumlu*, Sayı 19, Çorum 1940.

IV. *Kâtibî* hakkında : Yalnız N a s u h P a ş a'ya âid iki manzûmesi neşredilmiştir : *Çorumlu*, Sayı 21, 1940.

V. *Derviş Mûsâ* hakkında : Yalnız bir manzûmesi neşredilmiştir : *Çorumlu*, Sayı 19, 1940.

VI. *Kabasakal Mehmed* hakkında : F u a d K ö p r ü l ü, Kabasakal Mehmed (*Hayat* mecmuası, Sayı 47, İstanbul 1927).

VII. *Vartan* hakkında : Yalnız bir manzûmesi neşredilmiştir (S a' d e d d i n N ü z h e t, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1931)

VIII. *Civan* hakkında : A l i E m î r î, *Tezkire-i-Şûarâ-i- Âmid*, İstanbul, 1327.

IX. *Abdî* hakkında : N a c i K u m, Şair Abdî ve Güzel İstanbul (*Yeni Türk* mecmuası, Sayı 38, İstanbul 1936). S a' d e d d i n N ü z h e t, *Türk Şairleri*, İstanbul 1937.

X. *Sâdık* hakkında : Yalnız bir destanı J. D e n y tarafından neşredilmiştir : *Chansons des janissaires turcs d'Alger*, Paris, 1925. Maamâfî, biz bu destanın eski bir mecmuada bulduğumuz diğer şekliyle karşılaştırıp tashih ederek neşrettik.

XI. *Şem'î* hakkında : H â l i d B a y r ı, *Halk şairleri hakkında küçük notlar*, İstanbul, 1937. Burada, Ş e m' î'den bahseden eski ve yeni kaynaklar da zikredilmektedir.

XII. *Nakdî* ve *Seferli Oğlu* hakkında : J. D e n y, *Chanson des janissaires turcs d'Alger*, Paris 1925 ; F u a d K ö p r ü l ü, *Türkiyat Mecmuası*, C. II, S. 512 - 518, İstanbul 1928.

XIII. *Mağribli Oğlu* ve *Kara Hamza* hakkında : F u a d K ö p r ü l ü, *Türkiyat Mecmuası*, C. II, S. 512-518, İstanbul 1928.

Bunlardan başka XVIII. asır sazşairlerine âid hemen hemen ne bir mühim metin neşredilmiş, ne de bir tetkıyk yapılmıştır. Husûsî araştırmalarımızın dayandığı kaynaklar ise, notlarda ayrı ayrı gösterilmiştir.

ÂŞIK RAVZÎ

DESTAN

Yine baş kaldırdı *Moskof* kıralı
Kaçma kâfir sana meydanımız var
Seninle eyleriz ceng-ü- cidâli
Bu yolda ölecek kurbanımız var

Kaldırdı bu yüzden *Sultan Ahmed Han*
Çağırıldı *Ocaklı* eyledi dîvan
Saf saf olup cümle geldiler heman
Dediler: uğ(u)runa bir canımız var

Dağıldı fermanlar kûşe-i- çâr'e
Turnacılar çıktı yüzbin serdâre
Yüz *çavuş* doksan atlı çıktı aşkâre
Kan saçar bir sâhib - kıran'ımız var

Açılup al, yeşil bayrak düzüldü
Her diyârdan *serdengeçti* yazıldı
Boşandı aç kurtlar, bendi çözüldü
Ağzını açmışlar arslanımız var

Kalktılar *lağamcı,, topçu, cebeci*
Düzmüş askerini eyler *çarhacı*
Yıkarlar başına tahtını, taci
Tâ *Kızıl Elma*'da nişanımız var

Sipâhi ağalar kalktı yürüdü
Yer götürmez atlı cenkçi bürüdü
Binbaşılar çekdi *Aşîret Kürdü*
Nice bin mızraklı toğanımız var

Bunca seyir seyrân bin paşa hâzır
Kırkdört *üçer tuğlu,* şöhretli vezir
Sancâğ-ı- Şerîf'in rehberi yârdir
Resûl-i- Kibriyâ burhânımız var

Donanma(y-ı-) hümâyûn gezer deryâda
Kalyoncu askeri hazır, âmâde
Yelken üzerinde, sancak küşâde
Kulların umûrun koyanımız var

Boşnak, Arnavut hiç gelmez hesaba
Tatar Han, askeri dönmüş kasaba
Yakarlar ülkeni, olur harâbe
Oklar atar bunca kemânımız var

Yedi Kıral kalksa bozulur ırzı
İslâm'a yardımcı Mevlâ'nın fevzi
Seferdir şühedâ menzili, *Ravzî*
Bu yola ser fedâ, iymânımız var

ÂŞIK ALİ

DESTAN

Her taraftan ferman oldu üstüne
Başına bir çâre bul *Osman Oğlu*
Tam dört vezir ta'yin oldu üstüne
Kırkbin asker ile, bil, *Osman Oğlu*

Aşkar atla yorgun cenge varılmaz
Hatt-ı- hümâyûna karşı durulmaz
Hasmın gâlip bunda da'vâ sürülmez
Mahşerde mürâfa('a) ol, *Osman Oğlu*

Hak seni hüccâca vermiş hidâyet
Bunca yıldır vardın geldin selâmet
Sancâğ-ı- Resûl'e yüz sür, duâ et
Bir dahi bulmasın il, *Osman Oğlu*

Müsahhar eyledin *Şam*'ın çöllerin
Hoş selâmet ettin *Mekke* yolların
Seni ister şimdi *Aydın illeri*'n
Sıla-i- rahm-eyle gel, *Osman Oğlu*

Âlem nefîr-i- âm, çıkılmaz başa
Şânın senin inkâr olunmaz hâşâ

Bilesin yalınız bir *Nasuh Paşa*
Döğüşe döğüşe öl, *Osman Oğlu*

Der ki *Ali* sana hezâr âferin
Cennette bir uçmak oldu mekânın
Bin yüzyirm(i)altıda kesildi serin
Beka çöllerinde kal, *Osman Oğlu*

HOCA OĞLU

DESTAN

1

Nasuh Paşa ile *hacc'a* gidenler
Aceb nam kodular *Arabistan*'a
Varup *Beytullah*'a tavâf edenler
Müstahak değil mi Bâğ-ı- cinâna

Nedir bu *Arab*'ın ettiği işler
Yediler kılıncı, görelim nişler
Söküldü cebeler, kesildi başlar
Boyandı güherler kırmızı kana

Yine zâhir oldu keşf-ü- kerâmet
Arab'ın başına koptu kıyâmet
Hüccâc-ı- müslimîn geçti selâmet
Erişti hacılar emn-ü- emâna

Hoca Oğlu âlem bilir mi bilmem
Bu düzenlik böyle kalır mı bilmem

Bir gelmiş bir dahi gelir mi bilmem
Böyle bir kahraman âhir - zamân'a

HÜKMÎ

1

DESTAN

Eyyâm-ı- devlette *Osman Oğlu*'ydum
Yoluna fedâdır ser, Pâdişâhım
Bir gelmiş bir dahi gelir mi bilmem
Ben gibi kahraman er, Pâdişâhım

Hizmetinde mukıym idim birzaman
Kâ'be yolun ettim emn ile emân
Emrinle çöllerde olursam kurban
Bilinsin hayr ile şer, Pâdişâhım

Râzı oldum emir *Hak*'dan gelince
Çâre yoktur peymânemiz dolunca
Rûz-i- mahşer Hak divânı olunca
Gel imdi süâlim ver, Pâdişâhım

Urbân-ı- Hicâz'a olmuşken gâlib
Olduk mu, Hünkârım, biz katli vâcib
Zerrece mihrine olmadık tâlib
Beni kullarına sor, Pâdişâhım

Hükmî fırakıyle olmuşam mağdûr
Çölleri suladı diydem çü yağmur

Kabirde hâlime beşâret olur
Alnımızdan akan ter, Pâdişâhım

2

DÎVAN

Yazılmış hayfâ ecel fermânı *Osman Oğlu*'nun
İftirâdır kamusu üstüne *Osman Oğlu*'nun
Pâdişâh-ı- âlemin arslanına hayfoldu hayf
Bilmedi âlem nedir ısyânı *Osman Oğlu*'nun

İyiliğin çok gördü hüccâc askeri yollarda hey
Söylenirdi nâmı ânın erliği dillerde hey
Ser - nigûn olmuş yatır nâzik teni çöllerde hey
Razva-i- cennet ola meskeni *Osman Oğlu*'nun

Ser koyup çalıştığı meydanda hep Allah için
Hak rızasıydı işi gücü hemen gufrân için
Rûz-i- mahşerde *Livâ(-yı-) hamd* altına varmak için
Hep melekler ağlasın üstüne *Osman Oğlu*'nun

Zulmile dolmuş iken *Mekke* yolun fetheyledin
Bir zaman arslan kulumdur diyu çok medheyledin
Pâdişâhım böyle bir sâhib - hurûcu neyledin
Doldu çok efgâni *Beytullah*'a *Osman Oğlu*'nun

Sanki sundu bir dolu zehri ana bir câm ile
Azm-i- ukbâ eyledi ol bir güzel eyyâm ile
Sene bin yüzyirmialtıda güzel bir nâm ile
Hükmiyâ der gitti nâm-ü- şânı *Osman Oğlu*'nun

KÂTİBÎ

1

DİVAN

Bir onulmaz derde düştüm bu imiş hükm-i- kazâ
Hiç kabûl etmez ilâcı zahmimiz lemlenmesün
Meskenim güzelce yorun çünkü Hak'dandır kazâ
Ehl-i- hüccâc âh edince göz nice nemlenmesün

Darbıma dağlar dayanmaz kadir idim kuvvete
Bulmadı *Lokman* ilâcı çâre yoktur illete
Müjdeci başım götürmez kem haberim Devlete
Nazlıdır Sultan efendim işitip gamlanmasun

Yetdi ardımdan ecel *serheng*'i yolum bağladı
Âh-ı- hasret, vâh-ı- firkat yaktı siynem dağladı
Bilmedi ahvâli hüccâc-i- müslüman ağladı
Nâr ile bağrı hacer mi göz nice nemlenmesün

Ser - nigûn oldu işiten eşkıyâlar ünümü
Beyt-i- harem *Kâ'betullah*'a çevirdim yönümü
Çağırın gelsün yanıma *Kethüdâ Halil*'imi
Yerime tuğumu çeksün, adımız kemlenmesün

Kâtibî der yenilendi yine bu derdim benim
Umarım kim Pâdişâhım dağıtmaz ordum benim
Kethüdâ'ma tuğumu ver beklesün yurdum benim
Gayrı defter(-i-) vüzerâda yerimiz mimlenmesün

2

TEKERLEME

Aceb âhır - zaman oldu gâzîler
Büyük küçük birbirini beğenmez
Her mü'min, münâfık cennet arzular
Tanrı nasiyb ettiğini beğenmez

Kediler köpekler ile savaşır
Miçik deyu çarşı çarşı dolaşır
Nekbetî'si ehl-i- ırz'a ulaşır
Orospular kendi erin beğenmez

Teklif ister bülbül güle konmağa
Pervâneler düşüp şem'a yanmağa
Oğlancıklar iştahından binmeğe
Doru ister, atın kır'ın beğenmez

Babası anası koyun güttüren
Dağ başında kavalını öttüren
Kazma ile başın tıraş ettiren
Âhır - kâr ayak berberin beğenmez

Ot kökü balta sapının eğrisi
Yine gitmez yüreğinin ağrısı
Sof(u)luk satar bâzı eşek uğrusu
Âşıkların aşk eserin beğenmez

Ma'rifette kâmil olan yiğitler
Mağrur olmaz kendi nefsin öğütler
İl içinde bilip gören şâkirtler
Üstâdını, dahi pîrin beğenmez

Er olmaz kalbinde tutan gümânı
İsterse dolaşsun *Hind*'i, *Yemen*'i
Deli gönül beğen derim beğenmez
Der *Kâtibî* bizi beğenmeyeni

DERVİŞ MÛSÂ

DÎVAN

Âyet-i- *Nasrün min-Allâh* hürmetiyçün an - karîb
Nusret ihsan eyle İslâm askerine ya Mucîb
Umarız mesrûr ola şâh-u- gedâ, kemter garîb
Zara'nın fethin müyesser eyle ey Bârî Hüdâ

Gün - begûn bulsun şeref tâ haşredek dîn-i- mübîn
Eyle *Sultan Ahmed'i* dâim hatâlardan emîn
Nusretı fırsat verip gâzîlere sen ol mu'în
Zara'nın fethin müyesser eyle ey Bârî Hudâ

Binbir adın hürmetiyçün ey Kerîm-i- zülcelâl
Cümle din düşmanları olsun hemîşe pâyimâl
Âl-i- Osman Devleti günden güne bulsun kemâl
Venedik fethin müyesser eyle ey Bârî Hudâ

El açıp çıktık duâya yalvaralım subh-u- şâm
Verelim ruh-i- *Resûl*'e çok salâtiyle selâm
Senden imdad isteyip feryad ederler hâs-ü- âm
Venedik fethin müyesser eyle ey Bârî Hüdâ

Pâdişâhım her murâdın Hak senin etsin husûl
Bir gazâ olsun ki tâ hoşnud ola senden *Resûl*
Mevlevî Derviş Musâ'nın kıl münâcâtın kabûl
Zara'nın fethin müyesser eyle ey Bârî Hudâ

KABASAKAL MEHMED

1

DESTAN

Yedi kıral sizden hazer kılarlar
Neslinizde kerâmet var bilirler
Cümle âlem buna teslim olurlar
İttifak-ı- âlem bu değil midir

Ecdâdın âleme tehâşâ kıldı
Himmetiyle *evkaf* zuhûra geldi
Bütün dünya ona müsahhar oldu
İnâyet-i- Hudâ bu değil midir

Fâzıl efendimiz *Girid*'e geçti
Küffârın başına ateşler saçtı
Nice şehidlere hülleler biçti
Fâtih-i- *Kandiye* ol değil midir

Şehid efendimiz *Beç*'edek aldı
Mübârek vücûdü pinhanda kaldı
Kerâmeti anda kemâlin buldu
Cümlenin ma'lûmu bu değil midir

Ceddiniz *Bosna*'nın fethini kıldı
Anda kerâmeti zuhûra geldi

Kahraman misâli kılınçlar saldı
Sedd-i- İskenderî bu değil midir

Amminiz efendim geçti *İran*'a
Nizam verdi *Şemâhi*'ye, *Şirvan*'a
Tebriz'in fethine olmaz behâne
Gâzîler sultanı o değil midir

Niş kal'asın küffâr gâfleten aldı
Fethi efendime müyesser oldu
Yeşil sancak ile hep etraf doldu
Kerâmet nişânı bu değil midir

Niş fethine âlem tahsin kıldılar
Hâtif sadâ ile tahsin dediler
Aman deyip küffâr necat buldular
Nusret-i- ilâhî bu değil midir

Efendimdir vüzerâlar sultanı
Merhamet sizdedir ey kerem kânı
Senin adâletin tuttu cihânı
Mehemmed bîçâre kul değil midir

2

Fukarâ kulların arz-ı-hâl kıldı
Ahvâller(i) ziyâde perîşân oldu
Mâsumlar mektebte okumaz oldu
Mâsumlar duâsın alın efendim

Mektebin önünde ahır yapıldı
Hep okuyan sıbyan geri çekildi

Etme diyenlerin evi yıkıldı
Bunun ilâcını görün efendim

Yiyiciler akçe ister zaleme
Verilen mâlimiz gelmez kaleme
Perîşanlık şâyi' oldu âleme
Kullarına imdad kılın efendim

Akşam olur yiyiciler derilür
Fukarâ kulların kusurun bulur
Haftada hem üçyüz kuruşun alur
Keyfiyet-(i)- hâlimiz bilin efendim

Silâhdar yazmağa tertib olundu
Gitmeyenler için defter verildi
Üçyüzden ziyâde kulun soyuldu
Reâyâ ahvâlin bilin efendim

Yetmiş kadar adam mahbus bulundu
Nice bîgünahlar zahimdâr oldu
Mütevellî imam sebebi oldu
Kulların ahvâlin bilin efendim

Yetmiş âdem ile ihzâr olundu
Reâyâ kulların hâli bilindi
Üç kimse üstüne hüccet olundu
Hâl(i)mize merhamet kılın efendim

Kara Molla Oğlu araya girdi
Altı kese akçeye halâs buldu
Reâyâ'ya cebren *salyâne* oldu
Bize olan zulmü bilin efendim

Otuz kese akçe tecrim olundu
Beş çifti olanın ikisi kaldı
Ak(ı)bet *Devec(i) Osman* belâsın buldu
Sâirin hakkından gelin efendim

Reâyâ kulların çektiler gücün
İmam adam gönderdi töhmet içün
Devletli Beyfendimizin başıyçün
Tezkiye edin de sorun efendim

Niş gibi kal'anın fethini kıldın
Koymadın, küffârdan intikam aldın
Âlemde gâzîlik şöhretin buldun
Kullar intikamın alın efendim

Kusûrum afvinle eyle inâyet
Hâtiften târihi düştü *hidâyet*
Yoktur keremine aslâ nihâyet
Mehemmed bîçâre kulun efendim

ÂŞIK AHMED

BOSNA DESTANI

Bosnalı der: behey devletli Vezîr
Nemse kıralı'nın kasdi bizedir
Duydu *Bosna* askerinin geldiğin
Şüpheniz olmasın fırsat gözetir

Urdu taburları geldi kal'eye
Kasdeyledi hasmın ol havâlîye

İslâm asker(i) geldi kelle kelleye
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Ali Paşa der ki : çıkalım düze
Hak Tealâ imdad eyliye bize
Düşmanla gelelim biz de yüz yüze
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Çekti tuğlarını düşman üstüne
Kuşandı kılıcın kâfir kasdına
Asker tâ'yin etti hasmın üstüne
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Asker-i- İslâm'la kesildi yollar
Kondu *karakollar,* yürüdü *diller*
Gelen gâzîlere verdi çelenkler
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Pancov(a) kal'asından bir saat beri
Geldi düşmanlardan müjde haberi
Tiğden geçirmişler yedibin seri
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Feryâdcısı geldi *Banya - Loka*'nın
Ellibin askeri vardır *Duka*'nın
Kal'ayı hıfzedin vermeyin sakın
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Pek çok yiğitleri yıldırıp geçti
Nemse kâfirine, gör, ne iş açtı
Kâfirler içine gulgule düştü
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Rebî'ülevvelin yedinci günü
Küffâra erişti İslâm'ın ünü
Gün gibi zâh(i)r oldu *Muhammed* dîni
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Allah, Allah deyip yürüdü asker
Katanası yolu göstermek ister
Gâzîler at sürüp meydanı ister
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Kâfir gördü bizi geriye kaçtı
Dest-i- felek kudret âteşin saçtı
İç Ağası cenk kapısını açtı
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Onbir saat tamam eyledik cengi
İslâm askerinin olmadı dengi
Kâfir suya döktü topu, tüfengi
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Bindi *gâzîler* at sürdü meydâna
Ellerinde tîğı hep rüstemâne
Uralım kılıcı gelsin bu yana
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Çarh-ı- feleklerin kurup geçtiler
Şehîdlik şerbetin anda içtiler
Yürüdü *gâzîler, serdengeçtiler*
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Kal'alı gördü kim geriye gitti
Feth-i- bâb eyleyip ettiler hamdi
Haydarlığı isbât ettiler şimdi
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

Ahmed bu nusretin şükrün edelim
Duâya meşgûl ol, sözü nidelim
İnşaallah *Belgrad*'a gidelim
İmdâd-ı- Hak ile nusret bizimdir

LEVNÎ

ATALAR SÖZÜ DESTANI

Tut atalar sözün, kalbi selîm ol
Gönülden gönüle yol var demişler
Gider yavuzluğun, tab'ı hâlim ol
Sert sirke kabına zarar demişler

Çün bildin alçağa akmkatadır su
Kâmilin câhile nasiyhati bu
Ikrârını gözet, olma abes - gû
Birdir ikrâr ile iymân demişler

Her kâra uzatma elin eteğin
Yelkovana döner âhır emeğin
Nitekim göllerde şaşkın ördeğin
Başın kor kıçından dalar demişler

Aldanma cihânın sakın varına
Düşmeyegör anın âh-ü- zârına
Bugünkü işini koyma yarına
Yar yıkıldığı gün tozar demişler

Ben de astım bu arsaya bir koyun
Meydan-ı- hünerde gel sen de soyun

Feleğin zoruna dayanmaz oyun
Kati zor oyunu bozar demişler

Ak(ı)l erişmez bu feleğin işine
Dürlü gâilesin alma başına
İbretle nazar kıl loru kuşuna
Evel ölçer sonra yutar demişler

Çoktur bu âlemde boşa yelenler
Kande bilenler ile bilmeyenler
Eskiden âdettir, dağdan gelenler
Bağda olanları kovar demişler

Dediler bu pendi sordumsa kime
Tuz ekmek bilmeze müşkilin deme
Kül kömür ye, nâmerd lokmasın yeme
Gün olur başına kakar demişler

Abestir her vara yoğa koşanlar
Gâhi doğru gâhi eğri aşanlar
Ağlamak ne demek kendi düşenler
İki gözden bile çıkar demişler

Arzeyle bu pendi kendi özüne
Dost addetme her güleni yüzüne
İncinme dostunun doğru sözüne
Doğru söz insana batar demişler

Eski mesellerle eylersen amel
Kırklar'ın yerine olursun bedel
Usûl-i- ma'nîyi bilmeyen echel
Solağına davul çalar demişler

Bir mürşid-i- kâmil bulmayanlara
Pîrler nasiyhatin almayanlara

Sözünün isbâtı olmayanlara
Bir dipsiz kile boş anbar demişler

Eşek at yanına koşulsa, gör e,
Huy alır huyundan ol göre göre
Hizmet eyler isen eyle bir ere
Su aktığı yere akar demişler

Çarsûy-ı- dehirde nice toz kopar
Ol vakti gözeten çok takye kapar
Helâlzâde gelir pazarı yapar
Haramzâde pazar bozar demişler

Âdet-i- Hak budur ezel-ü- âbâd
Kul kula sebebtir ey dil-i- nâşâd
Bâye gedâ hizmet etmekten murad
Bal tutan parmağın yalar demişler

Dilden, ister isen, gıll-ü- gış gide
Metâ-ı- râzını açma hâside
Kıyma müşteriye, az al fâide
Alan da satandan umar demişler

Yâr ile ettiğin kavle ver karar
Kâr etmezsen bâri eyleme zarar
Aza kanâat et, olma tama'kâr
Ucuz satan tizcek satar demişler

Kanâat halkasın bırakma elden
Elinden çıkmasın der isen dümen
Deve âhû gibi boynuz isterken
İki kulaktan da çıkar demişler

Güneş balçık ile sıvanmaz ey dil
Bî - zeban da olsa bellidir kâmil

Kendüden gayriyi beğenmez câhil
Kendi çalar kendi oynar demişler

Tâlib-i- ma'rifet çekerse emek
Yüğrük at arttırır yemin giderek
Şâire ses ile saz-ü- söz gerek
Yalınız taş olmaz duvar demişler

Hiyleyi irtikâp etme, kıl hazer
Desinler sana : bir er oğludur er
Sen ilin kapusun kakarsan eğer
İl de senin kapun kakar demişler

Kûy-ı- dilârâya eylersen akın
Zinhar gâfil olma etrâfa bakın
Karda yürü izin bildirme sakın
İl oğlu âriftir duyar demişler

Takdîr-i- Mevlâ hep gelir, ne çâre
Hicran-ı- aşk ile dil pâre pâre
Ne giderse gitsin visâl-i- yâre
Yek vuslat hezâran dînar demişler

Gerek şakıy olsun gerekse sa'îd
Kerim kereminden eylemez teb'îd
Böyledir, Mevlâ'dan kesme sen ümid
Gün doğmadan neler doğar demişler

Levnî nasiyhati pîrlerin böyle
Durûb-ı- emsâlden nazm ile söyle
Meydân-ı- hünerde ağırlık eyle
Ağır bassa yeğni ağar demişler

KIYMETÎ

1

KOŞMALAR

Dilberâ, yolunda çok derd - mendim
Eyle âşikâre hemen, kiminsin
Geşt ettim cihânı ey bî - menendim
Söyle, hey kaşları keman, kiminsin

Ezelî sever idi seni cânım
Cemâlin gördükçe artar figânım
Beni *Mecnûn* eyledin sen sultânım
Aman derim sana, aman, kiminsin

Hayâlin incedir, kametin bâlâ
Bakmağa doyulmaz gözlerin elâ
Ruhlerin al aldır, leblerin hamrâ
Hokka - dehân, tutî - lisan, kiminsin

İlâhım saklasın hatâdan cismin
Bin yüzotuzüç'te yazıldı resmin
Ebced hesâbi'yle doksan(i)ki ismin
Kâmile güç değil, âsan, kiminsin

Şâh mısın, perî mi, melek mi aslın
Şimdiki bu gözler görmedi mislin
Kıymetî eylesin birzaman faslın
Söyle ey *Yûsûf*'e akran, kiminsin

2

Dilberâ, kâmiller etsin midhatin
Cebîninde bî - behâne kaşların
Ferman eyle her ne ise hizmetin
Salsun beni *Hindistan*'a kaşların

Nâr-ı- aşkın yaktı bağrım pişirdi
Nicesinin aklın aldı şaşırdı
Gör, âlemi biribirine düşürdü
Verdi kendin dâsitâne kaşların

Kıymetin bilirsen sürersin demin
Dilerim solmasun rûyunla femin
Olaydı senin de mührün, hâtemin
Hükmederdi *Süleyman*'a kaşların

Aşkın eyler beni âkıbet berbâd
Şîrin deyu deldi dağları *Ferhâd*
Mislin var diyenler eylesin isbat
Gelmemiştir bu cihâna kaşların

Medhindir ettiğim sen dâd eyleme
Bin gün âh edersem âzâd eyleme
Kendine hasredip mezâd eyleme
Sebeb olur yüzbin kana kaşların

Bir gedâyım, *Kıymetî*'yim pâyına
Siynem siper gamzelerin yayına
Bin yüzotuzbeş'te mevlud ayına
Târih oldu her dîvana kaşların

ÂŞIK ŞERMÎ

1

KOŞMALAR

Gönlünden giderme ben derd - mendi
Ey bî - vefâ yârim, duâlar seni
Başım alıp gidem, hurşid - menendi
Mah yüzlü dildârım, duâlar seni

Eşkim ile âsiyablar yürüttün
Tâb-i- hicranınla bağrım erittin
Cevr-ü- cefâlarla kanım kuruttun
Ey çeşm-i- hunhârım, duâlar seni

Ağlarım seninçün, gülmezem bir an
Kûh-u- sahrâlarda olayım pûyan
Dâğ-i- siynem yakıp ettin çırâğan
Ey lâle - ruhsârım, duâlar seni

Deryâ avn-i- Hak'la kıla mı hurûş
İdeyim mi dahi seni derâgûş
Bîçâre *Şermî*'yi etme ferâmûş
Şûh-ı- sitemkârım, duâlar seni

2

Gurbet illerine gitti efendim
Aceb dostlar gine tizce gelir mi
Zevk, işret içinde zülfü kemendim
Benim bunda çekdiğimi bilir mi

Ağlamaktan hiçbir lâhza gülemem
Akan bu çeşmimin yaşın silemem
Bir aceb sır vardır bunda, bilemem
Deli gönül böyle mahzun kalır mı

Bülbül gibi eyleyim mi figânı
Zârım ile ağlatırım cihânı
O gül yüzlü, âhû gözlü civanı
Çarh-ı- felek elimizden alır mı

Beni *Mecnûn* eden ol saçı *Leylâ*
Gezerim aşk ile sahrâ - be - sahrâ
Aceb ol dilberi *Âşık Şermiyâ*
Bir gececik yine tenha bulur mu

MAHTÛMÎ

1

KOŞMALAR

Duâdan unutma bu mehcûrunu
Nûr-ı- çeşm-i- cânım, duâlar seni
Hakk'a ısmarladım her umûrunu
Ey şâh-ı- hûbânım, duâlar seni

Ağlarım seninçün gülmezem bir an
Kûy-u- sahrâlarda olayım toğan
Dâğ-ı- siynem yakup ettin çırağan
Meh yüzlü dildârım, unutmam seni

Ömrümün hâsılı, gönlüm sürûru
Çıkarma hatırdan dil-i- mehcûru
Ciğer köşem, canım, gözümün nûru
Âfet-i- devrânım, duâlar seni

Hâl-i- hicrin ile oldum dilfikâr
Bülbül gibi itsem nola âh-ü- zâr

Beni gurbet ile saldı rûzigâr
Ey kaşı kemânım, duâlar seni

Gam değil *Mahtûmî* garib olursa
Vay eğer arada rakıyb olursa
Yine görüşürüz nasib olursa
Şimdilik, sultanım, duâlar seni

2

Gamzen oklarını ciğerde ara
El sunma ey keman - ebrû kandile
Beni helâk etti o kalbi kara
Katilimdir o zalimden kan dile

Artık âşıkını râm eyledikçe
Ben idim ey hûnî ah eyledikçe
Bu derd ile terk-i- can eyledikçe
Zahm-ı- derûnumdan gelir kan dile

Ehl-i- murad görüb hüsnün safvetin
Erbab-ı- câh eder dâim midhatin
Ehl-i- fırak bilir onun lezzetin
Bîhûde bahseder lebin kand ile

Mahtûmiyâ siyah olup hayâlin
Var ise cihanda hüsn-ü- cemâlin
Arab'da, *Acem*'de bulmaz misâlin
Gezse *Şam*'ı, *Mısr*'ı, *Semerkand* ile

3

TÜRKÜ

Dilberan ahd-ü- vefâyı
Unuturlar, unuturlar
Edip uşşâka cefâyı
Unuturlar, unuturlar

Yâr olur gayr ile demde
Dil-i- uşşak'ı elemde
Âşıkı kûşe-i- gamda
Unuturlar, unuturlar

Va'dedip vaslını dildâr
Kasem eylerse de sad - bâr
Îtimad eyleme zinhâr
Unuturlar, unuturlar

Etme hûbânı mükedder
Deme yoktur bana benzer
Seni *Mahtûmi* güzeller
Unuturlar, unuturlar

NEŞÂTÎ

DESTAN

Niyet ettik *Beytullah*'a gitmeğe
Hacer-ül-esved'e yüzler sürmeğe
Arafat'ta hem *vakfe*'ye durmağa
Takdîr her tedbîri bozar dediler

Üsküdar'dan azmeyledik Hak yola
Bilmedik ki başımıza ne gele
Gözümüzün yaşı karıştı *Nil*'e
Nice bin can telef oldu dediler

Geldi *Arab* yolumuzu bağladı
Hasret ile yüreğimiz dağladı
Gökte melek, yerde insan ağladı
Hacılara yazık oldu dediler

Arablar'dan oldu bize bu işler
Çakıl taşı gibi serildi leşler
Hâl(i)mize ağladı havada kuşlar
Takdîr-i- Hak böyle imiş dediler

Çöllerde süründük yaralı, milel
Yoktur, önümüze düşe bir delil

Hâlimize rahmede ganî Celîl
Alnımızda yazı budur dediler

Sultan Mustafa işitti, ağladı
Kullarının yüreğini dağladı
Yedi kıral dilde bunu söyledi
Hacılara yazık oldu dediler

Kimi *Kud(ü)s*'e gitti, kimisi *Şam*'a
Kimimiz *Beyrut*'a, kimi *Maan*'a
Niceler bulandı al kızıl kana
Kerbelâ'da şehid olduk dediler

Göğe çıktı feryâd ile zârımız
Gâyet müşkil oldu bizim hâlimiz
Bâd'a gitti nâmus ile ârımız
Mevlâ, bize senden imdad, dediler

Felek devredeli bu iş olmadı
Mahmel-i- Şerif'de çok baş oynadı
Kanımız da çölde kumla kaynadı
Kıyâmetten nişan oldu dediler

Avratların hâli gelmez beyâna
Çırılçıplak döküldüler yabana
Devir döndü, geldik âhır zamâna
Dost ağlayıp düşman güldü dediler

Kılınç, mızrak üstümüze oynadı
Şamlılar'dan bize imdad olmadı
Neşât(î) Âl-(i)-Osman'da gayret kalmadı
Ya İlâhî senden imdad dediler

ÂŞIK MECNÛNÎ

1

KOŞMALAR

Âhır bu derd beni sin'e götürür
Onulmaz yâreler em em üstüne
Feryâdım işiden aklın yitirir
Gitti safâ, geldi gam gam üstüne

Bir dilbere meyil verdim özümden
O da bîzâr oldu, bezdi sözümden
İki elim gitmez oldu gözümden
Âcizim silmeğe nem nem üstüne

Yandı ciğer kebab oldu, söz kaldı
Dilberlerden vefâ gitti, naz kaldı
Zamane de asılzâde az kaldı
Gün günden doğmada kem kem üstün

Mecnûnî der şimdi zamane kemdir
Dilberin her günü âşıka demdir
Bir günüm şâd ise beş günüm gamdır
Sürülmez âlemde dem dem üstüne

2

Kadir Mevlâ'm senden bir yâr isterim
Remz ile dîvâne gönül alıcı
Hem musâhib olsa, haber anlasa
Gâyet zarif olsa, hâlden bilici

Kani ya, bir böyle cânan bulunmaz
Bulunursa ne olduğu bilinmez
Yalancılık ile dostluk olunmaz
Dost gerektir dost yoluna ölücü

Kani böyle cânân girseydi ele
Kadir Mevlâ'm ani müyesser kıla
Hakıykat kavliyle girsin bu yola
Yoldan çıkan(ı) çalsın *Ali kılıcı*

Mecnûnî'nin gâyet yârî dost ola
Sermâyesi arkasında post ola
Dost odur ki yük deminde dest ala
İstemem her yerde yüze gülücü

3

Gurbet ilde bir hâl geldi başıma
Feleğin sitemi bana fendoldu
Ayrı düştüm vatanımdan, eşimden
Gönül bir kâkülü dâre bendoldu

Kim görmüştür güzellerin vefâsın
Ârif olan sürer zevk-u- safâsın

Hercâyi dilberin cevr-ü- cefâsın
Çeke çeke bu siyneme kan doldu

Cihanda murâda ermektir kasdım
Şikâyet değildir, hikâyet kasdım
Gel ağlatma beni gül yüzlü dostum
Bu cefâlar bugün değil dün d(e) oldu

Mecnûnî yâr'ını ararsın deyü
Bulur da siynene sararsın deyu
Gam çekme murâda erersin deyu
Unuttun mu, aramızda and oldu

4

Aceb açılmadı baht-ı- siyâhım
Şu fenâ mülkünde gam benim için
Onulmadı gitti siynem yarası
Tabibler bulmadı em benim için

Gönül hasret çeker, can eder zârı
Yakar derûnumu firkatin nârı
Ey bâd-ı-sabâ, ey seher rüzgarı
Ne söyler ol gonce - fem benim için

Döşendim toprağı, yaslandım taşı
Felekten yaralı siynemin başı
Dostlar meclisinde sâk(ıy) olan naşı
Yâre söylerm(i) ola kem benim için

Can hasrette, gönül ister visâli
Eğnime giyindim post ile şâlı

Abdal olmuş deyu *Mecnûn* misâli
Söylensin âlemler, ko, benim için

5

Gel güzel, gezelim dâr-ı- fenâda
Bana *Ferhad*, sana *Şîrin* desinler
Arab da, *Acem* de, bây-ü- gedâ da
Pesend edip sad - âferin desinler

Dolaşalım şu âlemin her yanın
Yedi ıklim, dört köşesin dünyânın
Hakıkıy dost için dâr-ı- fenânın
Geşt eylemiş bahr-ü- berrîn desinler

Yâr dâmenin komam elden, ölünce,
Sahn-ı- mahşer, rûz-i- cezâ olunca
Arayıp bir yâr-ı- sâdık bulunca
Sarfeylemiş küllî vârın desinler

Güzelin derdinden eylemem şekvâ
Bana yâr gerektir, gerekmez dünyâ
Dost için ölürsem gam değil bana
Yâr uğruna vermiş serin desinler

Yanıma alaydım zülfü leylâyı
Gezip seyredeydim bâğ-ü- sahrâyı
Yanımda görenler melek - siymâyı
Mecnûnî sevmiştir birin desinler

6

Sâkıy, bize neye sunarsın câmı
Âşıka neylesin bâde-i- engûr
Mestolup gezerim subh ile şâmı
Bilirsin olmazam haşredek mahmûr

Beni mesteyledi aşkın şarâbı
Nağme-i- âhımla buldum hesâbı
Bana arzeyleme çenk-ü- rubâbı
Dokunmaz kûşeme sadâ-yı- tanbûr

Dâim âh eylemek olmuştur kârım
Aşk ile bir yerde yoktur karârım
Yanıma gelince gül yüzlü yârım
Bilirim, dil mülkün eylemez ma'mûr

Mecnûnî dâima gözetir râhı
Bu sözümde hılâfım yok billâhi
Herbir murâdına erer vallâhi
Hüsnüne güzeller olmasa mağrûr

7

Arz-ı- hâlim eyle kaşı kemâne
Aceb cânan bendesine küstü mü
Dîvâne gönlümüz düştü gümâne
Bizden Tanrı selâmını kesti mi

Bunda konan göçer, eğlenmez kervan
Devredip dönmede bu çarh-ı- devran

Dilerim bulmasın derdine derman
Benden ayrı düşürenler dostumu

Aşkın kitabını destime aldım
Yitirdim kendimi, hayrette kaldım
Efkâr hanesine tekyeşin oldum
Bir külhana döşesinler postumu

Çâre nedir, kalem böyle çalınmış
Siyah zülfün gerdanına salınmış
Bölük bölük mah yüzüne bölünmüş
Mecnûn bâd-ı- sabâ hılâf esdi mi

8

SEMÂİ

Karşıdan salınma, dilber,
Sana kurban olayım mı
İsmin okur gönül ezber
Sevdi cânım, öleyim mi

Bu âşıkın mihnet ile
Geçti ömrü zahmet ile
Hey insafsız, hasret ile
Şöyle mahrum kalayım mı

Sevdiğim beni yâd ettin
Gayrısına gönül kattın
Kulunu yabana attın
Seni Hakk'a salayım mı

Mecnûnî düştü bu derde
Sevdâsı yanıyor serde
Tenhâca bulduğum yerde
Bir şeftâli alayım mı

9

DİVÂN

Ne acâyib rûz imiş, câna, ne bayram günleri
Mâh-rûlar azmeder seyrâna bayram günleri
Nîce âşıklar gelir kurbana bayram günleri
Can verir bîçâreler cânâna bayram günleri

Yürü hey hercâî dilber kaddimi dal eyleme
Aklımı başımdan alıp beni *abdal* eyleme
Öldür âşıklarını, gel, böyle işgâl eyleme
Padişahlar mâil olmaz kana bayram günleri

Der ki *Mecnûnî :* güzel, düştüm mahabbet râhına
Kûh-ı- Kâf olsa dayanmaz ben fakıyrin âhına
Ey sabâ bizden selâm et ol güzeller şâhına
Dahil olsun meclis-i- irfâna bayram günleri

ÂŞIK VARTAN

DESTAN

Ezel benim şu cihâna geldiğim
Hudâ'mdan emroldu, düşdüm erkâna

Anamın rahmine düştüm, kaynadım
Bir katre kan iken döndüm insana

Üç ayımda uyumuştum uyandım
Dört ayımda silkindim de deprendim
Altı ay olunca çözüldü bendim
Ol dem her yerime düştü nişâne

Bir yaşımda çiçek ile büründüm
Yaşım aldım dört ayaklı süründüm
Toprakta taşta yüz üstü yürüdüm
Ne yalvarabildim ne hâl bilene

İk(i) yaşımda su istedim içmedim
Ağaçtan, ateşten, taştan kaçmadım
Gördüklerim birbirinden seçmedim
Cahil idim, benzer idim hayvana

Üç yaşımda açıldım döndüm güle
Açıldı dillerim döndüm bülbüle
Her gelen erişür söylete, güle
Şirin dilim benzettiler gülşana

Beş yaşımda dişlerimi çiğnedim
Alt(ı) yaşımda yaşdaşımla oynadım
Yedi yaşımda bir zerrece kaynadım
Sekiz'inde su tek coştum her yana

On yaşımda cahillikten ayrıldım
Gören bilen arasında sayıldım
Aşka düştüm, her tarafa yayıldım
Her gören sanırdı deli divâne

Onikide aklım yükseldi yarı
Onüçde yitirdim nâmûsu, ârı
Ondördümde hatmeyledim hüneri
Gönül arzuladı bir ad kazana

Onbeşimde bedirlenmiş ay oldum
Anama, babama küllî şây oldum
Belim kuvvetlendi katı yay oldum
Benzer idim şîr-ü- şeker civan'a

Yirmi yaşımdaydım, serimden geçtim
Aşkım havalandı, oynadım, coştum
Bulanık çay gibi kaynadım, taştım
Gürleyince, benzer idim arslana

Otuzumda hiç kimseyi saymadım
Merdlik ettim, nâmerdliğe uymadım
Garazımı hiç kimseye koymadım
Her ne tuttum ise merd-i- merdâne

Kırk yaşımda nizam deyu kuruldum
Aşkımdan usandım, yardan yoruldum
Bulanık çay gibi aktım duruldum
Akar oldum deryâlara çalkana

Kırkbeşimde ben de bildim ölmek var
Eğri yoldan doğru yola gelmek var
Nizam kur(u)lup *Sûr* düdüğün çalmak var
Ettiğim günahlar geldi meydana

Ellisinde keyfim biraz bozuldu
Damarımda kan kalmadı, süzüldü

Cesedimde tenim bütün üzüldü
Ben de bildim dünyâ kalmaz insana

Altmışımda bulamadım tadımı
Çok çalıştım, alamadım dâdımı
Naçarlıktan gene sevdim yâdımı
Gücüm yetmedi, dost oldum düşmana

Yetmişimde ağzım içi çürüdü
Kal'a burc-u- bedenlerim kurudu
Ağrı sızı her yanımı bürüdü
Bu felek getirdi beni amana

Seksenimde kimse sözüm tutmadı
Oğul uşak hizmetimi etmedi
İstediğim yere ayak gitmedi
Eğildi belim bu yana o yana

Doksanımda ecel indi asıldı
Kal'a burc-u- bedenlerim yassıldı
Yüz yaşımda nefesciğim kesildi
Can ayrıldı cesed kaldı vîrâne

Her ne ki var cesedimde soyuldu
Üç beş arşın bez içine koyuldu
Gören bilen kavm-ü- kardeş dizildi
Cesedimi götürdüler zindana

Can cesedten helâllaştı, ayrıldı
O yollarda çok dervendler var idi
Cenk kuruldu melâike yürüdü
Çok zulümât ile geçtim o yana

Hak emretti *Sûr* düdüğün çaldılar
Her can kendi cesedini buldular
Dirildiler cümlesi de geldiler
Ağır Şerîat'e, ulu dîvân'a

Hak emretti tahtı nûrdan kuruldu
Çok bulanık işler bunda duruldu
Herkesin günahı onda soruldu
Mür(üv)vet kaldı hayrı şerri yazana

Hayır şer defterin ele aldılar
Okudular birer birer buldular
Ameli iyiye Cennet verdiler
Amelsizi ayırdılar bir yana

Aklı olan kulluk etsin Yezdan'a
Ne taç kaldı ne taht *Nûşirevân*'a
Nice bin padişah geldi cihâna
Ne *Karûn*'a kaldı, ne *Süleyman*'a

Kimse bilmez kim yiye kim kazana
Dünyâ mülkü emânettir insana
Kalmaz yalan dünyâ pîr-ü- civana
Gelen gitti, giden gelmez cihana

Âşık Vartan dilde koy ezber olsun
İşiten işitsin, haberdâr olsun
Kadir Mevâl'm her kuluna yâr olsun
Andan sonra olsun *Âşık Vartan*'a

ÂŞIK CİVAN

KOŞMA

Derd-ü- gamdan göz açmadım ağalar
Duâ edin kara bahtım uyansın
Her kim beni kem bildirmiş o yâre
Bugün yarın al kanlara boyansın

Gavvas gibi aşk bahrine dalınca
Can çürüttüm tâ bir gevher bulunca
Vazgeçemem cânım tende olunca
Cânım yakmak ister rakıyb o yansın

Buruk koydu bu âşıkın boynunu
Pek zâlimdir aslâ saymaz sonunu
Bir yâr sevdim gayri sürmüş gününü
Böyle derde nasıl *Civan* dayansın

ÂŞIK NURÎ

AHMED PAŞA DESTANI

Devir tamam oldu, ey Gâzî Hünkâr
Öksüz oldu *Bağdad,* bil Pâdişâhım
Bunca yıl eyledim düşmana ılgar
Matemlidir *Bağdad,* bil Pâdişâhım

Nice zamandır eyledim harâset
Yakt(ı) ecel şerbeti derûnum gâyet

Tuğlarım *Kahya*'ma eyle inâyet
Düşmana galibtir, bil Pâdişâhım

Almıştım *Urbân*'ı darb-ı- destime
Rüstem-i- Zâl olsa gelmez üstüme
Süleyman Kâhya'mı oturt postuma
Düşmana galibtir, bil Pâdişâhım

Gelmedi cihana benim akrânım
Şu fânîde kaldı hezar nişânım
Yedi ıklimde de söylenir şânım
Erlerim garibtir, bil Pâdişâhım

Bağdad illerine düştü bir figan
Geldi ecel, çâre bulmadım derman
Boş komaz yerimi *Kahya*'m *Süleyman*
Lûtfeyle, tuğlarım ver, Pâdişâhım

Nâr-i- fırâkıma yanıyor *Bağdad*
Burc-ı- evliyâ'dır vatanım serhad
Bin yüzaltmış Şevvâl'de ettim vefât
Nurî bağrı yanıktır, Pâdişâhım

ÂŞIK ABDÎ

1

KOŞMA

Görmedim dünyâda rahat yüzünü
Yanılıp bu aşka başım koşalı
Bu babta ben gibi câhil olursa
Deryâlar menendi biz de coşalı

Hûbların cevriyle biz *nûn*'a döndük
İnleriz daima, kanûn'a döndük
Şaşırdık kendimiz, *Mecnûn*'a döndük
Bu hicrân dağını üste aşalı

Hâlime bu âlem hep güler oldu
Aşkım da yenilmez, besbeter oldu
Rakıybler aşkıma aş yerer oldu
Ol tıfl-ı- nevresle biz konuşalı

Karşımızdan geçti bir çeşmi gazâl
Gönlümün mürgunu avladı derhâl
Bendesin eyledi billâhi *abdâl*
Gerdâna sardıkça ol beyaz şalı

Âşıklar aşk ile bî - karâr olur
Hem aklı başından târümâr olur
Abdî der doğrusu şiyvekâr olur
Seversen cihanda yine *paşalı*

2

DİVAN

Dermedim hayli zamandır gülünü *İstanbul*'un
Dinlemeğe hasretiz bülbülünü *İstanbul*'un
Bilmezem nişler içinde ol melek - siymâları
Gelir ise ben sorayım yelini *İstanbul*'un

Bir acâyib yerde kaldık kûy-ı- yârdan kim gelür
Biz varınca nazlı dilber bizi yakmağa gelür
Ne hâlimden bir sorar var, ne dilimden bir bilür
Hele bizler de unuttuk dilini *İstanbul*'un

Görmez olduk hûblar ile ol safâlı yerlerin
Kokmaz olduk yasemîn-ü- nergis-ü- sünbüllerin
Gam yemezdim vâkıamda bâri görsem hûbların
Hasretiz sarmağa ince belini *İstanbul*'un

Gider oldum hasretiyle ben de hülyâ semtine
Ol sebebten gitmedim ben dahi sevdâ semtine
Bir kerecik düşebilsem ben de *Konya* semtine
Def' ederdim ol vakıt işgilini *İstanbul*'un

Çare ne gurbet ilinde ben bükâlar eylerim
Ol keman - ebrûlara hayr-ü- duâlar eylerim
Abdi der kim yine inşallah sâfalar eylerim
Destime bir kez alaydım elini *İstanbul*'un

ÂŞIK SÂDIK

DESTAN

Gör şu Felek bize âhır neyledi
Danacı Vezîr'i zebûn eyledi
Yedibin dana *salyâne* eyledi
Kalmadı danamız, bil, Padişâhım

Bir yanı *Babadağ*, bir yanı *İster*
Yâ Rab bize bunun vüs'atin göster
Sabah kahvaltısı dört dana ister
Aç kaldık elinden, bil Pâdişâhım

Kudretten yaratmış anı Bârî'si
Gelmemiş cihana bunun sânîsi
Sabah kahvaltısı dana yahnisi
İk(i) okka kimyonla, bil, Pâdişâhım

Bölük sipâhî'leri otluk satar
Ordu-yı- hümâyûn mandaya bakar
Paşalılar çadırda yahni kapar
Yahn(ı) kapma kârımız, bil, Pâdişâhım

Orduyu seyrettim : bir çarşı pazar
Serdengeçt(*i*) ağaları ormanda gezer
Lût kavmi döğüşür, put kavmi bozar
Askerin *lûtî*'dir, bil, Pâdişâhım

Poşu'nun saçağı topuğun döver
Oturmuş kahvede, kendini över
Taburu görünce dağlara iver
Asker(in) ormandadır, bil, Pâdişâhım

Orduda kurmuşlar bir döner dolap
Nâmımız çağrışır *Şam* ile *Haleb*
Kulların çağrışır şerbetle salep
Aske(rin) pestilcidir, bil, Pâdişâhım

Başına sarınır *Bağdad* poşusu
Sırtına yüklenmiş *Mısır çarşısı*
Elinde gezdirir biber turşusu
Asker(in) yoğurtçudur, bil, Pâdişâhım

Esir ettik biz askerin gencini
Bize atar misket ile zinciri
Kulların çağrışır taban inciri
Kulların bakkaldır, bil, Pâdişâhım

Okundu ezanlar, gelmedi imam
Tevarihler yazar, vakıtler tamam
Orduda yapmışlar keçeden hamam
Asker(in) tellak'tır, bil, Pâdişâhım

Bunu böyle diyen *Sâdık* kulundur
Dilersen afveyle, dilersen öldür
İnanmazsan orduya casus gönder
Söz(üm) yalan değildir, bil, Pâdişâhım

ÂŞIK KÂMİL

BENDER DESTANI

Mevlâ'nın fermânı budur yârânlar
Sarpa sardı, yazık, yolu *Bender*'in

Yardım etmedi erenler, gâzîler
Kâfirlere kaldı ili *Bender*'in

Kâfirler dört köşesini çevirdi
Yıktı, kâfir, yaktı, ateşe verdi
Gelinin kızların hep esir etti
Açılmadan soldu gülü *Bender*'in

Şehidler boyandı hep kızıl kana
Kâfir acır mı hiç dîne, iymâna
Kendin atanlarla hep doldu *Tuna*
Al kanlar akıttı seli *Bender*'in

Osmanlı bu işi görmedi hele
Kâfirler garkoldu tükenmez mala
Herkes ağlaşır, imdad ede Mevlâ
Boynu buruk kaldı gülü *Bender*'in

Ocaklı işitti bu hasbıhâli
Yas çekip ağlaşır *Osman*-ü- *Ali*
Kışlalara gitti kara haberi
Ötmez oldu hoş bülbülü *Bender*'in

Âşık Kâmil der ki bu ne ahvâldir
Bilmem kıyâmet kopmasına dâldir
Dahi *Ocaklar*'da kerâmet vardır
Bir Mevlâ'ya kaldı hâli *Bender*'in

2

ESNAF DESTANI

Küçücükten çıktım gurbet illere
Hakıykat râhına düştüm gezerken
Eski sözdür, gelir yazılan sere
Aşk. atına bindim, yayan giderken

Şâir oldum evvel, dinle yalanı
Vezn-ü- mevzûn derler, bilmem ben anı
Unuttum bildiğim *türkçe* lisanı
Arabî, *fârisî* sohbet ederken

Âşık'lığı özge hâlet sanırdım
Çalıp çığırmağı âdet sanırdım
Bunu ben bir kolay san'at sanırdım
Mızrabım kırıldı *bozuk* çalarken

Anladım ki bu bir çıkmaz sokaktır
Ben çıkardım diyen bunu ahmaktır
Bizlere mârifet haylı ıraktır
Gözlerim karardı eş'ar yazarken

Aklımı, fikrimi başıma verdim
Düşünüp giderken bir pîre erdim
Otuziki esnaf ahvâlin sordum
Bana ol pîr haber verdi sorarken

Vardım *çiftçi* oldum cümleden akdem
Yıllık ile tuttu beni bir âdem
İçtiğim tarhana çorbası herdem
Ağzım yaktım sıcak çorba içerken

Hele kaçtım ben o köyden aşağı
Vardım bir şehire, bastım ayağı
Anda oldum bir *çulfa*'nın çırağı
Çıkrığım kırıldı masra sararken

Nalband oldum, kırdım nalın çoğunu
Bir katır nalladım dinle oyunu
Meğer acemiymiş, bilmem huyunu
Çenemi teptirdim nalın sökerken

Berber oldum, doldu dükkâna iller
Şer'an tıraş eder kel başı berber
Ağustos gelince pek kokar keller
Usandım başını tıraş ederken

Hamamc(ı) oldum, hamam göçtü başıma
Tellak oldum, bak şu benim işime
Çuldan bir kese pek gitti hoşuma
Yağır ettim birin kese sürerken

Bakkal oldum, kaban yaptım yerimi
Yağ tükendi *Moskof* aldı *Kırım*'ı
Kayıkç(ı) oldum, taktım küreklerimi
Tayfalar kırıldı, kürek çekerken

Avcı oldum, kuşlar havaya uçtu
Hırsız oldum, kemend boynuma geçti
Gemici oldum, gemim engine düştü
Hele ben kurtuldum tekne batarken

Kalafatçı oldum, âlem uşattı
Limanda tekneler hep yağır yattı

Kalafat ettiğim gemiler battı
Andan da kovulduk hiyle ederken

Balıkç(ı) oldum, balık ağa girmedi
Aslâ dört paraya elim ermedi
Dilenci oldum, kimse para vermedi
Büyük kapılarda boyun eğerken

Aşçı oldum, aslâ pişmedi yemek
Boyacı oldum, bilmem al, yeşil irenk
Dellâl oldum, tuttum bir topal eşek
Çamura saplandı çekip giderken

Saraç oldum, birgün başladım işe
Sahtiyan tükendi, kalmadı tirşe
Kebapç(ı) oldum, eti sapladım şişe
Tuzunu unuttum biber ekerken

Pabuçç(u) oldum, dikemedim pabucu
Dikerken kırıldı tığların ucu
Kalayc(ı) oldum, hayli çalkadım kıçı
Eski bakırların pasın silerken

Manav oldum, elma, armut tez çürür
Canbaz oldum, ip üstünde kim yürür
Kàsap oldum, hergün gözüm kan görür
Yüreğim bayıldı, kana bakarken

Sarraf oldum, sayamadım parayı
Dülger oldum, yapamadım sarayı
Hallaç oldum, elime aldım yayı
Kirişim kırıldı, pamuk atarken

Kazaz oldum, yakışmadı elime
Sayı oldum, hırsız indi yoluma
Mutaf oldum, bak şu benim hâlime
Götün götün gittim, kızıl bükerken

Kuyumc(u) oldum, dökemedim gümüşü
Bilemedim elmas ile çaytaşı
Pazvand oldum, birgün yıkıldı çarşı
Hele ben kurtuldum çarşı göçerken

Cevahirci oldum, sözün doğrusu
Farketmedim cevâhiri, elması
Terzi oldum, ele aldım makası
Parmağım kestirdim kumaş biçerken

Hammal oldum, bir hafif yük bulmadım
Pelvan oldum, hiçbir adam yenmedim
Yırttılar yakamı, birden duymadım
Kollarım kırıldı, göğüs tutarken

Meyzin oldum, ezan vakti olmadı
Bağıra bağıra sesim kalmadı
Kahvec(i) oldum, hiç müşteri gelmedi
Şerbetim ekşidi, döktüm kokarken

İmam oldum, kaba sofu çoğaldı
Eski beynâmazlar câm(i)ye döküldü
Lerze oldu birgün, câmi yıkıldı
Abdestli, abdestsiz namaz kılarken

Ben bu san'atleri birbir dolaştım
Tekrar gelip *şairliğe* bulaştım

Kâmilî mürşidin destine düştüm
Tekye-i- aşk içre çille çekerken

ÂŞIK SAİD

YUSUF PAŞA DESTANI

Pâdişâhım olsun kılıcın keskin
İşitsin, Hünkârım, a'dâ da cengin
Görmedim cihanda Vezîr'in dengin
Urun şahbazlarım der, *Yusuf Paşa*

Gazâya fermanlar etti *Zıll-u-llâh*
Âlimler çağırır *Narün - min - Allâh*
Cümle hazır olduk *fî - sebîl-i-llâh*
Urun gâzîlerim der, *Yusuf Paşa*

Amana gel *Nemçe,* eyleme inad
Gelen *Yusuf Paşa,* kahraman - sıfat
Avn-i- Hakk ile bulamazsın necat
Urun yiğitlerim der, *Yusuf Paşa*

Haznedâr'ım alsun gönüllülerim
Dîn uğruna fedâ can ile serim
Bir gazâ-yı- ekber sizden isterim
Göreyim sizleri der, *Yusuf Paşa*

Yirmidört *gönüllü, Haznedar Ağa*
Coşup ağalarım misâl-i- deryâ
Beşyüz *iç ağası* cümlesi yaya
Urun gâzîlerim der, *Yusuf Paşa*

Altıyüz *tüfenkçi* bin elli *deli*
Kargılı, mızraklı, tokmak tüfenkli
Kahraman sıfatlı, arslan yürekli
Urun şehbazlarım der, *Yusuf Paşa*

Ağalarım vardır deryâ misâli
Hazır ol vaktine *Nemçe Kıralı*
Devr-i- zamânenin *Rüstem-i- Zâl*'i
Geldim bak üstüne der, *Yusuf Paşa*

Gelmemiş cihana böyle bir vezîr
Nemçe kıralın etmek ister esir
Bir elinde altın, birinde şimşir
Sizlerden isterim der, *Yusuf Paşa*

Sancâg-ı- saâdet gelip *Vidin*'e
Mehadiye, Temişvar'a, *Budin*'e
Nusret âlemini dikti bu dîne
Zafer arzûlarım der, *Yusuf Paşa*

Çerkes Paşa hemen eyledi fermân
Dîni bir uğruna cümlemiz kurbân
Böylece düşmana oldular revân
Halka nidâ edip der, *Yusuf Paşa*

Serasker Paşa'yı edince tâyin
Memiş Paşa'yı da eyledi muîn
Düşmanın kanından lâ'l oldu zemîn
Âferin gâzîler der, *Yusuf Paşa*

Evvel *İç Ağası* yürüdü birden
Dîn uğruna geçti cân ile serden
Yusuf Paşa erdi tebdil geriden
Urunuz koçlarım der, *Yusuf Paşa*

Kılıçlar parlayıp, toplar atıldı
İki asker birbirine katıldı
Erişti bak nusret, birden alındı
Şükür Hak Yezdan'a der, *Yusuf Paşa*

Yeniçeri kulları atar tüfengi
Görmedi cihanda kimse bu cengi
Herbir gâzî aldı çifte çelengi
Gazânız mübârek der, *Yusuf Paşa*

Kurdu cenk pazarı, halk oldu şâdan
Semâda melekler bu cenge hayran
Cennet kapısını açmıştır *Rıdvan*
Hûriler bekleşir der, *Yusuf Paşa*

Bozulup küffârın tedbiri şaştı
Ondokuzbin küffâr kılıçtan geçti
Çoğu esir olup vâfiri kaçtı
Urun gâzîlerim der, *Yusuf Paşa*

Bir gazâ olmuştur hakkâ merdâne
Beş doğursun böyle doğuran ana
Zabtolundu cümle topla cebhâne
Müjde Pâdişâhım der, *Yusuf Paşa*

Yusuf Paşa sensin sahib-i-umûr
Tedbirinde yoktur zerrece kusûr
Gayret-u- Allah şimdi eyledi zuhûr
Şükür hamdülillâh der, *Yusuf Paşa*

Şevketli Padişah sûr eyle ferman
Mesrûr oladursun cümle cihan(ı)yân
Okunsun duâda *Gâzi Hamid Han*
Gâzîsin Hünkârım der, *Yusuf Paşa*

Âşık Sâid eyle sıdkıla duâ
Cânını yolunda eyledi fedâ
Nice fütuhâtlar göstere Hudâ
Budur hep niyâzım der, *Yusuf Paşa*

ÂŞIK DERÛNÎ

PAZVAND OĞLU DESTANI

Size vasfedeyim nazmile birdem
Vidin üzerine olan destânı
Hiç sevmezem nâdan ile cahili
Gözlerim dâima arar yârânı

Kâmil olup anlayana söylerim
Kulak verüp dinleyene söylerim
Ehl-i- kemâlâtın medhin eylerim
Başladım söze bâ izn-i- sübhânî

Tuna yalısı'nda *Urumeli*'nde
Her zaman söylenir halkın dilinde
Görmeyen de söyler anı, gören de
Bin ikiyüz ondördünde olanı

Bir azîm serhaddir *Vidin* demişler
Ziyaret etmeğe gidin demişler
Sıdk ile bunu gûş edin demişler
Geldiğin başına dürlü seyrânı

Bir metîn kaledir âlemde meşhûr
Gâzi Sultan Ahmed eylemiş ma'mûr
Rumeli'nde bir er eyledi zuhûr
Bu halk-ı- âlemin bir kahramanı

Cem'etti başına nice leşkeri
Tuttular şer(î)ate uymaz işleri
Yıktı harab etti memleketleri
Ta'mir olunmanın yoktur imkânı

Nice ki eyledi böyle bu hâli
Yüz tuttu feryâda cümle ahalî
Yazdılar ol gûne çok arz-ı-hâli
Ki yıktı herbirin kıldı viranî

Devlete dâda, feryâda geldiler
Ricâl-ü- kibâra yüzler sürdüler
Hâllerin ifade edip dediler
El'aman def'eyle işbu *Pazvan*'ı

Sultan Selim Han'ın mâlûmu oldu
Dinleyüben hemen hayrette kaldı
Mübarek gözleri yaş ile doldu
Haberi olunca bu perîşânî

Gelip bir araya ricâl-i- devlet
Hakkında olundu azîm meşveret
Eylemen(g) üstüne hezar husûmet
Dünyâdan def'etmek muhâldir anı

Hatt-ı- Hümâyûnlar tahrir kılındı
Her yana menziller çıktı salındı
Geşt-ü- güzâr edip hemen dolandı
Her ne var ülke-i- *Âl-i- Osmân*'ı

Başlandı askerler cem'edilmeğe
Vezîr-(i)- âlişanlar birbir gelmeğe

Vidin kal'ası'nı harab etmeğe
O denlû, kalmaya nam-ü- nişânı

Anadolu'nun *tüfenkçi*'si, *deli*'si
Kara Osman Oğlu'nun azîm ordusu
Akkirman'a kadar *Tuna yalısı*
Sürdüler *İçel*'den *Deli Orman*'a

Onbin *Boşnak* ile *Bosna* vâlîsi
Tepedelen'in atlısı, yayası
Yakova, İşkodra, Pizrin paşası
Anavudluk'un hep mîr-i- mîrânı

Gürcü Osman Paşa, Kürd Osman Paşa
Milaslı Mehmed Paşa, Aloş Paşa
Şinikçi Paşa, hem *Silâhdar* Paşa
Rumeli'nin dahi cümle âyânı

Kimisi piyade, kimi süvari
Kalmadı gelmedik hiçbir diyarı
Şam'ı, *Mısr*'ı, *Haleb*'i, *Cezâyer*'i
Bilemem kaldı mı *Arabistan*'ı

Nizâm-ı- Cedid ile beşbin soltat
Top, humbara, cephâne hem mühimmat
Donanma yelkenin eyledi küşad
Yüze yüze gelip âb-ı- revânı

Râzı olduk her ne gelirse başa
Anı dahi gördük kıldık temâşâ
Onbeşbin askerle *Hüseyin Paşa*
Geldi deryâdan hem de kapudan'ı

Ne mümkin bunları söyleyim bir bir
Otuzdört vezîr-i- sâhib-i- tedbir
Kırkbin var idi bil safice *İspir*
Hesap eyle gayri bâkıy kalanı

Vidin civarında kuruldu ordu
Gelip herkes yerli yerinde durdu
Topçu, humbaracı nizâmın verdi
Herbiri yerince tuttu mekânı

Topu, humbarayı çünkü düzdüler
Keşfedip de etrafları gezdiler
Münasip yerlerde hendek kazdılar
Anda dahi girdi kurşun atanı

Vardılar ordunun çadırlarına
Haber eylediler birbirlerine
Yaya'ları girdi hendeklerine
Atlı'ları çıktı okur meydanı

Vidin askeri de olup âmâde
Küçük büyük cümle eli duâda
Vidin civarında bir çöl ovada
Başladılar olmağa imtihanı

Bunu şerheylemek değildir kabil
İki asker tamam oldu mukabil
Bozulup neferat zelil-ü- sefil
Gâyetle çok oldu adam ziyanı

Leş kapladı ol gün rûy-i- zemîni
Göklere çıktı yaralı enîni

Gâyet medhederler *Küçük Emin*'i
Perîşan eyledi nice insanı

Bağlar kenarında hoş savaş oldu
Rumeli valîsi anda bozuldu
Kimi firar edip kimi tutuldu
Gâyetle çok oldu düşüp kalanı

Gel bu kavgaları şöyle koyalım
Vidin'in hâlinden haber verelim
Her ne ki olduysa bir bir sayalım
Edelim ahbâba bunda beyânı

Yerli *Serdengeçti* hem *Yeniçeri*
Binbaşı, Subaşı hem *Sekbanbaşı*
Topçu, arabacı, cebeci'leri
Fedâ kıldılar hep baş ile canı

Bunlar da düzdüler top, humbarayı
Zeynettiler burçlar ile tabyayı
Dediler vermeyiz biz bu kal'ayı
Hudâ'nın olursa bize ihsânı

Bu kal'a uğruna can vermeyince
Vermeyiz kal'ayı tâ ölmeyince
Kırıla kırıla bir kalmayınca
Eyledik cümlemiz ahd-ü- peymânı

Başladılar top, humbara atmağa
Yıkıp hâneleri harab etmeğe
Kimisi mâildir seyre bakmağa
Kiminin vurulur dostu, yârânı

Yağmur gibi yağar humbara, gülle
Yıktı çok câmii, evleri bile
Sabiy sıbyânı kopardı velvele
Âsümana çıkar âh-ü- figanı

Arası kesilmez leyl-ü- neharı
Taaccüb eyledi çok ihtiyarı
Böyle etmez deyû *Moskof* küffârı
Ki odur dâima dînin düşmanı

Bekleyüp rûz-i- şeb tüfenk elinde
Cümlenin işleri derd-ü- elemde
Gülbank-i- *Muhammed* olup dilinde
Yektir Allah yek çağırır sıbyânı

Böyle bu hâl üzere sekiz ay geçti
Kimi de ordudan dağılıp kaçtı
Kimi de başının derdine düştü
Kiminin aklına geldi mekânı

Yürüyüş etmeğe destur aldılar
Cümlesi birbir(i)ne hamle kıldılar
Hendeklere değin yakın geldiler
Urun diyerek şu kâfiristânı

Hışımla cümlesin tamam kıralım
Cümlemiz mal ile ganî olalım
Tutup çıkaralım, esir alalım
İçeride olan kızı, kızanı

Bu hâle çün râzı olmadı Mevlâ
Buldurmadı zafer bunlara aslâ

Hakka şükreyledi âlâ ve ednâ
Dediler korkmayın bulduk emânı

Yine gördüler ki tarıykı yoktur
Anlara imdat eden yüce Hak'tır
Âkıbet ferağat etmek gerektir
Zulme rıza vermez Hükm-i- Yezdânî

Top, humbara, gülle atılır heman
Dağları taşları bürüdü duman
Bozulup neferat çağırır aman
Ovada bırakıp hem nerdibanı

Cana kâr eyledi bunca meşakkat
Bu derdi çekmeğe kalmadı tâkat
Etmedi bir kimse bize şefâat
Bulmayınca nedir işin âsânı

Vakt-i- asır idi heman bir gece
Küçük büyük elin vurdu kılıca
Âlâ ve ednâsı, hacı ve hoca
Dediler çıkmanın geldi zamânı

Allah Allah dedi çıktı bir sadâ
İçerden yürüdü bay ile gedâ
Gecede dağıldı ordu ibtidâ
Şaşırıp yolları aldı *Balkan*'ı

Ordunun yerinde kalmadı nişan
İkiyüzbin asker oldu perîşan
Nihayeti yoktur *Tuna*'ya düşen
Arnavudlar başa giydi ormanı

Kimisi der: aman, get(ü)rün atları
Kimisi der: aman, kesin ipleri
Topçu'ları kaçtı, kaldı topları
Yaralısı kaldı hemen *Ozan*'ı

Velhâsıl ol gece ordu kalmadı
Çadırları yıkmağa vak(ı)t olmadı
Her eşyadan geçip nesne almadı
Başını kurtaran sormaz ziyânı

Sabah oldu çün biz orduya vardık
Kalan mühimmâtı temâşâ kıldık
Denkleri bozulan çarşıya girdik
Metâını bırakmış bezirgânı

Fıstık ile badem, nar ile turunç
Rugan ile asel, gâyet çok pirinç
Şişhâne, tüfenk, hem yatağan, kılınç
Kimisi de buldu hançer, sor anı

Çadırlar müzeyyen kalmış bî - kıyâs
Türlü cevahir ile nice elmas
Hiç hesaba gelmez bulunan libas
Paşaların bile kendi kaftanı

Hınta ile dakıyk, erzen ve şaîr
Ovalar içinde yığılmış durur
Kimi yanaştırmış çuval doldurur
Kimisi yükletip ezmiş hayvanı

Kahve, üzüm, sabun, leblebi, şeker
Kimi kumaş alır, ya kahve çeker

Hokkayla afyon ma'cunu, kim bakar
Yığılı durur çok bohça duhânı

Mutbahda var idi taâm bî - hesab
Şişte kalmış durur kızarmış kebab
Kimisi yemeğe eyledi hicab
Dopdolu durmada helva kazanı

Kubur'lar şöylece kalmış cümlesi
Yanında sandığı ve cephanesi
Osman Paşa'nın o idi ga(i)lesi
Emreder getürün halat urganı

Ne mümkin vasf ile çıkalım başa
Anda bulunanlar etti temâşâ
İkinci gün çün kalktı *Alo Paşa*
Tutup getürdü çok taze civanı

Şevketlimiz geçti kusûrumuzdan
Cümle husûmeti kaldırdı bizden
Bâ - emr-i- Rabbânî oldu bu yüzden
Hakkımıza verdi *ıtlak* fermanı

Fermanda zikreder: kılmayın fırak
Cürmünüz afvedip buyurdum itlak
Üç tuğ verip sana eyledim çırak
Osman Paşa lalam vezir arslanı

Hemen bir nazmile nizâmımızdır
Derûnî dedi ki iycâdımızdır
Gece gündüz Hakk'a niyâzımızdır
Cümlemize nasib ede iymânı

ÂŞIK NİGÂRİ

DESTAN

Nice vasf-etmeyim böyle koçağı
Menendi gelmemiş aslâ dünyâya
Dilerim ki cennet olsun durağı
Evvel mekamı firdevs-i- âlâya

Artsun eksilmesün böyle koçaklar
Hep o yüzden şeref buldu ocaklar
Çekildi gâibden yeşil sancaklar
Niyet edip asker çıktı gazâya

Ondört kal'a yürüyüş etti birden
Gaib erenler erişti geriden
Merd yiğitler şikâr aldı sürüden
Mübârek gazâsı *Halil Ağa*'ya

Ara yerde gitti *İngiliz Mahmud*
İşidip herbiri oldular bîhûd
Şaşırttı onları Cenab-ı- Ma'bûd
Uğradı herbiri gizli sıtmaya

Ondört kal'a bir araya geldiler
Büyük Dere'de kavl-ü- karar ettiler
Mustafa'yı şol serasker diktiler
Çekildi bayraklar *Âsitâne*'ye

Allah Allah deyüb yürüdü asker
Böyle istedi ol Celîl-i- Ekber
Erişti geriden *Üçler, Yediler*
Kırklar da beraber girdi araya

Kireç Burnu köy başını aştılar
Sağ selâmet *İstinye*'yi geçtiler
Deryâ - menend dalgalanıp coştular
Gelip dahil oldular *Tophâne*'ye

Her tarafa nidâ eyledi dellâl
Teaccübde kaldı hep cümle ricâl
Muradların hâsıl etti Zülcelâl
Hakka doğruymuş özleri Mevlâ'ya

Yetmiş idi bu âlemin canına
Girmediler hiç kimsenin kanına
Çektiler kazanı *Et Meydanı*'na
Haber gitti *Seğmen Başı* Baba'ya

Cem' olub bir yere geldi *Ocaklı*
Hep elleri *gürz*'lü, kolu *kolçak*'lı
Ol yüzü heybetli, beli bıçaklı
Velele verdiler *Asitâne*'ye

Şeyhislâm, Kazasker cümle geldiler
Şer'-i- şerif üzre fetvâ verdiler

Allah Allah deyüb gülbenk çektiler
El kaldırıp başladılar duâya

Herbirini bir tarafta buldular
Hem kolunu kanadını kırdılar
Bir saatte yedisini aldılar
Yolladılar herbirini bekaya

Tekmil oldu hep anların hepisi
Viran taran oldu gitti yapısı
Çok şükür açıldı Cennet kapısı
Asıldı kılıçlar Arş-ı- Âlâ'ya

Herbiri bir gûne oldular yeksân
Olmadı bir zerre kimseye ziyan
Def'etti kazâyı rahmet-i- Yezdan
Nâm-u- şânı gitti *Kızıl Elma*'ya

Râhına aşk edem bu cânı fedâ
Vücûdün hatâsız eylesün Hudâ
Tahta cülûs etti *Sultan Mustafa*
Önce selâmlayub *Ayasofya*'ya

Nigârrî vasfını etmede hâlâ
İnayet-i- Hak'dan buldu tecellâ
Cihanda olmamış böylesi aslâ
Yazdılar tarihin ilm-i- simyâ'ya

Evvelâ fermanlar oldu kıraat
Kurtuldu, sevindi cümle mevcûdât
Cenab-ı- Bâri'den oldu inayet
Emroldu, fermânı gitti *Konya*'ya

ÂŞIK KÜŞÂDÎ

BABA PAŞA DESTANI

İsmimi bilmez var ise âlemde
Aslım *Bozok*'ludur ismim *Pehlivan*
Pederim tarafı *Battal Gâzi*'dir
Validem tarafı *Ahmed-i- Târan*

Al(i) Paşa kap(ı)sında sürdüm devrânı
Tersenkli kap(ı)sında açtım meydanı
Kendime bendettim *Deli Orman*'ı
Varup da *Kuzgun*'da tutmuştum mekân

Darb-ı- âlî ile açtım bu dağı
Yiğit için yaptırmıştım konağı
Haramdır tilkiye arslan yatağı
Helâl olsun ana gelirse arslan

Bir mahzûnluğum oldu etmem inkâr
Çıkmazdım *Kuzgun*'dan gelseydi küffâr
Pek belimi büktü ol *Gâzi Hünkâr*
Bakalım ne sûret gösterir devrân

Köt(ü)ye meyletmedim, işim merd ile
Kötüler aradan çıksın derd ile
On yıl yürüttüm koyunu kurd ile
Tecellî eyledi ol ganî Yezdân

Hatt-(ı)- şerif okunur, dinleyen yoktur
Fetvâ'ları dinlemeyenler çoktur
Âleme bir felâket olacaktır
Yazmadan usandı ol Şâh-ı- devrân

Fitnelik edenler bulsun dermânı
Kurtarsın kâfirden *Deli Orman*'ı
Yine geldi Pâdişâh'ın fermanı
Benim ma'mûr dünyâm oldu *Tutrakan*

Sinne boğazından açmıştım meydan
Çıraklarım vardı etmiştim *âyân*
Pâdişâh uğruna beslerdim her ân
Sâyesinde rahat etmişti sıbyân

Dayılarım vardı, arslan yürekli
Belleri kılıçlı, gümüş tüfekli
Yanları çıraklı, önü yedekli
Nicebir beyzâde, hep ehl-i- irfân

Aldım askerimi, sökün eyledim ...
Ol kahbe *Moskof*'a oyun eyledim
Olduğum *Kuzgun*'u metîn eyledim
Bir fitnelik düştü *Ulah*'a, yaman

Havâriç devri gibi gün açıldı
Yiğ(i)t olan yanımda kaldı, seçildi

Çok kavgalar oldu, kanlar saçıldı
Yetişip gelince *Ordû-yı- Osman*

Geldi kâfir *Silistre*'yi sardı
Ordû-yı- hümâyûn imdada vardı
Yeniçeri, yaya dayandı, durdu
İmdad senden bize, ey ganî Yezdân

Nasıl vasfedeyim, uzun hikâyet
Ben görmedim dostlarımdan riâyet
Düşmandan kurtardığımdı şikâyet
Destûrlar yakıptır bu fânî cihan

Usandım âleme ben yaza yaza
Bir gazab var idi görünür göze
Her kaçan ki *Moskof* geçti bu yüze
Ol vakıt dediler bana el'amân

Almış idim şu *Moskof*'un huyunu
Niyet etmiş geçmeğe *Turla* suyunu
Metânet eyledim *Tuna* boyunu
Varınca *İsmâil*'e geldi düşman

İsmâil'de cengim bilir âlemler
Kâfir, ülkesinde çekti elemler
Âcizdir yazmağa bunca kalemler
Söylesin cengimi edenler seyrân

İsmâil çölünde kanlar çağladı
Kâfir ülkesinde canlar ağladı
Hiylesinden kâfir sulha bağladı
Tek elinde kalsın *Eflak*'la *Buğdan*

Kâfir bu husûsta buldu çok ruhsat
Sandı ki *Âl-i- Osman* tutmaz kuvvet
İsmâil, İbrail ol iki serhad
Çağrışarak gitti : *Baba Pehlivan*

Bilmiyenler sandı : kâfir barıştı
Rumeli içine istiylâ düştü
Yılık Oğlu geldi *Balkan*'ı açtı
Artık benim fırsat dedi bu devrân

Dörtbin kişiyle *Pazarcık*'ta nidem
Dîn-i- İslâm uğruna gayret güdem
Devlet eli ile esir mi gidem
İnâyet sendendir ey ulu Sübhân

Küşâdî çağırır ey *Kara Baba*
Dîn yoluna şu şan olur mu hebâ
İnşallah kurtarır ol cömerd Hudâ
Destigirin olsun ol Şâh-ı- Sultân

ÂŞIK SÜLEYMAN

1

KOŞMALAR

Kalktı göç eyledi gönül kervanı
Gidem de eğlenem belki gelmiyem
Garib illerde mihnet-i- devrânı
Çekem de eğlenem, belki gelmiyem

Koç yiğidin *Bağdad* olur vatanı
Aramazlar gurbet ilde yiteni
Ak gülün yerine kara dikeni
Saram da eğlenem, belki gelmiyem

Boyadım karaya ben de donumu
Hakk'a doğru döndürmüşüm yönümü
İster ise ol emânet cânımı
Verem de eğlenem, belki gelmiyem

Beline takınmış gümüşlü bıçak
Çevre yanın almış al yeşil çiçek
Sağ yanı kalkanlı bir sıdkı gerçek
Bulam da eğlenem, belki gelmiyem

Süleyman der yorar oldum düşümü
Hak onarsun cümle müşkil işimi

Ecel yastığına garib başımı
Koyam da eğlenem, belki gelmiyem

2

Herdem arzûlarım bahçesin, bağın
Gitmez hayâlimden nâri sılanın
Kaldım gurbet ilde, gidemez oldum
Öldürür yiğidi ârı sılanın

Aslâ unutamam, gözümde tüter
Sıla terkeylemek ölümden beter
Koç yiğide bir at, bir silâh yeter
Cennet - misâldir gülzârı sılanın

Kuşlar içre bülbül gibi kuş olmaz
Aşkın piyâdesi dâim boş olmaz
Yüzbin güzel sevsem gönül hoş olmaz
Derdime dermandır yârı sılanın

Süleyman'ım çağrır ganî Settâr'ı
Sılaya göndersin garib kulları
Ölmeden bir kere göreydim bâri
Bana gül görünür hârı sılanın

3

Gitme turnam sana bir süâlim var
Turnam neden düştün sen bu diyâra

Arzedecek sana gizli sırrım var
Turnam neden düştün sen bu diyâra

Yaz olıcak yaylâları boylarsın
Güz olıcak vatanını özlersin
Niçin böyle garib garib ağlarsın
Turnam neden düştün sen bu diyâra

Otururşun dehânından, virdinden
Yâd olursun vatanından, yurdundan
Korkmaz mısın şâhin gelir ardından
Turnam neden düştün sen bu diyâra

Söyledikçe dürler saçar dehânın
Aklı zâil olur sana bakanın
Der *Süleyman*: *Bağdad* imiş mekânın
Turnam neden düştün sen bu diyâra

4

VARSAĞI

İhsân eyle, dost dîdârın görende
Bâd-ı- sabâ, bizden selâm ulaştır
Ayağı tozuna yüzün sürende
Bâd-ı- sabâ, bizden selâm ulaştır

Derd ile dönmüştür kametim dâle
Rûz-ü- şeb kılarım âh ile nâle
Âlemde ola mı ol sözü bâle
Bâd-ı- sabâ, bizden selâm ulaştır

Hudâ ayırmasın bülbülü gülden
Kulunuzdur, aşkı çıkmaz gönülden
Duâlar edesin derûn-ı- dilden
Bâd-ı- sabâ, bizden selâm ulaştır

Beni Mevlâ gurbetine salalı
Başa geldi ayrılığın helâlı
Gördüğün dem ol kaşları hilâli
Bâd-ı- sabâ, bizden selâm ulaştır

Süleyman olalı ol yâre bende
Âkıbet ümiydi kalmadı tende
Gel bu işimizi edâ et sen de
Bâd-ı- sabâ, bizden selâm ulaştır

ÂŞIK BAĞDÂDÎ

1

KOŞMALAR

Şükür, ben cennetin gördüm mislini
Melekler yurd tutmuş, sordum aslını
Bülbüller çağrışup eder faslını
Açılmış gonca gülü var *Hazne*'nin

Gayret kemerini beline takmış
Mermer üzerine cevâhir kakmış
Serine müzeyyen çelenkler sokmuş
Göz kamaştırır teli var *Hazne*'nin

Direkler arası'nda perd(e) açılır
Çeşmesinden *Âb-ı- Zemzem* içilir
Behey dostlar, bundan nice geçilir
Can fedâ kılsam, yolu var *Hazne*'nin

Çeşme odası da elvan nakışlı
Üftâdesin ateşlere yakışlı
Âşıkına kıya kıya bakışlı
Arslanlar bekler beli var *Hazne*'nin

Herbir köşesinin gördüm resmini
Bağdâdî de üryân etti cismini
Ben *Cennet-ül-ma'vâ* dedim ismini
Arabî söyler dili var *Hazne*'nin

2

Hazne'nin içinde bülbüller öter
Avîze şû'lesi cihânı tutar
Bâbının önünde arslanlar yatar
Misâl-i- cennettir, yoktur kusûru

Havuz fevvâresi tavana urur
Kem söyleyenlerin dilleri kurur
Hem saf saf melekler seyrâna durur
Misâl-i- cennettir, yoktur kusûru

Kovuşun içine dîbâ döşendi
Çeşmelerden *Âb-ı- Kevser* boşandı
Arslanlar(ı) görenler kanlar kaşandı
Misâl-i- cennettir, yoktur kusûru

Gâyetle müferrih çeşme avlusu
Herdem feryâd eder bülbül yavrusu
Olamaz hiç bundan âlâ, doğrusu
Misâl-i- cennettir, yoktur kusûru

Bu *Bağdâdî* senin medhin eyledi
İndi aşkın deryâsını boyladı
Herbir köşesinin vasfın söyledi
Misâl-i- cennettir, yoktur kusûru

3

SEMÂİ

Tah(ı)t tavusunu gördüm
Ayağına yüzüm sürdüm
El bağlayıp divan durdum
Şâhım *Sultan Selim*'dir bu

Geçip çeşme kenarında
Havuzların civârında
Yapıp san'at divârında
Sîm-ü- zerle kalemdir bu

Aynalarda gör kendini
İzhâr eylemiş fendini
Açmış göğsünün bendini
Şükür Hak'tan keremdir bu

Cihan buna mâlik olmaz
Bağçesinin gülü solmaz

Seyre varan geri dönmez
Meğer *Bağ-i- İrem*'dir bu

Hudâm versin nice sürûr
Olalım dâimâ mesrûr
Der *Âşık Bağdâdî* mehcûr
Benim dâim duâmdır bu

BURSA'LI ÂŞIK HALİL

1

KOŞMALAR

Yine nefram oldu uzun saçlılar
Arkası fer(â)celi, koynu taşlılar
Yüzleri yaşmaklı, yaprak başlılar
Vurun arslanlarım, erlik sizdedir

Nisâ tâifesi bayrağın açtı
Gümrük ağaları görünce kaçtı
Nîce çukadarlar çakşıra sıçtı
Vurun arslanlarım, soyluk sizdedir

Kimi elde salak, omuzda sopa
Yardımcınız olsun yaradan Hudâ
Sırmakeş Hanı'nda bir camlı oda
Kırın arslanlarım, merdlik sizdedir

Okkayla terazi kalktı pazardan
Bezirgânlar gelmez oldu dışardan
Gayri dîn-ü- iymân gitti kibârdan
Vurun arslanrım, beylik sizdedir

Hatt-ı- Şerif geldi *Sultan Selim*'den
Hiç bilmez mi *Bursa*'lının hâlinden

Hemen duâ size *Âşık Halil*'den
Vurun arslanlarım, day(ı)lık sizdedir

2

Mestâne bakışlı nazlı cânânım
Benim sende hak nazarım kalsın mı
Harâmî gözlerdir herdem kan eden
Gamzen oku ciğerciğim delsin mi

Bu niyetin bize cefâdır heman
Yok mudur, sultânım, göğsünde iymân
İller şâd olup da güldüğü zaman
Hasret kanı ile gözüm dolsun mu

Döküldü yapraklar, ağardı dağlar
Gül benzim sarardı, anıldı çağlar
Deli gönül gâhi güler, geh ağlar
Bu garibin ağlasın mı, gülsün mü

Kul Halil'in eydür: varmak isterim
Hâkipâye yüzüm sürmek isterim
Seni bu siyneye sarmak isterim
Ya ne dersin, elâ gözlüm, ölsün mü

3

Ağlayu ağlayu geldim kapuna
Güzellik tahtına sultan olan yâr
Bir hastayım, düştüm senin tapuna
Hey âşık derdine *Lokman* olan yâr

Olur olmaz bağın gülün dermezem
Sensiz cennet olursa da girmezem

Ben senden gayrıya gönül vermezem
Sensin gönlümdeki mihman olan yâr

Nîce medhedeyim, nâzik - bedensin
Aslın hûri midir, bilmem nedensin
Hâsılı sevdiğim cihanda sensin
Mısr-ı- melâhette *Ken'ân* olan yâr

Evc-i- âsümâna çıkardım sadâ
Yoluna cânımı edeyim fedâ
Birşey nasib etmiş herkese Hudâ
Sensin ben âşıka ihsan olan yâr

Der *Halil* kanımı şarab edersin
Yakıp ciğerimi kebab edersin
Böyle birgün beni harab edersin
Be fitne-i- âhır - zaman olan yâr

4

Sevdiğim girmiştir onbeş yaşına
Boyalar çekinir hilâl kaşına
Sevdâsın dûş etti benim başıma
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Sevdiğimin gözü karadır kara
Halil'i düşürdü firkati nâra
Ciğerim olmuştur sad - pâre pâre
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Cânânımın beli gâyet incedir
Rûyünde açılan güller goncedir
Nâme yazsam sevdiceğim nicedir
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Tenha bulsam versem elim eline
Mahfîce bir baksam yüzün alına
Canım fedâ olsun anın yoluna
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Gece gündüz düşümdedir hayâlim
Günbegûn artmakda hüzn-ü- melâlim
Yoluna harcetsem olanca mâlim
Bu derdime çare olur mu bilmem

Sevdiğim cânânın giydiği aldır
Ruhlerini emsen, sanırsın baldır
Hüsnünde açılan bir gonce güldür
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Pam(u)k ellere mor mor kına yakınır
Ak gerdana gerdanlığın takınır
Mah - cemâlin bu hakıyrden sakınır
Bu derdime çâre olur mu bilmem

Halil'i sorarsan, *Mecnûn*'a döndüm
Aşk-u- sevdâ ile sarardım, soldum
Bu sevdâdan mecrûh olduğum bildim
Bu derdime çâre olur mu bilmem

5

SEMÂİLER

Kıvrılıp yassılan yollar
Garib midir bencileyin
Çağlayuben akan seller
Garib midir bencileyin

Eğer gece, eğer gündüz
Hep anınla eğleniriz
Gök yüzünde olan yıldız
Garib midir bencileyin

Gözden akan kanlı yaşlar
Yüreğim yarası işler
Yuvadan ayrılan kuşlar
Garib midir bencileyin

Çağlayuben akan seller
Her seherde esen yeller
Beylikten ayrılan kullar
Garib midir bencileyin

Halil eydür iki nişan
Yürekte kanayıp coşan
Sevdiğinden ayrı düşen
Garib midir bencileyin

6

Ay efendim, hasretinden
Âh edip ağlar gezerim
Gece gündüz firkatinden
Siynemi dağlar gezerim

Kaçan kim dedik elvedâ
Yanupdur dil-ü- can od'a
Kalıp yas ile ben gedâ
Karalar bağlar gezerim

Gam kasâvet oldu kârım
Cemâlindir intizârım
Hiçbir yerde yok karârım
Su gibi çağlar gezerim

Gözüm oldu kanlı deryâ
Kesilmez emvacı aslâ
Ben oldum bülbül-i- gûyâ
Bahçeler, bağlar gezerim

Âşık Halil'im ciğer - hûn
Kalmışım mihnette zebûn
Aşkın ile olup mecnûn
Sahrâlar, dağlar gezerim

7

Hak'tan inâyet olunca
Kulun etmez melil derler
İsmin diline alınca
Şeytan olur zelil derler

Mevlâ'mın bir ismi Hâdî
Zikredene olur dâdı
Kendi birdir, binbir adı
Bir ismine Celil derler

Tutun *Hazret*'in sünnetin
Öksüz bırakmaz ümmetin
Eder ol Hakk'a minnetin
Bizim için delil derler

Bulunurken elde varlık
Çalış, göster bir yararlık
Varacak yer pek karanlık
Ömrümüze kalil derler

Cennet olsa mekânımız
Arzular anı cânımız
Suâl edersen şânımız
İsmimize *Halil* derler

8

DESTAN

Bir katreden Hudâ eyledi insan
Hamdolsun vücûd-i- ummâna geldim
Dîdâr-ı- dildârı arzûlayıp cân
Göz açıp bu kevn-ü- mekâna geldim

Düştü gevher zatim bahr-ı- sıfâta
Seyyah olup azmeyledim zulmâta
Hızr ile uğradım *Âb-ı- Hayât*'a
Âşıkım, Hazret-i- Sultan'a geldim

Ol *Elest* bezminde eyledim âhı
Kutb-ül-aktâb eder buna güvâhî
Sunuldu cür'a-i- câm-ı- ilâhî
Nûş edip aşk ile mestâne geldim

Evvel cür'a işte geldi temelli
Nîce âşık kanıp bulsun tesellî

Yâr açtı nikabın, kıldı tecellî
Ben de ıkrar edip iymâna geldim

Defter-i- uşşâkı elime alıp
Vasf-ı- aşk okurum hıfzımda kalıp
Gönlümü hakıykat râhına salıp
Haberin almağa irfâna geldim

Ârife beyândır böyle remizler
Efsâne değildir söylenen sözler
Menzilim *âdem*'dir, yâr beni gözler
Biriki gün bunda seyrâna geldim

Kimisi zer sevdâsında, kimi sîm
Kiminin dilinde zikr-i- Hak kadîm
Gör ki ne ederler tûtîye ta'lîm
Ben dahi mürg idim, lisâna geldim

Âşıkları gördüm, feryâd eyledi
Pîr, elim bağlayıp üstad eyledi
Mürşide eriştim, irşâd eyledi
Eksikli baş eğip erkâna geldim

Sıdkımı eyledim kendime hemrâh
Bu idi Rabbim'den maksûdum hergâh
Aynım rûşen oldu elhamdülillâh
Gaflet uykusundan uyana geldim

Gösterdi Hak cemâl için âyîne
Nazar ettim güneşine, âyına
Bel bağladım çok erkâna, âyîn'e
Tarıyk-ı- *Resûl*'e, o yana geldim

Ünsiyet eyledim ne âdemlerle
Nice iyilerle, nice kemlerle
Duruştum kelle - be - kelle gamlarla
Küştenî-i- aşkım, meydâna geldim

Bugün erenlerden himmettir kasdım
Tâliim öndülün eflâke astım
Diyâr-ı- gurbette nice gam bastım
Basuben ayağım, merdâne geldim

Dedim salâdır, merd meydâna gele
Yamanlık edeni getürdüm ele
Yahşiye yamanlık etmedim hele
Merdler mâbeynine rindâne geldim

Evvel *Şam* demişler, âhır da *Şam*'dır
Ârifler işitsin bu ne kelâmdır
Ben giderim, bunda kalacak nâmdır
Adım andırmağa cihâna geldim

Tavaf ede dil *Kâ'be*-i- celâlin
Ümidvâr umarım seyr-i- cemâlin
Müyesser eylerse îyd-ı- visâlin
Yoluna cân verip kurbana geldim

Vâız sen arzetme cennet ilini
Cürmün bilen döke çeşmi selini
Nâre yakmaz gafûr Hak *Halil*'ini
Bir uslu bülbülüm, gülşene geldim

KÜTAHYA'LI ÂŞIK SIRRI

1

KOŞMALAR

Böyle melûl melûl gezmeden ise
Ne durursun paşam, vur, öldür beni
Tatlı aziz candan bezmeden ise
Yâ ne durun beyim, vur öldür beni

Bu güzellik kalmaz, senden de geçer
Kaşların kemânı bağrımı biçer
Gamzelerin cellâd, gözlerin hançer
Sapladı siyneme, vur, öldür beni

İçtiğim lebinden ol âb-ı- zülâl
Aşkıyle bendetti ganî Zülcelâl
Sana katlim olsun, efendim, helâl
Yâ ne durun beyim, vur, öldür beni

Yolunda sayılmaz çektiğim emek
Safâdır uğruna bana can vermek
Sende âdet imiş âşık öldürmek
Yâ ne durun beyim, vur, öldür beni

Bî - vefâ olduğun evvel bilmezdi
Böyl(e) olduğun bilse meyil vermezdi
Sırrı şaşkın senden böyle ummazdı
Yâ ne durun beyim, vur, öldür beni

2

Anca yıllar bunca günah işledim
Ne amel işleyim ben şimdengeru
Hakk'a tâ'at yolun eyvah boşladım
Çürür, toprak olur ten şimdengeru

Bozuldu bağlarım, geçti çağlarım
Ömrüm geldi geçti, ana ağlarım
Mevlâ'm, ma'mûr eyle âhret evlerim
İstemem saray, gülşen şimdengeru

Temel suyun içti, yiğitlik kaçtı
Dünyâm hey hey ammâ, âhretim göçtü
Ömrüm şuna benzer : ikindi geçti
Az kaldı inmeğe gün şimdengeru

Ömrümün harmanı geldi, erişti
Savruldu taneler, de(ği)rmene düştü
Hazır lokma tükenmesi yaklaştı
Dönüp buğday olmaz un şimdengeru

Biz de varır *Sırrı* yurda konarız
Azab çekip günâh(ı)mızca yanarız
Bu dünyâya gelmediğe döneriz
Çürür, toprak olur ten şimdengeru

3

KAHVECİ DESTANI

Arkadaş zemmetme kahvecileri
Kahvecinin bâzı iyisi vardır
Yedirir ekmeği, kesmez caba'yı
Harcın hesab etmez, dayısı vardır

Ketmetmez ekmeği yedirir bütün
Yemen kahvesiyle kokulu tütün
Düşünce gediğin ol alır satın
Söylenir âlemde, yapısı vardır

Her gelene el göğüste kılınur
İzzer nerde, safâ anda bulunur
Yahşî adam hizmetinden bilinür
Dâim ke(yi)f bağışlar *tâbî*'si vardır

Kahvesine kim gelirse git demez
Ekmeğini aslâ yalınız yemez
Varını harceder, gediğin vermez
Böyle pâk gönüllü velîsi vardır

Sırrı bilir iyilerin kadrini
Zemmeder gaddârın türlü gadrini
İyisin medheder, söyler şükrünü
İkrâmın artırır sahîsi vardır

4

AĞIT

Dünyâ yuvasından bir kuş uçurdum
Adı *Rıdvan* idi, cennete gitti
Ol cennet bülbülü idi, kaçırdım
Bunda mihmân idi, cennete gitti

Ol bülbülüm benim hüsündâr idi
Ötüşü mevzundu, mânîdâr idi
Mevlâ'dan bana ol bergüzâr idi
Mürg-i- ihsân idi, cennete gitti

O bülbülü bana Hak ätâ etti
Kafeste yavrucuk birkaç gün öttü
Ecel geldi, geldiği yere gitti
Tayr-i- Sübhân idi, cennete gitti

Benim bülbülüm bülbüller başıdır
Cennet bülbülleri anın eşidir
Ötüşünden bildim, cennet kuşudur
Revh-ü- reyhân idi, cennete gitti

Süt yavrusu idi, tane yemezdi
Şakır şakır öter, bir söz demezdi
Gülzâr-ı- dünyâya meyleylemezdi
Ziyb-i- cinân idi, cennete gitti

Ol bülbülüm ötmez, şakımaz oldu
Kesildi sadâsı, yuva boş kaldı
Gitti bülbül, *Sırrı,* cenneti buldu
Bahş-ı- Rahmân idi, cennete gitti

KONYA'LI ŞEM'Î

1

KOŞMALAR

Derûnunda muzir derdi olanlar
Gizli gizli bâb-ı- *Lokmân*'a düşmüş
Derd-ü- gam ararken safâ bulanlar
Uygun ahbâb ile yârâna düşmüş

Mahbûb-ı- sâdıklar bîgâne olmuş
Mahabbet bağının gülleri solmuş
Çaytaşı yâkutun bahâsin bulmuş
Şimdi cevâhirler ummâna düşmüş

Terk-i- vatan etmiş çıkmış ilinden
Kapamış gûşunu halkın dilinden
Âciz tâciz kalmış densiz elinden
Yazık, garib baykuş virâne düşmüş

Cem'olaldanberi ervâh-ı- mahluk
Dediler ki bize bir eğlence yok
Taksim olunanda âşıkla ma'şuk
Şem'î'nin şahsına pervâne düşmüş

2

Çevrilir başıma cihan dâr olur
Bana efendimden itâb olunca
Bülbül gibi işim âh-ü- zâr olur
Gül yüzünden ref'-i- nikab olunca

Efendim beğendim tarz-ı- edânı
Anınçün çekerim cevr-ü- cefânı
Boşlamam dilimden medh-ü- senânı
Sin'e girib tenim türab olunca

Derûnum şehrini odlara yakma
Nüsha-i- kübrâ'dır gönül, hor bakma
Mevlâ'nın yapısın kasdedib yıkma
Ta'mir kabûl etmez harab olunca

Derd-i- aşkın ile siyne - püryânım
Semâya ser çekdi âh-ü- efganım
Safâ mı kesbettin benim sultânım
Şem'î'nin ciğeri kebâb olunca

3

Mürg-ı- dil-i- âvâre, ne hikmetdir,
Kafes-i- mihnette kapandı kaldı
Dâm oldu pâyine dâne-i- kısmet
Diyâr-ı- gurbette kapandı kaldı

Gittiler Hünkâr'a biraz mübtelâ
Teşekkiy yüzünden koptu vâveylâ

Arzuhâller buyrulmadı galibâ
Dîvân-ı- devlette kapandı kaldı

Ehl-i- dil olanlar yolunu tuttu
Dileyen menzil-i- maksûda yetti
Âşıklar zümresi diydâra gitti
Sofular cennette kapandı kaldı

Semt-i- yâre varmaya kaldı bir mil
Şükür Girdgâra, hall - olur müşkil
Hava bulub açılmadı fülk-i- dil
Girdâb-ı- mihnette kapandı kaldı

Şem'î niçün ateş değil külâhın
Çıkmaz gökyüzüne alev-i- âhın
Hiç uymadı gitti baht-ı- siyâhın
Kûşe-i- vahdette kapandı kaldı

4

Ağyâra yüz verme bendene nisbet
Gel imdi ey cânım, cânânım, sen gel
Yaktı derûnumu âteş-i- hasret
Gel imdi, ey evler yıkanım, sen gel

Vakit geçip gider fasl-ı- bahârın
Dökülür şükûfen, var mı çınarın
Nâdana yoldurma turuncun, narın
Gel imdi, ey tâze fidanım, sen gel

Gelmişler bir yere erbab-ı- diller
Dökmüşler meydana biraz müşkiller
Ötüşür bülbüller, açılmış güller
Gel imdi, ey âh-ü- figanım, sen gel

Çünkü meftûnusun ol yüzü mâhın
Duyursun kendüye feryâd-ü- âhın
Hakkında bir güfte söyle o şâhın
Gel imdi, ey şîrin zebânım, sen gel

Sana bir sözüm var, sakın darılma
Değme başa destar olub sarılma
Kulun *Şem'î* derdmend'e kurulma
Gel imdi, ey kaşı kemânım, sen gel

5

Hizmet eyleyenler *Bab-ı- Âlî*'de
Huzûr-ı- sultan'da kabahat etmez
Belki olur deyu bir *hat* keşiyde
Arzuhâl sunmağa cesaret etmez

Cem' olmuş bir yere erbab-ı- dîvan
Bir iki mübtelâ ettiler kurban
Gazab tahtındadır o şâh-ı- hûban
Zümre-i- uşşâka adâlet etmez

Gülün ünsiyeti nâçar hâr ile
Bülbül de ma'şûku bekler zâr ile
Gönül ister sarılmasın yâr ile
Bir iki bûseye kanâat etmez

Dertliler subhedek olur uyanık
Zahmına ararken tabîb-i- hâzık
Mansûr gibi dâre çekilse âşık
Yardan ağyârine şikâyet etmez

Neylesün uyanıp bâb-ı- kesrette
Gelüb pervâneler dönmez hizmette
Kûşe-i- vahdette, şeb-i- zulmette
Şem'î zıyasiyle şecâat etmez

6

Tuna gibi kimse bilmez başımı
Bâzı bus bulanık akan selim ben
Dört ırmak almıyor gözüm yaşını
Şatt-u, *Murad, Ceyhûn,* nehr-i- *Nil*'im ben

Dâim ağyâr ile işim savaştır
Yaralıyım, kûy-ı- yâra dolaştır
Hızır, bana *Âb-ı- Hayat* ulaştır
Kûşe-i- vahdette hoş - nişînim ben

Çoktanberi arzularım dostumu
Dost yoluna fedâ ettim postumu
Gelen geçen, ko, çiğnesin üstümü
Dosta doğru gider tozlu yolum ben

Mahlâsım *Şem'î*'dir bilâdım *Konya*
Bezm-i- bâğa girmez bülbül-i- şeydâ
Bir kenar sahrâda olmuşum peydâ
Kimse bilmez ne revnakda gülüm ben

7

Bâzâr-ı- aşk içre cevri, güzeller
Mezada vermişler, kapan kapana
Zuhûr etti rûy-i- çeşmimde seller
Hiç durmaz mevcurur, kapan kapana

Cemâlin gösterdi biriki dilber
Gönül hiç durmayıp gördüğün ister
Biri kaymak satar, birisi şeker
Münasib bulmuşlar, kapan kapana

Mekadir anlamaz bir cânânım var
Sermâye-i- aşktan çok ziyanım var
Sevgi çarşısında bir kabanım var
Gam alır satarım, kapan kapana

Hamdolsun *Pîr*'imden aldım himmeti
Dilerim bâzûda bulam kuvveti
Uyandırdım *Şem'î*'m giydim kisbeti
Geldim rakıyblere, kapan kapana

NAKDÎ

1

CEZÂYER DEYİŞLERİ

Yedi kıral düştü senin kasdına
Gaflet uykusundan uyan, *Cezâyer*
Donanmalar tâyin oldu üstüne
Hazır ol vaktine, dayan, *Cezâyer*

Gâzîlerin ekberleri sendedir
Rüstem'lerin bihterleri sendedir
Koç yiğitin defterleri sendedir
İbn-i- fülân, ibn-i- fülân, *Cezâyer*

Sensin serhadlerin bâl-i- bülendi
Yedi kıral eder sana pesendi
Herbir burcun *Rüstem-i- Zâl* menendi
Herbir topun bir kahraman, *Cezâyer*

Cân-ü- dilden eyledik ahd-ü- eman
Kat kat oldu kalbimizde dîn, iyman
Dîn uğruna cenk edelim birzaman
Mişvârımız olsun ıyân, *Cezâyer*

Nakdî deryâdan umudum üzüldü
Serimize kalem böyle yazıldı

Devir âhır oldu, zamân bozuldu
Yardımcımız ulu, Sultan *Cezâyer*

2

Mağrib illeri'nden ey Şâh-ı- âlem
Sultan Cezâyer'den haberin var mı
Sehâvet mâdeni, ey cûd-ü- kerem
Sultan Cezâyer'den haberin var mı

Şol *tarih-i- hicret* varmadan yüze
Alaman düşmanı kasdetti bize
Nice vasfedeyim, Hünkârım, size
Sultan Cezâyer'den haberin var mı

Cenk gemilerine tecavüz yüzden
Mücahid kulların düşürme gözden
Garkoldu, görünmez dumandan, tozdan
Sultan Cezâyer'den haberin var mı

Elimizde kılıç, dilde zikrullah
Muin hâfızımız ol ulu *Allah*
Dört yanımız aldı kâfirler billâh
Sultan Cezâyer'den haberin var mı

Ey *Nakdî*, gâzîler şâd oldu, güldü
Şehidler cennette mekamın buldu
İspanyol, Portekiz, Nemse bir oldu
Sultan Cezâyer'den haberin var mı

3

DİVÂN

Kıl nazar, ey Pâdişâhım, işine *İspanyol*'un
Zehr-ü- zakkumlar katıldı aşına *İspanyol*'un
Kâfiri hakreyledi, İslâm'a nusret verdi Hak
Ne kıyâmet koptu, seyret, başına *İspanyol*'un

Ol adû-yı- hâksâra şöyle bir âl eyledik
Evliyâlar himmetiyle dillerin lâl eyledik
Balyemez toplar vurup sihrini battâl eyledik
Kargalar kondurduk âhır leşine *İspanyol*'un

Kırksekiz *Hind*'in gemisi herbirisi bir kaya
Putperestler korkusundan çekti başın hırkaya
Kimisi *Varhan*'a kaçtı, kimisi de *Malta*'ya
Girmemişti uykusunda düşüne *İspanyol*'un

Bin yüzdoksansekiz'inde hasbı-hâlin söyledik
Yirmidokuz teknesini kâfirin garkeyledik
Bin yüzdoksansekizinde hasbı-hâlin söyledik
Şöyle yazdık tarihini taşına *İspanyol*'un

SEFERLİ OĞLU

1

CEZÂYER DEYİŞLERİ

Küffâr geleceğin haber aldılar
Cezâyer iline nâme sundular

Allah, Allah diyip cenge durdular
Dîn-i- Hak uğruna kılıç saldılar

Küffâr donanması geldi, göründü
Asker-(i)- İslâm cümle yalıya indi
Lencon'lar donandı, cenkler kuruldu
Dîn-i- Hak uğruna kılıç saldılar

Her topun başında bir fitil yanar
Gâzîler dîn için pervâne, döner
Al kanlar dökülür, analar ağlar
Dîn-i- Hak uğruna kılıç saldılar

Lencon'lar tâ donanmaya dayandı
Çok gâzîler al kanlara boyandı
Gökte melek, yerde insan beğendi
Dîn-i- Hak uğruna kılıç saldılar

Seferl(i) Oğlu içti aşkın şarâbı
Dâima zikreder ulu Çalabı
Berhürdâr olsunlar *Türk*'ü, *Arab*'ı
Dîn-i- Hak uğruna kılıç saldılar

2

Cezâyer Dayısı ol *Mehmed Paşa*
Dünyâlar durdukça sen binler yaşa
Döktürdüğün toplar gitmedi boşa
Söylensin dillerde nâmın birzaman

Küffâr *Göbekli*'ye haml(e) eder heman
Yaptırdığın burçlar hiç vermez eman

Topçular top taşın vurduğu zaman
Söylensin dillerde nâmın birzaman

Burc-(ı)- Pulad'dan atar *Bombacı Başı*
Bombacılar saçar zehir ateşi
Lencon'lar ederler cengi, savaşı
Söylensin dillerde nâmın birzaman

Gâzî *reisler*'in ederler cengi
Yaparlar küffâra bin türlü fendi
Cumâ gün kurdular bir âlî cengi
Söylensin dillerde nâmın birzaman

Seferl(i) Oğlu cihana gelmiştir heman
Mağrib İlleri'n medhetsin birzaman
Burmalı toplardan çıkdıkça duman
Söylensin dillerde nâmın birzaman

3

Bakma mısın küffâr kurduğu fende
Bize yardımcıdır ol Bârî Hudâ
Cumâ günü idi başladık cenge
Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

Bakma mısın sen şu dîni karaya
Lencon'lar donanmasın ald(ı) araya
Nâmeler yollandı tâ *Rim Papa*'ya
Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

Göbekli Burc önü ulu cenk yeri
Aslâ biz düşmandan dönmeyiz geri

İspanyol kıral(ı)na içirdik zehri
Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

Küffâr donanması geldi, eğlendi
Yedi kıral ana imdad eyledi
Seferli Oğlu bunu böyle söyledi
Sana mâlûm olsun, bil a Hünkârım

MAĞRİBLİ OĞLU

1

CEZÂYER DEYİŞLERİ

Korsanlık ederken *Hind*'in yolunda
Nemse'nin bacını aldı *Cezâyer*
Urum'da, *Acem*'de, halkın dilinde
Küffârın bağrını deldi *Cezâyer*

Gâzîler dîn için kılıç saldılar
Kanarya Boğazı'nda şikâr buldular
Kimisin batırıp, kimin aldılar
Adûyu gamlara saldı *Cezâyer*

Mal(ı)n alıp esirin mezad ettiler
Batırıp gemilerin mat ettiler
Yedi kıral birden feryâd ettiler
Şimdi cevâhirle doldu *Cezâyer*

Aktarmasın almış ayırmaz baştan
Balyemez topları attılar burçtan

Yeryüzünde İslâm, melekler Arş'tan
Gâzîler kıymetin bildi, *Cezâyer*

İsmin *Cezâyer*'li *Abdî Paşa* vâli
Vermesin âlemde Mevlâ zevâli
Mağribl(i) Oğlu eydür berhürdâr oldu
Bak gine şen oldu, güldü *Cezâyer*

2

Gurbet illerine saldı yâr beni
Acâyib hayrette kaldım, *Cezâyer*
Çok kızlar yatağı dediler seni
Arzuladım seni geldim, *Cezâyer*

İbtida gelince gördüm yalısın
Sundular kadehi, içtim dolusun
Seyreyledim evliyâsın, ulusun
Kalbim ferah buldu, güldüm, *Cezâyer*

Yalı Kapısı'nda kıldım temâşâ
Binâsın kurmuşlar taş üzre taşa
Cihanda bulunmaz emsâlin, hâşâ
Aradım da seni buldum, *Cezâyer*

Çıktım, her tarafın kıldım ziyâret
Kırklar'a varınca okudum âyet
Evliyâ, enbiyâsını tamâmet
Cümlesinden ibret aldım, *Cezâyer*

Mağribl(i) Oğlu eydür bu sözüm doğru
Çıktım burclarına eyledim seyri

Vatanı, sılayı unuttum gayri
Eğlendim de sende kaldım, *Cezâyer*

3

Tunus'un üstüne arslanlar saldın
Mevlâ'ya tevekkül oldun, *Cezâyer*
Sen bu salışları şahan'dan m(ı) aldın
Evvelki nâmını buldun, *Cezâyer*

Hüseyin Bey ile *İbrahim Hoca*
Gâzîler dem çekti, vardı kılıca
Yalınız beyleri kurtuldu anca
Bedestan'a değin kovdun, *Cezâyer*

Gâzîler silâhlı oldular süvâr
Düşmanlar görünce kılmadı karar
Altıyüz çadırı kıldın târümâr
Tunus'tan âhını aldın, *Cezâyer*

Mağribl(i) Oğlu eydür yüzseksen çadır
Evliyâ, enbiyâ bizimle hazır
Tanrı'nın rahmeti ulu deryâdır
Tanrı'nın rahmetin buldun, *Cezâyer*

KARA HAMZA

CEZÂYER DEYİŞİ

Gelin ey gâzîler hayra yoralım
Dün gece gördüğüm kara düşleri

Gezdim, seyreyledim tâ *Kaf*'tan *Kaf*'a
Lâ'l-ü- yâkut, mercan, yatar taşları

Çoktan azmeyledim ol yüce dağı
Hani sana hükmeden sultân beyi
Leyl-ü- nehâr çağrışurlar *Hak* deyi
Ben değildim, figan eder kuşları

Kimi yemiş, içmiş, kimi karımış
Kimi Hak'tan nidâ gelmiş, yürümüş
Vardım baktım, bir mahlûkat var imiş
Hiç secdeden kalkmaz olmuş başları

Bir avuç türâbtan halk oldu *Âdem*
Emroldu, cennetten sürüldü, nidem
Ettiğ(i)miz işleri andıkça herdem
Akar, durmaz, gözlerimin yaşları

Kara Hamza'm eydür okur yazarsın
Doğru yolu koyup niçin azarsın
Yalan dünyâya aldanıp gezersin
Bakma mısın ettiğimiz işleri

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ S. IV. — VIII.

XVI. ASIR SAZŞAİRLERİ S. 3 — 64

Tarihî ve edebî mâlûmât (S. 3 — 13). Metinler : Kul Mehmed (S. 15) — Öksüz Dede (S. 24) — Köroğlu (S. 39) — Hayâlî (S. 55) — Ozan (S. 58) — Bahşî (S. 59) — *Garb Ocakları*'nda: Oğuz Ali (S. 59) — Gedâ Muslu (S. 60) — Çırpanlı (S. 61) — Armudlu (S. 62) — Kul Çulha (S. 63).

XVII. ASIR SAZŞAİRLERİ S. 66 — 128

Tarihî ve edebî mâlûmât (S. 66 — 77). Metinler : Kul Oğlu (S. 79) — Kâtibî (S. 83) — Kayıkçı Kul Mustafa (S. 98) — Âşık (S. 107) — Üsküdârî (S. 117) — Keşfî (S. 119) — Âşık Halil (S. 121) — Kul Deveci (S. 122) — İbrâhim (S. 123) — Kâmil (S. 124) — Benli Ali (S. 125) — Gâzî Âşık Hasan (S. 126).

GEVHERİ (XVII. asır sazşairi) S. 131 — 192

Hayatı, şöhreti ve te'siri, eseri ve edebî şahsiyeti (S. 131 — 141). Metinler : Koşmalar (S. 143) — Semâiler (S. 177) — Dîvanlar (S. 188) — Müstezadlar (S. 191).

ÂŞIK ÖMER (XVII. asır sazşairi)

Hayatı, şöhreti ve te'siri, eseri ve edebî şahsiyeti (S. 195 — 208). Metinler : Koşmalar (S. 209) — Semâiler (S. 231) — Destanlar (S. 241) — Gazeller (S. 247) — Dîvanlar (S. 249) — Müstezad (S. 256).

KARACA OĞLAN (XVII. asır sazşairi) S. 259 — 320

Hayatı, şöhreti ve te'siri, eseri ve edebî şahsiyeti (S. 259—271). Metinler : Koşmalar (S. 273) — Semâiler (S. 305) — Destan (S. 320).

XVIII. ASIR SAZŞAİRLERİ S. 323 — 446

Tarihî ve edebî mâlûmât (S. 323 — 341). Metinler : Âşık Ravzî (S. 343) — Âşık Ali (S. 345) — Hoca Oğlu (S. 346) — Hükmî (S. 347) — Kâtibî (S. 349) — Derviş Mûsâ (S. 351) — Kabasakal Mehmed (S. 352) — Aşık Ahmed (S. 355) — Levnî (S. 358) — Kıymetî (S. 362) — Şermî (S. 364) — Mahtûmî (S. 366) — Neşâtî (S. 369) — Mecnûnî (S. 371) — Vartan (S. 377) — Civan (S. 382) — Nûrî (S. 383) — Abdî (S. 384) — Sâdık (S. 390) — Kâmil (S. 397) — Said (S. 393) — Derûnî (396) — Nigârî (S. 405) — Küşâdî (S. 408) — Süleyman (S. 412) — Bağdâdî (S. 415) — Halil (S. 419) — Sırrı (S. 428) — Şem'î (S. 432) — *Garb Ocakları*'nda : Nakdî (S. 438) — Seferli Oğlu (S. 440) — Mağribli Oğlu (S. 443) — Kara Hamza (S. 445).

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
Los Angeles
This book is DUE on the last date stamped below.

REC'D LD-URL
APR 14'75
APR 2 1975
JAN 10 2005
2010

Form L9—Series 4939

UNIVERSITY OF CALIFORNIA-LOS ANGELES
L 008 401 987 6

PL
234
K81t
v.2

AHMET SAİT MATBAASI

Fiyatı 3 lira